

Halper László

Zenészlegendák III.

Legendás rockzenészek legendás történetei

Halper László

Zenészlegendák III.

Legendás rockzenészek
legendás története

FROKK

Budapest, 2015

Készült a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

© Halper László, 2015

© FROKK, 2015

ISBN 978-963-12-2853-3

Az idő eldönti, hogy mi a hiteles és mi nem. Talán ezért is tudunk még mindig létezni, mert rájöttek az emberek, hogy mi nem akartunk soha mást vagy többet, csak muzsikálni.

Bergendy István

Mindenkinek az áll jól, ha megpróbálja saját magát beletenni a zenébe.

Tátrai Tibor

Nekem mindig fontos volt a hippi filozófia – ne háborúzz, szeretkezz. Ezt aztán nem sikerült megvalósítanunk, de egy gyönyörű álom volt.

Bár a legnagyobb álom mégiscsak a zene. Ez olyan, mint a kábítószer – az ember beleszagol, és nem tudja letenni.

Török Ádám

...milyen volt az, amikor vadak voltunk, és jók, és fiatalok, és akartunk valamit, és abból született is valami.

Miklós Tibor

ELŐSZÓ

A *Zenészlegendák* című sorozat harmadik kötete szorosan kapcsolódik a 2013-ban megjelent *Zenészlegendák II* című könyvhöz, amely a hatvanas-hetvenes évek kiemelkedő jazz-muzsikusaival készült interjúkon keresztül mutatta be a korszak hazai jazzéletét. A harmadik kötetben ugyanennek a korszaknak a meghatározó rockzenészei mesélnek életükről, pályafutásukról. Ezek a beszélgetések bepillantást engednek a korszak kulturális életébe és azokba a hétköznapi problémákba, élethelyzetekbe, amikkel ezeknek a művészeknek kellett szembesülniük egy olyan műfaj képviselőiként, ami a Kádár-korszakban legfeljebb a megtűrt kategóriában kapott helyet. Természetesen nem tudtam mindenkiről írni ebben a könyvben, aki meghatározó alakja volt az említett időszaknak. Ebben a kötetben azokról a muzsikusokról olvashatnak, akik megtiszteltek azzal, hogy megosztották velem az emlékeiket.

BERGENDY ISTVÁN

szaxofonos, zeneszerző, a Bergendy együttes vezetője

1939-ben született Szolnokon. Díjai, elismerései: Arany Gitár-díj (1963), eMeRTon-díj (1993, 2000), MSZOSZ-díj (1996), Inter-Lyra-díj (1997), Hungaroton Életműdíj (2001), Aranyalma-díj (2004), Artisjus Életműdíj (2005), Liszt Ferenc-díj (2011). 2009-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kitüntetésben részesült.

Hogyan lettél zenész? Miután az öcséd is muzsikus, ez azt sejteti, hogy zenészcsaládból származol.

Apám öccse kántortanító volt, ő sajnos a háborúban meghalt. Az édesanyám egyik bátyja Patai Mihály festőművész volt. Ő a XII. Piuszról készített fametszetéért megkapta a legmagasabb olasz állami kitüntetést 1937-ben. Ehhez kapott egy olasz ösztöndíjat is, és ezután öt évig Nápolyban élt. Onnan csak azért jött vissza Magyarországra, mert behívták katonának. '43-ban az orosz fronton fogságba esett, ahonnan csak '48 után tudott hazajönni. Az „olasz múltja” miatt csak műszaki rajzolóként dolgozhatott a szocialista rendszerben, annak ellenére, hogy kapott egy műteremlakás-kiutalást a szolnoki Művésztelepen.

Úgy tudom, hogy édesapád családja Franciaországból származik.

Igen, ők a francia Burgundi hercegi család alsó ágához tartoztak. A XVIII. században a francia forradalom elől menekültek el. Később Napóleon elől menekülve végigjárták Európát. Először Németországba, aztán Észak-Poroszországba mentek. Ott kettévált a család, az egyik része észak felé ment, a másik dél felé. Akik délre mentek végül a Vág völgyében – ami ma Szlovákiában van – telepedtek le. Németországban változtatták a nevüket Burgundiról Bergendyre. Érdekes, hogy Skandináviában, Tamperében volt az első zeneakadémia. Ezt a zeneszerző Sibelius és egy magas rangú pap alapította. A papot Jan Bergendusnak hívták. Az apai nagyapámnak tizenegy testvére volt, ezért a családnak ez az ága szinte követhetetlen. Édesapám sok mindennel foglalkozott – motorversenyző, autóversenyző és pilótaoktató is volt. Részt vett a szolnoki repülőtér létrehozásában is.

A szüleid mit szoltak ahhoz, hogy végül a zenei pályát választottad?

Apám mindig azt szerette volna, hogy mi az öcsémmel komoly emberek legyünk. Az volt az elképzelése, hogy én autós mérnök leszek, mert ő is autókkal foglalkozott világéletében. Én 1958-ban, az öcsém 1960-ban kezdte el az egyetemet. Így kezdődött a budapesti életem, mert mi eredetileg szolnokiak vagyunk. Anyám Szolnokon született, apám a felvidékről települt oda. Amikor öcsémmel, Péterrel elvégeztük a középiskolát, felköltöztünk Pestre. Mind a ketten kitűnőre érettségiztünk, ez predesztinált minket arra, hogy egyetemre menjünk. Szolnokon már tanultam klarinétozni, emellett szaxofonoztam és harmonikáztam. Öcsém hozzám hasonlóan tanult zenét, volt egy kis zenekarunk a gimnáziumban. Amikor följöttem Pestre, mindjárt a zenészeket ke-

restem, és hamar belekerültem a zenei életbe. Először a VIII. kerületben, a Szentkirályi utcában laktam. Ott van egy palota, ami akkor a Műegyetem közlekedési autós karának volt a kollégiuma. Ez eléggé bent volt a városban, sok VIII. kerületi sráccal találkoztam. Nagyon sok roma barátom volt. Akkorra datálható az ismeretségem Balogh „Csibe” Jencivel és Szakcsi Lakatos Bélával, aki akkor tizennégytizenöt éves volt. Velük együtt játszottam, jártam a jam-sessionökre. Amikor már megengedték, hogy jazzt játszunk, a Közgazdasági Egyetemen alakult egy jazzegyüttes, amibe én is bekerültem. Eközben játszottam a Műegyetem szimfonikus zenekarában és a Tóth Zoltán Big Bandben is. Toldi Marival ebben a big bandben találkoztam először, akkor ő még csak jazzt énekelt. A zene mellett nem nagyon értem rá egyetemre járni. Öcsém elvégezte a Közgazdasági Egyetemet, én viszont abbahagytam az Műegyetemet, amikor felvettek a konziba klarinét szakra. Amikor apám megtudta, hogy már a harmadik év halasztásom van a közlekedési karon – közben persze a konziba jártam –, azt mondta, hogy kitagad, mert ők azért jöttek föl Szolnokról, és adtak föl ott mindent, hogy minket taníttassanak. Pesten egy üzlethelyiségben laktunk hat évig, az Erzsébet királyné út 62-ben. Már a tévéből, rádióból ismert zenészek voltunk ’65-66-ban, amikor még mindig ott laktunk. Amikor Bágya Andris kijött hozzánk, először nem találta a lakásunkat, mert nem gondolta, hogy az üzlethelyiségben lakunk. Bejött hozzánk, és azt mondta, hogy „Pista, sajnos vannak ilyen pillanatok az életben, azért jöttem, hogy megmondjam, Tomsits Rudit elviszem a zenekarodból a Stúdió 11-be”. Mondtam neki, hogy „Andris bátyám, nincs mit tenni, legyen így”. Azóta is, ha valaki feljebb tudott jutni – akár énekes lányok,

akár muzsikuskok –, sohasem akartam megakadályozni ebben. Ha valakit a szíve máshova húz, vagy az érdeke mást diktál, és nem akarja a zenekar szekerét tolni, én sohasem álltam az útjába. A zenekar egyébként is azért van, mert az sokkal jobb tud lenni, mint amit külön-külön tudnánk csinálni. Ma pont ez hiányzik, hogy a zenészek összefognának, hogy közösen csináljanak valami jót. Egyébként Tomsits Rudival először 1957-ben mentem Koppenhágába játszani. Nálam voltak a zenekari tagok útlevelei, és láttam, hogy az övében egy nő fényképe van. Kérdeztem tőle, hogy kinek a képe van az útlevelében. Kiderült, hogy az édesanyjáé, mert akkor volt egy olyan törvény, hogy aki még nem volt tizenhat éves, nem kaphatott útlevelet, hanem valamelyik szülője útlevelébe volt beírva, és úgy utazhatott. Rudi már ilyen fiatalon játszott velem.

Aztán abbahagytam mindent, és csak a zenével foglalkoztam. Amikor apám ezt megtudta, azt mondta, ha huszonegy órán belül nem találok magamnak állást, ki vagyok rúgva otthonról, mehetek, ahová akarok. Egy vasárnap tört ki a botrány, mert valahol játszottunk, és későn mentem haza. Miután egy kis üzlethelyiségben laktunk, nem lehetett sokáig eltitkolni, hogy sokszor éjjel jövök meg. Ez '61 januárjában történt. A zenei életben már ismerős voltam, és engem is sokan ismertek, ezért másnap reggel elmentem a cirkuszba, ahol a zenekarba pont szaxofonost kerestek. Ott kipróbáltak, tudták, hogy a kottát is jól olvasom, így felvettek. Mondták, hogy másnap reggel vigyem be a munkakönyvemet. Hétfőn egész nap próbáltunk, mert másnap valami ötven-hatvan impresszárió jött, hogy Magyarországról cirkuszi attrakciókat vigyenek külföldre. Kedden reggel bementem, fél kilenckor odaadtam a munkakönyvemet, fel-

mentünk a zenekari karzatra, ami a bejárat felett volt, és elkezdtünk játszani. Egész nap bemutatók voltak. Akkor még a régi, fából ácsolt cirkusz volt. Az első produkció egy elefántos szám volt. Az elefánt úgy gondolta, hogy neki vizket a háta, odament a bejárat ajtóhoz, és elkezdte vele vakarni a hátát. A zenekar ezáltal elkezdett úgy másfél méteres amplitúdóval kilengeni, mindenki kapaszkodott a kottatartóba meg amibe tudott. Óriási ijedelem volt. Amikor ennek vége lett, én lejöttem, kilenc óra után öt perccel be-mentem az irodába, és mondtam, hogy én ezt nem csinálom tovább. Kérték, hogy azt a napot azért még játsszam végig. A munkakönyvembe be is van írva, hogy fél kilenckor beléptem, és kilenckor kiléptem a munkahelyemről. Hazamentem, gondoltam, ha kirúgnak, akkor kirúgnak otthonról, de én úgy megijedtem, hogy ezt nem tudom csinálni. Anyám persze mondta apámnak, hogy szegény gyereket odazavarta, ahol majdnem meghalt. Apám is látta, hogy be van írva, hogy ott voltam, hogy én mentem volna dolgozni, de ő is úgy gondolta, hogy életveszélyben nem lehet a gyerek. Természetesen nem küldött el otthonról.

A régebbi generáció híres muzsikusai közül kikkel játszottál fiatal-korodban?

Holéczy Ákosnál játszottunk a testvéremmel. Vele Lengyelországban és Németországban is voltunk egy-egy hónapos turnén. Játszottunk a Kerényi zenekarral, és a Latabár testvérekkel is turnéztunk, amikor a Latabár testvérek le voltak tiltva '56 után.

A magánéletben milyen személyiség volt a híres Latabár Kálmán?

Mogorva ember volt egészen addig, amíg vége nem volt az előadásnak. Addig késhegyig menő viták, veszekedés és ordibálás volt, ha meglátta, hogy valaki iszik valamit, vagy ha valaki elkésett. Abban a pillanatban, hogy vége lett a fellépésnek, és beültünk egy étterembe, már ő kért öt üveg bort, és mindenkit megvendégelt. Akkor már kenyérre lehetett kenni. Egy olyan zárt, belső világítás nélküli IFA pékkocsiban utaztunk télen-nyáron, amibe beraktak hat ülést, és aminek az alján ki lehetett látni. Ebben utazott a nyolctagú női tánckar, a két Jurida testvér, akik szteppeltek, és a nyolctagú zenekar. Ott ült velünk Latabár Kálmán bácsi, egy színésznő és egy táncdalénekesnő is. Ez több mint fél éven keresztül ment így. Aztán csatlakozott hozzánk Kálmán bácsi testvére, Árpai bácsi is. Sőt, ha nagyobb rendezvényre mentünk, volt olyan, hogy három Latabár is fellépett, mert Kálmán bácsi fia, a „Kislatyi” zongorázott. Többször játszottunk csűrökben meg a legkülönbözőbb helyeken. Kálmán bácsi mindig monoklit hordott. Mondta, hogy már nem tudná megszokni a szemüveget. Egyszer megkérdezték tőle, hogy nem borzasztó-e neki ilyen helyen fellépni az Operettszínház után. Ő azt válaszolta: „Fiaim, a színpad ott van, ahol én vagyok.” Hozzátette, hogy mindenhol nekünk kell megteremteni azt az áhitatot, hogy az a hely, ahol fellépünk, színpad legyen. Én akkor tizennyolc éves voltam, és ezt megtanultam tőle. Nekem azóta is ugyanez a véleményem.

A fiatal zenészek közül kikkel játszottál ebben az időben?

Latzin Norbertet ugyanakkor ismertem meg, amikor Szakcsi Lakatos Bélát, 1958 őszén. Ők akkor tizennégy-tizenöt

évesek voltak. Norberttel egy hangszerkiállításon találkoztam, ami egy hangszerboltban volt megrendezve. Gondolhatod, milyen kiállítás volt, amikor csak a béketábor hangszereit állították ki. Az Ungár Pistáékat hallottuk ott játszani, és megbeszéltük, hogy másnap mi is fellépünk a kiállításon. Aznap este és másnap délután próbáltunk, és el is játszottunk három-négy Dave Brubeck-számot, például a *Take Five*-ot. A kvartettben Latzin Norbert zongorázott, Jinda Gyuri volt a dobos, Scholcz Peti bőgőzött, én szaxofonoztam. Norberttel elhatároztuk, hogy ezzel a zenekarral a Dave Brubeck kvartett számait fogjuk játszani. Így indult a mi barátságunk. Akkoriban ő a Nebuló nevű zenekarban zongorázott és hangszerelt. Ott Weissbach Béla trombitált, aki most a kölni rádió zenekarában játszik, és Tarcsai Bandi volt a pozanos, aki szintén Németországban él.

Abban az időszakban, amikor a Műegyetemre jártam, szombat esténként a barátaink a hahnijuk után odajöttek a Közgáz Klubba, ahol mi játszottunk. Ez egy többfűvósos zenekar volt. Este tízkor befejeztük az ötórás teát, és sokszor hajnalig ottmaradtunk. Ilyenkor a Közgáz Klubban Marx szobrát mindig letakartuk egy nagy ronggyal. Szakcsi Lakatos Béla is sokszor eljött, és leült zongorázni. Egyszer például eljátszotta Liszt *Esz-dúr zongoraversenyét*. Az egyik ilyen alkalommal bejött Latzin Norbert, és mondta, hogy moziba volt, és kérdezte, hogy láttuk-e a *Cherbourgi esernyők* című filmet. Mondtuk, hogy nem. Erre ő azt mondta, hogy akkor játszik nekünk belőle, így kezdődik. Ezután végigzongorázta az egész film zenéjét este tizenegykor. Ez a film egy óra ötven perc csak zene, minden beszéd nélkül. Miközben játszotta, mondta, hogy ezt a fuvola játssza, ezt a klarinét stb. Akkor láttam életemben egyszer olyat, amilyen a gyermek Mozart

lehetett. Norbert olyan zongorista volt, amilyenel azóta sem találkoztam. Akkor konziba járt, komolyzenét tanult. A konzit aztán abbahagyta, mert azt mondta, hogy neki ott nem tudnak mit tanítani. Ő a magyar zenei világ nagy ígérete volt. Ő már tizennégy-tizenöt évesen mindent tudott a zenéről, amit egy zenésznek technikailag és zeneileg tudnia kell. 1969-től hét évig játszott a Bergendy zenekarban, Demjén Rózssal írták a nótákat. 1975-ben ment el tőlünk, alakított egy zenekart, a Marionett RT-t. Volt egy nagy slágerük, az *Itt a szívem* című szám, de egy év alatt szétesett az együttes, mert Norbert azt mondta, hogy ő már turnézott eleget, Budapest 45 km-es körzeténél messzebbre nem megy játszani. Ezért a fellépési lehetőségeik köre hamar bezárult. Ezután Norbert másodszor is disszidált, és 1980 körül sajnos öngyilkos lett.

Mikor lett a zenekarod neve Bergendy?

1962 nyarán lett ez a nevünk, előtte a Közgazdasági Egyetem Ifjúsági Jazzegyüttese néven játszottunk.

Hogyan alakult meg az a legendás Bergendy együttes, amire mindannyian gondolunk, amikor ez a név szóba kerül?

Latzin Norbert első disszidálása után '69-ben hazajött, és a régi barátai, akikkel annak idején játszott, nem fogadták szívesen. Ő pedig nem utazhatott Nyugatra, mert disszidálása után öt-hat év múlva jött csak haza. Mi akkor hatan voltunk a zenekarban, és én azt mondtam, hogy ahol hat embernek van gázsija, ott a hetediknek is jut. Akkor az ORI-gázsink ötszáz forint volt fejenként, ami már kiemelt

gázsi volt, mert korábban csak százötven forintot kaptunk egy fellépésért. Amikor '69-ben három év után hazajöttünk külföldről, a százötven forintot felemelték ötszázra. Bárhová mentünk játszani – televízióba, rádióba vagy koncertre –, ahányan voltunk, annyiszor ötszáz forintot kaptunk. Az is mindegy volt, hogy mekkora volt a közönség. Így jött hozzánk Norbert. Egy kicsit úgy kezdődött a dolog, hogy mi eltartjuk Norbertet, mert a barátunk volt. Nem akartuk, hogy a cipője mellett járjon. Akkor mi énekeltünk a zenekarban, nem volt énekesünk. Norbert mondta, hogy kellene valaki, aki komolyan énekel. Egy dobos is kellett, mert akkor egy svájci dobosunk volt, amikor hazajöttünk, ő onnan jött velünk. Majdnem ide nősült. Vele még egyszer kimentünk Svájcba, aztán ő ott is maradt. Nekünk kellett egy új dobos, egy énekes és egy basszusgitáros is, mert Gáspár Karcsi is kiszállt a zenekarból. Norberttel akkor találtuk meg Demjén Rózsit. Elmentünk a Szabadság Szállóba, ahol a bárban játszott egy zenekar, amelyben az akkor nagyon jó nevű Kulcsár Imre tenorszaxofonozott, és Rózsai énekelt. Ez a zenekar ki akart menni külföldre. Megkérdeztem Rózsit, nincs-e kedve átjönni a mi együttesünkbe. Azt válaszolta, hogy van. Mi a '69-es *Táncdalfesztivál*on már énekeltünk egy nótát, amit Tomsits Rudi írt, a *Te vagy a lexebb* címűt. Ez a szám és ahogy kinéztünk – mert mindenféle kitüntetésekkel viseltünk a ruháinkon – nagy felfordulást keltett a fesztiválon. Abban az időben nagyon sok soul dalt is játszottunk. Akkor még kimentünk Svájcba, és 1970 októberében jöttünk meg. Novemberben elkezdtek próbálni az új számokat – *Mindig ugyanúgy, Napot akarok látni* stb. Svájcban még a régi zenekarral voltunk kint – a svájci dobossal és Gáspár Karcsival –, addig Latzin Norbert és Rózsai itthon írták az új nótákat.

Norbert írta a zenét, és kiderült, hogy Rózsi tud szöveget írni. A feleségem etette-itatta őket – ebből az itatás volt a nehezebb –, ők pedig csinálták az új számokat. Az első, amire Rózsi szöveget írt, és ami által ő lett a zenekarban a hivatalos szövegíró, az a *Jöjj vissza, vándor* volt. Ennek készült egy német verziója is. Ez úgy történt, hogy egyszer vasárnap délelőtt csöngettek, és egy magas szőke csávó és egy ugyanolyan magas szőke csaj állt az ajtóban. Miután behívtam őket, elmondták, hogy hallottak rólunk, és szeretnék, ha csinálnánk egy lemezt Kelet-Németországban. Természetesen elvállaltam. Kértek fényképeket meg zenéket, és elmentek. Ez az egész olyan valószínűtlennek tűnt, hogy nem is mondtam a zenekarnak. Három hónap múlva jött a fölkérés, hogy jelöljük meg azt az időpontot, amikor fel tudnánk venni a lemezt. Küldték a német szövegeket, mert közben lefordították a magyar dalokat. Így készült a német nyelvű lemez. Egy német lány sorról sorra tanította Rózsinak a szöveg kiejtését. A *Jöjj vissza, vándor* német verziója több hétig vezette az NDK slágerlistáját. Ezen a lemezen kilenc vagy tíz szám volt, és volt olyan hét, hogy a tizenkettes slágerlistán majdhogynem csak a mi számaink voltak.

A Magyarországi első slágerünk egy szilveszteri tévé-műsorhoz kötődik. Ebben a részvételt csak úgy voltam hajlandó elvállalni, ha a többi műsorszám kísérése mellett egy saját számot is játszhatunk. Mondták, hogy ezt nem tudják megígérni, de készüljünk fel arra, hogy ha a műsorban esetleg marad rá idő, játszhatunk egyet. A közvetítésben három helyszín volt: a rádió 6-os, a tévé 4-es stúdiója és az Operettszínház. Úgy fél tizenkettőig ment a műsor, mi lekísértünk mindenkit, amikor jött a Hofi–Koós duó. Akkor

úgy gondoltam, hogy mi már saját számmal biztosan nem fogunk föllépni. A többi helyszín már kikapcsolt, a tévé már csak Hofiékat közvetítette. De a Hofi–Koós-műsorszám rövidebb lett három perccel, mint amire számítottak. Nem tudtak mit beadni a műsorba, ezért intettek nekünk, hogy játsszunk valamit. Akkor eljátszottuk a *Mindig ugyanúgy* című dalunkat, és három perc alatt sztár lett a zenekar. Akkor csak egy szilveszteri műsor volt a tévében, az egész ország ezt nézte. A szakmában addig is ismertek és szerettek minket, de a nagyközönség ekkor ismerte meg a zenekart.

Velünk azért is szerettek dolgozni az énekesek, mert jól olvastunk kottát, és minden hangnemben tudtuk az akkor divatos számok vokáljait is. A Zeneakadémián voltak könnyűzenei műsorok, ott fölültünk a színpadra, és próba nélkül kísértük az énekeseket. Az énekes beküldte a kottáját, és mi egyből játszottuk. Az első lemezünket is akkor csináltuk, amikor ez a bizonyos szilveszteri műsor készült. A lemezt annak köszönhattük, hogy Erdős Péter külföldön volt síelni, én bementem Bors Jenőhöz, és miután ő egy próbánkon meghallgatta a számainkat, azt mondta, hogy csinálhatunk lemezt. Sőt, azt mondta, hogy két lemezt csinálhatunk egyszerre, egy külföldit és egy magyart.

Említetted, hogy az együttes a '69-es fesztiválon a színpadi megjelenésével is kitűnt a többi előadó közül. Az érdekes öltözködés rátok mindig is jellemző volt. A nyakadban lógó zsebóra szinte a névjegyed.

Igen, szerettünk örülni kinézni. Ehhez hozzátartozik az is, hogy amikor mindenkinek hosszú haja volt, én 1971. június 5-én kopaszra vágtam. Akkoriban hatszáz-hatszázötven

koncertet adtunk egy évben, szinte nem is voltunk a családdunkkal. Sokat játszottunk a „béketáborban” is, Lengyelországban ugyanúgy ismertek minket, mint itthon. Amikor levágtam a hajam, az Illéssel léptünk föl a Kisstadionban. A koncerten Charlie játszott elsőnek az Olympiával, utána jöttünk mi, és az Illés volt az utolsó zenekar. Az Illéssel több közös koncertünk is volt, mert ők nagyon szerettek bennünket. A koncert végén, a *Neander-völgyi ősemlék* című szám alatt levettem a „hajamat”. Az emberek nem hitték el, hogy kopasz vagyok. A közönség szétverte a házat, hatalmas sikerünk volt. Mi talán ezzel a koncerttel járultunk hozzá, hogy az Illés hamarabb fejezte be a pályafutását, mert akkor mi voltunk az új hullám. Előtte, a hatvanas években fúvósokat nem is akartak hallani és látni az emberek. A hetvenes évek elején Amerikában elindultak a fúvós rockbandák. Az *Egy millió fontos hangjegy* című tévéműsor szignáljának zenéjét én hoztam be Svájcból. Ez a *Sneakin’ Up Behind You* című szám a Brecker Brothers első lemezén volt, Dave Sanborn játszotta a szaxofonszólót. Visszatérve a kopaszságra, emiatt egy darabig le is voltam tiltva a televízióban. Azt mondták, ezzel kigúnyolom a régi, öreg elvtársakat. Szereztem egy orvosi igazolást a gyerekorvosunktól, hogy egészségügyi okok miatt kellett levágnom a hajamat. Ezután újra engedtek fellépni a televízióban.

Úgy tudom, a jazzhez sohasem lettél hűtlen.

Mi a rock mellett mindig játszottunk jazzt és progresszív zenét is. Lengyelországban ’63-ban együtt játszottunk az SBB-vel, Namyslowskival. Felléptünk a varsói Jazz Jamboree-n ’76-ban, ahol Gil Evansszal játszottunk egy színpadon.

A hatvanas években elsősorban a gitárra épülő zenekarok voltak népszerűek. Ebben az időszakban hogyan tudtatok életben maradni?

Igen, akkor csak a gitár ment, maximum még egy orgona lehetett egy együttesben. Illés Lajos például kirúgta a saját testvérét a zenekarból, aki szaxofonozott. A hatvanas évek közepén volt olyan, hogy a közönség csak azért, mert nálunk fúvósok voltak, megköpködött minket. Ennek ellenére nem adtuk fel, a mi zenekarunkban szerencsére volt összetartás. Akkor rengeteg amatőr együttes jött föl, ennek a hullámnak a hátán lett híres a Metro, az Omega és az Illés. Ennek több oka is volt, például hogy magyarul énekeltek. Mellettük még rengeteg jó zenekar volt – a Syrius, a Scampolo, a Thomastik, amiben Máté Péter játszott. Ezek az együttesek nem tudtak olyan népszerűvé válni, mint az a három, mert nem kaptak annyi lehetőséget – lemez, tévé, rádió –, mint ők.

A második lemezetek a Hétfő című dupla album volt.

1973-ban jelent meg a *Hétfő* című nagylemezünk, ami Magyarországon az első dupla album volt. Ezen huszonhárom szám volt. A lemezeről egyik nóta sem tudott labdába rúgni az *Iskolatáska* mellett, amit az Állami Hangversenyzenekarral játszottunk fel. A zenekarban Sebestyén Ernő volt az elsőhegedűs, aki később Bernsteinnel és Karajannal is dolgozott. Ő a felvétel után néhány héttel disszidált. Eljött hozzám, és mondta, hogy adjam oda neki a gázsit, mert ő elmegy, és nem jön vissza soha. Ernő a klasszikus zene mellett nagyszerűen játszott jazzt is. Hajnalban gyakran a Bableves nevű helyre jártunk, ahol híres prímások ját-

szottak egymásnak reggel ötör, hatör. Ernő, a szőke srác odament a prímáshoz, és elkérte a hegedűt. Elkezdett hegedűlni, és a roma zenészeknek tátva maradt a szájuk. Sokáig nem jött haza Magyarországra. Legközelebb csak akkor, amikor Bernstein a Bayerische Rundfunk zenekarral koncertezett Budapesten. Ennek a zenekarnak Ernő volt a koncertmestere. Se Karajan, se Bernstein nem volt hajlandó más-sal fellépni, ha Európában koncerteztek, csak Ernővel.

Visszatérve a *Hétfő* című lemezre, arról mindenki csak az *Iskolatáska* című számot ismeri, pedig az akkori repertoárunk egyharmada progresszív zene volt, egyharmada saját számok, és egyharmada pedig olyan külföldi számokból állt, amiket szerettünk. Tehát játszottunk saját számokat, progresszív zenét, jazzt és külföldi számokat. Például Magyarországon mi játszottunk először Deep Purple-t, ráadásul fúvósokkal. Itthon erről a bandáról akkor még senki sem tudott. Mi azért ismertük őket, mert amikor Nyugaton játszottunk három évig, ott rengeteg zenésszel találkoztunk, és ezért rengeteg új együttesről hallottunk. Például az Animals basszusgitárosa mellettünk, a szomszéd kocsmában játszott. '77-ben egy olyan helyen is játszottunk, ahol az amerikai Hathaway együttes szólóéneke-se volt a ruhatáros. Mondta, hogy most nem megy a bandának, eljött egy kicsit Európába. Ez a zenészelet. Nyugaton azt is megtanultuk, hogy a zenésznek különböznie kell a normál embertől, nem csak abban, hogy másképp néz ki, hanem a viselkedésében is.

A Deep Purple-számok közül a *Child in Time*-ot is mi játszottuk itthon először, és nagy sikerünk volt vele. A Purple-számokat az öcsém, Péter énekelte, aki a szoprán szólamokat is énekelte a zenekarban. Egyébként az ő fiáról, Petikéről

szólt az *Iskolatáska* című szám, aki 1972-ben ment iskolába. Petike most filmrendező, ő rendezte az *Állítsátok meg Terézanyut* című filmet.

1974-ben jelent meg az *Ötödik sebesség* című lemezünk, akkor jött hozzánk gitározni Tóth János Rudolf. Ezután két gitáros volt a zenekarban, János és Oroszlán Gyuri. Ők mindketten hegedülni is tudtak. Amikor a *Kapcsold az ötödik sebességet* című számunk elején játszottunk egy részletet Beethoven *V. szimfóniájából*, akkor ők hegedültek.

Több gyerekműsorhoz is írtál zenét. Ebből a legismertebb a Süsü, a sárkány.

Igen, én írtam a *Sebaj Tóbiás*, a *Mi újság a Futrinka utcában* és a *Szervusz, Szergej* zenéjét. Ezeket tulajdonképpen a saját gyerekeimnek írtam. Nekem nagyon fontosak a gyerekek, nagyon szeretem őket. Nagyon szeretem a meséket is, mindig nagy hatással voltak rám. Münchhausen bárót is megcsináltuk Csukás Pistával gyerekdarabnak. Gulliverből és a Robinson-történetből – *Péntek és Robinson* címmel – is készült egy gyerekmusical.

Hogyan lett vége a Bergendy együttes legendás felállásának?

'77-ben Erdős Péter elintézte, hogy Rózsinak szólólemeze legyen, és Rózsi egy fél év múlva el is ment a zenekarból. A zenekar szétrázódott. Öcsémmel, Oroszlán Gyurival és Hajdú Sanyival maradtunk együtt, és jöttek hozzánk új zenészek – Bálint Pityu dobos és Gábor Peti basszusgitáros. Akkor elkezdtünk Új Bergendy néven játszani, és alternatív, progresszív rock felvételeket csináltunk. A lemezgyár veze-

tői azt mondták, hogy mi nem vagyunk hitelesek ebben a műfajban, szerintük a közönség nem hiszi el rólunk, hogy amit játszunk, azt komolyan úgy is gondoljuk. Én hiába mondtam, hogy mi igazán úgy gondoljuk... Ezeket a felvételeket már az új énekesünkkel, Balogh Ferivel készítettük. Ő egy híres váci primás családból származik, és egy hasonlóan tehetséges ember, mint Rózsi. Feri tizenhárom évig volt velünk. Sok énekest mi indítottunk el a pályán. Csak hogy néhány nevet mondjak: Máté Péter, Zalatnay Sarolta, Janza Kata.

Visszatérve az Új Bergendyre, én nagyon elkeseredtem azon, hogy tőlünk nem fogadják el az alternatív zenét. Akkor azt gondoltam, ha ciki, legyen igazán ciki, és megalakítottam a Bergendy Koncert-, Tánc-, Jazz- és Szalonzenekart. Bár szerintem ciki zene nincs, ha az ember valamit komolyan vesz és profin játszik, az nem lehet ciki. Ez alól csak a lakodalmas zene a kivétel, de szerintem az nem is igazi zene. A szalonzenekarral a két világháború előtti és közötti zenét játszottunk, olyat, mint egy régimódi tánczenekar. Az idő eldönti, hogy mi a hiteles és mi nem. Talán ezért is tudunk még mindig létezni, mert rájöttek az emberek, hogy mi nem akartunk soha mást vagy többet, csak muzsikálni. Most is csak ezt akarjuk. Amikor 1967-ben kimentünk külföldre, akkor hallottam először a Beatles együttes *When I'm Sixty Four* (Amikor 64 éves leszek) című nótáját. Én ezt a kort már bőven elértem. Ötvenhárom évvel ezelőtt is volt fölvetelünk, és most is van. Most is szeretem a zenét, és szeretem az embereket. Remélem, hogy ebben a mai világban én már nem fogok tudni megváltozni, és más lenni.

BRÓDY JÁNOS

énekes, gitáros, zeneszerző

1946-ban született Budapesten. Díjai, elismerései: Pop Meccs – Az év szövegírója (1977), SZOT-díj (1981), eMeRTon-díj (1990), Huszka Jenő Életműdíj (1995), Liszt Ferenc-díj (1996), Kossuth-díj (2000), Radnóti Miklós antirasszista díj (2004), Fényes Szabolcs-díj (2005), Pro Urbe Budapest díj (2006), Börze Award Életműdíj (2006), Fonogram Életműdíj (2011), Fonogram-díj – Az év klasszikus pop-rock albuma (2012), Artisjus Életműdíj (2012), Szeged Aranyérme (2013). 1995-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, 2006-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje kitüntetésben részesült.

Az Illés zenekar a hatvanas évek egyik legmeghatározóbb együttese volt. Azért ezt a nevet választottátok, mert a zenekart Illés Lajos alapította?

Igen, ő alapította a zenekart, és azért lett Illés, mert a hatvanas években általában a zenekarvezetőről nevezték el az együtteseket. Még olyanra is emlékszem, hogy az volt kiírva egy szalagavatón: Illés Lajos és tánczenekara. Lajos már a hatvanas évek elején, az Eötvös Gimnáziumban elkezdett zenélni. Volt egy jó zenekara, amivel először főleg dixielandeket játszottak, de később aztán áttértek a Johnny and the Hurricanes-számokra, és néhány Elvis-nótát is játszottak. Ebben az együttesben még csak egy gitáros volt,

Farkas Ádám, aki aztán '64-ben végezvén az egyetemen bejelentette, hogy távozik a zenekarból. Ekkor kerültem az együttesbe. Tehát én még Lajos régi zenekarában is játszottam körülbelül egy évet. Akkor már nyilvánvalóvá vált, hogy Lajos és az öccse – aki akkor még szintén zenekari tag volt – komolyan veszik a zenélést. Ők hivatásos zenészek akartak lenni, míg a zenekar többi tagja csak hobbizenész volt, akik nem gondoltak arra, hogy ezt életvitelszerűen csinálják. Lajos akkor keresett igazi, profi zenészeket, így talált rá Szörényi Leventére, aki néhányszor vendégként már megfordult a Bercsényi Klubban. Befűzte Leventét, hogy jöjjön el énekesnek az együttesbe. Addig nem volt énekesünk, Koncz Zsuzs néha vendégként énekelt néhány számot. Levente azt mondta, hogy beszáll a zenekarba, de csak akkor, ha a bátyját, Szabolcsot is hozhatja. Ez volt az a nagy átalakulás '64 végén, amikor jöttek a Szörényi testvérek, én pedig maradtam velük. A többiek, akik kiszálltak, csináltak egy másik zenekart Strings néven. Ők sokáig játszottak még a Bercsényiben, mi meg elkezdtük az új Illés zenekarral a magunk történetét.

Van egy olyan legenda az Illés zenekarról, hogy amikor 1970-ben Angliában voltak, a Szabad Európa Rádiónak nyilatkoztatok valamit, ami az itteni politikai vezetés fülébe jutott, és ezért ők tulajdonképpen feloszlatták a zenekart.

Nem a Szabad Európának, hanem a BBC magyar nyelvű adásában nyilatkoztunk Londonban. Nem gondolom, hogy amit mondtunk, az egy nagyon különleges, lázadás duma lett volna. Kétségtávolú igaz, hogy akkor az Illés zenekar körül már eléggé forrt a levegő. Többféle konfliktusunk volt

már a rendfenntartó szervekkel. Ha így utólag átgondolom, látok egy bizonyos folyamatot abban, hogy miért az Illés zenekar került ilyen mondvacsínált, botrányos helyzetekbe. Onnan indul a dolog, hogy mi írtuk az első magyar rockszámokat. Úgy is mondhatnám, hogy mi voltunk az első magyar rockzenekar, amelyik ezt a műfajt, amit nagyon sokáig kozmopolita, a szocialista ifjúságtól idegen, nyugat-imádó kultúrának tekintettek, magyarul játszott. Sőt, időnként az ideológusok azt is gondolták, hogy a rockzene valamilyen formában az imperialisták szocializmus-fellazítási taktikájának egyik eszköze. Akkoriban volt egy elképzelés – amiben sok minden valószínűnek látszott –, hogy a nyugati államok mindent megtesznek annak érdekében, hogy a szovjet birodalomban élő népekkel felismertessék a demokratikus szabadságjogokat, és valahogy előidézzék a társadalmi változást. Én nem hiszem, hogy maga a rockzene ilyen formában eszköze volt a nyugati országoknak, és direkt azért találták ki a Beatlest és a rock and rollt, hogy ezzel majd lerombolják a szocializmust.

Biztos, hogy nem, mert a rock and roll generációval nekik is gondjuk volt.

Így van, ahogy mondom. A zenében mindenképpen volt a szabadságnak valami őszinte és elementáris ereje, a nyugati országokban is. A hatvanas években szinte mindenhol a világon egy egész generáció, az eszmélkedő ifjúság azt fejezte ki, hogy nem akar úgy élni, mint a szüleik. Valami más formát kerestek. Ez persze Nyugaton más jellegű volt, mint nálunk. Ott a hatvanas években elindultak a diákmozgalmak, a hippikultúra és a polgárjogi mozgalmak. Ezekből

nagyon sokat vállalt magára a rockzene, hiszen mint új műfaj ezeknek a társadalmi mozgalmaknak a kifejezőeszkövévé vált. Nagyon sok politikai töltésű protest dal született. A nagy felvonulások, tüntetések és a társadalmi mozgalmak általában választottak maguknak valamilyen zenei formát, amivel nagyon sok ember számára érthetően ki tudták fejezni mindazt az érzelmet, ami bennük felgyűlt. Ez a keleti országokban is így volt. Kétséggkívül ez az a műfaj, amelyik természeténél fogva ki tudta fejezni ezeknek a csoportoknak a szabadságvágyát a nagy kollektív eszmével szemben. Még az olyan egyszerű eszközökkel is, hogy a zenészeknek általában hosszú volt a hajuk, miközben az iskolában ezt nem engedték, és a farmer is sokáig tiltott volt. Egy jól viselkedő, öntudatos szocialista fiatal rendesen fehér inget, nyakkendőt viselt, ha szórakozni ment. Ezeknek a hatvanas évek elején született zenekaroknak a klubjaiban egy másfajta viselkedési morál volt. Sokkal szabadabban léteztek ott a fiatalok. Ezek a zenekarok sokáig angol és amerikai számokat játszottak, afféle szubkulturális jelenségek voltak. Egészen addig lehetett őket nyugatmajmolással, kozmopolitizmussal vádolni, és a magyar kultúrától idegen elemnek tartani, amíg nem születtek meg a kinti zenék magyar megfelelői. Egyszer csak létrejött egy olyan együttes, amelyik ugyanezt a műfajt játszotta, de már elvitathatatlanul magyarul. Nemcsak magyar szöveggel, de még a zenében is megjelentek a magyar népzenei motívumok. A saját magunk zenéjét játszottuk a saját magunk szövegeivel, ezt nem lehetett többé idegennek nevezni. Ennyi év után talán nem hat szerénytelenségnek, ha azt mondom, hogy ezzel ráadásul borzasztóan sikeresek is voltunk. Úgy tűnt, hogy nagyon nagy hatásunk van az ifjúság széles ré-

tegeire. Attól kezdve, hogy ez a siker és elfogadottság nyilvánvalóvá vált, a belügyi rendfenntartó szervek – akik éberen őrködtek a fiatal korosztály lelkiállapotának mindenkori változásain – megpróbálták minket valahogy korlátozni, visszafogni. Sok kisebb-nagyobb balhé volt, de az első nagyobb ütközet egy egészen kicsi pécsi eseményből alakult ki, ahol a zenekar még jelen sem volt. Csak Szabolcs volt ott, meg néhány technikus és Tolcsvayéktól ketten-hárman. Volt egy „kukarugdosási” ügy Pécsett. Ez egy egyszerű kis utcai affér volt egy önkéntes rendőrrel. Ebből lett egy kis összeveszés meg bírósági tárgyalás, ahol felmentették a zenekar minden tagját. Garázdaságot akartak rájuk bizonyítani, de ez nem sikerült. A pécsi felmentés után már egy központi elhatározásnak tűnt, hogy minket rossz színben tüntessenek fel. Megjelent rólunk egy nagy cikk a Népszabadságban, hogy megvédett rendbontók és huligánok vagyunk, és hogy az Illésék miért hiszik azt, hogy nekik mindent szabad stb. Volt egy törvényességi óvás is, és újratárgyalták az ügyet. Az egészből az érződött, hogy valahogy be akarják bizonyítani, hogy ez a zenekar, így ahogy van, egy deviáns, huligán és idegen elem, amit ha lehet, távol kell tartani a kultúrától. Két tárgyalás volt. A bíróságok akkor már nem úgy működtek, hogy az ítéletet előre meghozták, mint a *Tanú* című filmben. Ez a hatvanas évek viszonylag szabadabb világa volt, amikor úgy tűnt, hogy azok a falak, amik körülvesznek minket, nincsenek is olyan közel, és a mozgástér tágítható. Ez a reménykedő állapot ’68-ig tartott. Csehszlovákiában még olyan új jelszavakat is kitaláltak, mint az „emberarcú szocializmus”. Ott a szocialista gazdaság keretei között egy lényegesen demokratikusabb közéletet próbáltak kialakítani, aminek a vége az lett, hogy ’68 augusztusában

a Varsói Szerződés egyesített erői bevonultak Csehszlovákiába, és véget vetettek a reformkísérletnek. Egészen addig Magyarországon is úgy tűnt, mintha lennének kísérletek, és lenne engedékenységek a vezetésben arra, hogy ez a fiatal korosztály – akik ’56-ban még gyerekek voltak, nem vettek részt semmiben, és nem vádolhatóak semmiféle ellenzéki múlttal – hadd élje a maga életét. Kádárnak volt egy híres mondása: „nem baj, ha hosszú a hajuk, csak mossák”. Ez jelszószerűen azt jelentette, hogy hagyjuk a fiatalokat, hadd csinálják, amit akarnak. Magyarország volt a legpuhább diktatúra, vagy ahogy mondani szokták, a legvidámabb barakk. Valószínűleg a magyar rockzenekarok is ennek köszönheték a kezdeti fellendülést. Úgy tűnt, hogy lehet valamit csinálni. *Táncdalfesztiválokat* is szerveztek, beindultak az ifjúsági lapok, amelyek foglalkoztak ezzel a műfajjal, miközben a szomszédos országokban nagyon szigorúak voltak a rockzenészekkel. Volt, ahol ezt a műfajt egyáltalán nem engedték létezni. A hatvanas évek végén a magyar zenekarok Kelet-Európában híressé váltak, mert a többi országban nem nagyon engedték játszani ezt a zenét. Az NDK-ban találkoztunk zenész kollégákkal, és teljesen elhűlve hallgattuk, amikor mesélték, hogy ott is lehet rockzenét játszani, de előtte el kell végezni egy zeneiskolát. Csak diplomával lehetett rockzenét játszani, mert a zeneiskolában nyilván a zene mellett ideológiát is tanítottak. Ebben a tekintetben nálunk lényegesen nagyobb szabadság volt, amivel mi nagyon is tudtunk élni, olyannyira, hogy egy idő után idegesek is lettek a rendfenntartók. Megpróbálták visszanyomni a dugót a palackba, de ezt már nem lehetett megcsinálni, mert a zenekarok nagyon népszerűekké váltak. Valószínűleg az Illés zenekarral akartak példát statuálni, miután mi

voltunk az úttörők, mi álltunk a slágerlisták élén, és mi voltunk a legnépszerűbbek. A velünk kapcsolatos korlátozó intézkedésekkel és retorziókkal azt akarták bebizonyítani a rendészeti szervek, hogy még a legnépszerűbb zenekaroknak is lehetnek komoly problémái, úgyhogy, kedves zenész hölgyek és urak, tessék vigyázni. Ez volt az a folyamat, aminek következtében 1970-ben, azután a bizonyos rádiónyilatkozat után egy időre letiltottak minket.

Mit mondtatok abban az interjúban?

Valami olyasmit mondhattunk – ami itthon szemet szúrt –, hogy nagyon jól érezzük magunkat Londonban a klubokban, és sajnáljuk, hogy otthon még néhányan vaskalaposak, és nem engedik, hogy az ifjúság kifejezze a saját gondolatait és érzéseit ebben a műfajban. Nem is volt szándékunkban egy külföldi rádióból a magyarországi viszonyokat hazaüzenni. Ezután szimplán hazaárulónak neveztek minket.

Londonban saját számokat játszottatok és magyarul énekeltetek?

Igen, ott a legtöbb számot magyarul énekeltünk, de néhányat angolul. Nagyon jól fogadták a zenekart. Voltunk egy nagy koncerten, ahol persze mi voltunk az első együttes, és ezért elég kevés néző volt, amikor játszottunk. Miután befejeztük a blokkunkat, odajött hozzánk a menedzser. Mondta, hogy nagyon jók voltunk, maradjunk itt, és ha a koncert nem húzódik el nagyon, játsszunk a végén is, amikor sokan lesznek, hogy hallják az emberek, milyen jó kis zenekar jött Kelet-Európából. Mi végigvártuk a koncertet, amin a Small Faces volt a leghíresebb zenekar. Ők bemutatták az új éne-

kesüket, és mondták, hogy fogadják szeretettel ezt a fiatal srácot, mert ez az első alkalom, hogy velük játszik. Ez a fiatal énekes Rod Stewart volt. Az öltözőink egymás mellett voltak, és a koncert végén, amikor mi, csóró kis magyarok jöttünk a kis cumónkkal, láttuk, hogy Rod Stewart is egy tornazacskóban vitte a fellépőruháját. Eközben a Small Faces dobosa egy Jaguar kocsiba szállt be.

Amikor hazajöttetek, hogyan alakult az Illés zenekar sorsa?

1970 után a zenekar még együtt volt, de már problémáink voltak. A hetvenes évek elején a többi zenekar már utazott mindenfelé, de az Illés az említett konfliktusok következtében be volt tiltva. Nem voltunk teljesen eltiltva a játszási lehetőségektől, koncerten fölléphettünk, de a rádióban és a tévében nem hangozhattak el a dalaink. Tulajdonképpen Budapestről is ki voltunk tiltva, és ehhez csatlakozott néhány nagyváros is. Miskolcon és Győrben sem léphettünk fel. Ez egy nagyon furcsa helyzet volt, néhai Tardos Péter egyszer azt mondta, hogy 1970-ben az Illés volt a legjobb vidéki együttes. Azt megengedték, hogy vidéken fellépkedjünk, de ezt az időszakot a zenekar nagyon megszenvedte. Külföldre nem mehettünk, közben az Omega meg más zenekarok már mentek mindenfelé. A legkeményebb dolog 1973-ban, az első rockfesztiválon történt, ami Miskolcon lett megrendezve. Ott mi is fölléptünk, és a vége felé az én feladatam volt, hogy mindenkinek köszönetet mondjak, aki közreműködött a fesztivál létrahozásában. Én meg is köszöntem mindenkinek, a rendfenntartó erőknek is, és a rendőrségnek is a közreműködésüket. Állítólag félreérthetően köszöntem meg a dolgot. Pár héttel a miskolci fellépés után

megjelentek nálam az Állambiztonsági Osztályról, és közölték, hogy államellenes izgatás gyanúja miatt eljárást fognak lefolytatni ellenem. Gyakorlatilag kivettek engem a zenekarból. Úgynevezett lakhelyelhagyási tilalom és rendőri felügyelet alá helyeztek, sehová sem mehettem a zenekarral. Akkor az együttes már egy nagyon érdekes formációban játszott, amit KITT Egyletnek hívtunk. A zenekar keretét már feszegették a tagok különböző zenei elképzelései. Valójában ebben benne van az is, hogy Levente akkor készítette el a szólólemezt.

Akkor megjelent a zenétekben egy amerikai vonal is.

Sokféle zenei stílus érdekelt minket. Tolcsvayékkal nagyon összebarátkoztunk, velük sokat léptünk fel együtt úgy, hogy ők előttünk játszottak. Levente is arra gondolt, hogy szívesen játszana Tolcsvay Lacival, akivel nagyon jó barátságba keveredtek. Az én találmányom volt, hogy hozzuk létre a KITT Egyletet, amiben tizenegyen voltunk. A KITT tulajdonképpen a Koncz Zsuzsa, Illés, Tolcsvay Trió nevek rövidítése volt. Ez a tizenegy zenész különféle formációkban és összeállításban léphetett a színpadra. Éppen '73-ban indult el ez az új formáció, Miskolcon is így léptünk fel. Ez azért volt nagyon izgalmas, mert nem csak abban a felállásban játszottunk, ahogy addig minket megismertek. Ez alkalmat adott Levente szólólemeze számainak bemutatására és arra is, hogy én kis gitáros dalokkal felléphessek. Egyébként ezen a koncerten hangzott el először a *Ha én rózsá volnék* című dalom. A rossz nyelvek szerint lehet, hogy ez ütötte ki a biztosítékot a politikai vezetésnél, és ezért indult ellenem ez az eljárás. Ez a szám aztán be is volt tiltva. Két-

ségtelen, hogy ennek a számnak a szövege erősen bele-
nyúlt az akkori politikai helyzet értelmezésének tartomá-
nyába. Különösen a '68-as prágai invázióra utaló „tankok
lánctalpai” sora. Mostanában mindenféle dolgok kiderül-
tek, és miután nekem is volt alkalmam az Állambiztonsági
Irattárban kutakodni, kiderült, hogy volt olyan szándék
a belügyi szervek részéről, hogy az Illés zenekart valahogy
szétszedjék. Az már akkor különösen nyilvánvalóvá vált,
hogy engem el akartak szigetelni a többiektől, merthogy
rájöttek, hogy a szövegek meg a dumák nagy része tőlem
ered. Azt gondolták, hogy ha szétszedik a zenekart, és el-
érik, hogy mi egymásban se bízunk többé, akkor könnyeb-
ben kezelhetőek leszünk.

*Az mindig úgy volt, hogy te írtad a szöveget, és Szörényi Levente
a zenét?*

Kezdetben ez nem volt ennyire egyértelmű, mert együtt
írtuk a zenét és a szöveget is. Emlékszem, hogy melyik
sorokat írta Levente a szövegekben, és talán ő is emlékszik
azokra a zenékre, amiket az egyes számokban én írtam. Ez
teljesen természetes. Akkor annyira együtt voltunk, és
olyan sok időt töltöttünk el együtt, amikor írtuk az új dalo-
kat, hogy később nem is nagyon lehetett szétválasztani,
hogy ki mit írt. Aztán idővel kiderült, hogy Levente a han-
gok világában tájékozódik jobban, és meg a szavakkal tudok
ügyesebben bánni.

*Visszatérve a KITT Egyletre, ennek a produkciónak hogyan lett
vége?*

Pont a KITT Egylet idejére esett az, hogy én rendőri felügyelet alá kerültem. Ezért nélkülem kellett turnézniuk, holott ezt a formációt én találtam ki, és az én elképzeléseim szerint működött. Én állítottam össze a műsort, és gondoltam ki, hogy hogyan lehet ezzel a tizenegy emberrel különféle produkciókat létrehozni. 1973-ban négy nagylemezt csináltunk a KITT tagjaival, ez nagyon jó évünk volt zeneileg. Miután az én konfliktusom nagyon erős és nagyon nyilvánvaló volt, a többiek nagyon különbözően reagáltak erre. Így utólag is azt kell mondanom, hogy nem feltétlenül támogattak engem. Akkor az volt az általános vélemény, hogy Tinédzser [Bródy János beceneve – a szerk.] csinálja a balhét, ő is vigye el. Csak Koncz Zsuzsa volt, aki nagyon határozottan kiállt mellettem, sőt a bírósági tárgyalásra is eljött. Miután akkor ő még jogásznak készült, a bíróság előtt egészen ügyesen védett meg engem. Nagyon pontosan tudta megfogalmazni azt, hogy mindazok a vádak, amikkel megpróbálták a törvényszegést rám bizonyítani, nem igazak. A fő vádpont az volt, hogy az én mondataim után tört ki az a kis incidens a nézők és a rendfenntartók között. Azt állították, hogy amit mondtam, azzal alkalmat adtam arra, hogy ez a hatósággal szembeni kisebbség lázadás létrejöhessen a diósgyőri stadionban. Ez egyébként nem volt igaz, mert azokat a mondatokat ugyan elmondtam, de nem mi voltunk az utolsó fellépők. '73-ban már a Bregendy együttes volt a legnépszerűbb magyar zenekar, ezért ők fejezték be a Miskolci Popfesztivált. Az a bizonyos incidens az ő fellépésük alatt történt.

Mi történt pontosan?

Akkor az volt a szokás, hogy a stadionban nem engedték a gypepszőnyegre a fiatalokat, csak körülötte ülhettek. Előttük álltak az ifjúgárdisták és a rendőrök. A koncert vége felé néhányan lelkesen berohantak a fűre, és a rendőrök üldözték őket. Ez tényleg egy nevetséges szituáció volt, ahogy a rendőrök negyvenezer ember szeme láttára hajkurásztak néhány mókás kedvű tinédzsert. Állítólag valamelyik rendőrt fejbe dobták egy sörösüveggel. Ezt mind az én nyakamba akarták sózni. A tárgyaláson voltak hamis tanúk is, akik mondták, hogy igen, amikor Bródy ezt és ezt mondta, akkor ugrották át néhányan a kordont. Zsuzsa mondta, hogy ez nem igaz, mert ő ott ült, és látta, hogy mi történt. Látta, hogy a helyi főnök még nevetett is azon, amit én mondtam. Valahogy nagyon hatásosan fejezte ki magát, és talán az ő – mint a védelem tanújának – szereplése is hozzájárult ahhoz, hogy végül is nem letöltendő börtön várt rám, hanem viszonylag enyhe pénzbüntetésre ítélték. Elsőfokon ugyan felmentettek, de úgy látszik, hogy teljesen tisztán nem jöhettek ki ebből az ügyből. Ez egy hosszú eljárás volt, és csak a végén oldották föl a rendőri felügyeletet, és csak akkor csatlakozhattam a zenekarhoz. Közben az együttesben már létrejöttek azok a változások, amelyek a felbomláshoz vezettek.

A zenekar életének vége felé az igazán nagy konfliktus Szörényi Levente és Illés Lajos között volt. Valószínűleg annak következtében, hogy eredetileg Lajos volt a zenekar vezetője, de miután Levente volt az énekes és a zeneszerző, és az általa írt számokkal lett igazán országosan híres az együttes, a zenekar vezetésében egyre inkább Levente vált meghatározóvá. Lajos, aki csak névleg volt zenekarvezető, egyre inkább azt érezte, hogy háttérbe szorul. Amikor Le-

vente a szólólemezt csinálta, Lajost nem is hívta a felvételekre, hanem helyette Papp Gyulát hívta játszani. Volt még egy furcsa eset, amikor érkezett az NDK-ból egy meghívás, amiről nem lehetett tudni pontosan, hogy Leventének szölte-e, vagy a zenekarnak. Mindenesetre Levente azzal a felállással ment ki, akikkel a szólólemezen játszott. Motorrocknak nevezte el azt a zenekart, ebben egyébként én sem voltam benne. Illés Lajos úgy gondolta, hogy Levente átjátszotta őt, mert szerinte az Illés zenekarnak érkezett a meghívás. Valójában ez volt az oka annak, hogy Lajos úgy döntött, ezt az együttest nem vállalja tovább. Egyikünknek sem szólt, csak egy újságíró barátjával beszélte meg '73 késő őszén, hogy a Magyar Ifjúság című újságban bejelenti: feloszlatta az Illés zenekart.

Tehát a zenekar többi tagja ebből a cikkből tudta meg, hogy feloszlik a zenekar?

Igen, és amikor megkérdeztem, hogy miért csinálta ezt, ő megvonta a vállát, és azt mondta, hogy csinált ő már egy-két zenekart, most csinál még egyet. Ezzel tulajdonképpen azt akarta mondani, hogy neki nem fognak diktálni a zenekari tagok, ő lesz ezután is a zenekarvezető.

Az ezt követő Fonográf együttes egy sokkal direkter módon amerikai zenét játszó zenekar volt. Zenéjében sokkal kevésbé jelentek meg például a magyar népzene elemei, ami az Illés zenekarra jellemző volt. Mi hozta ezt a változást?

Egyrészt ez a fajta amerikai zene, amit west coastnak neveznek, egy nagyon felkapott irányzat volt akkor. Nagyon ki-

váló zenei minőséget produkáltak például a Doobie Brothers, az Eagles, az Allman Brothers és más amerikai bandák. Mi ezért a zenéért lelkesedtünk. Levente és Tolcsvay Laci zenei barátsága azon alapult, hogy ők ezt a fajta zenét nagyon szerették játszani.

Amikor a '83-ban bemutattátok az István, a királyt, mennyire éreztétek azt, hogy ennek a műnek van politikai üzenete is?

Nem közvetlenül. Az *István, a király* ötletét sok-sok éven át melengettük. Talán több mint tíz évig. Az első nagy lökést vagy gondolatot ahhoz, hogy egyáltalán egy ilyen nagyobb témához merjünk nyúlni, a hetvenes évek elején a *Jézus Krisztis Szupersztár* adta. Ez a mű alaposan megváltoztatta az emberek véleményét arról, hogy a rockzene alkalmas-e ilyen nagy, szent és patetikus témák feldolgozására. Amikor a *Szupersztár* sikere után bennünk is megérlelődött, hogy mi is szeretnénk valamilyen nagyobb szabású történelmi művel foglalkozni, Boldizsár Miklós – szegény már eltávozott az élők sorából – mondta egy házibulin, hogy egy baromi jó témát talált. Azt mondta, hogy István királyról szólhatna a darab, aki az első államalapító szent királyunk volt. Miklós mint filosz mondta, hogy többféle pogánylázadás tört ki István király uralkodása alatt, de ami nagyon izgalmas, az a Koppány-féle felkelés. Ő aztán erről még többet is mesélt nekünk, és mondta, hogy nagyon jó dramaturgiával, nagyon pregnánsan szembe lehetne állítani Istvánt, aki arra törekszik, hogy Magyarország az európai integráció érdekében fölvegye a kereszténységet, belépjen az európai kultúrkörbe, és Koppányt, aki védi a nemzeti önazonosságot és a nemzeti identitást. Azt is mondta, hogy ez a

konfliktus a magyar történelemben örökké meglévő ellentmondást hordozza magában, és ezért ez egy iszonyúan erős dráma tudna lenni. Az évek alatt aztán sokat beszélgettünk arról, hogy mi mindent hordozhat magában ez a szembenállás. Kétségkívül Koppálynak azt a történelmi szerepét, ami a darabban megjelenik, nagyrészt csak mi képzeltük hozzá. Amit történelmileg tudtunk erről az időszakról, azt Györffy György professzornak az *István király és műve* című könyvéből ismertük. Ebben van egy halvány utalás arra, hogy Koppány körülbelül mit csinált abban az időben. Az ebben a könyvben olvasottakból alakult ki az alaptörténet, ami arra épült, hogy Géza fejedelem halála után a nagy trauma az lehetett, hogy Géza fejedelem már behívta a hittérítőket az országba, mert már el volt szánva arra, hogy a keresztény Európával valamiféle szövetséget köt. Fiát, Istvánt már a bajor választófejedelem lányához, Gizellához adta. Ezzel tulajdonképpen megkötötte a békét a nyugati, már állami rendszerben működő korábbi ellenfelekkel. Különösen az augsburgi vereséggel ez szükségszerűnek látszott. De abban az időben a magyarok ősi utódlási törvénye mégiscsak a levirátus volt, tehát a fejedelem halála után a legidősebb rokon veszi át az uralkodó szerepét, nem pedig az úgynevezett keresztény vagy európai jogrend szerint az egyenes ági leszármazott. Állítólag Géza még életében megeskette a magyar főurakat, hogy elfogadják Istvánt utódjául, de élt a hagyomány, és Géza halála után bizonyára sokan azt képzelték, hogy mégsem egy ilyen fiatal, papok által nevelt, gyenge uralkodót kell választani fejedelemnek, hanem a legtekintélyesebb nemzetségfőt. Ez lehetett Koppány is, bár később többen is István király ellen támadtak. Koppány magában hordozta ezt az ősi magyar vir-

tust, amit természetesen aztán a keresztény kultúra igen erősen háttérbe szorított. Ebbe a történetbe bele lehetett zsúfolni mindazt, ami aztán a magyar történelemben sokszor előfordult. Ha úgy nézzük, ma is ugyanez a helyzet, hogy a nemzeti önrendelkezés és az európai integráció egymásnak feszül, mert az integráció egy másfajta gondolkodást, másfajta szellemiséget követel. Ezt néha úgy is mondták, hogy a haza és a haladás sajnálatos módon a magyar történelemben egymást nem kiegészítette és erősítette, hanem egymás ellen dolgozott. Ilyen értelemben persze sokféle konfliktushelyzetet lehetett a darabbeli szereplőkkel és a darabbeli szituációval érzékeltetni. Azért ez végül is mégiscsak egy zenés színpadi mű volt, nem teljesen hűséges a történelmi tényekhez, és ezért ma is csak azt tudom mondani, hogy nem ebből kell a történelmet megtanulni. Volt egy olyan ötletem is – mert egy színdarabban nem árt, ha magánéleti konfliktusok is vannak –, hogy Koppánynak legyen egy lánya, aki szerelmes Istvánba. Az ő szerelmüket ez a társadalmi háttér és a trónért folytatott harc szakítja szét. De Györffy professzor azt mondta, hogy ezzel nagyon óvatosan bánjunk, mert lehetett ugyan Koppánynak egy lánya, de ezt senki sem tudja. István mégiscsak egy szent király, ne hozzuk őt olyan helyzetbe, hogy valami olyan szerelembe esett, ami nem lett volna méltó hozzá. Ezért csak nagyon finoman maradt a darabban az a vonal, hogy Réka, aki egy kedves leány, és az egyszerű népet jelképezi, nagyon rajong István királyért, és talán Istvánnak is boldergabb lehetett volna a szerelme, ha vele teljesül be, és nem a bajor királylánnyal.

LAUX JÓZSEF

dobos, az Omega és a Locomotiv GT együttesek alapító tagja
1943-ban született Budapesten. 2008-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki.

Gyerekkoromban ha jó dobosokról volt szó, a Te neved elsőként került szóba. Hogyan választottad ezt a hangszert?

A családban senki sem örült annak, hogy ezt a hangszert választottam, sőt a szomszédok és később a feleségeim sem. Többszöri költözésre voltam kárhoztatva. De ez hozzátartozik, ez szakmai ártalom. Egyik hangszer gyakorlását sem hallgatják szívesen a családtagok és a szomszédok. Tizenhárom-tizennégy évesen kezdtem el dobolni, előtte jégghokiztam a Postás serdülő csapatában meg a Fradiban. Aztán dobverőre váltottam fel a hokibotot. Nagyon sok barátom elment '56-ban, és küldték haza az úgynevezett bakelit-lemezeket, így nagyon sok zenei impulzus ért Elvistől kezdve Bill Haley-ig meg a jazzig. Ez az a korszak, amikor maga a rock műfaj is megszületett.

Kik voltak a kedvenc dobosaid?

Nekem mindenható volt Joe Morello, aztán Gene Krupa mint örök történelem. Nagyon szerettem Buddy Rich és Louis Bellson játékát is. Ők mind jazzdobosok voltak, az elején a jazz felé orientálódtam. Aztán a gimnáziumi osztá-

lyunkban megalakult az Omega együttes. Akkor pártoltam át hozzájuk, amikor a Beatles elkezdődött, mert előtte elég primitíven hangzottak, mondjuk, egy Modern Jazz Quartet-hez képest a Hurricanes nevű banda abszolút egyszerű nótái. Ezt persze megelőzte egy tanulási időszak különböző dobtanároknál. Emellett volt egyfajta önképzés is, és nagyon sok zenehallgatás a külföldi rádiócsatornákon. Sajnos annak idején nem volt olyan tiszta a vétel, mint mostanában. Hallgattam a különböző lemezeket, amiket barátok, sportolók hoztak be két-három orkánkabát között. Ezzel akkortájt nagyon sokat segítettek abban, hogy az ember szeresse a zenét, és szinte hivatásszerűen csinálja.

Milyen dobokhoz lehetett annak idején hozzájutni?

Nem volt nagy választék. Medveczky és Dubán volt a két nagy dobkészítő király. Dubán Dezsővel a mai napig is nagyon jó kapcsolatom van, nagyon jó barátom. Az ő édesapja volt az egyik nagy hangszerkészítő mágus. Mindkét készítőtől volt dobcajgom, aztán lett egy Premier, majd egy Ludwig szerelésem.

Mennyire volt fontos neked egy koncerten a dobszóló, mennyire jelentett ez számodra önmegvalósítást?

Számomra a dobszóló egy fontos mozzanata volt minden egyes koncertnek. Nem azért, mert a többiek addig lementek és pihentek, hanem mert az kihívás, amikor ott ül előtted ötezer ember, és te egyedül vagy a színpadon, és öt-tíz percig szórakoztatni kell őket. Ez egyik részről sport, de van egy spirituális oldala is. A dobokat mindenki szereti,

amikor az úgy szól, hogy szinkronba jön a szíve ritmusával. Meg kell találni a szinkronitást az emberekkel. Nekem ugyanolyan fontos a dobos kíséret is. Először is én az amerikai iskolát követtem már akkor is. Ez sokkal szigorúbb abból a szempontból, hogy ott nincs az a sok virgázás a doboson, ami Magyarországon eluralkodott az utóbbi akárhány év alatt. Én inkább kiéltem magam a doboszlóban, és utána a megfelelő alázattal végigkísértem a számokat. Több lemezre is felkerült doboszlóm, például a *Kérgeskezű favágók*. A Loksiban elkezdtem azt csinálni, hogy Kovács Gyula módjára kijöttem a dobok mögül, és doboltam mindenre, az asztalokon, mikrofonállványokon stb. Aztán teljesen előre mentem, és Frenreisz Karcsi basszusgitárján is ütöttem egy ritmust, így mentünk bele az *Ezüst nyárba*. Megvolt a dolog koreográfiája, aminek rettenetesen nagy sikere volt.

Az Omegával hol koncerteztetek?

Akkoriban az egyetemi klubokban játszottunk, amelyek közül talán a leghíresebb az Eötvös Klub volt. Előttünk Zorán játszott ott a Metróval. Aztán a Hess András téren, a Műegyetem klubjában játszottunk. Ahogy átvergődtünk a gimnáziumon – mert a zene mellett tanultunk is, viszonylag jó eredménnyel –, mindegyikünk a Műegyetemre került. Ott mindegyikünk más szakra járt. Én autómérnöki szakra jelentkeztem, mert ahogy ez általában mindenkinél lenni szokott, gyerekkoromban én is szerettem az autókat. Aztán kialakult egy koncertlehetőség az Egyetemi Színpadon, a belvárosban.

Amikor egyetemre jártatok, mikor derült ki számotokra, hogy az életetekben a fő csapásvonal a zene lesz?

A zene mellett mindegyikünk végezte a tanulmányait, aminek aztán különböző görbéi voltak. Én is állati jól kezdtem az egyetemet, azután egy lefelé ívelő görbe lett belőle, ahogy nőtt a fellépések száma. Volt olyan tanár, aki sanda szemmel nézett ránk az életstílusunk miatt. Késő éjjelig vagy reggelig dolgoztunk, és az olyan unalmas órákon, mint a politikai gazdaságtan, majdnem elaludtunk. Szóval, a tanárok nem nézték jó szemmel, hogy ilyen komolyan zenélünk.

Ez akkor már abban az értelemben is profi zenélés volt, hogy pénzt is kerestetek vele?

Igen, akkor már kerestünk vele pénzt, amin újabb hangszereket tudtunk venni. Mi voltunk akkor az első maszekok, és igyekeztünk az életünket úgy alakítani, hogy kizárólag a zenére tudjunk koncentrálni. Nem azon gondolkodtunk, hogy hány egyenletet kell megoldanunk estig ahhoz, hogy felkészítsük magunkat egy Nobel-díjra. Számunkra fontosabb volt a zene. Aztán elindultak a lemezkészítések is, és ezek elég nagy figyelmet igényeltek.

Ezek magyar vagy angol nyelvű lemezek voltak?

Az elsők angol nyelvű felvételek voltak, megboldogult Bors Jenő és Erdős Péter idejében. Nagy nehezen sikerült kiverednünk, hogy csinálhassunk egy-egy kislemezt. Melodikusabb angol és amerikai bandák, mint a Hollies, a Herman's Hermits, a Tremolos számait tettük föl a lemezekre. Aztán kijutottunk Angliába a hatvanas évek végén, ahol érdekes volt szembesülni azzal a világgal, amivel addig

csak a fülünkön keresztül volt kapcsolatunk. Sajnos '68-ban jött az a csehszlovák balhé, ezért a második turné elmaradt. Az első szerencsére lement, másfél hónap alatt bejártuk egész Angliát, és nagyon sok olyan zenésszel találkoztunk, akiket mint az isteneket hallgattunk. Elképzelheted, milyen nagy élmény volt, amikor az autópályán megálltunk valahol enni, és a Who együttes mellettünk ette ugyanazt a fish and chips nevű ételhulladékot, amit mi is.

Milyen számokat játszottatok Angliában?

Volt egy-két akkori angol sláger is a repertoárunkon, de a *Trombitás Fréditől* a *Rettenetes emberekig* mindent játszottunk, de azokat is angolul. Nagy élmény volt ott lenni, és nagyon sokat tanultunk. Bekerültünk a Decca stúdiójába, ahol fölveztük az első angol nyelvű lemezünket. A hatvanas években egy nagyon karakteres, eseménydús zenei világ volt Angliában.

Felmerült bennetek, hogy ott maradjatok?

Nem, akkor még nem gondoltunk rá. Ez csak később jutott eszünkbe, amikor Franciaországban voltunk a MIDEM fesztiválon. Az egyik francia menedzsernek megtetszett a *Gyöngyhajú lány*, levitt minket Monte Carlóba, ahol csináltunk egy tévéfelvételt. Tulajdonképpen egy klipet készítettek arra a számra. Elájultunk, hogy a tévések milyen ügyesen használják a technikát, ami persze mai szemmel nagyon kezdetleges volt. Szóval, ott felmerült, hogy kint maradjunk. Akkor hatan voltunk a zenekarban, ami páros szám, és amikor szavazásra került a sor, döntetlen lett az eredmény. Valame-

lyikünk mondta is, hogy ő többet nem játszik páros létszámú zenekarban. Ezért aztán nem jött össze, hogy kint maradjunk, pedig a franciák teljesen rá voltak kattanva a *Gyöngyhajú lány*ra. Örömmel csináltak velünk mindenféle előfelvételeket meg promóciókat. Érdekes módon őket Demis Roussos stílusára emlékeztette ez a szám.

Hogyan éltétek meg azt, amikor hazajöttetek, és bementetek, mondjuk, a Rottenbiller utcai stúdióba?

Ezt elég nehéz volt túlélni, és szakmailag is olyan volt, mint a forró víz után a hideg. Szerencsére nem roppantunk bele, de lesújtó volt a látvány. Rengeteg tapasztalatot hoztunk magunkkal, amivel előrejutott a banda. A kint látottak alapján a koncerteken különböző vizuális háttereket csináltunk. Ez a turné egy tanulmányútnak felelt meg. A kinti stúdióban végigfotóztam az egész felvételt, így itthon is láttuk, hogy melyik mikrofont hova kell tenni. Ez pont az én hangszeremnél, a dobnál nagyon fontos dolog.

Az Omega után jött a másik nagy banda, az LGT. Hogyan alakítottátok meg ezt a zenekart?

Mi Presserrel eljöttünk az Omegából, Frenreisz jött a Metróból, Barta Tomi pedig a Hungáriából. Akkoriban volt az Ifjúsági Magazin, a Magyar Ifjúság és más ilyen lapok, ahol évente csináltak egy szavazást, hogy hangszerenként kiket választ a közönség és a szakma a legjobbnak. Mi mindkét szavazásban a legjobbak között voltunk. Ez is adta az ötletet, hogy megalakítsuk az LGT-t, de akkor világjelenség volt, hogy szétmentek a bandák, és újak alakultak. Előtérbe

került az instrumentális játék, és megalakultak a supergroupok.

Milyen volt elkezdni próbálni az LGT-vel, ahol mindenki meghatározó tagja volt annak a zenekarnak, ahol előtte játszott?

Ez adott egyfajta lökést és önbizalmat. Inkább arra kellett figyelni, hogy fogjuk vissza a virtuóz hangszeres dolgokat, ne szálljunk el. Igyekeztünk a számokat megfelelő alázattal megcsinálni. Jól sikerült az első lemez is, de szerintem a harmadik lemez, a *Bumm* lett igazán jó. Addigra összeforrt a banda. Ezen már Somló Tomi játszott, aki ugyan nem tudott basszusgitározni egy hangot sem, de Barta kisegítette. Somló Tomi énekhangja viszont visszahozta számunkra azt a régi hangzást, amit szerettünk.

Az LGT számait tudatosan próbáltátok olyanra alakítani, hogy egy nemzetközi piacon is versenyképesek legyenek?

Igyekeztünk olyan zenét játszani, ami megfelelt az akkori nemzetközi zenei irányzatoknak. Különböző fesztiválokra kaptunk meghívást, aztán jött az amerikai szerződés, tehát nem lehetett kőkemény hungarikumokat játszani. Nemzetközi zenét kellett produkálni, ami nekünk addig is az egyik erényünk volt, mert ilyen zenéket is hallgattunk.

Kiket hallgattatok ezekben az időkben?

A Chicagótól kezdve a Yesig mindent hallgattunk. Nyitott antennákkal és füllel hallgattuk ezeket, akkor nagy kincs volt egy ilyen album, nem volt könnyű beszerezni.

Abban, hogy Presser Gáborral eljöttetek az Omegából, esetleg az is benne volt, hogy voltak olyan zenei elképzeléseitek, amit abban a zenekarban nem tudtatok megvalósítani?

Nem, abban a bandában minden megtörtént zeneileg, ami megtörténhetett. Kicsit kezdtünk kifelé nézni, nemcsak az ablakon, hanem az országból is. Igyekeztünk egy olyan zenekart összeeszkábálni, ami a világ színpadain is erős lenne. Egy másik ligába akartunk belépni.

A Bumm lemez után jött az amerikai turné.

Igen, pontosan utána jött, ez a lemez volt az, ami hozzásegített minket az amerikai turnéhoz. Amikor különböző zenei ügyvédeknek keresztül megkerestem Jimmy Millert, ő halani akart valamit tőlünk. Ezt a lemezt mutattuk neki először, és nagyon tetszett neki. A *Ringasd el magad* című szám tetszett neki a legjobban, annak ellenére, hogy azt a Magyar Rádió 8-as stúdiójába vettük fel. Ez egy elég kicsi stúdió, de mégis olyan jól sikerült a felvétel, hogy azóta sem tudtuk reprodukálni. Akkor még Somló nem tudott basszusozni, ezért azt Barta Tomi játszotta fel. Jimmy Miller meg is akarta szerezni a Rádióból a soksávós, keveretlen felvételt, hogy aztán angolul ráénekeljünk, mert azt mondta, hogy ilyen jól ezt nem lehet még egyszer feljátszani. Jimmynek nagyon jó füle volt, addig csinált jó pár Stones-lemezt, és más híres amerikai meg angol bandáknak is volt producere. Miután nem sikerült megszerezni a soksávós felvételt, Londonban megpróbáltuk újra feljátszani, de nem sikerült ilyen jól, pedig ott ezerszer jobb technikai feltételek voltak. Ebből is látszik, hogy felvehetsz egy nótát akár egy telefonfülkében is, ha

pont akkor ott van az a mágikus pillanat. Néha vannak olyan demófelvételek, amik jobbak, mint a kész lemez.

Úgy tudom, hogy Amerikában komoly fesztiválokon játszottatok.

Így volt, Amerikában legtöbbször nagyon sok ember előtt játszottunk, például az Ozark fesztiválon három-négyszáz-ezer ember gyűlt össze. Ott negyven fok melegben muzsikáltunk egy színpadon az Aerosmithszel, akik azóta is világsztárok. Minden városban játszottunk egy-egy olyan zenekar előtt, akik ma is nagyon sikeresek. Ilyen volt például a ZZ Top, az REO Speedwagon vagy a Grand Funk Railroad, akiknek a *Locomotion* című szám volt a nagy slágerük. Ráadásul ezeknek az együtteseknek a hangrendszerén játszhattunk, ami fantasztikusan szólt. Csak ráütöttem a dobra, és az a teljes mennyország volt.

Nyugat-Európához képest Amerikában milyen volt a közönség?

Az amerikaiak nagyon fogékonyak, leginkább a magyar és a lengyel közönséghez tudnám őket hasonlítani. Annak ellenére szerették a számainkat, hogy először hallották azokat. Előtte ugyan lement egy-két rádióban egy-egy nótánk, de legtöbbször a koncerten hallották először ezeket, és nagyon tetszettek nekik.

Ha jól tudom, amikor megérkeztek Amerikába, és a repülőtéren beültetek a taxiba, a rádióban pont a Ringasd el magad szólt.

Igen, a *Ringasd el magad* című nótát hallottuk, miután leszálltunk a JFK-n. Ezek nagy élmények voltak. Sőt, az előző hó-

napban a Radio Luxemburgon – ami nálunk abban a kor-szakban nagy etalon volt – játszották ezt a dalt. Mindegyi-künk a plafonon volt örömében, hogy megszólaltunk azon a rádióállomáson, ami akkor a zenei élet Mekkája volt.

Igaz, hogy volt egy LGT-lemezborító, amit azért tiltottak be, mert a ruhádon egy kanadai zászló volt?

Igen, ez a fotó a színpad háta mögül készült az egyik Gellért-hegyi koncertünkön. Rajtam egy farmernadrág volt, aminek a farzsebén egy kanadai zászló volt. De erre csak akkor figyeltek fel, amikor Amerikában maradtam, csak ezután zúzták be ezeket a lemezborítókat. Merthogy disszidáltam, és ezzel rossz példát mutattam az ifjúságnak. Lengyelország-ban egyszer a gdanski párttitkár levetette a pólómat, mert egy amerikai zászló volt rajta. Mondták, hogy ebben többet ne jöjjenek. Ezek már akkor is nevetséges dolgoknak tűntek.

Annak idején be kellett mutatni a lemezeket valamilyen bizottság-nak, mielőtt megjelentek?

Az köztudott, hogy működött a sanzonbizottság az ORI székházában, a Semmelweis utca 1-ben, ami egy cenzúrázó gépezet volt – annak ellenére az volt, hogy a zsűritagok között olyan kiváló szövegírók voltak, mint Romhányi Jó-zsef. Aztán a szövegírók megtanultak úgy írni, hogy ha a bizottságnál leesik a tantusz, akkor se legyen gond. A *Halott virágok* című számot elég dekadensnek tartották, ezért be is tiltották. A rádióban nem játszhatták, annak ellenére, hogy lemezen megjelenhetett. Volt, hogy a Rádió keményí-tett, de a Hanglemezgyár kicsit engedékenyebb lett.

Te miért jöttél haza az első amerikai turnéről? Hiszen Barta Tamás akkor már kint marad.

Nagyon fontos lett volna, hogy visszajöjjünk mind a négyen. Én égtem a legjobban, mert én vállaltam mindenütt felelősséget a zenekarért. Sőt, rajtam kívül olyanok, mint Henry Kissinger meg más ilyen nagy nevek, például a menedzserünk, Gombos Zoltán bácsi – aki, szegény, nem él már. Elég nagy remegéssel engedett el minket az Interkoncert és az ORI, nem beszélve a BM-ről. Azt mindegyikünk tudta, hogy miután ezt a turnét végigcsináljuk, haza kell mennünk, aztán majd jövünk megint. Ezt hosszú távú karrierépítésnek szántuk. Los Angelesben Barta Tomi összefutott az ügyvédünk titkárnőjével, akivel rögtön átszaladtak Las Vegasba összeházasodni. Utána sakk-matt volt minden. Ezután már nem lehetett mit csinálni. Zokoghattunk volna egymás vállán, és kérhettük volna, hogy jöjjön haza, de ő hajthatatlanul ott akart maradni. Gyakorlatilag ez volt a Loksi második törése. Az első Frenreisz Karesz kiszállása volt, a második Barta Tomié. Így hármasba jöttünk vissza. Barta Tomi mondta, hogy nyugodtan hívjam el Karácsony Jamest, mert ő egy hasonló zsánerű gitáros. Sajnos akkor egy lengyel turné előtt álltunk, amit nem lehetett lemondani, pedig még maradhattunk volna az Államokban. Amerikában annyira sikeresek voltak a koncertjeink, hogy mindenhol rákértek még egyet. Mindannyian azt hittük, hogy ez az amerikai dolog egy hosszú távú mutatvány lesz. Ott is felvettünk egy lemezt a koncertek mellett, azt hittük, hogy majd visszamegyünk, de ez Tomi kiválása miatt megghiúsult. Én kimentem még egyszer, hogy ezt a „csorbát” kiköszörüljem, de kint is nagyon gyorsan változtak a dolgok

a zeneiparban. Mi az ABC-nél voltunk leszerződve, de az ABC-t megvette az MCA. Ott egy lemezkiadót megvenni sokkal-vonóval olyan könnyen ment, mintha itt vennél egy kiló krumplit a zöldségesnél. Szerintem az a cég, aki megvette a mi kiadónkat, azt mondhatta, hogy itt voltak ezek a gyerekek a vasfüggöny mögül, ráadásul az egyikük kiszállt, ez így már túl zűrzavaros dolog. Ezek után a szemükben már nem volt meg az igazi hitelünk.

Amerikában csak saját számokat játszottatok?

Igen, csak saját repertoárt játszottunk. Abban az időben fontos kritérium volt, hogy egy banda saját számokat játszon. Egy másik kategóriába tartoztak az úgynevezett cover bandák, akik híres együttesek feldolgozásait játszották.

Adamais Anna, aki akkor a feleséged volt, és a Loksi szövegeit írta, veletek volt Amerikában?

Velünk volt, és nagyon sokat tudott segíteni, mert ő is jól beszélt angolul. Sok rádió- és tévéinterjú készült velünk, ahol általában én nyilatkoztam. Ebben is sokat segített. A szövegeket kisebb-nagyobb segítséggel ő írta át angolra, ezért a felvételeken is ott kellett lennie. Tulajdonképpen zenekari tag minőségben volt velünk végig az amerikai turnén.

Úgy gondolom, hogy az ő munkássága az akkori LGT-t nagyon meghatározta. Amennyire karakteres volt a Loksi zenéje, annyira azok voltak a szövegek is.

Igyekeztünk, hogy a zenekar karaktere a szövegekben is megnyilvánuljon, ne csak a zenében. A Presser–Adamis hegemoniát jómagam építettem fel, mert akkor az volt a cél, már az Omega alatt is, hogy legyen egy szerzőpárosunk, akiknek a neve beleivódik az emberek agyába. Akárhányszor elhangzik a szám, általában bemondják a szerzők nevét is.

Amikor visszajöttetek, hogyan alakult az LGT sorsa?

Csináltunk két-három nagylemezt, aztán '76-ban kimentem Amerikába, és nem jöttem vissza.

A többiek tudták, hogy kint fogsz maradni?

Nem, de egyébként nem úgy indultam el, hogy kint maradok, csak aztán kaptam ott egy szerződést. Láttam, hogy a Loksi szerződését már nem lehet feléleszteni, én viszont kaptam egy ajánlatot egy Johnny Rivers nevű zenekartól. Az Interkoncert meg beintett, hogy no-no. Azt mondták, hogy haza kell jönnöm, munkavállalási engedélyt kell kérnem, ami hat hónap. Tudtam, hogy ebből így nem lesz énekes halott sem, most vagy soha. Vállalnom kellett annak a rizikóját, hogy kösz, akkor de én inkább maradok. Megkaptam a hivatalos telexet, hogy ez a büntetőjog X paragrafusa szerint milyen bűncselekménynek minősül. Nem én voltam az egyedüli áldozata ennek a dolognak, hanem sok száz másik zenész is, akik nem voltak annyira reflektorfényben, mint jómagam. Az ő sorsuk ugyanígy el lett vágva.

Amikor kimentél Amerikába, Adamis Anna is veled ment?

Nem, mert sajnos 1975 körül elváltunk, ezért egyedül maradtam kint.

Milyen körülmények közé mentél ki Amerikába?

Voltak ismerőseim Los Angelesben. Ezért először Torontóba mentem rokonokhoz, onnan mentem át Los Angelesbe, ahol a lemeziparban voltak kapcsolataim. Ott próbáltam a Loksi szerződését visszahozni a sírból, de ez sajnos nem sikerült. Szerencsére beszéltem a nyelvet, és nem vagyok egy honvágyas típus. Általában feltalálom magam, és úgy éreztem, hogy van egy pár szakma a kezemben, amiből meg tudok élni. Az ember ilyenkor csinál egy leltárt, hogy mihez ért. Gondoltam, tudok fotózni, dobolni, valami majd csak lesz. Szerencsére kaptam ezt a szerződést azzal a bandával, de a szerződések nem életfogytiglan szólnak, hanem egy meghatározott időre. Amikor ennek vége lett, el kellett kezdenem valami mást keresni. Ha ott élsz, kell egy lakás, egy autó, be kellett rendezkedni. Elhelyezkedtem egy stúdióban, a Cheap Trick nevű banda felvételét kellett csinálnom mint hangmérnök. Nem volt kocsim, amivel be tudtam volna járni a stúdióba hétféteken, ezért stoppal tettem meg a húsz kilométeres utat.

Hogyan jött ez a lehetőség, hogy egy stúdióba hangmérnökként helyezkedj el?

A Johnny Rivers-turné után ott álltam munka nélkül. Felhívtam Clevelandben Gombos Zoli bácsit, aki a Loksival a menedzserünk volt. Mondtam neki, hogy nincs melóm, és nem kapok semmilyen munkát. Mondta, hogy jól van,

menjek át Clevelandbe, dolgozzak az ő újságjánál. Cleveland egy óriási kontraszt volt Hollywood után, majdnem olyan volt, mint Budapest. Ott egy magyar újságnál dolgoztam, cikkeket kellett lefordítanom a Newsweekből. Ezt jó pár hónapig csináltam, így lett újságkészítési rutinom. Aztán mondtam Zoli bácsinak, hogy nekem vissza kell mennem Los Angelesbe, mert ez nem az én világom. Ott bekerültem szerkesztőnek egy zenész-szakmai újsághoz, aminek az volt a címe, hogy Recording Engineer Producer. Ez a munka egy fokkal már közelebb volt a zenei világhoz. A tulajdonos nagyon megszeretett engem. Ott mert hagyni egyedül, teljesen rám merte bízni az újság szerkesztését. Egyszer azt mondta, hogy nekem nem itt kellene lennem, hanem egy stúdióban kellene dolgozom. Mondta, hogy elmegyünk ebédelni az egyik barátjával, akinek van egy nagy stúdiója Burbankban. Mesélte, hogy ott olyan zenészek dolgoznak, mint Stevie Wonder vagy Les McCann. Találkoztunk is ezzel a barátjával, aki felvett a stúdiójába hangmérnöknek. Elkezdtem nála dolgozni, és így kerültem közel olyan nagy művészekhez, mint Frank Zappa. Ilyen véletlenek által sodródtam oda.

A hangmérnökséget hogyan tudtad ott elsajátítani?

Erre nincs iskola, nincs egyetem – begyedem, tengertánc –, ezt el kell lesni. Először mint asszisztens dolgozol, aztán fel tudod magad küzdeni hangmérnöknek. Például megfigyeled, hogy ki hogyan mikrofonozik, mert az egy nagy titok. Ott, a stúdióban bekerültem a szentélyébe annak varázslatnak, amitől az amerikai zene így megszólal. Ennél a cégnél, ahol dolgoztam, nemcsak felvettünk és kevertünk zenei

anyagokat, hanem ott készült a mastering is, ott vágtuk a masterlemezeket. Stevie Wonder azért szerette ezt a stúdiót, mert ő annyi basszust akart a lemezére tenni, hogy ha bárhová megy Amerikában, mindenütt leugorjon a tú a lemezről. Ott volt egy-két sztár hangmérnök gyerek, akik fantasztikusan meg tudták ezt csinálni. Ebbe a stúdióba a világ minden részéről küldtek anyagokat masterelni. Egyszer meglepetten láttam, hogy Orszáczky Jackie szalagja van ott masterelésre. Ilyen kicsi a világ, hogy én Pestről Californiába megyek, ő meg Sydney-be, és ott fogom a kezemben az ő szalagját. Hihetetlen, hogy miket produkál az élet.

Annak, hogy az amerikai lemezek ilyen fantasztikusan szólnak, elsősorban technikai okai vannak, vagy a hangmérnökök tudásában van az igazi titok?

Először is olyan hagyománya van ott ennek a dolognak, amiben ötven évvel le vagyunk maradva. Másrészt a stúdióberendezések olyanok, hogy abban is legalább ekkora különbség van. Magyarországon és Európában a stúdió egy szobából áll, ahová betolnak minden hangszert. A stúdió nem ettől stúdió, hanem attól, hogy akusztikailag meg van tervezve. Ezzel a céggel terveztünk stúdiókat is, például a Royal Albert Hallban a mi terveink alapján építették az ottanit. Csak egy jó akusztikájú helyen hallod egy felvétel igazi hangzását. Ez azért fontos, mert ha kiviszed a felvételt a stúdióból, máshol is ugyanúgy kell szólnia. Sergio Mandesszel csináltam nagyon sok lemezt. Ő el akart hívni dobolni, de mondtam, hogy nem megyek, mert meg akarom tanulni a hangmérnöki szakmát. Neki az volt a mániája,

hogy ülünk be a Rolls Royce-ába, és ott kazettáról hallgassuk végig a lemezanyagot. Köröztünk a ház körül, és így hallgattuk a felvételt, mert a lemezpiac vásárlóinak nyolcvan százaléka kocsiban hallgat zenét, nem otthon. Otthon vagy a felesége borítja rá a lemezejátszót, vagy a gyerekektől nem hall semmit. Az autóban mindenki bele tudja élni magát a zenébe, és úgy tudja hallgatni, ahogy azt kell. Sergio Mandes ezért hallgatta a felvételét a Rolls Royce-ában annak ellenére, hogy a stúdióban nyolcféle hangszórórendszer volt. Be volt építve a legnagyobb átmérőjű hangszórótól a legkisebbig, hogy mindegyiken meg tudjuk hallgatni a kevert anyagot, mennyire szól ki a gityó, a basszus vagy az ének stb.

Nem volt nagyon szívfájdító zenészi munkákat visszautasítani a stúdiómunka miatt?

Bizonyos fokig szívfájdító volt, de tudtam, hogy egy-egy ilyen turné hat-nyolc hét, maximum három hónap, és utána ugyanott vagyok. Minél gyorsabban szerettem volna megtanulni a stúdiózás csínját-bínját. Nagy előny volt, hogy zenész vagyok, mert egy zenész teljesen más füllel hallja a dolgokat. De egy hangmérnöknél nagyon fontos az emberi oldal is, hogy jól kijöjjön a zenészekkel.

Ezután hogyan alakult az életed?

Ezután csináltam egy saját céget, és elkezdtem mint producer is dolgozni. Amerikában ez a két dolog, a hangmérnökség és a producerkedés együtt megy, együtt tanulja az ember. Különböző zenekaroknak csináltam felvételeket.

Dolgoztam a Columbia, a Warner Brothers és más kiadónak. Megvolt az az előnyöm, hogy kaptam hangmérnöki munkákat lemezfelvételre, de megesett, hogy én találtam egy zenekart, akiknek lemezt csináltam. Egy producernek ez is feladata, hogy találjon olyan bandát, amelyik már majdnem jó, csak egy kicsit csiszolni kell rajta.

Egy jó darabig nem is jöttél Magyarországra.

Egy ideig nem engedtek vissza az országba mint rossz példát mutató zenészt. Aztán egyre többet jöttem haza zenei vagy filmes megbízatások miatt. Így jó sokat utaztam, bár ezt már megszoktam, mert Los Angelesből sokat mentem New Yorkba a lemezfelvételek miatt. Az ember örökmozgóvá vált.

BENKŐ LÁSZLÓ

billentyűs, zeneszerző

1943-ban született Szombathelyen. Díjai, elismerései: a Yamaha Fesztivál fődíja (1970), Liszt Ferenc-díj (1986), Pro Urbe Budapest díj (2011), Kossuth-díj (2013), Inter-Lyra-díj (2013). 1995-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, 2008-ban Zamárdi díszpolgára, 2013-ban Mihail Alekszandrovics Romanov orosz nagyherceg emlékérem kitüntetésben részesült.

Az Omegában miért pont a billentyűs hangszert választottad?

Egész kis srác koromtól kezdve zongorázni tanultam. Ha az embernek az életében sikere van, és egy folyamatosnak látszó pályát fut végig, hazudik, ha azt mondja, hogy ahhoz nem kellett szerencse is. Egy adott pillanatban, egy adott helyzetben, adott helyen ott kell lenni, ezt hívják szerencsének, és nekem ebben volt részem. Például ötéves koromban, mielőtt az iskolát elkezdtem, ott, az iskolában volt előképzés, szolfézs. Az letagadhatatlan, hogy az akkori zenei tanítás az általános iskolákban a Kodály-módszer által elismert volt az egész világon. A zeneiskolában egy nagyon szigorú, határozott tanár nénihez kerültem. Először megtanított minket a szolfézásra, aztán zongorázni. Párhuzamosan tanultuk a zenét az ábécével. Az órákon az ujjgyakorlatok mellett mindig játszottunk is valami négykezes darabot, és ha leengedtem a kezem, és nem szabályosan billentettem, akkorát

csapott a kezemre, hogy csak na. Később igazolódott, hogy milyen nagy dolog volt, hogy ilyen szigorú volt velünk, mert rengeteg olyan zenész került ki a tanítványi közül, akik később jó nevű zenekarokban, például a Syriusban játszottak. Máté Péter is hozzá járt, akivel szomszédok voltunk. Amikor már éppen untuk ezeket a kötelező dolgokat, a rádióból meghallottuk az Elvis Presley-féle rock and roll zenét. Attól megbolondult mindenki, aki egyáltalán a hangszer közelébe került. Ez a zene egy egészen más világot rajzolt fel, aminek a folytatása az lett, hogy elkezdődött a zenekarosdi, duóban, trióban, és jóval később ezekből alakult ki az Omega.

Ha jól tudom, az Omega a gimnáziumban alakult meg.

Igen, már gimnazista korunkban alakítottunk zenekarokat. A közeli gimnáziumok mindenben versenyeztek egymással. Nemcsak a diákok, a tanárok között is verseny volt. Mondjuk, két gimnáziumi tornatanár a diákjaival versengett egymással. Ugyanez volt a zenében is. Az együttesek között is volt egyfajta rivalizálás. Az egyetemen már komolyan zenéltünk. Kóbor Mecky építészmérnök, és neki az volt az eltökéltsége, hogy ha Latinovits Zoltán summa cum laude el tudta végezni az építész kart, ami a Műszaki Egyetemen az elit, akkor ezt ő is meg tudja csinálni. Amíg mi, a többiek, akik más szakokon tanultunk, azt mondtuk, hogy elég, ha csak elvégezzük az egyetemet, ő még egy évet ráhúzott, hogy summa cum laude végezzen.

Később egyetemen is tanítottál.

Igen, Szombathelyen, a Nyugat-Dunántúli Egyetem színházi szakán tanítottam, amit Jordán Tamással hoztunk létre.

A hatvanas évek zenekarai közül ti adtatok ki először nagylemezt.

Amikor mi elkezdtünk az Omegával játszani, itthon az volt a bevett szokás, hogy ezt a műfajt nem nagyon hagyták kiteljesedni. Ennek elérésére egy nagyon egyszerű trükköt eszeltek ki, mégpedig azt, hogy egy darabig csak kislemezeket adtak ki. Ezt azért csinálták, mert hogyha évente megjelenik egy kislemezed – két nóta –, azzal nem tudsz elmenni vidékre egy teljes komplett koncertet adni, mert ha az emberek csak az a két nótát ismerik a zenekartól, arra a két nótára nem jönnek be. Ezért a nagylemezt nagyon hosszú ideig nem engedték.

Ti már a hatvanas évek végén kijutottatok Londonba, ami akkor nagyon nagy dolog volt. Hogyan jött ez a lehetőség?

A Magyar Rádióban mindig is voltak idegen nyelvű szekciók – angol, német, spanyol stb. Ezek a hazai híreket fordították és továbbították külföldre. A hatvanas években az angol szekció főnöke egy csodálatos pali volt, Charlie Coutts, aki döbbsen figyelte, hogy a zenei életben mi folyik itt, Magyarországon. A vasfüggöny másik oldalán fogalmuk sem volt róla, hogy a keleti blokkban milyenek az emberek. Ő járta a várost, kereste a kultúra, a szubkultúra, az ellenkultúra különböző kinövéseit, jelenségeit. A barátjának, John Martinnak, aki Londonba élt, elmesélte, hogy itt csuda dolgok vannak. John Martin egy nagyon híres ember volt, Eric Claptonnal, a Bee Geesszel és más híres zenészekkel

dolgozott. Ő azt javasolta ennek az angol rádiósnak, hogy vigyen ki minket Londonba egy turnéra. Kimentünk, és addig annyira nem láttak senkit a vasfüggöny másik oldaláról, hogy szinte megtapogattak minket, és nézték, hogy nekünk is két kezünk meg két lábunk van. Találkoztunk Eric Claptonnal és Ginger Bakerrel is, akik szintén nézték, hogy milyen gitárunk meg hangszereink vannak. Odajött hozzánk John Martin, és azt mondta, hogy amit most eljátszottunk este, felvehetjük stúdióban, mert van három nap szünet a turnéban. Ha három nap alatt fel tudjuk játszani, mondta, akkor megjelenik a lemezünk. Természetesen még akkor is elvállaltuk volna, ha azt mondja, hogy két óra alatt kell felvenni a lemezt. Bementünk a stúdióba, felvettük a lemezt, amit a Decca adott ki, és azt írták rá, hogy Omega Red Star. Ezzel jelezzék, hogy mi a vasfüggöny túloldaláról jöttünk. Ennek a lemeznek a híre eljutott Budapestre, ahol nagyon megijedtek a Hanglemezgyár vezetői, hogy hú, de nagy balhé lesz abból, hogy ezek itt már évek óta zenélnek, és Angliában előbb jelenik meg a lemezük, mint itthon. Mire hazajöttünk, már a repülőtéren vártak minket, és bevitték az Eötvös Klubba, ahol közölte a lemezgyár akkori igazgatója, hogy holnap tíz órakor megyünk a Rottenbiller utcai stúdióba, és föl vesszük a lemezt. Nekik csak az volt a fontos, hogy előbb jelenjen meg a lemezünk Magyarországon, mint Angliában. Ez indította el Magyarországon a nagylemezek megjelenésének sorozatát, azt a lehetőséget, hogy az Illés, Metro, Omega, Koncz Zsuzsa lemeze megjelenhetett. Ez már biztosította azt, hogy egy zenekar turnéra menjen, mert tizenkét nótával, ha az kiegészült gitárszólóval, dobszólóval és instrumentális részekkel, már el lehetett indulni. Később Németországban kötöttük az első hosszabb

szerződést a Warnernél, és ettől kezdve az egész világon megjelentek a lemezeink.

Az Omega együttes tagjai közül te hoztad létre a legtöbb önálló produkciót.

Igen, ez így van. Amikor a zenekar munkájában nagy kihagyások voltak – ami részben rajtunk múlt, másrészt érezni kell, hogy mikor kell újra megjelenni –, jó érzés volt, hogy a saját produkcióimmal a zenekar folytonosságát biztosítottam. Ennyi év alatt mindenfajta zenei stílussal és különböző művészeti ágakkal foglalkozó alkotóval óhatatlanul találkozok az ember itthon és külföldön is. Sok művésszel dolgoztam együtt Markó Ivántól kezdve Keveházi Gáborig. Írtam rengeteg színházi és filmzenét. Annak idején a Magyar Televízióban rengeteg olyan produkció készült, amiről a közönség nem is tudta, hogy kik az alkotók. Keveházi Gáborral egyszer csináltunk egy huszonöt perces balett-filmet, amiben egészen parádés táncos garnitúra volt, az Operaház legjobb magántáncosaival dolgoztunk. Egyszer, évek múlva mondta Gabi, hogy azzal a produkcióval Montreux-ben nyertünk egy díjat. Kiderült, hogy valaki kiment, és átvette helyettünk.

Egyik legfontosabb munkám a *Rózsa énekei* című film zenéje volt. Ez a film azért is volt érdekes számomra, mert a történetbe beleírtak egy létező személyt, Leon Theremint, aki nemcsak a világ egyik legjobb titkos ügynöke, de zseniális feltaláló is volt. Ő találta fel a róla elnevezett teremfuvél hangszert, ami tulajdonképpen a világ első szintetizátorának tekinthető. Ez egy igazi művészfilm volt, Karlovy Varyban a filmfesztiválon különdíjat nyertünk vele. Más díjak mellett a Houstoni Akadémia díját is megkaptuk.

MOLNÁR GYÖRGY

az Omega együttes gitárosa, zeneszerző

1949-ben született Budapesten. Díjai, elismerései: a Yamaha Fesztivál fődíja (1970), Liszt Ferenc-díj (1986), Pro Urbe Budapest díj (2011), Kossuth-díj (2013), Budapestért díj (2013), Inter-Lyra-díj (2013). 1995-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, 2013-ban Mihail Alekszandrovics Romanov orosz nagyherceg emlékérem kitüntetésben részesült.

Azt szeretném, ha először arról mesélnél, hogy hogyan találtál a gitárra, miért ezt a hangszert választottad.

Gyerekkoromban már tanultam zongorázni, nagymamám azt mondta, hogy ha lesz belőlem zongorista, ha nem, a zene egy jó dolog, a zene nemesít. Egy magántanárnőhöz jártam, de engem borzasztóan bántott, hogy amikor szépen kigyakoroltam a *Kis kezek, nagy mesterek* kotta „harcait” a két kezem között, és elpötyörészttem neki, mindig elaludt. Így nem lett belőlem zongorista, mert másfél év után abbahagytam. Otthon ugyan nem értették, hogy miért nem akarok tovább tanulni, de elfogadták. Ezután egy ideig szünet volt, mentek az évek, az általános iskola második felében fölvettek az artistaképző iskolába. Ott volt egy tündéri zenetanár, úgy hívták, hogy Heinemann Sándor. Ő volt a Magyar Nagycirkusz karnagya. Sanyi bácsi csodálatosan trombitált, zongorázott meg más hangszereken is játszott, de a trombita volt a fő hangszere. Emellett még zenét is szerzett. A háború

előtt övé volt az Arizona Mulató, ami egy nagyon frekvenciált hely volt, nagy nevek léptek ott föl. A zeneelmélet órá általában annyiból állt, hogy leütött két hangot, én megmondtam, hogy az milyen hangköz, és mehettem a dolgomra.

Körülbelül három hónapig harcoltam a trombitával. A cső ugyan kiegyenesedett, de egy egyenes hang sem jött ki belőle. Akkor a csoportfőnökömmel, Deddy bácsival – aki egyébként bohóc volt a Fővárosi Nagycirkuszban –, megkérdezték, hogy milyen hangszeren szeretnék játszani. Mondtam, hogy a zongorát már próbáltam, de a tanárom mindig elaludt. Deddy bácsi nevetett, és megkérdezte, hogy volna-e kedvem gitározni. Rövid gondolkodás után azt válaszoltam, hogy igen. Akkor még egyáltalán nem jutott eszembe, hogy az egy menő dolog, úgy kilenc-tíz éves lehettem. Deddy bácsi azt mondta, hogy jól van, majd ő megtanít.

Tulajdonképpen tőle tanultam az első akkordokat, kis dalocskákat, amikkel elkápráztattam otthon a családot vacsora közben. Valahogy így indult a gitározás. Aztán rájöttem, hogy ez egy baromi érdekes, szép hangszer. Meghallottam, hogy milyen szépen szól Hank Marvin gitárja a Shadowsban, és arra gondoltam, hogy milyen klassz lenne, ha egyszer nekem is így szólna a gitárom. Volt anyukámnak egy pici kis magnetofonja, arra éjszaka fölvettem a Shadowsokat a Radio Luxemburgról. Mindig azért késtem el reggel az iskolából, mert éjjel kettőig a Luxit hallgattam. Néha a Luxemburgot is zavarták, és ami éppen akkor jött, teszem azt, a refrén, akkor senki sem tudta, hogy milyen harmónia szól. Másnap azon vitatkoztunk, hogy milyen akkord lehet ott. Csináltunk egy zenekart, aztán egy másikat,

és megalakítottuk a Decca együttest. Ebben Horváth Charlie énekelt, Fábri Zoli gitározott – akivel artistatársak voltunk –, Benson Pityu volt a dobos, és Kainráth Lajos basszusgitározott. Az első föllépésünk a Benczúr utcában, egy görög klubban volt. Ez a hely lett később a Postás Klub. A görög srácok híresek voltak arról, hogy ha valami nem tetszett nekik, akkor repült a zsilettpenge, ezért be is voltunk tojva rendesen. Az első szám után már „villában” voltak az ujjak, és éljeneztek minket, így megúsztuk. Világot megváltó koncertlehetőséget először a balatonföldvári Expressz táborban kaptunk, ami annak idején a KISZ égisze alatt működött. Izgalmas hely volt, mert Kelet-Európából és Nyugat-Európa egyes tájairól, például Olaszországból is voltak ott fiatalok. Az egy igazi paradicsom volt, rengeteg gyönyörű lány... Először el kellett mennünk egy meghallgatásra, ahonnan úgy rúgtak ki minket páros lábbal, hogy a lábunk sem érte a földet. Azt mondták, hogy tehetségtelenek vagyunk, nyugati dekadens zenét játszunk, szóval mindent megkaptunk, ami negatív és rossz. Nagyon el voltunk keseredve, de két hét múlva kaptunk egy táviratot, hogy azonnal jelentkezünk. Kiderült, hogy a másik zenekarban, akiket meghallgattak és elfogadtak, a dobos és a billentyűs összeverekedett, és a dobosnak eltört a lába. Ezért ez az együttes nem volt játékképes, így mi kerültünk a helyükre. Nekünk semmilyen papírunk nem volt arról, hogy zenészek vagyunk, megkérdezték, hogy van-e OSZK-kategóriavizsgánk. Az volt a szerencsénk, hogy a humorista Nádas Gyuri édesapja, Nádas Gábor pont ott nyaralt, Gyuri akkor olyan két hónapos lehetett. A tábor vezetője, akit Marxnak hívtak, mondta, hogy itt van Nádas úr, ő délután meg fog benneteket hallgatni. Hát, zabszem nem fért a fenekünkbe.

Visszafogottan, kis hangerővel elkezdtek játszani szolid Shadowsokat. Nádas Gábor megkérdezte, hogy mindig ilyen visszafogottak vagyunk-e. Aztán azt mondta, hogy játszunk úgy, ahogy szoktunk. Na, akkor játszottunk, ami belefér – Rolling Stonesokat, Steve Winwoodot, Monkeyst. Eljátszottuk a *Georgiát*, amit Charlie nagyon jól énekelt. Ezután Nádas Gábor azt mondta, hogy jól van, jól zenélünk. Így kaptuk meg az első működési engedélyünket, amiről természetesen nem volt semmifajta papír.

Annak idején a hangszerek beszerzése sem volt egyszerű dolog, úgy tudom, hogy az első gitárodat magad készítetted.

Az első kettőt-hármat magunk készítettük. Ezzel sok probléma volt, mert nem lehetett megfelelő fát kapni. A szomszéd építkezésről kétszer „vettünk” fát – először észre, majd el... Nem lehetett kapni mágneseket a hangszedőkhöz, ennek egy-két telefonfülke látta kárát, mert a fülhallgatók valahogy „kiugrottak”. Az első hangszereink nagyon szépen néztek ki, mert profin össze lettek rakva. A zenekarban a basszusgitáros srác szerszámgéplakatos volt, és az összes hangolókulcsot meg fém alkatrészt gyönyörűen, krómozva megcsinálta. Aránylag, annak az időnek megfelelően egészen jól is szóltak, sikerült majdnem olyan hangzást előcsalni, mint Hank Marvinnak volt. Rájöttünk a trükkjére, hogy egy kis piezokristályt kell a dinamikus pickup mellé rakni, és attól lesz a hangszernek olyan gyönyörű, üveges hangja, mint a Burns gitároknak. Így tudtuk összerakni a hangszereket és a hangfalakat. A kiutazás Nyugatra lehetetlen volt számunkra, csak hallottuk, hogy kint milyen nagy dolgok vannak. Fölbukkant néhány haverunk, akiknek

voltak kint rokonaik, ők mutatták, hogy van olyan, hogy Gibson gitár meg Vox erősítő. Ennek mintájára mi Vox emblémát raktunk a saját magunk által készített hangfalakra. A környékünkön volt egy hangszórókészítő mester, Elsnernek hívták. Ő egy tündéri bácsi volt, hitelbe csinálta nekünk a hangfalakat. Charlie fizette ki, majd a zsebpénzünkéből húsz-harminc forintonként törlesztettük neki. Így állt össze az a „borzasztó nagy” énekcucc, ami egy nagyon kis tehertaxi fél plotóján elfért.

A Deccából hogyan kerültél az Omega együttesbe?

Ennek a balatonföldvári Expressz tábornak számomra az lett a gyümölcse, a sorsom egy nagyon fontos állomása, hogy bekerültem az Omegába. Az omegások is az Expressz táborban laktak. Ők egy balatoni hajón – amit Koktélhajónak hívtak – játszottak este nyolctól tízig. Amikor félfüllel hallottuk a *Give me some loving* című nótát, ami náluk a záró szám volt, tudtuk, hogy jön vissza a hajó az omegásokkal. Fél tizenegykor már ott ültek nálunk, és hallgatták, amit játszogattunk. Amikor augusztusban vége lett ennek a háromhetes balatoni időszaknak, mentem egyszer haza, és édesanyám megrettenve kérdezte, hogy milyen üzleti dolgom van nekem az omegásokkal. Mondtam, hogy semmilyen. Kiderült, hogy Laux és Benkő járt nálunk, és üzleti ügyben keresetek engem. Anyukám mondta nekik, hogy aznap későn jövök haza, jöjjenek el másnap. Másnap el is jöttek, ugyanúgy ketten, szép elegánsan, az érettségi öltönyükben, gumis nyakkendővel, ami akkor divat volt. Józsi a maga stílusával előadta, hogy „csávókám, az a helyzet, hogy...” Én erre azt válaszoltam nekik, hogy nekem megvan a saját

zenekarom, ahol jól érzem magam, nem akarok elmenni sehová. Nem is igazán mértem föl annak a jelentőségét, hogy az Omega már nagy zenekar. Kicsit gizda is voltam, mondtam nekik, hogy nekünk van már két saját számunk, nekik meg nincs egy sem. Laux mondta, hogy nem kell aggódnom, mert most íródnak a nóták. Addig-addig dumált, hogy a vége az lett, hogy azt mondta, ezt így nem is lehet eldönteni, menjek el egy próbájukra. Erre azt válaszoltam, hogy számomra ez kétélű dolog, mert mi van akkor, ha én igent mondok, de ők két hónap múlva azt mondják, hogy nem is vagyok közéjük való, és mégsem stimmel a dolog. De Laux csak erősködött, hogy nem lehet ezt így elkapkodni, kicsit ismerkedjünk egymással. Amikor lementem az első próbára, nem igazán tetszett, mert ott más volt a hangulat, mint a mi bandánkban. Mi haverok voltunk, annak ellenére, hogy időnként természetesen mi is veszekedtünk egymással. Azt a zenekart a saját gyerekemnek éreztem, és nem igazán akartam otthagyni. Úgy éreztem, hogy a többiekkel szemben ez egy nagyon negatív lépés lenne. Később megint hívott Laux, hogy a jövő héten is próbálnak, menjek le. Lementem a következő héten is, de akkor sem voltam annyira oda az egész dologért. Nem találtam velük közös dolgot a zenén kívül. A próba végén jövök ki az Eötvös Klubból – ott próbáltunk –, és jön velem szembe Charlie. Azt mondja nekem, hogy áruló vagyok, otthagytam őket. Én szóhoz sem jutottam, el sem tudtam mondani, hogy még nem is döntöttem. Jó nagy veszekedés alakult ki ott, a Károlyi Mihály utca közepén, bár ez egyoldalú volt, mert Charlie kiabált velem, én meg hallgattam. Ezért csak annyit válaszoltam, hogy tudja mit, tényleg eljövök a bandából. Valahol Charlie-nak köszönhetem, hogy most az Ome-

gában vagyok. Ha akkor ő nem forrófejű, hanem megkérdezi nyugodtan, hogy most mi van, akkor kilencvenkilenc százalék, hogy nem megyek el a Deccából. De a sors, a Jóisten irányította így a dolgokat emocionálisan, hogy dafkéből azt mondjam: igen, megyek. Természetesen nem bántam meg, mert utána nagyon jó haverság alakult ki az omegásokkal is. Néha volt bennem egy kis rossz érzés, hogy mi lehet a többiekkel, de aztán Fábri Zoli hamar elment artistának Amerikába, Benson Pityu is kilépett, és akkor Charlie vitte tovább Olympia néven a zenekart.

Kik játszottak akkor az Omegában, amikor téged megkerestek?

Ugyanazok, akik most, csak akkor még Laux Józsi dobolt az együttesben, és nem Debreczeni Feri. Presser Pici két hónappal később jött a zenekarba.

Ha mégis artista maradtál volna, melyik ága állna közel hozzád?

Nagyon jól zsonglöröztem, bűvészkedtem, jól zenéltem, táncoltam, szteppeltem. Nem kell szépitni a dolgokat, engem kirúgtak az artistaképzőből. Deddy bácsi meghalt, amikor nyolcadikos voltam. Akkor voltam életemben először egy hozzám közel álló ember temetésén, ami nagyon nehéz volt. Ezután Hortobágyi Károly vette át a csoportunkat. Valamiért nem igazán csípett engem. Azt mondta, belőlem ugró artistát fog csinálni. Mondtam, hogy ne haragudjon, de ehhez nekem nincs tehetségem. Erre ő elvörösödött, elüvöltötte magát: de ő akkor is azt fog belőlem csinálni. Az is érdekes, hogy miért rúgtak ki az artistaképzőből. Somló Tomival egy csoportba jártunk, Hortobágyi akrobatikaóráit

mindig nagyon untuk. Úgy indult, hogy ötven fejbillenés, ez volt a bevezető. Utána köpni-nyelni sem tudtunk, de futnunk kellett harminckét kört, és csak ezután jöttek a nehéz akrobatikai gyakorlatok. Egyik alkalommal Hortobágyit a telefonhoz hívták, és Somló úgy döntött, lerövidíti az órát. Egy félórával odébb vitte a mutatót a tanár zongorán hagyott karóráján. Hortobágyi visszajött, csodálkozott, hogy mennyire elszaladt az idő, és mondta, hogy menjünk öltözni. Mi ezerrel öltöztünk, és húztunk el, mert nyertünk félórát, hogy csatangoljunk valahol. Hallottam, hogy Hortobágyi az ablakból kiabálja utánam: „Molnár, ezt még megkeserülöd, ezért kirúgatlak!” Én meg nem köptem be Somlót, mert az nem lett volna fair dolog. Év végén közölték velem, hogy a zenei tehetségemet máshol is tudom kamatoztatni, magyarul: húzzak el, mint a vadliba. Na, így alakult aztán, hogy a zene folytatódott tovább. A zene mellett természetesen iskolába is akartam járni, ezért először felvételiztem a Kandóra, ahol ugyan megvolt a kellő pontszámom, de helyhiány miatt nem vettek fel. Édesapámnak volt egy ismerőse a Pongrác telepen lévő Salgótarjáni úti rádióműszerész szakközépiskolában, ahová fölvettek. Oda jártam egy évet, közben édesapám meghalt. Ezután az év után előkerült az egyik barátunk, akinek segítségével bejutottam a Kandóra. Innen vannak az elektronikai ismereteim.

Visszatérve az Omegára, úgy tudom, hogy az első lemezeket Londonban készült.

Itthon nem nagyon akartak nekünk nagylemezt kiadni. Ez az 1968-as angol turné is nagyon kalandos volt, mert egy ideig arról akartak minket meggyőzni, hogy Angliából nem

érkezett meg a szerződésünk. Az angol menedzserünk, John Martin, aki a Nice-nak, Steve Winwoodnak, a Whonak és más nagy zenekaroknak volt a menedzsere, váltig állította, hogy telexen elküldte szerződést. Egy péntek délután bementünk az Interkoncertbe, ahol amíg én lekötöttem a takarító nénit, Benkő Laci átkutatta ennek az X Y-nak a fiókját, és ott volt a szerződés. Természetesen a fiók legalján volt, mi meg beraktuk legfelülre. Másnap reggel a nyolcórai munkakezdekör megjelentünk, és mondtuk, hogy a szerződés itt van. Ő felháborodottan közölte, hogy már százszor megmondta, még nem érkezett meg. Mi kihúztuk a fiókot, és mutattuk neki, hogy itt van. Rákvörös lett. Így jutottunk ki Angliába. Az egész út egy nagyon megdöbbentő élmény volt. Felszálltunk a ferihegyi repülőtérre, ami akkor nagyon lepusztult állapotban volt, és megérkeztünk a londoni Heathrow-ra, ahol csak kapkodtuk a fejünket, mert százával szálltak le és fel a repülők. Belecsöppentünk egy teljesen más világba. Ez Londonban is a hőskorszak volt, gomba módra szaporodtak a zenekarok. Négyhetes turnénk volt. A londoni fellépésünk volt számunkra a legfrekvenciáltabb, ami a Marquee Clubban volt, ahol a Pink Floyd és Joe Cocker lépett fel előttünk egy-két nappal. Előző nap John Mayall játszott ott, és mondták, hogy nincs sok esélyünk, mert John Mayall után egy hétig senki sem hallgat zenét, nem jönnek a klubba. Volt ott egy magyar srác, aki '56-ban lépett le, és ő mondta, hogy ne izguljunk, ő megszervezi, hogy legyen közönség. Telefonált jobbra-balra, és hála Istennek tele lett a klub angolokkal. Jó volt a buli. Nagyon boldogok voltunk, hogy ilyen jól alakult a dolog. A koncertünkre meg volt hívva Eric Clapton, Ginger Baker, Jack Bruce és a Who dobosa, Keith Moon. Életemben egyszer kértem autogramot,

először és utoljára, és akitől kértem, Eric Clapton volt. A koncert után mondta John, hogy menjünk csak vele, és hátravitt minket, ahol volt egy komplett hangstúdió huszonnégy sávós magnókkal. Magyarországon csak hallottunk arról, hogy van négysávós magnó a Rádióban és a Hang-lemezgyárban, ott meg huszonnégy sávós volt. John mondta, hogy kapunk egy producert, Manfred Mann producerét, hét éjszakánk lesz rá, hogy csináljunk egy lemezt. Így lett előbb lemezünk Angliában, mint Magyarországon. A lemez címe *Omega Red Star* lett, és a Decca Records adta ki.

Angliában elég sok televíziós és rádiós interjú készült velünk. A South Hampton-i tévében az első kérdés úgy hangzott: mi a véleményünk Nagy Imréről? Mondtuk, hogy elnézést, de nem értjük a kérdést. Még egyszer megkérdezték másképpen fogalmazva: hogyan értékeljük Nagy Imre munkásságát? Erre megint mondtuk, hogy nem értjük a kérdést, majd harmadjára azt mondtuk, hogy nem értünk angolul. A műsorvezető lecsapta, ami a kezében volt, és azt üvöltötte: *finished, finished!* Ahol finomabban kérdeztek, ott azt mondtuk, hogy mi zenészek vagyunk, mi zenélni szeretnénk, és a fiatalok életézésével szeretnénk foglalkozni, nem pedig a súlyos politikával.

Angliában saját számokat is játszottatok?

Igen, akkor már Presser Pici is játszott a zenekarban, és voltak már saját számaink. Volt a dolognak egy szomorú része is. Karácsonykor a nagykoncertünk mindig az Egyetemi Színpadon volt. Arra készültünk, amikor a koncert előtt egy órával elromlott az egyik erősítőnk, amit Kóbor Mecky kivitt Szentendrére. Ott lakott egy barátunk, aki azt

mondta, hogy meg tudja javítani postafordultával. Az egyik zebrán egy kislány oldalról nekiszaladt Mecky autójának, emiatt bevonták az útlevét. Ezért ő nem jöhetett velünk Londonba. Így a lemezfelvétel nagyon nehéz dolog volt, a számokat Mihály Tomi énekelte fel. A koncerteken én is énekeltem Jimi Hendrix-számokat.

Hallottátok is esetleg Jimi Hendrixet játszani?

Sajnos őt nem hallottuk játszani, ezt egy kicsit fájlaltam is. Valahogy mindig úgy alakult, hogy amikor mi Észak-Angliában játszottunk, ő délen volt, és fordítva. Annak idején az autópályákon az összes híres zenekarral találkoztunk, az autópálya melletti pihenőknél futottunk össze. A roadmenedzserünk persze mindenkit ismert, mindenkinek bemutatott minket. Eljutottunk Skóciába is, ahol nagyon hideg volt. Edinboroughban játszottunk egy olyan klubban, ahol féltünk, mert a negyedik szintre vittek le minket a pincébe, és ahogy mentünk egyre lejjebb, egyre sötétebb is lett. Az első szinten még csak mindenki be volt szívva, a második szinten nyilvánosan szeretkeztek, a harmadikon már lógott a tű is, mi meg a negyediken játszottunk. Azt mondtuk, hogy ha ma életben maradunk, az már nagy dolog. Visszafelé is örültünk a négy izmos srácnak, akik levittek minket, mert akkor már a lányok maceráltak minket, ott már eléggé fel voltak lazulva a hölgyek. Ez is elég kellemetlen volt.

Érdekes egybeesés, hogy az első zenekarod a Decca volt, és az első lemezeket a Decca kiadónál jelent meg.

Egy lemez, talán a Rollin Stones lemezének plakátja kint volt valahol a falon, amin rajta volt a kiadó neve is. Fábri Zoli ezért mondta, hogy legyünk Decca együttes. De ez tényleg érdekes, eddig eszembe se jutott.

Miután hazajöttetek, itthon is készíthettetek három lemezt ezzel a felállású Omegával. Ez annak hatására jöhetett össze, hogy Angliában megjelent a lemezetek?

Pontosan így történt. Borzasztóan zseniánt kezdett lenni, hogy az Omegának a világ egyik legnagyobb kiadójánál, a Deccánál lemeze jelent meg, de Magyarországon nincs nagylemeze. Nagy nehezen kaptunk stúdiólehetőséget azon a bizonyos négysávós magnetofonon, amiről addig csak hallottunk. Ezen a négy sávon aztán nagyon nagy számok születtek. Nem volt lehetőség piszmogni, mert a zenekarnak a négyből két sáv jutott. Beszámoltunk, és a zenekar eljátszotta a nótát, amit sztereóban fölvettek. Nem volt lehetőség rájátszani meg kijavítani dolgokat. A maradék két sávra kerültek fel az éneknek.

Aztán Laux József és Presser Gábor távozott az együttesből, és kialakult az a felállítás, ami a mai napig létezik. Ez hogy érintette a zenekart? Mennyiben alakította át a munkamódszert, hiszen Presser Gábor volt az egyik dalszerző?

'71-ben történt ez a szétválás, és mindenki temette az Omegát. De az Omegában rengeteg tartalék erő volt. Vásároltunk Benkő Lacinak egy Hammond orgonát. Ő addig is zongorázott, de amíg Presser Pici is ott volt az együttesben, Lacinak mint billentyűsnek nem volt igazán szerepe. Laci

mint multiinstrumentalista hol trombitált, hol citerázott, hol ezt csinált, hol azt. Mint zeneszerző abban a kezdeti időszakban én és Mihály Tomi léptünk elő. Született két szám, a *Hűtlen barátok* és a *Szomorú történet*. Mihály Tomival úgy döntöttünk el, hogy melyik szám kié legyen, hogy feldobtunk egy pénzt – így lett Tomié a *Hűtlen barátok*. Az új számokkal végigcsináltunk egy turnét, ami nagyon jól sikerült. Nem éreztünk a hiányt, hogy Laux és Presser nincsenek közöttünk. Debreczeni Ciki szerintem igazi vérbeli dobos. Megmutattuk, hogy tudunk zenét írni, ha kell. Én ettől az időszaktól számítom az Omegának a nemzetközi sikereit, mert ekkor kezdtünk el rendszeresen külföldre utazni. Amikor Debreczeni Feri bekerült a bandába, rögtön a mély vízbe ugrottunk egy prágai rockfesztiválon, ahol nagyon jó cseh bandák voltak. Én végig hátrafordulva játszottam, segítettem Cikinek, hogy mikor melyik rész jön. Másnap utaztunk föl Finnországba, ahol szintén egy fesztiválon játszottunk. Jól összerázódott a zenekar, rengeteg ambíció és erő volt bennünk. A közönségnek köszönhetjük, hogy túljutottunk ezen a nehéz időszakon. A magyar turné végén volt egy Kisstadionbeli koncert. Eleinte kicsit döcögve fogytak a jegyek, mert volt egy kis negatív propaganda, Loksiék nyomtak kéket-zöldet, de végül a koncerten tizenháromezer ember volt, ami abszolút telt házat jelentett. Pont Fradi-meccs volt odaát, a Népstadionban, aminek fél órával előbb volt vége, mint amikor mi kezdtünk. A meccsről jöttek át a srácok, és a Kisstadion rogyásig megtelt. Az „Omegatemetésre” érkezők arcáról lehervadt a mosoly. Utána persze gratuláltak, hogy milyen jók vagyunk.

Ennek az időszaknak köszönhető, hogy jött az első ajánlat a német Bellaphon cégtől. Ők úgy bukkantak ránk, hogy

Németországban egy közönségtesztet tettek közzé az újságokban és a különböző rádiókban, hogy melyik zenekartól vennének szívesen lemezt. A válaszokban egymás után fölbukkant, hogy Omega, Omega, Omega... Nyugat-Németországban akkor még nem ismertek minket, de az NDK-ban már nagyon népszerű volt a zenekar. Az *Élő Omegából*, ahogy 1972-ben megjelent, a keletnémetek rögtön rendelték százezer darabot. Így ebből a lemezből négy hónap alatt kétszázhetvenezer fogyott el. Az előző lemezekből nem adtunk el ennyit. Százezer volt akkor az aranylemez, az addigi lemezeink is aranylemezek voltak, de ez volt az első, ami áttörésszerűen nagy példányszámban fogyott el. Az NDK-ban játszották a számainkat, ami átszólt Nyugat-Németországba is, így ott is megismertek minket. Ezért írták be az együttes nevét ebbe a közvélemény-kutatásba. Akkor megkeresett minket Peter Hauke, a Bellaphon cég producere, és így indult el a nyugat-európai karrierünk.

Honnan jött az az úrkorszakos imidzs, ami akkoriban jellemezte az Omega színpadi megjelenését?

Mindig sci-fit olvastam útközben a kocsiban. A másik dolog, hogy szövegíróváltás is történt. Egy régi osztálytársamat a Kandóból, Sülyi Petit kerestem meg, hogy írjon szövegeket. Napról napra együtt voltunk, és szépen csiszolódtak a szövegek. Aztán később Benkő Laci is nagyon aktívan hozzájárult a zeneszerzéshez, nagyon sok szép szám fűződik a nevéhez. Egy jó közös, kollektív munka alakult ki. Először az *Időrabló* nem is ilyen úrdologról szólt, mert ott tulajdonképpen a térről van szó. Egyszer egy újságíró a *space*-t nem egyszerűen térként, hanem csillagközi térként értelmezte,

ahol csillagugrások vannak, úrhajók jönnek-mennek. Miután én sok sci-fit olvastam, ráhagytam a dolgot. Így indult ez az egész science fiction világ. Akkor kitaláltuk, hogy legyen a kosztüm és a díszlet is olyan, mintha egy másik bolygóról, egy másik világról szólna ez az egész. A *Gamma-polis* is azért Gammapolis, mert Omegapolisnak nem akartuk nevezni, az túl direkt lett volna. Ez is egy olyan másik világ, ahol mindannyian születhettünk volna, ahonnan származhatnánk. Nyári Pisti képzőművésszel brain storming volt, így születtek a lemezborítók díszletek. Az egész korszak nagyon meghatározó állomás volt. Együtt lógtunk hónapokon át.

Ennek a technikai hátterét, gondolom, Te teremtetted meg.

A kandós múltam nagy segítség volt abban, hogy nagy énekberendezést építsünk a technikusokkal – Nemes Laci-val, Pálffy Józseffel, Aubeck Ferivel, Bohus Janival. Ezekre az emberekre mindig nagyon nagy tisztelettel és szeretettel emlékszem. Volt, hogy az utolsó pillanatokban lettek kész a dolgok, a koncert előtt egy órával kerültek be a hangszórók a helyükre. Hegyeshalmon probléma volt abból, hogy harminckét darab hangszóró volt az autóban. Ezt előre bejelentettem, de akkor sem lehetett ezt egy ember nevére elvámolni. Rendesek voltak a vámosok, mert adtak rá lehetőséget, hogy a hangszórók papíron el legyenek osztva a zenekar összes tagja, valamint a volt, az akkori és a jövőbeli barátnők, a szülők és a nagyszülők között. A világításhoz az első lámpáinkat, hatvan vagy nyolcvan darabot a volt apósom gyártotta le. Az első lézershow-t is én fűrkésztem ki az Electric Light Orchestránál. Egy üveg whisky

volt az ára. A technikus sráccal bewhiskyztünk, és beengedett, hogy megnézzem a cuccukat. Nekem elég volt egy pillantás az egésze, és tudtam, hogy hogyan működik. Ezután mi is összeállítottuk az első lézershow-t.

Említetted, hogy az első hangszereiteket magatok készítettétek. Később nagyon sokáig hűséges voltál egy Gibson gitárhoz, amit hosszú ideig láttunk a kezében a koncerteken. Mikor került hozzád ez a gitár?

Tulajdonképpen nem választottam azt a hangszert, csak úgy sóvárogtam utána. Nagyon drága volt annak idején, most sem olcsó. Valahol Brémában lehettünk, amikor felhívtam a müncheni hangszerkereskedőt, hogy jövünk majd hozzá vásárolni ezt-azt, mondta, hogy pont akart engem hívni, mert egy meglepetése van a számomra, ezért feltétlenül menjünk be hozzá. Miután kiválasztottuk a dolgokat, amiket venni akartunk, ő behívott az irodájába, ahol rámutatott egy gitártokra, és mondta, hogy nyissam ki. Kinyitottam, ez a Gibson gitár volt benne, majd azt mondta, hogy ez az enyém. A szobában volt még egy ember, aki csak ott mosolygott. Bemutatkozott, és mondta, hogy ő a Gibson egyik tulajdonosa, most két hangszert hozott át Amerikából, és az egyiket nekem akarja adni, hogy játsszam rajta, és ezzel népszerűsítsem a hangszert. Tehát gyakorlatilag ajándékba kaptam a gitárt, de hogy utána milyen macerám volt vele itthon, azt nem tudom elmondani. A vámon még azt is le kellett írnom, hogy semmilyen anyagi ellenszolgáltatást nem nyújtottam a gitárért, és kérték az ajándékozási levelet. Az nem volt, ezért írtam ennek az úrnak, hogy küldjön egy ajándékozási levelet is. Nem volt elég, hogy adott

egy gitárt ajándékba, még levelet is kellett küldenie közjegyző által hitelesítve, hogy semmilyen ellenszolgáltatást sem kapott érte. Nekem még arról is nyilatkoznom kellett, hogy erkölcsi ellenszolgáltatást sem adtam a gitárért. Így aztán nagy nehezen lepörgött a dolog.

KÓBOR JÁNOS

az Omega együttes énekese

1943-ban született Budapesten. Díjai, elismerései: a Yamaha Fesztivál fődíja (1970), Liszt Ferenc-díj (1986), Pro Urbe Budapest díj (2011), Kossuth-díj (2013), Inter-Lyra-díj (2013). 1995-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, 2013-ban Budapest díszpolgára, 2013-ban az Ortodox Érdemrend Nagykeresztje és a Mihail Alekszandrovics Romanov orosz nagyherceg emléklakett kitüntetésben részesült.

Hogyan alakult meg az Omega együttes?

Mi egy gimnáziumból szerveződöttünk zenekarrá. Az iskolának a zenéhez semmi köze sem volt, mert mi a József Attila Gimnázium reáltagozatának huszonhat fős osztályába jártunk. Először kizárólag saját kedvtelésünkre hoztuk össze a csapatot. Természetesen ilyen indítatással nehezen tudtuk elképzelni, hogy valaki közülünk képzett hangszeres zenész vagy vezéregyéniség lesz, ezért mi alapvetően csapatban gondolkodtunk. Ha belegondolsz, az „Omega zenekar” nem is hangzik jól, ez „Omega együttes” volt. Én már akkor építésztechnikus akartam lenni, azt hittem, hogy a zenélés csak egy hobbi az életemben. Sőt, alapjában véve sportoló szerettem volna lenni, mint mindenki az ötvenes években. Először focista, mert az Aranycsapat mindenkit lenyűgözött, később az akkori magyar hosszútávfutók világcsúcsai hatására atletizáltam. Mindegyikünk nagyon

szerette a zenét, de egyikünk sem tanult hangszeren gyerekkorában. Később Mihály Tomival és Presserrel, akik konzisok voltak, megerősödtünk, és így jött az igény, hogy saját számokat játsszunk. Ezeket kezdetben Presser Pici hozta, és ez nagyon nagy lendületet adott a csapatnak, mert az ő iszonyú nagy zenei és hangszeres tudása lenyűgözte a többieket. Akkor mindenki elkezdett kapaszkodni, és amire jött a szétválás, addigra annyira megtanultunk együtt dolgozni, hogy egy jó csapattá forrtunk össze. Ezután nem is volt jelentősége, hogy egy szerzőpárosunk legyen, mert a zeneszerzés csapatmunka volt. Én hallgattam, amikor a többiek gyakorolták az alapokat, és fejben már megszülettek az énekdallamok. Ez sokáig nagyon jól működött. Nálunk ha valaki lehoz a próbára egy alapötletet, azt öten rakjuk össze. Szövegírásra sohasem vállalkoztunk, arra mindig megkértünk valakit. Adamis Anna után Sülyi Péter és Trunkos András írta meg nagyon sok dalunk szövegét. Bródy Jánossal is sokat dolgoztunk, aki Várszegi Gáborral együtt a *Csillagok útján*, a *Gammapolis* és a *Transcendent* lemezek szövegeit írta.

Amikor az együttes megalakult, hogyan választottatok hangszereket?

Amikor az osztályzenekart alakítottuk, tudtuk, hogy egy zenekarhoz kell egy zongora, egy gitár, szaxofon, nagybőgő és egy dob. Tudtuk, hogy Laux Józsi dobolni fog, a többi hangszer nevét bedobtuk egy kalapba, és onnan húztunk. Én a gitárt húztam. Ennek megörültem, mert azon csak hat húr van, gondoltam, azzal csak elboldogulok valahogy. A zongorától és a szaxofontól rettegtem.

Az együttes nevét hogyan találtátok ki?

Ez az osztályzenekar elkezdett játszogatni gimnáziumi bulikon. Főleg lánygimnáziumokban szerettünk játszani. 1962 szeptemberében indult a Műszaki Egyetemnek a Hess András téren egy állandó klubja, ahová minket választottak állandó zenekarnak. A szervezők kérdezték, hogy milyen nevet írjanak ki a plakátra. Akkor még nem volt nevünk, mondtuk, hogy írjanak, amit akarnak. Szombat este Benkő Lacival mentünk föl a Hess András térre, és láttuk, hogy ki van írva: „játszik az Omega együttes”. Kérdeztem Lacit, hogy nem mi játszunk aznap este, és hogy mi az, hogy Omega együttes. Amikor bementünk, kérdeztem a rendező srácot, hogy ki ez az Omega együttes. Azt válaszolta, hogy mi mondtuk, hogy nincs nevünk, ők ezt a nevet adták nekünk. Akkor nagyon nem tetszett nekünk ez a név. Furcsának tűnt, mert akkor főleg a zenekarvezető nevét viselték a zenekarok. Kicsit nagyzolónak is tűnt, hogy egy zenekarnak ilyen furcsa neve legyen, akkor ez még nem volt divat.

Hány lemezt készítettetek a hosszú pályafutásotok során?

Nem tudjuk összeszámolni, mert a magyar és a külföldi, angol nyelvű lemezek különbözőek voltak. A külföldi lemezekre volt, hogy más számok voltak összeválogatva. Összesen úgy harminc lemezünk van, Magyarországon nagyjából tizenhat sorlemez jelent meg.

Volt egy nagyon érdekes lemezetek, aminek alumíniumtokja volt.

Ennek érdekes a története. 1971-ben tagcserék voltak az együttesben. Laux korábban mondta nekem, hogy milyen kínos, hogy amióta Presser Pici ott van az együttesben, Benkő Laci trombitál meg percussionözik, de mint zongorista nem játszik, és Barta Tomi gitárjátéka is nagyon tetszett neki. Emellett még voltak más feszültségek is, és a banda kettészakadt. Tulajdonképpen az Omegából lett két zenekar, az Omega és az LGT. Az Omegából az LGT-ben ott volt Adamis Anna, Laux, Presser és később Somló Tamás. Hozzánk csak egy új tag, Debreczeni Feri jött. A szétválás előtt Laux volt a főszervezőnk, Presser és Adamis a két szerző, és amikor Somló itthon volt, ő is énekelt az együttesben. Például az *Azt mondta az anyukám* című slágert ő énekelte. A lemezgyár úgy döntött, hogy miután a szerzőpáros és a szerintük legfontosabb emberek elmentek a csapatból, nekünk újra bizonyítanunk kell. Azt mondták, hogy csak akkor tudnak nekünk újra stúdióidőt adni, ha a zenekar újra bebizonyítja, hogy erre alkalmas. Ezért mi a '71-72-es turnénkat, ahol már új számokat játszottunk, fölveltük két Uher riportertermagnóval, és ebből lett az *Élő Omega* című albumunk. Amikor bevittük a kész anyagot a lemezgyárba, Erdős Péter azt mondta, hogy ez nagyon jó, de most éppen papírhány van, ezért nem tudnak borítót csináltatni hozzá. Hogy ez mennyire volt igaz, nem tudjuk. Gondolkodtunk, hogy miből nem lehet hiány Magyarországon. Arra jutottunk, hogy az alumíniumból, mert azt itt bányásszák. Vetünk alumíniumfóliát, és egy téesz-üzemág vállalta, hogy összehajtogatja és szitázással rányomja a borítót. Valahogy ahhoz a hard rockos anyaghoz stimmelt is ez az alumíniumtok. Ebből pillanatok alatt elfogyott ötvenezer darab, aztán elkezdtek a szomszédos országok is rendelni belőle.

Egy év alatt elfogyott kétszázötvenezer, úgyhogy a lemezgyárnál visszanyertük a jogot, hogy lemezünk legyen. Bár sokat adtunk el belőle, de ez csak a hatodik legjobban eladott lemezünk, mert a csúcst a hazai eladásban a *Gamma*polis tartja, amiből hatszázhuszonötezer fogyott el. Ha a nemzetközi eladásokat is beleszámítjuk, az abszolút csúcs tartó – igaz, az Nyugat-Európában is nagyon nagy siker volt – az *Időrabló* angol verziója, a *Time Robber*, amiből közel kétfélmilliót adtak el. Azt, hogy a Szovjetunióban mennyi lemezünk fogyott, meg se tudjuk saccolni, pedig oda a lábunkat soha be sem tehetjük. Minden évben eljöttek a Kiszstadionban lévő koncertünkre, és azt mondták, hogy ez nagyon jó, de ezt így a Szovjetunióban nem lehet bemutatni. Ha rendes ruhába öltözünk, meg levágatjuk a hajunkat, és én nem veszem le a mikrofonállványról a mikrofont, akkor esetleg majd mehetünk oda turnézni. Mi ezt nem nagyon bántuk, nem szívesen mentünk volna a Szovjetunióba koncertezni. Azt azért megtették, hogy rengeteg lemezünket kinyomták az engedélyünk nélkül, a jogdíjfizetést sohasem ismerték. Egyébként tőlünk soha senki sem kért engedélyt a feldolgozásokért. Egyedül Frank Farian, a Boney M. együttes énekese, producere keresett meg minket, ha megtetszett neki valamelyik Omega-ötlet, hogy azt felhasználhatja-e. Ezt a hetvenes években csak úgy tudtuk megoldani, ha ő azt készpénzért megvette, mert különben csak az Interkoncertet és a Hanglemezzgyárat gyarapította volna ez a pénz, és mi szinte egy fillért sem láttunk volna belőle. Frank Farian a mi ötletünk felhasználásával készítette a Boney M.-mel a *Ten Thousand Lightyears* című számot, ami gyakorlatilag a *Tízezer lépésnek* egy verziója. A *Wild Planet* az *Ajánlott útvonal* feldolgozása. A *Léna* (Orosz tél) ihlette a *Rasputin*

című számot. Aztán a kilencvenes években a Scorpions is feldolgozta a *Gyöngyhajú lányt* *White Dove* címmel, de természetesen ez már teljesen hivatalosan ment.

Úgy tudom, hogy az Élő Omega című lemez Magyarországon az első koncertlemez volt.

Igen, utána még nagyon sokáig senki sem kísérletezett ilyennel, sőt úgy tudom, hogy csak a '78-as kisstadioni koncertünket tartalmazó lemezünk után kezdtek megjelenni koncertlemezek Magyarországon.

Mikor jött az ötlet, hogy a koncertjeitek ilyen látványosak legyenek?

Amikor a Uriah Heepel meg más világsztárokkal kezdtünk együtt játszani, akkor éreztük, hogy ezt a szintű színpadi show-t mi is meg tudjuk csinálni. Ehhez kellett olyan elemek, amik teátrálisabbá, látványosabbá teszik a koncertet. A döntő az volt, amikor láttuk az Emerson Lake & Palmer-koncertet '73-ban, és a Pink Floyd együttes *Dark Side of the Moon* lemezének színpadi előadását. Egyértelművé vált, hogy ez a fajta rockzene egy színpadi műfaj, ami egyre nagyobb közönséget vonz. Akkor már mi is rendszeresen a Kisstadionban játszottunk, és úgy éreztük, hogy az nem elég, ha csak egyszerűen kiállunk és zenélünk, mert ez így nem „stadion” műfaj. Elkezdtük megfigyelni, hogy ezek a nyugati bandák milyen eszközöket alkalmaznak, és megpróbáltuk azokat a magunk képére formálva megvalósítani. Megpróbáltuk megtanulni, hogyan lehet olyan számokat írni, amik alkalmasak az ilyen előadásmódra. Nagyon hamar sikerült erre a vonalra rákapcsolódni, olyannyira,

hogy a hetvenes évek közepén már Európa-szerte híresek voltunk arról, hogy mi egy kimondottan nagy látványtechnikával dolgozó rockegyüttes vagyunk. A koncertjeinket már Németországban is rendkívüli színpadi eseményként hirdették. Annak idején minden pénzünket, amit külföldön kerestünk, ilyen dolgokba fektettük. Ezzel itthon is komoly rangot tudtunk kivívni magunknak. A hetvenes évek végén vagy a nyolcvanasok elején már egyértelmű volt, hogy egy Omega-koncert az akkor itthon nem nagyon üdvözölhető világsztárok színvonalán van. Azt hiszem, nagyképűség nélkül mondhatom, hogy a '78-as, '79-es Kisstadionbeli Omega-koncertek a világ bármelyik színpadán megállták volna a helyüket. Mint ahogy a kilencvenes évektől fogva a Népstadionbeli koncerteken készült DVD-k valamennyi nagy nemzetközi zenei esemény demonstráló anyagai közé tartoznak. Ezt az imidzset a mai napig sikerült megtartanunk, és erről nem is fogunk lemondani, mert ez ahhoz a zenéhez, amit mi játszunk, hozzátartozik.

Amikor külföldön játszottatok, magyarul vagy angolul énekeltetek?

Először angolul énekeltünk. A keletnémet rádió sokat játszotta a számainkat, és ott nagyon erős volt a sugárzás, hogy Nyugat-Németországot is beszórják, így ott is ismerték a magyar verziókat. Ezért Nyugat-Európában egyre többször kérték, hogy magyarul énekeljünk. '75-ben átálltunk arra, hogy csak magyarul énekelünk. Ennek ellenére Angliában is nagyon nagy respektünk volt, bár ott azért igazán áttörni sosem sikerült. Amikor az angol újságokban megjelent a Continental Rock, amely a kontinens zenekarainak listája, ott a mi lemezeink mindig az elsők között voltak.

Egyszer valakitől kaptam egy angol újságot, amiben az Omega *XI* című lemezét választották a kontinens legjobb korongjának. Mögöttünk olyan zenekarok voltak, mint a Europe, a Scorpions, a Tangerine Dreams, az Accept.

FRENREISZ KÁROLY

basszusgitáros, szaxofonos, énekes, zeneszerző, szövegíró
1946-ban született Budapesten. 2012-ben Budapest díszpolgára címmel tüntették ki.

Neked mindkét testvéred híres művész volt. Milyen volt egy ilyen családban gyereknek lenni?

Gyerekek lenni, azt hiszem, mindenkinek jó, mert akkor felhőtlen az élet, nincsenek problémák, az ember kap enni stb. Sokszor megkérdezik, hogy hárman hogyan vagyunk testvérek, amikor különbözőek a vezetékneveink. Ennek az a rövid története, hogy édesanyánknak két férje volt, az elsőől született Latinovits Zoltán bátyánk, és a második férjétől, a mi édesapánktól pedig Frenreisz István és Frenreisz Károly. Amikor István bátyám elkezdett filmezni, mondták neki filmes berkekben, hogy ezzel a névvel ne próbálkozzon, mert ezt senki sem fogja megjegyezni. Valamilyen könnyebben kiejthető és megjegyezhető nevet kellett találnia. Volt egy anyai nagyanánk, akit Bujtornak hívtak, és ez a név megtetszett neki.

Hadd jegyezzem meg, hogy te erre rácăfoltál, mert a Frenreisz Károly nevet sokan megjegyezték. Hogyan lettél zenész?

Nagyon fontos, hogy a szülőknek – nem erőszakos módon – ki kell fürkészniük, hogy a gyereküknek mihez van érzéke,

tehetsége. Ez nálunk is így történt. Előttünk a családukban nem voltak művészi hajlamú emberek, maximum zongorázni vagy hegedülni tanult egy-két rokonom, de azt is csak gyerekként. Latinovits Zoltán bátyám is tanult hegedülni gyerekkorában. Ötéves korom körül kiderült, hogy abszolút hallásom van, anyám rögtön le is csapott erre, és elvitt zongorát tanulni egy nénihez, aki a közelünkben lakott. Mi a Ferencvárosban nőttünk fel, a Mester utcában laktunk, és oda is jártunk általános iskolába. Aztán hamarosan a XIII. kerületi 2. számú körzeti zeneiskolában folytattam a zongoratanulást, ahol volt egy nagyszerű tanárnőm, akit Komjáthy Manyi néninek hívtak. Anyám minden órára elkísért, mert még kicsi voltam, és mindent felírt, amit a tanárnő mondott. Amikor hazamentünk, leültünk a zongorához, és a tanárnő instrukciói alapján anyukám napi egy-két órát gyakorolt velem. Ezt azóta is nagyon köszönöm neki. Miután már ötévesen kezdtem zongorázni, a hangjegyeket előbb ismertem, mint a betűket. Nagyon jól haladtam a zongoralecakokkal, és mellette jártam szolfézs-, összhangzattan és egyéb órákra is. Amikor tízéves voltam, a Kossuth Rádióban volt egy fiatal tehetségeket bemutató műsor, ebben felvettek velem két zongoradarabot. Ezeket le is adta a rádió, és egy kis kép is megjelent rólam a rádióújságban. Még ebben az évben elindultam egy országos szolfézsversenyen, amin második lettem. '56-ban, amikor kitört a forradalom, én tízéves voltam, és a Horváth Mihály téri iskolába jártam összhangzattan órára. Pont október 23-án délután volt órám, jöttem le a suliból, és a faterom – aki sosem kísért el az óráimra – ott állt, és várt engem. Mondta, hogy menjünk, mert úgy hallották, hogy ma itt valami gáz lesz. Villamossal hazamentünk, és este elkezdődött a forra-

dalom. Amikor valaki '56-ról beszél, az nekem mindig az összhangzattan órához kötődik.

Tizenegy éves koromban úgy nézett ki, hogy felvételi nélkül felvesznek zongora szakra a konzervatóriumba, de aztán ez nem sikerült. Egy-két évvel később arra gondoltam, hogy a klasszikus zongoristák vagy nagyon nagy zsenik, és akkor királyok lesznek, vagy nem, és akkor közepes életük lesz, azzal együtt, hogy hat-hét órát gyakorolnak naponta. Tizenkét évesen át is nyergeltem egy fúvós hangszerre, a klarinétra. Elkerültem egy körzeti zeneiskolába, ahol egy zeneakadémista srác, Paláncz Tamás tanított, aki később klarinétművész lett. Én voltam az ő vizsgatanítása a főiskolán, egy évig jártam hozzá, és a végén ötösre levizsgáztam. Aztán jelentkeztem a konzervatóriumba klarinét szakra, ahová fel is vettek. Akkor már kacsingattam a szaxofon felé, amit nagyon kellett titkolni a suliban, mert a szaxofont nem tartották hangszernek a klasszikus zenész tanárok. Amikor elkezdtem a konziba járni, az nekem elég durva volt, mert a konzis srácok általában zenei gimnáziumba jártak, ami egy jó link sulis volt. Ott nem arról volt szó, hogy valaki fizikából tudja a magömlés törvényét meg más ilyesmit, hanem hogy jól muzsikáljon. Én viszont a József Attila Gimnáziumba jártam, ami egy elég nívós iskola volt. A zenészség akkor még nem volt egy nagyon elfogadott dolog egy polgári családban, ahonnan én származom. Apám orvos volt, és nálunk az volt a trend, hogy valamelyik egyetemen tanuljon a gyerek, és így érvényesüljön. Ezért lett Latinovits Zoltán bátyámból építészmérnök, Bujtor Pista bátyámból közgazdász. A gimnazista éveimben a zene mellett sportoltam is, kosárlabdáztam. Eljutottam az ifjúsági válogatott szintig. Közben végeztem a konzervatóriumot,

és elkezdtem muzsikálgatni alkalmi hanknizenekarokban. A jazz tíz-tizenegy éves koromtól folyamatosan érdekelt. Akkor még egy rendes lemezjátszót sem lehetett kapni, és az amerikai jazzlemezeket is nagyon nehéz volt megszerezni. Fogarasi Jancsi barátomnak volt egy szép lemezgyűjteménye, és ő maga csinált egy perfekt lemezjátszót, ami nagyon jól szólt. Kissrác korunkban egy társasággal – akik mind muzsikusok voltunk – hozzá jártunk zenét hallgatni. Odajárt például Soltz Peti, aki az amszterdami Concertgebauwban lett szólamvezető nagybőgős, Bokány Feri, aki a lyoni szimfonikusoknál bőgőzött. Ők gyerekkori haverjaim voltak, bár egy kicsit idősebbek, mint én. Így elkezdtem a jazz felé orientálódni, elsősorban mint szaxofonos. Ebben az időben egyszer-kétszer még Vukán Gyurival is tudtam együtt muzsikálni. Hétvégenként Székesfehérvárra jártam, ahol egy klubban tánczenét játszottunk alkalmi zenekarokkal. Akkor még fix felállású bandák nem nagyon voltak. Koppintottuk az angol és az amerikai slágereket. Aztán később, amikor bekerültem a Metro zenekarba, először ott is ezt folytattuk, akkor még nem irkáltunk magyar zenéket magunknak, hanem koppintottuk a kinti számokat.

Te nem voltál alapító tag a Metróban?

Nem, a zenekar már működött, én csak később kerültem be az együttesbe. Amikor Zoránék megalakították a Metrót, én még csak másodikos gimnazista voltam. Dusán sem volt még tizennyolc éves, és amikor játszottak, és jött a rendőr, őt beültették az erősítők mögé, nehogy igazoltassák, mert még fiataalkorú volt. A zenekar megalakulása után két-három évvel kerültem be az együttesbe szaxofonozni. Akkor az

érettségi évében voltam, és még az érettségi vizsgámra is egy koncert után, éjjel jöttem föl Balatonföldvárról. Szerencsére segítettek a tanárok, nagyon rendesek voltak, így jelesre érettségiztem. Akkor már minden a muzsika volt, de a szüleimnek be kellett bizonyítanom, hogy ez a dolog életképes, és mint muzsikus megállok a lábamon. Mi magunk sem tudtuk, hogy ez meddig működik. Én is elkezdtem az egyetemet, majdnem egy évig jártam az Orvostudományi Egyetem fogorvos karára, de aztán ki kellett maradnom, mert ez nem ment együtt a zenével. Akkor az egyetlen lehetőségem az volt, hogy elmentem egy vendéglátós zenekarral másfél évre külföldre játszani. Ezután a szüleim látták, hogy a gyerek működik, hívják muzsikálni ide-oda. Így tudtam az egyetemtől elszakadni, bár akkor még volt egy olyan terv, hogy esetleg később folytatom a tanulmányaimat.

Abban, hogy a szüleid elfogadják, hogy a zenei pályát választottad, segített az is, hogy a testvéreid akkor már vezető színészek voltak?

Tulajdonképpen igen, mert a szüleim még a bátyámékon „keresztülverték” az egyetemi végzettséget, de nálam már nem, mert mire én odajutottam, egyrészt látták, hogy megállok a helyem a pályán, másrészt azt is látták, hogy nekem sokkal fiatalabban be kell kapcsolódnom a zenei életbe, mert különben esetleg kiesnék belőle. Azt hiszem, a szüleim egy kicsit már el is fáradtak, amire én odakerültem, és nem fejtettek ki rám komolyabb nyomást azért, hogy egyetemet végezzek. Természetesen számított az is, hogy közben látták, a másik két gyerek már elég jól produkál. Zoltán bátyám már az ötvenes években a debreceni és a miskolci

színházban játszott, és a hatvanas évek elején már a Víg-színház tagja volt. Bujtor Pista bátyám első filmje a *Karambol* című volt, amit Máriássy Félix rendezett. Pista akkor még harmadéves egyetemista volt. A szüleim csak azért féltettek, mert a művészeti pályákon ha valaki nem éri el a középszintet, és mégis ragaszkodik ahhoz, hogy csinálja, és nincs annyi önkritikája, hogy túllépjen saját magán, derékba törik az élete.

Amikor külföldről hazajöttél, hogyan alakult a pályád?

Amikor visszajöttem, visszaszálltam a Metróba, és akkor kezdtük el a magyar számokat irkálni és játszani. Ez egy nagyon jó három év volt, 1968, '69, '70. Nagyon népszerű volt a zenekar, Schöck Ottó barátom volt a zeneszerző, de Zorán és én is írtunk egy-két nótát. Dusán már akkor nagyon jó szövegeket írt. Nekünk azért is volt ez egy jó időszak, mert az akkori nagyon sivár politikai helyzetben minket valahogy békén hagytak, és a koncertjeinkre nagyon sokan jártak. A jazzhez képest a zenekar egy könnyedebb stílusú zenét játszott, de éreztem, hogy a színpadi performanszok egy rockbulin elég hatásosak tudtak lenni, ha valaki jól csinálta. Rólam az volt a vélemény, hogy a színpadon jól meg tudok nyilvánulni, és nagyon meg is kedveltem ezt a műfajt. Ha az ember eljut oda, hogy nagyon sokan kíváncsiak rá, az kötelez, és úgy kell a dolgokat irányítani, hogy legyen valami jó benne. Mi nem úgy gondolkodtunk, hogy minél silányabbat és minél ergyábbat csináljunk, hanem próbáltunk valami progresszív irányba mozdulni a lehetőségeinkhez képest. Ez akkoriban működött is, itt-ott-amott progresszívebb rockzenék is hallhatóak voltak,

és elég sokan kedvelték is ezeket. Nem az volt a cél, mint manapság a kereskedelmi csatornákon, hogy megpróbálnak egy nagyon alacsony szintet megcélózni. Ennek nincs semmi értelme, mert fejlődnie kellene mindenkinek, és az emberek ízlésén is inkább meg kellene próbálni finomítani.

Akkoriban kiket hallgattatok?

Nagyon sokfajta zenét hallgattunk. Azoknak a zenekaroknak, akik a hatvanas évek végén nagy sztárok voltak Magyarországon, volt egy olyan kötelező feladványuk, hogy sokféle igényt kellett kielégíteniük nagyon sokféle stílusban. A zenekarokon belül is mindig volt egy-két srác, aki egy kicsit másfajta muzsikát szeretett, mint a többiek, ezért egyfajta stílusegyveleget játszottak. Például a Metróban Zorán általában a líraibb hangvételű nótákat énekelte el, én meg az izgágább, nagyobb tempójú, kicsit progresszívabb dolgokban voltam otthon. Ha valaki egy Metro-lemezt végighallgat, azon nagyon sokféle stílusú nótát talál. A zenekarban Schöck Ottó barátunk – aki szegény már nem él – írta a nótákat, ő nagyon jó érzékkel nyúlt a zeneszerzéshez. Miután ő elment az együttesből, az utolsó két évben Fogarasi Jancsival játszottunk – sajnos ő sem él már –, aki Hammond orgonán nyomta. Amikor ő bejött a zenekarba, próbáltam erre a rockosabb dologra rávezetni, ezért megmutattam neki a Deep Purple együttes *Black Night* című számát, ami akkor jött ki. Ennek a számnak a közepén van egy orgonaszóló, amiben nem volt egy ördögös orgonajáték, John Lord csak fogott egy harmóniát, és azt döngölte egy baromi jó, erőszakos, recsegős Hammond hangszínen. Mondtam Janinak, hogy hallgassa meg, a csávó milyen jó hangszínt hasz-

nál. Mire Jani azt mondta, hogy ő a tanítványokat nem hallgatja, csak a tanárokat. Akkoriban természetesen sokat hallgattuk a Beatles együttest, akik akkor már a királyok voltak, és hallgattuk a Rolling Stonest, a Led Zeppelint is. Ugyanakkor hallgattuk Chet Bakertől kezdve Stan Getzig az összes nagy jazz-zenészt. Tényleg úgy gondoltuk, hogy nem a műfaj számít, hanem hogy jó legyen a muzsika. Engem a későbbiekben azok a zenészek érdekeltek, akik komplex dolgokat készítettek – szöveget írtak, zenét szereztek, hangszereltek, énekeltek és valamilyen hangszeren is játszottak. Ezek a művészek olyan dolgokat csináltak, ami rájuk, az ő fazonjukra nagyon jellemző volt. Így jutottam el Stinghez, Mark Knopflerhez, Phil Collinshoz. Bennük az az érdekes, hogy mindent tudnak, mindenben otthon vannak, és minden része jó annak, amit csinálnak.

Amikor visszajöttél a Metróba, már basszusgitározta az együttesben?

Igen, a Metróban kezdtem basszusgitározni, de már mielőtt kimentem. Én Zentai Anti, egy szaxofonos srác helyett kerültem a Metróba, akkor Schöck Ottó volt a basszusgitáros. Akkor még nem volt zongora az együttesben, csak három gitár, szaxofon, dob, így volt öt ember az együttesben. Ottó egyszer mondta nekem, hogy ő pár nótában szívesen zongorázna, fogjam meg a basszusgitárt, és próbálgassak rajta játszani. Ha a zenét már tudod, csak az adott hangszert kell megtanulnod, az már sokkal könnyebben megy. Volt egy Animals-szám, az volt a címe, hogy *Bring It On Home To Me*, aminek egy „nagyon nehéz”, pár hangból álló basszusmenete volt. Ez volt az első, amit megtanultam, véresre gyako-

roltam az ujjaimat, és az izmaim is begörcsöltek a végére. Ezután elkezdtem a basszusgitáron rendesen gyakorolni. Nekem nagyon nagy iskola volt az, amikor kint voltam másfél évig Németországban és Svájcban egy tánclokál-zene-karral. Ott baromi jól belejöttem a basszusgitározásba, külön swingleckéket vettem magamnak, hogy rendesen menjen a „négy”. Harminc-negyven nótát játszottunk egy este, amiből majdnem mindben én basszusgitároztam. Tehát amikor onnan visszajöttem, azt lehet mondani, hogy egy érett basszusgitáros voltam. Én a basszusgitáron mai napig úgy játszom, hogy amikor lefogok egy hangot, pontosan tudom, hogy mi az a hang, és nem csak a gitár fekvéseiben igazodom el.

Aztán hogyan alakult a Metro pályafutása?

Amikor a hatvanas évek végén hazajöttem külföldről, és újra beszálltam a Metróba, elkészítettük az első lemezünket. Akkor voltak a nagy táncdalfesztiválok, és minket is befűztek, hogy mi is vigyünk egy dalt a '69-es fesztiválra. Ennek a dalnak az volt a címe, hogy *Régi kép, szobrok*, és ezzel ezüstérmesek lettünk. Ebben a számban volt egy szaxofonszólo is. A Metro életében a következő zenészek játszottak a zenekarban: volt két dobos, Brunner Győző és Veszelinov András, két billentyűs, Schöck Ottó és Fogarasi János, Zorán volt a szólógitáros, énekes, Dusán volt a ritmusgitáros és a szövegíró. Én fúvós hangszereken játszottam, basszusgitároztam, énekeltem és dalokat is írkáltam.

A Metro után megalakítottátok az első hazai supergroupot, az LGT-t.

A három nagy banda – Illés, Metro, Omega – egyes tagjai a hetvenes évek környékén egymástól függetlenül eljutottak egy olyan elképzeléshez, hogy frissíteni lehetne a muzsikájukon. Arra gondoltunk, hogy most már a hetvenes évek elején járunk, és talán össze lehetne hozni egy olyan bandát, ami egy „összebb gyúrt” stílusban nyomul, és túlmutatva az eklektikus stílusokon, egy jó progresszív irányba halad. Úgy éreztük, hogy jó muzsikusokkal együtt zenélve létre tudnánk hozni egy legalább olyan népszerű zenekart, mint az előbb említett bandák. Ezek az elképzelések sok-sok kocsmai beszélgetés, együttlét, itt-ott zajló örömszenélgetés folyamán alakultak ki. A közönség azt hitte, hogy a sztárzenekarok herótozzák egymást, és a tagjai nem beszélgetnek egymással. Ez abszolút nem volt így, a kulisszák mögött mi mindannyian haverkodtunk egymással. Sokat összejártunk a Fészek Klubban, ami tulajdonképpen egy művészklub volt, és csak tagsággal lehetett bemenni. Ott minden este koncert után nyugodtan le tudtunk ülni dumálni, és az étterem is elég sokáig nyitva volt. Én ott Presser Picivel elég sokat időztem. Azt hiszem, volt egy respektünk egymás felé, tiszteltük egymás kvalitásait, nézegettük egymás dolgait, és jó véleménnyel voltunk egymásról. Egyszer csak kipattant az isteni szikra, és mondtam neki, hogy mi lenne, ha kitalálnánk valami olyasmit, ami új szeleket hozna. Ennek az egész dolognak az adott egy löketet, hogy az akkoriban ezzel a műfajjal foglalkozó két újságban, az Ifjúsági Magazinban és a Magyar Ifjúság című lapban meghirdettek egy szavazást, hogy válaszd meg az év zenészeit – az év gitárosát, dobosát, énekesét stb. Ezen egyrészt a közönség adhatott le szavazatokat egy nyomtatványon, amit az újságból lehetett kívágni, másrészt volt egy

szakmai szavazás, amin a showbusinessben működő százszázötven zenész vett részt. A szavazatok alapján összeállítottak egy képzeletbeli supergroupot. Presser Pici, Laux Józsi és jómagam mindkét szavazás szerint az év legjobb zongoristája, dobosa és basszusgitárosa lettünk. Radics Béla volt a közönség által megszavazott év gitárosa, a szakma részéről pedig Barta Tomi. Sajnos egyikük sincs már közöttünk. Presser Picivel és Laux Józsival arra gondoltunk, ha már beszavaztak minket ebben a supergroupba, akkor csináljuk is meg ezt a zenekart. Természetesen a döntés nem volt egyszerű, mert mindannyian jól menő zenekarokban játszottunk, mentek a koncertek stb. Barta Tomi ebben az időben a Hungáriában játszott. Rá úgy figyeltem fel először, hogy volt egy Hungária-lemez, amin volt egy „kakukktojás”, egy instrumentális szám, amit a rádióban hallottam. Ez egy lassú dal volt, ami baromi jól szólt, és fantasztikus gitározás volt benne. A szám végén a rádióban bementék, hogy „a Hungária együttest hallották, Barta Tamás dalának címe: *Vöröshangyaboly*”. Tomit már régebben ismertem, mert korábban a Syriusban játszott, de ez a felvétel nagyon meglepett. Mondtam Picinek, hogy van egy nagyon jó gitáros srác, Barta Tomi. Pici erre azt válaszolta, hogy már hallotta a nevét. Megmutattam neki azt a Hungária-számot, és a következő héten le is ültünk Tomival dumálni. Akkor elindultak a dolgok. Még megvoltak a szerződéseink az eredeti bandáinkkal, ezért egy kicsit feszült volt a légkör. Később aztán ez elmúlt, mert mindenki elfogadta, hogy a próbálkozásnak és az újabb melóknak nem lehet gátat szabni. Ezután elkezdtünk az LGT-vel dolgozni. Az első lemezünkön már rajta volt az *Ezüst nyár* című nóta, ami marhára bejött. Az első kislemezünknek *Boldog vagyok* volt a címe, ezen volt

egy trükk, hogy egyszerre két szaxofonon játszottam – egy szopránon és egy tenoron. Így egy pár jópofa kétszólamú dolgot el lehetett játszani, elsősorban ritmizálni. Már az indulástól kezdve hihetetlen teltházaink voltak. Aztán az első két LGT-lemez után eljöttem a Loksiból, és létrejött a Skorpió együttes. A Magyar Hanglemezgyártó Vállalat dörzsölte a tenyerét, ugyanis mi kihoztuk a *Rohanás* című nagylemezünket, a Loksi megjelentette a *Bumm* című albumát, és mind a két lemez eladási csúcst döntött. Érdekes az eladási számokat megnézni mai szemmel. A *Rohanás* kétszázharminhétezer példányban kelt el, és a *Bummnak* is kétszázezer fölötti eladása volt. Ezek nagyon jó minőségű, magas színvonalú popzenék voltak.

Igaz az, hogy az LGT-ből részben azért jöttél el, mert a Vígszínházban elindultak a Képzelt riport munkálatai, és te ebben nem akartál részt venni?

Ez egy ennél összetettebb kérdés volt. 1972 vége felé jött egy felkérés a zenekar részére, hogy Déry Tibor művet, a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* címűt színre akarják vinni, és nagyon jó lenne, ha a zenekar megírná hozzá a zenét, és bemenne a színházba játszani. Ez egy nagyon jó dolognak tűnt, és ahogy az idő ezt be is bizonyította, állati nagy siker lett. De ugyanakkor elindult a zenekar iránt egy óriási nemzetközi érdeklődés is. Az Interkoncertnél egy-más után kaptuk a különböző turnéfelkéréseket, elsősorban az akkori szocialista tábor országaiból, de 1972-ben a Loksival voltunk Angliában is egy négynapos rockfesztiválon, a Great Western Express Festivalon. Ez egy Lincoln nevű falucska mellett volt egy nagy prérin, és nyolcvankilenc-

ezer ember volt ott a bulin. A külföldi koncertek baromi nagy nyitást jelenthettek volna a magyarországi sikerek után. Én azt a Loksit szerettem volna csinálni, amelyik megy és játszik, mert én a színpadon nagyon otthonosan éreztem magam. Nem tartottam igazán jó ötletnek abban a pillanatban azt, hogy a Loksi beül egy színházba. A másik, hogy Déry Tibor műve – függetlenül a zenéktől, amik a darabhoz születtek, és nagyon jók lettek – az összes negatív dolgot tartalmazta, amit akkoriban a rockműfajra rá akartak húzni. Ezzel én személy szerint nagyon nem értettem egyet. Nem akartam asszisztálni egy olyan dologhoz, amivel nem értek egyet, én koncerthegeyeket szerettem volna játszani. Akkor azt mondtam, hogy megyek, és megcsinálom a magam buliját, mert lendületben voltam, és éreztem ehhez magamban az erőt és a szorgalmat. Ekkor még mindig csak huszonhat éves voltam. A Skorpió első felállásában Papp Gyuszi billentyűzött, aki a Miniből jött, Fekete Gabi dobolt, aki előtte a Teátrum nevű jazzrock bandában játszott, Szűcs Totya gitározott, aki Barta Tomi helyére ment a Hungáriába, és jómagam basszgitároztam és énekeltem. Ezzel a bandával is elég hamar elkezdődtek a teltházas bulik, és elindultunk a „világkörüli utunkra”.

Azt a szokást, hogy a zenekarod tagjai begyűjtik az év legjobb hangszerese címet, továbbra is megtartottad, mert amikor Tátrai Tibor a Skorpió tagja lett, volt olyan év, hogy te lettél az év basszusgitárosa, ő pedig az év gitárosa.

Az is egy nagyon jó formáció volt, nagyon szerettünk együtt muzsikálni. Örömmel tölt el az a tudat, hogy karrierem folyamán jó gitárosokkal hozott össze a sors – Barta Tomival,

Tátrai Tibivel és Szűcs Totyával. Úgy öt-hat évvel a Skorpió indulása után váltottunk trió felállásra, akkor lett Tátrai Tibi a gitáros. Erre azért került sor, mert kicsit kezdett a lemezeladásunk csökkenni, kicsit csendesebb lett körülötünk az élet, úgy éreztük, hogy kellene valami változás. Mikor megalakult az első Skorpió, én Tibusszal már akkor pedzegettem a dolgot, hogy jöjjön gitározni, mert nagyon szerettem, ahogy gitározik, és jó haverok is voltunk. Ő abban az időben a Syriusban játszott. Akkor a Syrius már volt Ausztráliában, és volt egy komoly szerződésajánlatuk egy turnéra és egy lemezfelvételre. Tibusz akkor azt mondta, hogy ezt még megvárja, mert a lemez és a turné jó buli lenne. Mi közben a Skorpióval elkezdtünk játszani. A Syriusszal meg mindenféle gusztustalan dolgok történtek, a BM nem akarta kiadni az útleveleiket, húzták az időt, ők meg vártak-vártak, és elment a lehetőség. Akkor Tibusz elkezdett a Generálban játszani Charlie-val. Aztán '78 vége felé összeállt a dolog, egy perc alatt létrejött a zenekar, elkezdtük a trió felállást Tibusszal. A trió egy nagyon nagy kihívás a muzsikusok számára, mert ha a gitáros éppen nem játszik, akkor csak egy basszusgitár és egy dob szól, ha a basszusgitáros nem játszik, akkor nincs a zenének alja. Baromra ki kellet találni, hogy hogyan játsszunk. Tibusznak is nagyon nagy feladat volt, mert dúsan kellett a harmóniákat huzigálnia, amikor meg szólózott, akkor nekem kellett jó sűrűn játszanom, hogy ne legyen üres a zene. Vettem egy olyan basszusgitárt, aminek olyan nyújtott hangja volt, hogy addig szólt, amíg csak fogtam a hangot. Elég volt az is, ha bal kézzel ráütöttem a fogólapra, már úgy is megszólaltak a hangok. Az ének alatt így játszottam, hogy felszabadítsam a jobb kezemet, hogy tudjak mozogni, egyfajta

showelemként. Miközben játszottam, kontaktust is kellett teremtenem a közönséggel, mert egy zenekar vagy oda húzza magához a közönséget, vagy eltolja magától. Az igazi megmérietetés mindig egy semleges pályán van. Amikor egy zenekarnak már ismerik a nótáit, és az emberek tudják, hogy mit fognak hallani, az viszonylag könnyebb dolog, mert eleve az jön oda, aki komálja a bandát, és akkor siker van. Az igazi megmérietetések külföldön voltak, ahol ki kellett állnunk, és elő kellett adnunk a dolgot úgy, hogy senki sem tudta, milyen dalok jönnek, és hogy milyen zenészek vannak a bandában. Az egyik legkeményebb megmérietetésünk 1979-ben vagy '80-ban volt, kaptunk egy meghívást Belgrádba, ahol a Hippodrom nevű lóversenyteren volt egy marha nagy fesztivál. Ott volt egy csomó jugoszláv zenekar is, például a Bijelo Dugme, amelyik egy baromi népszerű jugó zenekar volt. Ők jó angol stílusban játszottak, nagyon jól énekelt az énekesük. Érdekes módon a szerbeknél, horvátoknál mindenhol voltak ilyen bika hangú rockénekesek, akik állati jól énekeltek. A Bijelo Dugmés srácokkal mi már korábban is találkoztunk, Lengyelországban voltak közös fellépéseink. Ezen a belgrádi fesztiválon negyven-ötvenezer ember volt. Ott nemcsak az volt a gáz, hogy a közönség nem ismert minket, hanem hogy a szerbek és a magyarok sohasem szívelték egymást igazán. Ráadásul mi egy magyar zenekarként odajöttünk Szerbia fővárosába, hogy megmutassuk, mit játszunk. Ezt az eléggé meleg szituációt még az is tetézte, hogy valamelyik tökfajú szervező kitalálta, hogy amíg a bandák átszereltek a koncertek között, kihajtottak a színpad elejére miniszoknyába öltözött hostess-szerű lányokat, akik diszkóritmusokra vonaglottak. Ezt a feldühödött szerb rockközönség borzasztóan

nem komálta. Az volt még a gáz, hogy a koncert előtt nagyon esett, emiatt a lóversenytér talaja gyúrható sárrá vált. Ezeket a szerencsétlen csajokat elkezdtek sárgolyókkal dobálni. Miután sötét volt már, és csak előlről jött a fény a reflektorokból, a sárgolyókat nem lehetett látni a színpadról, csak az utolsó két-három méteren, amikor a színpad megvilágított részére értek. Sajnáltam ezeket a szegény csajokat, de aztán eszembe jutott, hogy most jövünk mi, egy magyar zenekar, és mi is komolyan ki leszünk téve ennek a gázos dolognak. Bekonferáltak minket, fölmentünk a színpadra, jöttek is a sárgolyók, amik ráadásul nagyon kemények voltak. Fú, mondom, itt gáz van. Tibusznak fel volt rakva a színpadra nyolc dupla Marshall láda a háta mögé, mert – ahogy Tibi szokta mondani – hadd szóljon a beatgítár. Az egyik road „eldugta” a cuccot, nem rakta össze rendesen a Marshallt, és a gitár sehogy se szólt. Valahogy nem jött ki belőle hang. Gyorsan kihoztunk egy pici kis erősítőt, amit bemikrofonoztunk, és akkor végre megszólalt a gitár. Már ez is nagyon ciki volt, hogy ott állunk a színpadon, és várjuk, hogy mi lesz, de amikor aztán végre elkezdtünk játszani, elindultak a sárgolyók. Én mosolyogtam, hogy szevasztok, srácok, és elindult a buli. Én rögtön kaptam egy sárgolyót, ami a basszusgitárom húrjaira érkezett, pont oda, ahol pengettem. Abban a pillanatban elhallgatott a hangszer, mert a sártól nem szóltak a húrok. Én mosolyogva elkezdtem lekaparni a cuccot a húrokról, és amikor már szólt a gitárom, beindultunk az akkori lendületes számainkkal, és abbamaradt a dobálózás. A végén három ráadásos, baromi nagy sikerünk volt. Utánunk jött az angol Iron Maiden, ami egy nagy név volt akkor, de sikerben sehol nem voltak hozzánk képest. Amikor Tibusszal megcsináltuk ezt a triót, kitalál-

tuk, hogy a számokban olyan gyors unisonók és futamok lesznek, amiket baromi nehéz lesz lejátszani. Nagyon örülök annak, hogy a mai napig is találkozom olyan tinédzser srácokkal, akik most kezdenek muzsikálni, és etalonként hallgatják a régi lemezeinket. Ennek azért is örülök, mert ezek szerint pár generáción át fog menni ez a muzsika, amit mi akkor csináltunk. Abszolút nem számítottunk arra, hogy ez a zene ennyire maradandó lesz.

Úgy tudom, hogy azt a basszusgitárt, amit ebben a trióban használtál, érte egy baleset.

Volt egy olyan szokásom, hogy a bulik végén leakasztottam a vállamról a gitárt, feldobtam jó magasra, majd a nyakánál fogva elkaptam. Az egyik koncerten, amikor a Kertészeti Egyetemen játszottunk, ezt megint megcsináltam, de a gitár leesett a földre. Rossz nyelvek szerint azért nem tudtam elkapni, mert egy kicsit ittasabb voltam a kelleténél. Ez természetesen nem igaz. Valójában az történt, hogy a gitár zsinórja, ami kb. hat méter hosszú volt, beakadt az egyik dobogó alá, és amikor földobtam a gitárt, a rövid kábel hirtelen visszarántotta a hangszeret – ezért nem tudtam elkapni. Ráadásul olyan rosszul esett le, hogy a gitárnyak pont a dobogó élén csattant, és rögtön letört a gitárfej. Szerencsére meg tudtam csináltatni, a hangszerész srác olyan gyönyörűen eldugozta a törés helyét, hogy nem lehetett látni, hogy javítva lett. Utána még sokáig használtam ezt a gitárt, ebben a trióban végig ezen játszottam.

A trió után ismét nagyobb felállású lett a Skorpió.

Igen, Papp Tomi maradt dobolni, Szűcs Totya visszajött gitározni, és Pálvölgyi Géza lett a billentyűsünk.

Abban a tekintetben te is csatlakoztál a családi hagyományhoz, hogy láthattunk több filmben is színészként játszani.

Én ezeket mindig egy kirándulásnak tekintettem. Filmben játszani nagyon érdekes, de ugyanakkor nagyon nehéz feladat. A bátyáim munkáiból tudom, hogy nagyon sok dolog kell ahhoz, hogy valaki egy karaktert, egy szerepet jól megformáljon. Erre az embernek az egész lényével rá kell készülnie. Ezért sem gondoltam soha, hogy ezzel komolyabban foglalkozzak. Egy időben elkezdtek különböző emberek ilyen-olyan tévéműsorokba hívogatni, de én ezeket sosem vállaltam el. Mondtam nekik, ha majd legközelebb játszunk valahol, majd meghívjuk őket a bulira. Engem a média-szereplés és az önreklámozás baromira nem érdeket soha. Én muzsikálni szerettem, és szeretek a mai napig.

SOMLÓ TAMÁS

énekes, szaxofonos, basszusgitáros, zeneszerző, jogász

1947-ben született Budapesten. 2004-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett jogi diplomát. Még ebben az évben A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki.

Úgy tudom, hogy gyerekkorodban artistaképző iskolába jártál.

Igen, bohócipari technikumba jártam, gyárilag artistának készültem. Ez több dolog miatt érdekelt, ebből az egyik a zene volt. VIII. kerületi lévén – a Körút és a Baross utca sarkán laktunk – a Práter utcai általános iskolába jártam negyedikig. Mellette volt egy zeneiskola, ahol hegedülni tanultam. Az egész család zeneileg be volt oltva, apám hegedült, bátyám harmonikázott. Nálunk mindig az volt a szokás, hogy a nagymamám születésnapján a Déri Miksa utcában, ahol ő lakott, összejött a család, és apám Vivaldit meg más szomorú zenéket hegedült. Később már a bátyám is harmonikázott, így már ketten játszottak, és amikor már elkezdtem hegedülni, én is velük muzsikáltam. Így hárman Vivaldit meg kis etűdöket játszottunk a nagymamának. Ilyenkor jött a fényképész, aki jól lefényképezte a családot, és ennek nagyon örült mindenki. Aztán meghalt az első hegedűtanárom, a második meg két hónap múlva tüdőbeteg lett. Helyette jött egy harmadik, aki meg disszidált – állítólag ebben én is közrejátszottam. Apu szerette volna, ha valaki

komolyabban foglalkozik velem. Véletlenül találkozott Heine-
mann Sanyi bácsival, aki a cirkusznak volt a karmestere, és
az artistaképzőben zenét tanított. Apám kérdezte tőle, hogy
tud-e egy hegedűtanárt ajánlani, mert a fiát szeretné valami
profibb oktatásban neveltetni zeneileg. Sanyi bácsi azt vála-
szolta, hogy vigyen el hozzájuk, az artistaképzőbe, hátha
felvesznek. Elmentem felvételizni, fel is vettek, ötödik osz-
tályba már oda jártam. Elkezdődött egy másik fajta élet.
Délelőtt voltak a szakmai tárgyak – zsonglőrködés, akro-
batika, színészmesterség, pantomim, tánc, zene, cirkusztör-
ténét. Délután volt egy szünet, és utána a Balettintézetben
a balettosokkal együtt volt a humán sulis. Ez tizenkét évfo-
lyamos iskola volt, amiben benne volt négy év gimnázium
és aztán még két év művészképző. Ha ezeket elvégezted,
akkor nagy művész lettél.

*A felvételin megnézték, hogy a zenén kívül a gyerekeknek van-e
akrobatikus tehetségük is?*

Amikor felvételiztem, kijött Deddy bácsi, aki elég híres
bohóc volt, és mondta nekem: „Fiam, hallom, te hegedülni
tanulsz, játszd el a darabot, amit hoztál, de közben csinálj
egy bukfcenet!” Én ezt megcsináltam, ők meg majdnem
halálra röhögték magukat, mert a vonóval majdnem kiszúr-
tam a saját szememet. A másik dolog, amiért érdekelt az
artistaság, hogy gyerekkorom óta volt bennem egy vágya-
kozás az utazás iránt. Szerettem volna világot látni. Nagy-
mamámnál voltak különböző utazásokról szóló könyvek
Vámbéry Ármintól, Kőrösi Csoma Sándortól és Kittenberger
Kálmán afrikai vadászkalandjairól. Ezeket bújtam, amikor
ott voltam nála. Nem fotók voltak ezekben a régi könyvekben,

hanem korabeli rajzok. Teljesen el voltam bűvölve tőlük, minden vágyam volt, hogy valaha egyszer utazhassak. Amikor például Amerikából kaptunk egy levelet vagy egy csomagot, az óriási dolog volt, mert a külvilágból nagyon kevés információ jutott el hozzánk. Útlevelet nagyon nehezen lehetett kapni, akkor elég izolált volt ez az ország. Én mindenképpen szerettem volna valahogy kijutni és utazgatni. Fő vágyam India és Indonézia volt, ahová a cirkusszal ugyan nem jutottam el, de aztán privát módon igen. Amikor befejeztem a sulit, automatikusan lett egy ötagú artistacsoportunk, három lány és két fiú. Három számunk volt, a fő attrakciónk egy akrobatikus zsonglőrmutatvány volt. A másik egy zeneszám volt, amiben különleges hangszereken játszottunk – fűrészen, tölcseres hegedűn –, és emellett szteppeltünk egy márványasztalon. A lányok korongokat forgattak, amik nagyon szépen csengtek-zengtek. Ehhez a produkcióhoz kellett volna egy kis pénz, hogy kicsit felruházzuk kosztümökkel meg jó hangszerekkel. A harmadik számunk abból állt, hogy az egyik kollégánőmet a kollégámmal dobáltuk összevissza. Manchesterben sajnos leejtettük őt, ezen megsértődött, és kiszállt az egészről. Ezért aztán abbahagytuk ezt az artistacsoportot.

Én tulajdonképpen a zene révén kerültem az artistasuliba, ahol Sanyi bácsi kezdett velem foglalkozni. Nagy szerencsém volt, mert ő egy félelmetesen tág látókörrel, nagy toleranciával és nagyon nagy zenei műveltséggel rendelkező muzsikus volt. Nagyon sokat foglalkozott velem. Nagyon flexibilis és nagyon jó fej volt. Például az egyik hegedűórára Csajkovszkij *D-dúr hegedűversenyének* valamelyik tételét vittem, de nem nagyon gyakoroltam. Sanyi bácsi mondta, hogy „fiam, ezt nem tudod”, majd megkérdezte, hogy otthon mit

gyakoroltam, mit hallgattam. Mondtam, hogy Ray Charlest. Ő erre kérte, hogy a következő órán hozzam be a felvételt. Legközelebb bevittem a Vörös Szikra magnót meg a szalagot, feltettem, és ő pillanatok alatt levette a számot. Mondta, hogy most improvizáljak erre az akkordmenetre. Volt, hogy órákig játszottunk ketten, néha rám szólt, ha valamit rosszul csináltam, vagy megdicsért, ha valami jól sikerült. Engedett kibontakozni, megnyilatkozni. Az volt jó, hogy a komolyzenei elvárások mellett hajlandó volt velem jammelni és jazzt játszani. Volt, hogy az órára behozott Tommy Dorsey-kottát meg egy-két Charlie Parker-szólót leírva. Többirányú zenei műveltséget kaptam tőle. Sajnos nem tudtunk hosszabb ideig együtt dolgozni, mert ő megöregedett, és már nem nagyon járt be az iskolába. A suliban volt egy Bodóczki Ernő nevű barátom, egy békéscsabai gyerek. Vele együtt kezdtem szaxofonozni. Ő majdnem minden hétvégén ott lakott nálunk, együtt szaxofonoztunk és bújtuk a zenét. Eszméletlen jó fej gyerek volt, rettenetes muzikalitással. Két hét alatt úgy szaxofonozott, mint a profik. Nagyon jó akrobata is volt, elment a suliból, és beiratkozott a Honvéd tornászcsapatába. Sajnos egy edzésen valamilyen baleset érte, és nagyon fiatalon meghalt.

Ha jól tudom, az első fellépésed Horváth Charlie-val volt.

Charlie-val egy osztályba jártunk. Már akkor kettéállt a fünlünk a zenétől, és emiatt is nagyon jó haverok lettünk. Ő kollégista volt, és néha hétvégenként ott aludt nálunk. Ez a buli az első koncertfellépése volt Charlie-nak is, és nekem is. Ez Baracskán, a börtönben volt, 1962-ben. Charlie Baracskán lakott, és mondta, hogy lenne ott egy buli, le kéne

menni oda játszani. Mondta, hogy hívjuk el a Flamm Feriét – akikkel később az Atlasban játszottam –, és Gál Gyuri is jöjjön velünk, aki majd táncolni fog. Gyuri az osztálytársunk volt a Balettintézetben. Charlie mondta, hogy hívjuk el az én bátyámat is, aki nagyon jól harmonikázott. Küldtek értünk egy nyitott teherautót, és még valami pénzt is kaptunk a koncertért. Lementünk, megcsináltunk a bulit, ami hihetetlen volt. A smaszereknek játszottunk a börtön menzáján. Aztán az egész átalakult egy alkoholtréninggé. A fegyőrök úgy leítették magukat a mi segítségünkkel, hogy az asztal tetején táncoltak. Némelyiküket lefegyvereztük, és félmeztelenül odabilincseltek őket a radiátorhoz. A bátyám megmentette a helyzetet, mert mi Beatleseket meg Rolling Stonesokat játszottunk, de amikor a smaszerek be-rúgtak, nótázni akartak. A bátyám kiváltott minket, mert ő nótákat is tudott harmonikázni. A buli után Baracskán aludtunk, és másnap egy ugyancsak nyitott teherautón viszhoztak minket Pestre.

Charlie-val több kalandunk is volt. Egyszer hallott egy rémhírt, hogy a Velencei-tónál, Agárdon keresnek kabinosokat. Mondta, hogy nyáron menjünk le kabinoskodni, mert a faterjától hoz klottgatyákat, amiket bérbe fogunk adni tíz forintért egy napra. Mondtam, hogy menjünk le, jó buli lesz, nyaralunk is, meg dolgozunk is, és keresünk egy rakás pénzt. Krétával írtunk hatalmas táblákat, hogy személyi ellenében tíz forintért klottnadrágot lehet bérelni. Egész nyáron esett az eső meg a hó, egy fillért sem kerestünk, senki sem jött az agárdi strandra. Aztán ott megtaláltak minket a kalefosok [az akkori Moszkva téri galeri – a szerk.], és leszoktak oda hozzánk. Kiadtunk nekik egy-két bungalót, ott laktak velünk. Éjjel-nappal buli volt. Néha jött a rendőrség,

akkor eltakarodtak, aztán megint visszajöttek. Nagyon nagy hippielet volt. Én erre az időre be voltam osztva szakmai gyakorlatra a Csepeli Autógyár bigbandjébe. Mindig stoppal jöttem föl Pestre, lementem Csepelre, beültem a zenekarba, aztán stoppal is mentem vissza Agárdra a szaxofonossal. Akkor, '63-ban lehetett stoppolni, az egy tök jó, működő dolog volt. Charlie aztán elment a Balettintézetből, átment a Kölcseybe, és attól kezdve sokkal kevesebbet láttuk egymást. Csak egymás bulijain találkoztunk. Legközelebb akkor találkoztunk többet, amikor Dániában dolgoztam '86-tól '92-ig. Akkor ő is kint volt a Pannónia zenekarral, és néha Oslóban összetalálkoztunk.

Még ezekben az években megismertem Flamm Ferit, aki a József körúton szemben lakott velünk, és akivel nagyon jóban lettem. Ő is egy zenei bűvár volt, állandóan hallgattuk a Radio Luxemburgot és a *Jazz Hourt* az Amerika Hangján, aztán ezeket kibeszéltük. Odáig fajult a dolog, hogy Feri leszedte a konyhaszekrényük ajtaját, és két elektromos gitárt csinált belőle. Az ajtót félbevágta, összeragasztotta a két darabot, és így már elég vastag lett a falap elektromos gitártestnek. Kijött belőle egy basszusgitár és egy szólógitár. A konyhaszekrényre az ajtó helyett egy függönyt rakott, és meggyőzte a családot, hogy ez így még praktikusabb is. A gitárokon kivéstük a pickupok helyét, nyakat bebundoztattuk, aztán elvittük valahová, ahol lefújták festékkel, és tök frankó elektromos gitárok lettek. Bíró Doki barátunk a Nap utcában lakott, ő megtekerte a pickupokat, aztán elloptuk otthonról a Trivox csöves rádiókat, amiket Doki átalakított erősítővé. Ezután megalakítottuk az Atlas zenekart.

Ez később egy nagyon jó nevű együttes lett.

Igen. Ez úgy kezdődött, hogy lejártunk a Duna-partra, ahol Beatleseket, Rolling Stonesokat és más ilyen zenekarokat imitáltunk. Először hárman voltunk az együttesben, Flamm Feri énekelt, Bíró „Doki” Gábor gitározott, én szaxofonoztam, csörgődoboztam és énekeltem. Egyre többen hallgattak minket, és akkor azt mondtuk, hogy csináljunk egy rendes zenekart. Elkezdtünk játszogatni, és kerestünk egy dobost – aki Szabó Jancsi lett. Ő hozta a testvérét is, Szabó Gyurit, a Manót, aki egy borzasztóan tehetséges gyerek volt, zongorázott és szájharmonikázott. Az inge alatt mindig volt egy mókus. Ha elvesztette vagy elpusztult, kiment az erdőbe, és fogott egy másikat. Aztán jött még az együttesbe Horváth Gyuri basszusgitározni, és akkor hatan lettünk. Szabó Jancsi a Városligetnél, a Dózsa György úton lakott, és a városligeti galerivel haverkodott. Általa mindjárt volt saját közönségünk is. Sokat játszottunk a Benczúr utcai Postás Klubban. Ez a galeri mindenhol megjelent, ahol játszottunk, rendet csináltak a közönségben, és csak azokat engedték be a bulinkra, akik nekik szimpatikusak voltak. Mondtuk nekik, hogy így nem lesz közönségünk, és le is állítottuk őket. Kezdett neve lenni az Atlas zenekarnak. Ők kísérték a Madách Kamarában a *Hard Day's Night* című darabot. Engem erre nem engedett el az iskola, az okostojások azt mondták, hogy ez nem fér bele az én tanulmányi időmbe. Pedig a Madách Színház kikért engem a Balettintézetől, hogy engedjenek el egy héten kétszer az előadásokra. Először titokban elmentem, de az igazgató odajött, és megnézte, hogy ott vagyok-e. Kiszedett az öltözőből, nem engedett játszani. Emiatt majdnem ki is rúgtak az iskolából.

Egyre jobb lett a csapat, Flamm egy borzasztó jó zenész volt. Az Atlasban négyen énekeltünk, ez egy nagy vokális zenekar volt.

Az, hogy több hangszeren is játszol, az artistaiskolának köszönhető?

Igen, Sanyi bácsinál először hegedülni tanultam, emellett aztán elkezdtem szaxofonozni, és ő beszélt rá arra, hogy a szaxofon mellé vegyem föl a klarinétot is.

Egy kicsit erről az időszakról szól a Boogie a zongorán című szám?

Igen, mert kihullott a hajam attól, hogy miután reggeltől estig az iskolában voltam, utána még otthon gyakorolni kellett volna a hegedűn, a szaxofonon vagy a klarinéton. Volt, hogy gyakoroltam a Bach-szólószonátának egyes részeit, aztán egyszer csak fogtam és bevágtam a hegedűt a sarokba, és lementem a térre focizni. Nagyon nagy megterhelés egy gyerekeknek, hogy kimaradnak a délutánjai. A többiek kijönnek a suliból, és lemennek a térre focizni, csavarogni. Nekünk ez kimaradt az életünkből. Ezek a dolgok nekem is nagyon hiányoztak, de aztán bepótoltam, amikor nagyfiú lettem.

Az Atlas együttesel viszont megtaláltad azt a zenei műfajt, amivel később foglalkoztál.

Igen, ez így van. Amikor eljöttem tőlük, és átmentem az Omegába, a zenekar gyarapodott három fúvóssal, és akkor

Chicago, Chase és más hasonló vonalú zenekarok számait játszották, nagyon jól. A Vigyázó Ferenc utcában volt egy klubjuk, ami mindig tele volt. Ebben az időben szakmailag nagyon elismert zenekar lett az Atlas, úgyhogy kellett nekik, hogy én kiszálljak. Az Atlas után, még a sulis mellett Omegát játszottam három évig. Oda úgy kerültem be, hogy a balettintézetes osztálytársaimmal minden csütörtökön Omegára jártam a Danuviába. Ott táncoltunk, rock and rolloztunk meg csörögtünk-zörögtünk. Horváth Charlie, aki osztálytársam volt a Balettintézetben, volt a fő táncos. A táncparkett kiürült, és középen Charlie elkezdett csörögni. Iszonyatosan jól rock and rollozott. Az emberek körülállták, tapsoltak, feldobálták, és így legalább nem vertek meg bennünket. Így kezdődött az Omega iránti szimpátiám. Ők akkor már egy jó nevű zenekar voltak. Az egyetemen a bátyám évfolyamtársa volt Laux, aki egyszer kérdezte tőle, hogy tud-e egy szaxofonost. Azt hiszem, hogy a szaxofonosukat bevitték katonának. A bátyám mondta, hogy tud, az öccsét hallgassák meg. Elmentem, jelentkeztem, valahol Lőrincen volt a meghallgatás. Wittek Marit is éppen akkor vizsgáztatták. Mariska énekelt egy-két számot, én is „dudáltam” egy pár jazzszámot, amit tudtam, és mondták, hogy jól van, bevesznek minket a csapatba. Wittek Mari velem együtt került a zenekarba, nagyon jól énekelt. Így átigazoltam az Omegába, de az Atlas engedélyével. Az Omega akkor kezdett beindulni.

Az Omega akkor már saját számokat játszott?

Nem, akkor még abszolút utánzó tánczenekar volt.

Kik játszottak akkor az Omegában?

Kóbor „Mecky” János volt az énekes, Benkő Laci zongorázott, Laux Józsi dobolt, Kovacsics András gitáros volt a zenekarvezető – őt váltotta később Molnár Gyuri –, Varsányi „Gergely” István basszusgitározott. Gergely építette az Omegának az összes erősítőt, amit Ergyafonnak hívott. Az erősítő és a hangszóró egyben volt, úgy nézett ki, mint egy Selmer cucc, és jól is szólt. Ő aztán átment valami nukleáris, elektronikus foglalkozásba, és Mihály Tomi jött a helyére. Aztán én kiszálltam a csapatból, mert elvégeztük a sulit, és elkezdtünk utazgatni. Ezután jött az együttesbe Presser Pici, pont váltottuk egymást. Akkor az együttesek abban versenyeztek, hogy melyik zenekar tudja jobban imitálni a Radio Luxemburgot, ki az, aki veszi a fáradságot, és leírja a szövegeket, és érti is azt, amit énekel. Szakosodtak a bandák, mi ráálltunk a Rolling Stonesra, a Beatlesre, a Dave Clarke Five-ra, a Kingsre. A Metro szakosodott a Whora és a Beatlesre. Frenreisz Karcsi valami hihetetlen jól énekelte a *My Generation* című Who-számot. Zoránnak nagyon jól álltak a Roy Orbison-nóták. Az Illésék mindenfélét játszottak, és ők kezdtek először magyarul énekelni. Miután hallottam őket, lementem az Eötvös Klubba, ahol egy héten háromszor játszottunk – és szerintem Európa legjobb klubja volt –, és mondtam a többieknek, hogy fiúk, az Illésék magyarul énekelnek. Laux azt válaszolta, hogy nekünk is ideje lenne magyarul énekelni. Én és Kóbor Mecky mondtuk, hogy szó sem lehet róla, csak angolul énekelünk. Miután én kiszálltam, ők megcsinálták az első magyar nyelvű lemezt, ami nagy siker lett.

Amikor az Omegában voltál, hogy volt felosztva, melyik számot énekeled te, és melyiket Kóbor János?

Azt énekeltem én, ami nekem jobban állt. Mecky volt a fő énekes, a fő fazon a zenekarban, ahogy ma is az. Ő egy jelenség a színpadon. Tőle nem azt várták el, hogy Carusohangon énekeljen, mert már akkor egy olyan személyiség volt, aki nagyon jó ritmusérzéssel és muzikalitással, a saját módján adta elő az akkori nótákat.

Az Omegából miért jöttél el?

Két és fél évig játszottam velük, de közben elvégeztem a sulit. Mondtam nekik, hogy amikor elvégzem az iskolát, én lelépek, és elkezdem az artistaéletemet, mert erre vagyok kiképezve. Ők azt mondták, hogy nem baj, mert majd visszajövök. Ez aztán tényleg úgy volt, hogy mindig pár hónapra elmentünk turnézni, aztán hazajöttünk, és megint játszottam az Omegával. Az artistaszezon májusban indul és ősszel van vége. Az utazó cirkuszok így dolgoznak, de ha kőcirkuszba mentünk, akkor az nem volt ilyen terminushoz kötve. Először Bulgáriába mentünk hét hónapra, aztán hazajöttünk, és én visszaszálltam az Omegába. Utána elmentünk Izraelbe, de '67-ben ott kitört a háború, ezért visszajöttünk, és helyette elmentünk Jugoszláviába. Utána megint hazajöttünk, és én megint visszaszálltam az Omegába. Aztán változott az együttes, mert Presser Pici jött a zenekarba, és elkezdtek Adamissal a saját nótákat írni. Kiadtak egy lemezt, aminek óriási sikere lett, és beindult a zenekar. Akkor már nem lehetett így ki-be szállni az Omegából. A repertoárjukat is kicserélték, csak magyarul énekeltek.

Ezután hogyan alakult az artista pályafutásod?

Nyolc-kilenc évig mentünk jobbra-balra, Dél-Amerikától a Közel-Keletig. Jártunk Európa különböző országaiban, Angliában többször is. Bejártuk a fél világot. Miután a lányokat nem vettük el feleségül, ők férjhez mentek, mert családra, gyerekre vágytak. Először hárman maradtunk, mert az egyik kollégám „kínjában” elvette az egyik lányt feleségül. Egy darabig még bírtuk így hárman, de aztán az a lány is elment, így maradtunk ketten. Hívtak minket egy ugrócsoporthoz, hogy menjünk Amerikába, de én nem akartam egy embertorony közepén állni, és a vállamon tartani másokat. Mondtam a kollégámnak, hogy én inkább újra elkezdenék zenélni. Akkor jött nekem a Baksa-Soós-féle Kex együttes, amiben akkor Doleviczényi Miklós, Závodi János, Román Péter játszott. Így elkezdtem „kexszelni”. Az egy olyan nagyon különleges csodacsapat volt, hogy mai napig nem hiszem el, hogy ilyen volt Magyarországon. Annyira különleges adottságú ember volt Baksa, hogy mi, a zenekar voltunk az első számú közönsége, és minden bulin meghaltunk a nevetéstől. Mindig spontán volt, mindig mást és mást csinált. Egy gyufásskatulyáról is órákig tudott olyanokat mondani, hogy nem hittük el. Úgy volt beosztva a koncert, hogy ő elkommunikálta magát a közönséggel – elszórakoztatta őket is, meg minket is –, és amikor úgy érezte, hogy elég, akkor mondta, hogy na, most egy kis zene. Erre mi eljátszottunk egy-két Steve Winwood-dalt meg néhány Baksa és Doleviczényi által kreált nótát. Aztán megint jött Baksa-Soós János saját dolga. Ez egy csoda dolog volt, nagyon örülök, hogy ebbe bekeveredtem. A Kex egy nagyon extrém együttes volt a magyar beat történelmében. A zenekar országosan nem volt nagy hatású, mert ahogy kiléptünk Budapestről, az emberek zokon vették azt, amit

játszottunk, és meg akartak minket verni. Nem értették Baksa-Soós humorát és dumájának groteszkségét. Annyira intellektuális dumákat és szimbólumrendszereket használt, és olyan átvitt értelemben humorizált, hogy sok helyen nem értették meg. Csak Pesten volt közönsége, például a Citedellában, a Párizsi Kertben. Néha Babos Gyula és Fogarasi János is beszállt, és akkor jazz jammelés is volt. Ez nem tartott sokáig, mert másfél év múlva Baksa eldisszidálta magát Nyugat-Berlinbe. Elege lett ebből a meg nem értettségből. Állandóan kitiltottak minket a rádióból és a tévéből. A szervek is azt hitték, hogy ez egy államellenes cselekedet, mert nem értették a szövegeket. Egyszerűbb volt betiltani, mint megérteni. Akkor én átavanzsálódtam a Non-Stop együttesbe, ami egy nagyon rendes, baráti zenekar volt. Amennyit csak lehetett, éjjel-nappal együtt volt a csapat. Ilyen zenekarban sem játszottam addig, hogy még a szabadidőnkben is együtt voltunk. Közös focizások, csajozások voltak. Úgy mentünk el egy hakniba, hogy úgy számítottuk ki az indulást, hogy két órával a buli előtt érkezünk meg, hogy tudjunk egy kicsit lábtengőzni. Amíg tengőztünk, a technikusok, Pékék felépítették a cuccot. Egy Ford busszal mentünk, a cuccok közé voltunk beslichtolva. Amikor éjjel hazaértünk, az Egyetem téren, az Egyetem presszóban a vesztet fizetett a győztesnek egy sört és egy virslit, és halál boldogan távozott mindenki. Ez tartott egy ideig, de aztán volt egy közös turnénk a Loksival, ahol Laux és Pici megkérdezte, hogy mi a véleményem arról, hogy átigazoljak a Loksiba. Mondtam, hogy ez nem csak rajtam múlik, meg kell beszélnem a bandával, mert én vagyok a Non-Stopban a fő énekes, rám van építve a csapat, és nem lehet őket hűtlen kezelésképpen otthagyni. Akkoriban ebből éltünk. Meghív-

tam a Non-Stop zenekart a Kárpátiába, mindenki kapott egy túrós csuszát és két korsó sört, és mondtam, hogy meg vagytok korrumpálva, mert arról van szó, hogy az én érdekében engedjete el a Loksiba. Ők úgy döntöttek, hogy elengednek, mert úgy látták, hogy miért ne menjek tovább, ha ez nekem egy jó lehetőség. Azóta is jóban vagyunk. Így kerültem a Loksiba Frenreisz helyére, és akkor jött ez a basszusgitáros probléma. El kellett adnom a Zsigulimat, és vettem helyette egy Fender Telecaster basszusgitárt. Ilyet azóta sem láttam senki kezében, csak Stingnél. Nagyon jó gitár volt, csak nagyon nehéz, úgy húzta a nyakamat, mint az ólom. Bartához jártam fel okkult basszusgitár-tanulásra, ő sajnos már nincs közöttünk. Próbáltam helytállni a csapatban, akkor csináltuk a *Bumm* lemezt. Én egy olyan pillanatban kerültem be a Loksiba, amikor nagyon nagy pezsgés és forrongás volt a zenekar körül. Laux volt akkor a csapat fő menedzsere, állati profin csinálta a szervezést, az organizációt és a jövőbe való dolgozást. Rengeteg munkánk volt, mert jött a Vígszínházban a *Popfesztivál*, és kimentünk Angliába, ahol csináltunk egy angol nyelvű lemezt.

Hogyan jött ez a lehetőség?

Amerikában volt egy magyar származású republikánus képviselő, Gombos Zoli bácsi. Ő egy nagyon rendes ember volt. Nagyon nagy vagyonnal rendelkezett, amit arra költött, hogy minden második évben idejött, és kivitt Amerikába egy nagy létszámú produkciót. Például összepakolta az Állami Népi Együttest, és kivitte turnézni Amerikába. Két év múlva megint megjelent, és kivitte az egész Operaházat egy két hónapos turnéra. A pénzét abba investálta,

hogy bemutassa a magyar kultúrát Amerikában. Laux megtalálta valahogy Gombos Zoli bácsit, és megfőzte, hogy most már vigyen ki egy magyar rockzenekart is. Zoli bácsi megkérdezte, hogy miben tudna segíteni. Laux mondta, hogy kellene csinálnunk egy angol nyelvű lemezt egy angol hangmérnökkel és egy amerikai producerrel. Akkor megtalálták a Jimmy Miller nevű producert, aki épp szabad volt, előtte a Rolling Stonesszal dolgozott nyolc évig. Zoli bácsi idehozta őt Budapestre, hogy hallgassa meg a zenekart. Éppen akkor vettük fel a *Bumm* lemezt, azt mutattuk meg neki. Nagyon tetszett neki az anyag, a *Ringasd el magadtól* teljesen elájult. Kivitt minket Londonba, a CBS stúdióba, ahol kaptunk egy baromi jó hangmérnököt, akinek a legjobb haverja Ronnie Wood és Jack Bruce volt. Ők rendszeresen bejártak a stúdióba. Ott voltunk egy hónapig, felvettük ezt a *Bumm* lemezt angolul. Jimmy Miller segített nekünk mindenben – az éneklésben, a vokálokban és a hangszeres megoldásokban. Ő minden hangszeren tudott játszani, egy csomó Rolling Stones-lemez alapját egyedül vette fel. A Bahamán volt egy stúdiójuk, és amikor készen volt az alapokkal, behívta Jaggert énekelni, meg Keith Richardst a szólókat feljátszani, a többit ő csinálta meg egyedül. Sajnos súlyos heroinista volt, abba is halt bele. Minden éjjel éjfélkor elköszönt, beült a vécére, és leszúrta magát. Hat körül a klotyón valahogy magához tért, és elsántikált valahová.

London után hazajöttünk, és Zoli bácsi megszervezte, hogy Amerikába menjünk turnézni. Ezután nemsokára, '74-ben el is mentünk erre a turnéra. Ott bedobtak minket egy olyan mély vízbe, amit sokszor mi sem hittünk el. Előzenekara voltunk világhírű amerikai bandáknak. Négy és fél hónap alatt, amíg ott voltunk, rengeteget játszottunk, min-

den másnap repültünk, és egy lemezt is felvettünk. Lou Reeddel már előre köszöntünk egymásnak a repülőtereken, mert állandóan összefutottunk. Odamentünk hozzá, és bemutatkoztunk, hogy mi vagyunk a hungarian rock and roll. Voltunk két borzasztóan nagy fesztiválon, az egyik az Ozark, ami állítólag Woodstock után a második legnagyobb ilyen esemény volt. Ez Kansas államban, egy autóversenypályán volt megrendezve. Két színpad volt egymás mellett. Amíg az egyikken játszott valaki, a másikon átszereltek. Nagyon nagy bandák léptek ott fel – az Aerosmith, a Grand Funk Railroad, az America. A legnagyobb élményem, amin sírtam örömben, Buddy Miles Electric Flag nevű zenekara volt. Buddy Milesnek ötvenhetes karjai voltak, minden tizedik ütésre beszakította a pergődobot, és közben énekelte a *Them Changes* című számát. Amikor beindult a nóta, abban a pillanatban minden csaj levette a melltartóját, és felugrottak a krapekok nyakába. Már este volt, és nem lehetett mást látni, csak a ringó ciciket. Potyogtak a könnyeim, mert ilyet még életemben nem láttam. Ott valami két-háromszázezer ember volt, és óriási zene. Ezután nagy pánik tört ki, mert összeverekedtek a Hells Angels csapatok. Mindenki menekülni kezdett. Visszatérve az LGT-re, ez a turné a zenekar életében egy nagyon meghatározó momentum volt, mert akarva-akaratlanul belekerültünk a mély vízbe. Ez szakmailag óriási lehetőség volt. Megvolt rá a sanszunk, hogy Amerikában legyen keresnivalónk, csak még egyszer vissza kellett volna menni oda. Barta Tomi ottragadt Amerikában. Azt mondta, hogy ő nem megy még egyszer haza az Izabella utcába, és nem viszi fel többet a színet a második emeletre a vállán, és egyébként is itt süt a nap, fűteni sem kell. Volt egy szerződésünk az ABC kiadóval három évre,

három lemezre és három turnéra, de valahogy Barta Tomi nem bízott ebben.

Visszatérve az amerikai turné elejére, milyen volt megérkezni a hetvenes években New Yorkba?

A mi megérkezésünk elég extrém és izgalmas volt. Londonból indultunk, és este tizenegykor érkezünk meg New Yorkba, a Kennedy repülőtérre. Mindegyikünk nagyon ideges és izgatott volt, borzasztóan vártuk, hogy milyen lesz New York. A reptéren kibontották a csomagjainkat, eldobták a szalámikat meg az italokat, amiket ajándékba vittünk. Összeszedték az útleveleinket, és azt mondták, hogy másfél óra múlva megy egy gép Magyarországra, arra ülünk fel. Kérdeztük, hogy miért. Mondták, azért, mert nincs munkavállalási engedélyünk. Kérdezték, hogy miért jöttünk Amerikába. Mondtuk, hogy turnéra. Ők megismételték, hogy akkor másfél óra múlva induljunk vissza Magyarországra. Mi teljesen elájultunk, felhívtuk Gombos Zoli bácsit, aki ezt az utat szervezte nekünk, és mondtuk neki, hogy nagy baj van. Ő azt válaszolta, hogy nincs semmi baj, felhívja Kissinger urat, ő nagyon jó barátja. Zoli bácsi republikánus képviselő volt a parlamentben, jól ismerte Kissingert, aki akkor külügyminiszter volt. Egy óra múlva kaptunk egy táviratot, hogy azt a hungarian communist rock and roll groupot engedjék át az útlevel-ellenőrzésen, mert másnap ott lesz a home office-ból a munkavállalási engedély. Így engedtek be minket Amerikába. Kimentünk a repülőtérrel, ott állt két hosszú, fekete limuzin. Mondták, hogy ezek ránk várnak. Ketten beültünk az egyikbe, ketten a másikba, Adamis Anna együtt ment Zoli bácsival egy harmadikban. Ami-

kor beültem, mindjárt találtam jobb oldalon egy elhúzó kis rekeszt, amiben a rádió gombjai voltak. Bekapcsoltam, és a következő pillanatban megszólalt a *Ringasd el magad* angolul – *Rock Yourself Away* –, és a rádióban mondták, hogy átjött az első kommunista rock and roll banda. Presser Pici-vel elájultunk. Aztán becsekkoltunk egy szállodába, ahol Errol Garner zongorázott a bárban. Mondtam Picinek, hogy jöjjön, megnézzük, milyen éjszaka a Broadway, és elmentünk járkálni. Másnap kaptunk egy turnévezetőt, és beindult a bicikli. Ez úgynevezett „coast to coast” – egyik parttól a másikig – turné volt, bebarangoltuk egész Amerikát. Sokat nem láttunk belőle, mert nagyon be volt osztva az időnk, várost nézni nem volt nagyon mód. De volt, hogy ott ragadtunk egy városban két-három napra – például Philadelphiában –, akkor lehetett sétálgatni. San Francisco, ahol egy hétig voltunk, óriási volt. Az a világ egyik legcsodálatosabb városa. Az egy zenés, fiatal beatváros volt. Abban az időben nagy hippirület volt, Flower Power. Játsoztunk Berkleyben egy híres jazzklubban, ahol a Grateful Dead gitárosa egyszer csak a színpadon termett egy hatalmas jointtal a kezében, és bemondta a mikrofonba, hogy most jammelni fogunk. A nyakába akasztottak egy gitárt, amitől majdnem orra esett. Ha akkor meg tudtuk volna örökíteni azt, hogy kikkel találkoztunk, az nekünk egy óriási dokumentum lenne. Londonban például találkoztunk Jack Bruce-szal, Ronnie Wooddal. Láttuk a Crosby Stills and Nasht és a The Bandet Oaklandban, egy baseballstadionban. A The Band játszott elsőnek jó másfél-két órát, utána jött a Crosby Stills and Nash, ők vagy hat órán át muzsikáltak. Az egész közönség egy emberként énekelte velük az összes nótát. Ez a turné óriási emlék mindannyiunknak, és személy szerint nekem is.

Amikor hazajöttetek, hogyan tudtatok felpörögni újra az itthoni feladatokra?

Mi hárman úgy gondoltuk, hogy nekünk itthon van Amerika, az ott csak az Egyesült Államok. Nagyon jól éreztük magunkat itthon. Itt voltak a baráti és a családi kötődéseink, amik fontosabbak voltak annál, hogy a nagy, csillogó kapitalizmusba beletrafáljunk. Ráadásul volt egy szerződésünk, ami három évre szólt, és úgy gondoltuk, hogy a következő évben visszamegyünk. Ebben a szerződésben sajnos az is benne volt, hogy nem cserélhetünk tagot. Miután Barta nem jött velünk haza, ezt megszegtek, ezért a szerződés automatikusan felbomlott. A dolog másik oldala az volt, hogy akik velünk dolgoztak az ABC-nél, lebuktak egy sikasztási ügy miatt. A mi turnépénzünket is eltűntették. Laux egy idő múlva visszament, próbálta megszerezni azt a lemezanyagot, amit ott felvettünk. Ez sikerült is neki, és aztán ezt itthon kiadta. Mi akkor egy nagy váltáson mentünk keresztül. Először jött Karácsony János Barta Tomi helyett. Aztán Laux Józsi is meggondolta magát, perdült-fordult, és egyszer csak ott termett Amerikában. Egy jó ideig nem tudtuk, hogy most mit csináljunk, folytassuk vagy hagyjuk abba. A hatóságok nem nézték jó szemmel, hogy nálunk egyre többen „kettős állampolgárokká” válnak. Picivel sokat tanakodtunk, hogy csináljuk, ne csináljuk a bandát. Aztán én voltam, aki azt mondta, hogy mi lenne, ha még egyszer nekiesnénk a dolognak, legfeljebb nem sikerül, és akkor abbahagyjuk. Volt egy tévéfelvételünk a Jégcsarokban. Oda kellett bérelnünk egy dobot, mert ott hárman játszottunk, és egy dob le volt takarva Laux-emlékmementóként. Solti Jánostól béreltük a dobuccát.

A felvétel szünetében odamentem Jánoskához, és mondtam neki, hogy láttam őket a Generállal az Alfa moziban, nagyon frankók voltak, de az túlzás, hogy náluk két dobos van, nálunk meg egy sincs. Mit szólna ahhoz, hogy este feljön hozzám, felhívom Picit is, és dumálunk. Hátha lenne kedve átigazolni hozzánk. Találkoztunk is, Pici először jól lebalta, hogy a háta mögött szervezkedik. Mondtam neki, hogy valamit lépnünk kell, vagy abba kell hagynunk, mert dobgéppel csak nem játszhatunk. Így jött a zenekarba Jánoska. Akkor még egy nagyon fontos momentum történt, mert miután Laux elment, Adamis Anna is elhagyta a zenekart mint szövegíró. Akkor jött Dusán, aki teljesen átváltoztatta a morálképünket, a zenekar világnézeti kitüremkedését és kisugárzását. Ő olyan természetes, valós megközelítésben gondolkodott, ami nekünk akkor már egy kicsit jobban állt. Ebben az időben megint megjött a kedve a csapatnak, mert nagyon tetszett nekünk az a lemez, amit akkor kiadtunk. Ez a *Zene – Mindenki másképp csinálja* című album volt. Ennek a lemeznek volt egy nagyon jó reklámja, ami tulajdonképpen a videoklipek őséneke tekinthető. Sándor Pali a lemez dalairól csinált velünk egy tévéműsort. Minden dalnak ki volt találva egy kis film, kosztümmel, frizurával. Ez nagyon jó promóció volt nekünk, és nagyon szerették az emberek. Ilyen addig még nem volt, hogy egy lemezhez párosult egy képi megvalósítás. Ráadásul nem akárki csinálta, hanem Sándor Pál. Később felvettünk még egy ilyen egy későbbi lemezünkhöz. Aztán ezzel a felállású LGT-vel elkezdjük sorozatban gyártani a lemezeinket. Minden évben csináltunk egy nagy bulit, ami kimerítette az összes lelkesedésünket – ez volt a május elsejei Tabán. Ez egyre nagyobb horderejű koncert lett, és egyre nagyobb közönséget

vonzott. Egyre több cuccot kellett kirakni a színpadra, és egyre több rendezőre volt szükség. Mi erre az egészre egy sima ORI-gázsit kaptunk, ezért a végén nem tudtuk kigazdálkodni a dolgot a saját zsebünkből, és abba kellett hagynunk. Ebben az időben a zenekari élet abból állt, hogy egy évben háromszor elmentünk valahová egy KGST-turnéra, ahol pénzt kerestünk, és Magyarországon is csináltunk egy turnét általában harminc előadással, ORI-busszal, ORI-gázsierért. Emellett kinek-kinek voltak saját dolgai – filmzene vagy színház. Elérkeztünk a tizenharmadik, az *Ellenfél nélkül* című lemezünkhöz, ami valamiért nem sikerült olyanra, amilyenre szerettük volna.

Ez előtt csináltatok Angliában is egy lemezt, a Zenevonat angol verzióját. Akkor úgy nézett ki, hogy esetleg mégis sikerül egy nemzetközi karriert felépíteni?

Igen, '83-ban bejött ez az EMI-féle lehetőség. Ők tudták, hogy nekünk van egy angolszász előzményünk, hogy voltunk Amerikában, és hogy '74-ben Angliában a CBS-szel volt szerződésünk. Ott csináltuk azt a lemezt, amivel aztán kimentünk Amerikába. '83-ban az EMI-től megismertem egy fickót, aki ott fontos produkciókat szervezett. Teljesen véletlenül, privát ismerkedtem meg vele. Ő ismerte és szerette a zenénket, már hallott minket játszani, mert ő volt az EMI képviselője Budapesten. Nekem akkor lengyel feleségem volt, és neki is volt egy lengyel felesége Angliában, és egyszer erről beszélgettünk. Kérdeztem tőle, hogy ugye, mennyire nem egyszerű dolog ez a lengyel feleséggel való élet. Ebben egyetértettünk, és abban is, hogy próbál valamit tenni az érdekünkben a cégénél. Egyszer, amikor meg-

jött Angliából, mondta, hogy a Loksival kimegyünk Kelet-Németországba egy tévéfelvételre, ott fogunk vele találkozni, mert ő odahozza a Q-Tips-et, akik akkor egy felfutó angol banda voltak. Azt is mondta, hogy hozzunk magunkkal valami zenei anyagot, és ő azt majd elviszi Angliába. Odaadtuk, ő elvitte, majd kicsit később kaptunk egy értesítést az EMI-től, hogy következő héten iderepül az EMI igazgatója, és valószínűleg aláír egy szerződést velünk és a Hungarotonnal. Tényleg idejött az igazgató, aki egy nagyon szimpatikus fazon volt, és aláírtuk a szerződést, ami arról szólt, hogy itt, Magyarországon felveszünk egy új lemezt, ők adnak hozzá producert és hangmérnököt, és a keverés fő részét Londonban, egy nagyon komoly stúdióban fogjuk befejezni. Mondták, hogy utána csinálunk egy turnét, beraknak minket egy komoly csapat elé előzenekarnak, és végigjárjuk Angliát. A Ten CC lett az a zenekar, akikkel csináltunk egy másfél hónapos turnét, ami jól sikerült. Sok zenészt vittünk magunkkal – Dész Lászlót és Gőz Lászlót mint fúvósszekciót, Gerendás Pétert, Tóth Tamás basszusgitárost. Egy kis bigbandként mentünk ki, és nagyon jól éreztük magunkat. A producerünk, Pete Wingfield és a hangmérnök nagyon komoly tudású szakemberek voltak. Ők tényleg megtettek értünk mindent a Rottenbiller utcai stúdióban. Aztán kimentünk Londonba, ott befejeztük az anyagot egy csodálatosan szép, komoly stúdióban, és elkezdődött a túra, ahol egyáltalán nem volt alárendelt szerepünk a Ten CC mellett. Komoly sikereink voltak, egyetemeken, színháztermekben, auditóriumokban játszottunk. Londonban egy diszkószínházban léptünk fel. A Hammer-smith Odeonban lévő koncertünkre kijött a Hungaroton vezérkara, Bors Jenő, Erdős Péter. Az angol menedzsment

felrakott minket a Chartra, az ottani toplistára, és azt mondták, hogy ha bejutunk az első százba, akkor az EMI pénzzel is beszáll a zenekar befuttatásába. Sajnos nem kerültünk be, a nótánk megállt huszonhét ponttal az első száz előtt. Ez a *Too Long* című szám volt, aminek magyarul *Holnap* volt a címe.

Ez a te számod volt.

Igen, de szerintem nem ezt a nótát kellett volna forszírozni. Aztán hazajöttünk, és megcsináltuk az *Ellenfél nélkül* című lemezt, ami nagyon gyatrán fogyott. Nem tetszett különösebben a publikumnak, és a rádiókban sem nagyon kultiváltak. Beállt egy nihilisztikus állapot a zenekar mindennapi életében, és elkezdtük egy kicsit egymást is okolni. Picivel sokat beszéltem, sokat vitatkoztam, hogy csináljuk, ne csináljuk a bandát. Addig beszélgettünk, hogy elmúlt egy-két év, és nem történt semmi, nem csináltunk semmit. Picinek nagyon sok saját munkája volt, filmzenék meg egyebek. Én eljutottam egy olyan szituációba, amikor lépnem kellett valamit, mert pénzügyi zavarba keveredtem. Akkor jött egy lehetőség, ki tudtam menni külföldre, Skandináviába egy tánczenekarba hat évre. Ezt először egy-két évre terveztem, hogy rendbe tegyem magam anyagilag, mert akkor már volt egy kisfiam, akinek lengyel mamája van. Ez aztán elhúzódott hat évre, aztán jött a rendszerváltás, közben született még két kisfiam. Nálam is változott a rendszer meg a feleség. Azért is maradtam kint, mert Pici is és mások is azt mondták, hogy ne jöjjek haza, mert nem lehet tudni, hogy mi merre tart, változnak az állapotok, az irodák stb. Aztán Demjén Rózsi kezdte nekem mondani, hogy

jöjjenek haza, különben mindenki el fog felejteni, majd beszél-
lok az ő turnéjába. Azt is mondta, hogy segít egy lemezt
csinálni, megírja a szövegeket. Akkor hazajöttem, abba-
hagytam azt a kinti munkát. Egyébként abban a dán ban-
dában, ahol játszottam, mindenféle különleges ember for-
dult meg. Volt egy török, Fate nevű zenész, aki olyan zseni-
ális volt, hogy ilyenmel rajta kívül nem is játszottam soha.
A Zeneakadémiát Isztambulban pozan szakon végezte el,
de úgy gitározott, zongorázott, hogy az hihetetlen, és úgy
énekelt, mint Marvin Gray vagy Lionel Richie. Emellett egy
jó fazon is volt. Játszottak a bandában angolok, amerikaiak,
norvégok, svédek, dánok, magyarok. Egy átjáróház volt ez
a csapat. Érdekes és zeneileg is tanulságos időszak volt ez.
Aztán hazajöttem, és elkezdtem csinálni a lemezeimet.

Hogyan szoktál komponálni?

Basszusgitárral, gitárral, zongorával szoktam szerkeszteni
a dalokat. Általában elkezdek valamilyen riffet forszírozni,
és addig fejlesztem, amíg nem lesz belőle egy kerek történet.
Amikor lemezt csinálok, két-három dallal veszek benne részt,
annak dacára, hogy van kilenc-tíz nótám, de a „sanzon-
bizottságom” csak ennyit enged.

*Ahogy mesélted, több hangszeren is tanultál, de úgy hozta a sors,
hogy az LGT-ben basszusgitároznod kellett, amivel azelőtt nem fog-
lalkoztál. Menyire lett a basszusgitár fontos számodra, mennyire
szeretted meg?*

Ez egy kényszermegoldás volt, mert egy olyan posztot kel-
lett átvállalnom, amit Frenreisz Karcsi csinált. Ő volt a basz-

szusgitáros, mellette szaxofonozott és énekelt. Én a basszusgitárt nem fő hangszerként vállaltam, hanem mellé szerepként. Igazán nem tudtam kibontakozni a basszusgitáron, mert Presser Pici nem is nagyon igényelte, hogy többet játsszak, mint amit megbeszélünk. A zenekarban az a funkciója volt ennek a hangszernek, hogy egy alap bázist, egy harmóniai támaszt adjon. Bármikor egy kis improvizatív basszusszólóba kezdetem, Pici rám nézett, és megkérdezte: mi ez, jazz? Ehhez a zenéhez, amit mi játszunk, elég ennyi. Alapszínten megálltam a helyem az együttesben mint basszusgitáros. Főleg annak örültem, amikor szaxizhattam. A basszusgitár néha nyűg volt a nyakamban, pedig ez egy jó hangszer.

Az LGT abban a szerencsés helyzetben van, hogy három nagyon karakteres énekhang van a bandában.

Úgy gondolom, hogy ez egy vokális rockbanda. Az ilyen stílusú zenekaroknak ez az erőssége, mert akkor teljes igazán a hangzás, amikor megszólal a háromszólamú vokál. A Toto, a Chicago és más vokalista rockbandáktól el lehet bűvőlni, bájolódni, hogy milyen hangzással tudnak megszólalni. Amikor egy zenekarban van egy zseniális „egy szál” énekes, az vagy az egyedi, karakterisztikus hangjával ragadja el az emberek fülét, vagy a szerzemények annyira frankók és szívbevágóak, hogy azzal vonzza oda a figyelmet. Szerintem egy ilyen háromszólamú rockcsapat sokkal több dimenzióra képes, mint az egy szál emberre épülő zenekar, amilyen a Rolling Stones.

Az LGT mostanában mennyire működő zenekar?

A koncertező időszakunknak úgy lett vége, hogy '86-ban vége lett a Tabánnak. Ott az összes koncertet mi finanszíroztuk, és ezt már nem tudtuk önerőből megoldani. Mi béreltük a hangcuccot, egyre nagyobbát és egyre többet. Aztán már színpadot kellett építeni, és biztonsági őrökre is szükségünk volt. Sportegyesületeket hívtunk, hogy állják körül a színpadot, hogy ne tóduljanak föl oda az emberek. Nem tudtuk a költségeket kitermelni, mert mi ezért a koncertért fejenként ezerháromszáz forint ORI-gázsit kaptunk. '86-ban én már nem is voltam ott a Tabánban, mert akkor már Dániában dolgoztam. Legközelebb '92-ben találtuk ki, hogy csináljunk egy Tabán-pótló koncertet a Nyugatiban. Ott játszottunk négy bulit, és attól kezdve öt-hat évente csinálunk koncerteket. Intenzíven már nem működünk, de fél gőzerővel még megy a Locomotiv GT. Reméljük, hogy nem-sokára csinálunk megint valamit, ha még jók lesznek a leleteink.

ADAMIS ANNA

Díjak, kitüntetések: Barbarella Festival – különdíj, *Gyöngyhajú lány* (1970); World Popular Song Festival Tokyo – Outstanding Song Award, *Pearls in Her Hair* (1970); Arany Rózsa Nagydíj – Cote d’Azure, *Gyöngyhajú lány* (1970); Split International Summer Festival Nagydíj – *Mért mentél el?* (1972); Pop-Meccs – Év szövegírója díj (1976); American Song Festival Lyrics Competition – szövegírói díj (1977); Az ifjúság körében kifejtett kiemelkedő kulturális tevékenységért díj (1977); LGT Életműlemez (1992), Omega Életműlemez (1995), Szakmai Életműdíj (1995), Huszka Jenő Életműdíj – Artisjus (1997); A Magyar Köztársaság tisztikeresztje (1997); Budapest–Belváros–Lipótváros (V. kerület) – Díszpolgári Cím és Érdemkereszt (2011); Gúta Város Pro Urbe Díj (2013).

A pálya az Omega együttesnek komponált közös dalokkal kezdődött... Hogyan kezdett szövegírással foglalkozni?

Egyetemistaként meghívtak az akkor már legendás korszakát élő Egyetemi Színpad Universitas Együttesébe. Egy különleges, egész estét betöltő műsorban együtt léptünk fel az akkori „ős” Omegával, akik angol világszámokat játszottak az egyes jelenetek között, és angol nyelvű zenei blokkal szerepeltek az előadásban. Ez különleges volt abban az időben. Megismerkedtünk, barátok lettünk. Meghívtak a koncertjeikre a híres-nevezetes Kinizsi utcai klubba, majd az Eötvös Klubba. Presser Gáborral ott ismertük meg egymást.

Nagyon kellett volna a magyar nyelvű, saját dalok. Egy este a Kinizsi utcából Gáborral átmentünk a másik klubba, és megírtuk a *Megbántottál* című első közös dalt. A második az *Ismertem egy lányt* volt. Meglepetésnek szántuk az éppen egy kemény lengyelországi turnéről visszatért zenekarnak 1967 elején. Nagy volt a meglepetés, és azonnal megszűnt a turnéfáradtság. Természetesen újabb és újabb dalok következtek. Az új számokat külön felvezetéssel mutatták be és azonnal játszották a következő koncerten a közönség tombolásától kísérvé. Ilyenek voltak, többek között, a *Szeretnék visszamenni hozzád*, a *Gyöngyhajú lány*, a *Tízezer lépés*, a *Naplemente*, a *Petróleumlámpa*, a *Régi csibészek...* és sorolhatnám az új és új dalokat. De ezt bárki ma már részletesen megismerheti egy-egy Omega-történeti írásból, repertoárlistáról. Az együttes második nagylemeze, a *Tízezer lépés* máig az egyik legkedvesebb lemezem.

Úgy tudom, Önnek nagy érdemei vannak abban, hogy az Omega együttes '68-ban Angliában turnézhatott, és hogy az LGT részt vehetett a Lincoln Festivalon. Hogyan jött létre a turné és a fesztiválon való fellépés?

1968 májusában volt alkalmam Londonba menni egy hónapra. Felkerestem a Spencer Davis Group Management igazgatóját és menedzserét, John Martint, akihez barátja, az itthon sokak által nagyon szeretett Charlie Coutts, a Magyar Rádió angol szekciója vezetőjének ajánlásával mentem. Ő jól ismerte a zenénket és minket is. Ebből a randevúból alakult ki az Omega első angliai turnéja és lemezszerződése. John meghallgatta a lemezeinket, és felhívta Spencer Davist, aki kérésére bejött a szép, patinás hivatalba. Kelle-

mes, napos délután volt. Végighallgattuk a magyar nyelvű dalokat, a kislemezeket, és megmutattam neki az angol nyelvű szövegeket, változatokat, amiket természetesen előre megírtam. Egyébként vagy tíz-tizenöt évig megtartottam azt a jó szokásomat, hogy a lemez megjelenését követően azonnal megírtam a dalok angol nyelvű változatát is.

Spencer Davis is rábólintott. Majd felkereste a Decca lemez cég egyik idős tulajdonosát a klubjában. A kilencven év körüli lord igent mondott arra, hogy készítsenek velünk egy nagylemezt angol nyelven. Angliában száz és száz lemezkiadó és menedzsment volt abban az időben. Itthon pedig egyetlenegy. Ez volt az az idő, amikor ez a zene a maga eredeti tartalmával, izzásával, forradalmiságával, szikrázásával világszenzáció lett! Ezek voltak azok a varázslatos hatvanas évek.

Nemsokára kiment az Omega Nagy-Britanniába egy kététes turnéra. Felemelő volt és varázslatos. Ihletett idő. Ezen a turnén több új dal született, így a skóciai tájakon a *Ha én szél lehetnék* is. Ennek az áldásos időszaknak volt köszönhető, hogy megjelenhetett az első, angol nyelvű Omega-nagylemez a Deccánál, Londonban. Rövid idő alatt vették fel, a Decca hangmérnökeivel és zenei rendezőjével. A lemez kinti megjelenését követően nyárra ismét szervezett egy turnét a menedzsment. Remek klubokban játszottak, talán megemlíteném a hírneves Revolution Clubot Londonban, ami a zenei világ esti-éjjeli találkozóhelye is volt. A legnagyobb tapsot az *Ismertem egy lányt* kapta – a családi angliai naplófeljegyzéseink szerint.

Amint hazahozták ezt az albumot, itthon is kinyíltak a stúdióajtók. Bizarrr... Felvehették az első magyar nyelvű nagylemezt, amely egy-két hét alatt aranylemez lett – ez akkor

százezres lemezadást jelentett. Nem tudom, lett-e volna Magyarországon ilyen hamar nagylemeze az Omegának, ha azon a tavaszon nem szánom rá magam és nem utazom az akkori „swinging” Londonba. Ugyancsak John Martin vitte ki 1972-ben az alig korábban alakult Locomotiv GT-t az általa szervezett Lincoln Festivalra. Amikor a fesztivált szervezte, felírta egy ív papírra: Locomotiv GT, Rod Stewart – utána húzott egy vonalat, és kezdte felírni a többi fellépő zenekart. Az LGT debütkoncertéjre, a Budai Parkszínpadon tartott nagy bemutatkozásra személyesen jött el, és elhozta a Melody Maker újságíróját is.

Hogyan alakult az LGT részvétele a Great Western Express Festivalon?

Az 1972. év legnagyobb európai szabadtéri fesztiválja volt a Great Western Express rockfesztivál. A kelet-angliai Lincoln melletti hatalmas réten rendezték. Óriásszínpadokkal és háttérépületekkel, elkerített, bővíthető nézőtérrel. Az óriásplakátok Joe Cocker, Beach Boys, Rod Stewart és a Genesis között hirdették a Locomotiv GT-t. Országos bankszünet lévén, az egész országból özönlött a hallgatóság. Autók sokasága és gyalogló tömeg a bevezető utakon, az akkor szokásos fesztivál-feeling. Fantasztikus volt az fellépők sora, a zenei élet akkori nagy nevei játszottak. Fergeteges hatású koncertek hangzottak el egymás után.

Az idő nem volt kegyes, végig zuhogott. A farmer, akinek földjén megrendezték a fesztivált, megsajnálta a bőrig ázott tömeget, s odaadta a szalmabáláit a szervezőknek. Ezeknek az ázott szalmabáláknak a látványából alakult ki a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* című darab színpadképe.

A Vígszínházban rengeteget meséltünk erről a fesztiválról a színészeknek és a színpadra állítóknak, megmutattunk a fotókat, levetítettük a szupernyolcas filmeket, amiket forgattunk, hogy az életézés hitelesebb legyen.

Ön a zenekarokkal tartott az angliai és az amerikai turnékon?

Angliában nem voltam velük, az amerikai turnén viszont részt vettem. Úgy programoztuk be, hogy ott írjuk meg a második amerikai lemez anyagát, és ott is vegyük fel. Először Londonba mentünk, ahol megtörténtek az amerikai turné előkészületei. Felvettünk egy angol nyelvű lemezanyagot, és a zenekar részt vett egy óriási rendezvényen egy hatalmas színházban, ahol jelen volt az amerikai televízió egyik nagy zenei műsora is. Ezután utaztunk az Egyesült Államokba. Szerencsére rövid naplót vezettem arról, hol jártunk, hol léptünk fel és kikkel, honnan hová utaztunk. Azt hiszem, hogy egy amerikai, aki ott él, nem volt annyi helyen, mint ahány városban az LGT fellépett New Yorktól Los Angelesig. San Franciscóban különös élményben volt részünk. A városban és a környékén óriási reklámot kapott a lemez is, a zenekar is és az ottani fellépés is. Egy nagy hatású magánrádió igazgatója meghívta az LGT-t a rádióstúdióba egy élő koncertre. Végigjárták az egész lemezt. Amíg átálltak az egyik dalról a másikra, addig az igazgató velem készített interjút. Az élő lemezkoncert is óriási siker volt, égtek a telefonvonalak, élőben kapcsoltak egy-egy érdekesebb telefonálót, egy-egy kérdést, a műszakiak, hangmérnökök, az egész rádió gárdája pedig a központi stúdióba sietett meghallgatni az együttest. Az LGT ötvenkét helyen lépett fel, Chicagótól kezdve országszerte. Los Angelesben a Whisky

a Go Go klubban fergeteges sikerük volt. Ez a klub egy rendkívül különleges hely, hogy egyet említsek, Elton Johnt ott fedezte fel magának Amerika egyik napról a másikra. Másnap az újságok a csillagokat is leírták az LGT-ről. Mindenhol fantasztikusan játszottak, teljesen össze volt érve az együttes. Az a fajta természetesség, öröm, töltés, az a szellemi és érzelmi energia, ami ezekben a koncertekben, az egész turnéban benne volt nap nap után, egészen káprázatos volt.

Hogyan jött létre a legendás Képzelt riport..., és milyen érzésekkel vállalta el ennek megírását?

Marton László rendező keresett meg és kért fel a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* színrevitelével kapcsolatban. Évfolyamtársam volt egy évig a jogi karon, s ismertem már annyira, hogy tudjam, képesek vagyunk hasonlóan gondolkodni. Várkonyi Zoltán volt a direktor akkor a Víg-színházban, Marton László pedig ott rendezett. Megkaptuk a Déry Tibor-kisregény Pós Sándor által írt színpadi adaptációját. És a teljes szabadságot. Három hónap gondolkodási időt kértünk és kaptunk. Az LGT együtt döntött természetesen. Marton Lacival először az egész darab irányát beszél-tük meg, s a prózai alapl mű változtatásait, hangsúlyait. Ennek alapján egy elég kötetlen dramaturgiai találkozón Radnóti Zsuzsával és Deák Rózával, Várkonyi mindenkori asszisztensével Marton Laci, Presser Gabi, Laux József és jómagam beszéltük át az egész színpadi változatot, hol legyenek a dalok, hol és mikor szólaljon meg a zene. Eszter, a főszereplő nő alakjában éreztem erős hiányosságot. Nem volt érzékelhető, érthető, ki is az a nő, milyen ő és milyen ember,

aki körül és aki miatt forog az egész darab, aki a szereplők cselekedeteiben lépten-nyomon felbukkan, s akiért történik végeredményben csaknem minden a darabban. Magyarul: ki ő, és miért ez a nagy húhó körülötte? Ide kíváncszott Eszter alakjának dalban való megjelenítése. Az *Arra születtem* című dallal Eszter saját magát mutatja be már a színdarab elején, érzelmi és gondolati kiindulást adva a történetfolyamnak.

Déry Tibor a kisregényben a fiatalok világához fordult, történetének helyszíne egy rockfesztivál. Dérynek ez a tömény zenei esemény, a nagyon népszerű, vibráló, energiával teli, nagyon is aktuális tér kellett ahhoz, hogy annak keretébe illesztve írhasa meg saját mondandóját. Nyilvánvaló, a dalok a mi és a saját generációnk gondolatait, véleményét hordozzák, közvetítik, saját életünkről és a világról, amelyben élünk. A darab igazi üzenetét a dalok, a zene és a dalszövegek hordozzák – fogalmazott egy kritikus.

A vígszínházi moratórium lejártaival másodikként a kecskeméti Katona József Színház vitte színre a musicalt. Azután a darab körbejárta az országot. Többször is. Valamennyi jelentős kőszínházban, óriási szabadtéren, a Szegedi Szabadtéri Játékokon, kisebb-nagyobb színpadokon, iskolákban került bemutatásra. Egy színház immár harminc éve tartja repertoáron. Másutt harmadszor viszik színre. Itthoni és külföldi sikere, azt hiszem, jórészt ismert. Ma is jelen van, ma is játsszák.

Ma reneszánszát éli a Képzelt riport...

A darab eredeti bemutatójának 40. évfordulóján a Vígszínház *Popfesztivál 40* címmel emlékműsort állított össze, ami

azóta is nagy sikerrel megy. Több színház ismét műsorra tűzte. Rockfesztiválokon mutatják be. A teltházas Kongresszusi Központban láthatták a nézők, és országos turnén sportcsarnokokban s más nagy befogadású arénákban állítják színpadra.

Hogyan jött létre az amerikai bemutató?

A New York állambeli Albanyban, a The Egg Színházban vitték színre *Imaginary Report on an American Rock Festival* címmel 1986. március 15-én. A színház egyben az állam Színművészeti Egyetemének színháza is volt. Előzményei: Patricia B. Snyder igazgatónő elég türelmes volt ahhoz, hogy kivárja a megfelelő lélektani szituációt ahhoz, hogy a korábban Budapesten látott előadást Albanyban bemutassa. Erre Reagan elnök első négy éve alatt a politikai feszültségek miatt nem kerülhetett sor. Nekem ugyan fel kellett bontanom egy hatéves amerikai írói szerződésemet ahhoz, hogy erre a bemutatóra sor kerülhessen, vagyis azért, hogy minél kevesebb gátló tényező, szereplő állhasson az amerikai premier előtt. Ők megértőek voltak, és közös megegyezéssel megszüntettük a szerződést, így nem lehettem itthon fekete bárány. Még most is rossz érzés, mennyi mindent kellett szinte minden alkalommal feláldozni egy-egy össz-siker kedvéért. Ez ugyanis egy magyar darab tengerentúli sikere volt. A szövegeket már a vígszínházi bemutató után kezdem írni angolul – ugyanúgy, mint a lemezmegjelenéseket követően az összes dalnál, ahogy az összes LGT-lemez, korábban az Omega-dalok esetében is. A darab bemutatására vonatkozó szerződéskötésekre négy-öt napra Budapestre utazott a színház vezetősége. A kijelölt zenei rendezővel, egy

kitűnő zenésszel egy napot azzal töltöttünk, hogy végigmentünk a dalokon, megmutattam a különböző változatokat az esetleges különböző szófordulatokkal, variációkkal, és együtt véglegesítettük a szövegeket. Így már a végleges dalokkal utazhattak haza.

Nagyon okos volt a színház részéről, hogy az utolsó három főpróbára középiskolásokat hívott-hozott közönségnek. Az ő friss reagálásuk, az akkori nagyon fiatal korosztály reagálása egészen más volt, mint az úgynevezett kifinomult, elit premierközönségé. Arrafelé nagyon sok afroamerikai él, így etnikailag is nagyon vegyes társaság jött a gimnáziumokból. Ez a közönség sok mindenre másképp reagált, mint itthon a magyar publikum, tomboltak, felszóltak, visszakérdeztek, érzelmeiknek teljesen egyenesben adtak hangot. A premieren mellettem ült egy nagyon neves New York-i zenei kiadó vezetőnöje, aki az előadás után azt kérdezte tőlem, hogyan is lehet olyan sok mindent, érzést, gondolatot, vágyat, véleményt egy-egy dal szövegébe sűríteni. Az amerikai musicaleknél nem ezt szokták meg s nem is ezt várják el. Ott a színjátszásnak is egy kicsit más a kultúrája. Ahogy a színészek mesélték, arra tanították őket, ahogy ki-mennek a színpadra, harmadik gondolatuk az legyen: az aznapi közönségnek hogyan kell játszaniuk, hogyan hangolódhatnak rájuk, hogyan teremtdjön meg a láthatatlan híd a színészek és a közönség között aznap este.

Az is különbség lehetett, hogy Magyarországon prózai színészek adták elő a darabot.

Ez az adott helyzet s egyben szerencse is volt. Ezeknél a valós életről, a sarkított élethelyzetekről szóló daloknál

az emberi hangnak bele kell épülni a dalba. Természetesen megcsillogtathatja valaki az énekesi képességeit, de nem dal-énekesi előadókra íródott a zene, hanem az adott színház prózai színészeinek énektudására. Amerikában meghallgatásokat írtak ki a darab szerepeire, több mint érdekes, hogy a főszereplő, József szerepére egy eredetileg a színpadi zenekarba jelentkezett zenészt, egy gitárost választottak.

Érdekes helyzet lehetett, hogy egy Amerikában játszó darab Kelet-Európából érkezett.

Igen, rendkívül csodálkoztak ezen is, mint sok más mindenben. A darab prózájának szövegét William A. Frankonis, az ottani egyetem irodalmi tanszékének vezetője fordította, aki pontosan tudta, mi miről szól. Dr. Székely György színháztörténésszel együtt foglalkozott a darab amerikai változatának megírásán. A változtatásokat, majd a végleges drámaszöveget is megküldte nekem. Nagyon tömény és autentikus a prózai anyag angol fordítása, és valóban jól érthető az amerikai közönség számára. Az irodalmi tanszék vezetője diákként ott volt a háromszázezres Woodstock Festivalon, személyes élményként ismerte a közeget, s a mű veretes fordítását adta. A rendezőnő, Deák Róza komoly kritikai elismerés mellett ugyanebben a színházban vitte színre Molnár Ferenc *Hattyúját* 1981-ben. A Deák Róza által rendezett ottani előadás két szalon futott. Egyrészt a történet, a szerelmi szál, másrészt magának a fesztivál eseményeinek másutánisága. Okos változtatások is történtek. Például a szerelmi szálát megerősítendő a *Vallomás* című Barta Tamás–Adamis Anna-dalt kérték és betették a második felvonásnak abba a képébe, amelyben Esztert Beverly, a barátnője

vigasztalja. Ez a dal remekül illett oda. A hosszadalmas, filozofikus részleteket megrövidítették, a pszichedelikus állapotokat inkább eltáncolták. A második rész gosszellel zárult, ez felelt meg az adott szereplő hangj és alkati adottságainak.

Az amerikaiak fantasztikusan segítőkészek voltak a darab itthoni kommunikációjában is – a próbákön felvett film-anyagot egy sofőr vitte be New Yorkban a Magyar Követ-ségre, s ők rögtön küldhették is tovább futárral a Magyar Televíziónak. Így eshetett meg, hogy már a premier napján, március 15-én itthon a Magyar Televízió esti műsorában nem csupán hír formájában közölték a bemutató tényét, hanem a felvételekből és a kísérőanyagból készült összeállítással, komplex hírányagban tudták tájékoztatni a magyar nézőket.

A Képzelt riport... után egy másik nagyon sikeres darab jött, a Harmincéves vagyok. A Képzelt riport... sikere adta az ötletet, hogy írni kellene még egy zenés darabot?

Nem. A Vígszínház kétévente szeretett volna egy-egy zenés színpadi művet bemutatni. A *Harmincéves vagyok* az 1945-ös év harmincadik évfordulójára készült 1975-ben. Ezt a darabot sokan írták, több részből áll, és ezeket a részeket dalok kötik össze. Oda is olyan dalokat kellett írni, amilyeneket az ember az adott témában fontosnak gondolt. Ezt is sokáig tartotta repertoárján a színház.

Hadd kérdezzem néhány későbbi lemeztől és arról, hogy kikkel dolgozott szívesen pályája során.

Bontovics Katinak írtam egy hiánypótló lemezt Másik Jánossal, *Ártatlan bűn* címmel. Örülök, hogy a jazz mellett

Kati a pop-beat zenében is nagy sikert aratott, s ehhez Jánossal hozzájárulhattunk. Azt hiszem, azóta sem jelent meg nagylemeze. Emlékszem, mennyit kellett érvelni, hogy Zalatnay Saroltának lemezt írhasson az akkori, frissen alakult LGT. Az 1972-ben kijött, *Álmodj velem* című lemeze óriási siker lett. Szörényi Leventével írtunk egy kiemelkedő lemezt Kovács Katinak, ami az *Életem lemeze* címet viseli egy hasonló című dal után. Igazi élmény volt mind Leventével, mind Katival – akinek korábban már készítettem három lemezt – újra dolgozni. Az akadályozó tényezők ellenére a lemezt százezer példányban rendelte meg a kereskedelem, és rövid idő alatt hiánycikk lett. Neves művészegyéniségek számára is írtam lemezeket: a Ruttkai Éva, Darvas Iván, majd Bács Ferenc számára készített albumok a nagy formátumú színészek sajátos portrélemezei, konceptalbumok. „Szinte saját gondolataim szócsövei a dalok” – mondta saját albumáról, az *Összegyűrt szavakról* Darvas Iván. Nagyon szeretem ezt a lemezt. S aki csak hozzájut manapság is, szellemisége, a dalok üzenete, a megszólalás természetessége azonnal magával ragadja. Másik János nélkül ez a két lemez nem születhetett volna meg. Saját magamnak készítettem egy lemezt, ezen olyan dalanyag található, amelynek előadását mástól nem tartottam volna autentikusnak. Közben a Corvina művészeti kiadónál napvilágot látott a Gross Arnolddal közös könyvünk, a *Versek és Képek*, amelynek első tizenöt-ezer példányát napok alatt elkapkodták. Lemezt írtam Szörényi Örsnek, Keresztes Ildikónak. Egészen különleges lemeznek tartom a Varga Miklósnak írt albumot, amelynek anyagát Szekeres Gézával készítettem. A különleges hangzásvilágú szimfonikus gyereklemezt, a *Tintás ujjakat* Csemiczky Miklós komolyzeneszerzővel komponáltuk.

Egy teljes estét betöltő opera librettóját és szövegét írtam meg Vukán Györggyel, a történetet Bacsó Péterrel, a *Black Advent (Atlanta, Georgia)* című operát. Ez a munka tíz évet vett igénybe. Az Operaház szépen szerkesztett, halványkék, keskeny, elegáns könyvformátumú külön kiadványban jelentette meg a librettót és a mű ismertetését a bemutatóra, amely Petri György költő, író, műfordító és Ruszt József rendező, író az operáról írt rövid tanulmányát is tartalmazza. Kiemelt helyen láthatóak benne az opera szereplői, a karakterek, az énekesek. Autentikus fotográfiák, utcafépek, részletek – ez is kívánczolt még a halványkék könyvecskébe. A néző ezekből egy szemvillantással felérzi a történet helyszínét, Atlantát, a várost éppúgy, mint ahogyan az elkapott arcok, arcélek, villanások, ellesett fotók tükrében élesen láthatja az ott élőket. Csikós Attila markáns díszlettervei és Vágó Nelly jelmeztervező grafikái a kiadvány fókuszában állnak, s bepillantunk a díszletek, jelmezek, a kulisszák titkaiba is. Ritka ajándék ez a librettókönyvecske, megtiszteltek vele, és büszke vagyok rá. A kiváló opera-énekes, Tóth János rendezte a sajátos zenei világú operát, aki egyben a férfi főszereplő, Billy összetett alakjának megformálója is volt. Szinetár Miklós igazgatósága alatt tűzte műsorára 2000 januárjában a Magyar Állami Operaház a Tháliában, majd átvitték az Erkel Színházba. Az egy délután és egy nap alatt történt „átköltözéssel”, minden fajta további reklám nélkül mentek az előadások zsúfolt nézőtérrel az akkor már a felső karéjában lezárt színházban. Időközben megjelent a Megánál a *Best of Adamis Anna* válogatás dupla CD-n *Ringasd el magad* és *Álomarcú lány* címekkel. A technika változásával a korábbi LP-ket és kazettákat a CD-k váltották fel. Sok munkám volt a CD-k szöveganyagának el-

készítésével, pontosításával. Két kivétellel valamennyi lemezt megjelentették ebben a formában. Ez az én hibám volt. Sajnálatomra, pont Bontovics Katiét és a magamét felejtettem el CD formátumra áttetetni.

Akinek a régi LP vagy CD példányai még megvannak, féltve őrzött kincsként tartja otthon, többnyire védőborítóban. Nagy öröömre, egy-egy rendezvényre, stúdióba vagy más-hová, ahova személyesen jövök el, ma is örömmel hozzák el dedikálásra.

KARÁCSONY JÁNOS

gitáros, énekes, zeneszerző

1951-ben született Budapesten. Díjai, elismerései: Hungaroton Életműdíj (2000), Story Ötcsillag-díj – Az év zenei produkciója (2014). 2005-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki.

Hogyan kezdte el gyerekkorodban gitározni?

Az általános iskolában jól énekeltem, ezért bevásztattak az iskolai kórusba. Ezzel együtt elkezdtem zongorázni, és szolfézásra is jártam. Zongorázni nem szerettem, ezért azt hamar abbahagytam. A világban akkoriban indult a gitármánia, és hogy valamilyen hangszeren tanuljak, a szüleim beíratnak klasszikus gitározni Óbudára, Puskás Tiborhoz, a nagyszerű gitártanárhoz. Ez a patinás zeneiskola a Dugonics téren volt, és nagyszerű diákok kerültek ki ennek a kiváló zenepedagógusnak a kezei alól. Ő aztán Németországba települt, ahol nagyon szép zenei és pedagógiai karriert futott be, a Defa zenei kiadónál jelentek meg nagyszerű művei. Puskás Tibornál nyolc évig tanultam, elvégeztem a zeneiskolát. Amikor a konziba kellett volna menni, én megkövettem a hajamat, és elkezdtem a rockzene felé tekintgetni. Ezzel vége lett a klasszikus gitározásnak, de minden ezzel kezdődött, és nagyon örülök, hogy ez így történt. Enélkül hiányozna az a zenei háttér és az az iskolázottság, ami nélkül sem egy rockzenészt, sem egy jazz-zenészt nem

lehet elképzelni. Zenei alapképzettség nélkül minden próbálkozást dilettantizmusnak tartok a mai napig is.

Hogyan indult a rockgitárosi pályád?

1968 telén, amikor belecsaptam a rockzenébe, egy Ferm nevű zenekarba kerültem. Ez az együttes nagyon sok jó nevű zenészt nevelt ki, nagyon sokan megfordultak ott a szakmából. Nagyon büszke vagyok arra, hogy már 1968-ba felvételt nyertem ebbe az együttesbe. Nagyon szép sikereket értünk el szalagavatókon, bálokon. Másfél-két év után a társaság feljutott az amatőr színvonalról egy olyan szintre, hogy a Budapest területén levő összes nyári ifjúsági parkban saját napot kapott. Ez azt jelentette, hogy a hét valamelyik napja rendszeresen a zenekaré volt. Ezek dolgos és munkás évek voltak, sok befektetett idővel, energiával és gyűrődéssel, de ez akkor meg sem kottyant.

Mit játszottatok a Ferm együttesel?

A futó slágereket játszottuk, hiszen egy rendezvényen a fiatalok – akár egy gimnáziumban, szakközépiskolában vagy az Ifiparkban muzsikáltunk – ezeket akarták hallani. Általában három-négy menetet játszottunk, de néha még ötöt is. A Dózsa nevű kultúrházban, Rákoskeresztúron szombaton este tíztől reggel négyig muzsikáltunk. Négy és fél órányi repertoár volt a tarsolyunkban különféle stílusú számokból, olyanokból, amik a zenekar adottságainak megfeleleltek. Én például Demis Roussost is énekeltem, de játszottunk Hendrix-számokat is.

A klasszikus zenei tanulmányok után a rockgitározást autodidakta módon kellett megtanulni?

Akkor nem volt olyan iskola, ahol rockgitározást tanítottak volna, de az a tengernyi anyag, amit a Fermmel meg kellett tanulni, egy nagyon jó iskola volt. Egymást segítve a felvételekről kagylóztuk le és próbálkoztunk megfejteni azokat a figurákat, amiket a híres gitárosok játszottak, vagy azokat a harmóniameneteket és vokálokat, amik a számokban voltak. Ez úgy működött, hogy volt egy rossz felvételünk a Szabad Európáról, vagy egy még rosszabb a luxemburgi rádióról. Jó esetben hozzájutottunk a lemezhez, vagy valaki lemásolta azt egy magnószalagra, és akkor könnyebb volt a helyzetünk. Amikor Hendrixnek megjelent az első kislemeze, és még abban az évben a Creamnek is kijött a kislemeze, nagyot néztem, hogy így is lehet gitározni. Akkor kezdődött a nagy lelkesedésem, hogy hoppá, hogyha ilyen nótákat is lehet szerezni, és így is lehet gitározni, énekelni, akkor nekünk is lehet kapizsgálni valamit. Most, kellő idő elteltével visszanézve szeretem és tisztellem azt a húsz-harminc embert, akik annak idején a magyar rockzenében végigküzdötték a maguk harcát, és végiggyűrűköztek azokkal, akikkel kellett – iskolájukkal, tanáraikkal és esetleg saját magukkal is. Később azoknak, akik feljebb jutottak, még másokkal is meg kellett küzdeniük. Nagy tisztelet azoknak, akik megalapították és szilárd alapokra helyezték a magyar rockzenét.

A Ferm együttes után melyik zenekar következett?

A Ferm együttesből és a Zé-Gé (Zenei Gimnázium) zenekarból alakult a Royal sörözőben egy behavazott éjszakán a Generál nevű formáció. Ez öt embert jelentett, kiegészítve egy női vokállal. Ez a társaság már egy egészen más dologgal próbálkozott, mert csak saját nótákat játszottunk. 1972-ben megnyertük a *Ki mit tud?*-ot, én ezután még két évig ott játszottam. Ezzel a győzelemmel egy nagylemez kiadási jogát és egy külföldi utat nyertünk. Olaszországba mentünk játszani. A Generállal nagy sikereket arattunk, én két nagylemezen játszottam velük. Rengeteget turnéztunk. Volt olyan három hónapos turnénk Lengyelországban, Bulgáriában és az NDK-ban, hogy közben nem is jöttünk haza. Nagy gyűródés volt, de szép sikereket értünk el, és már kezdett profizálódni a dolog. Szinte egyik napról a másikra a Generál egy amatőr együttesből egy nagylemezekkel rendelkező, külföldi turnék előtt álló, sikeres zenekar lett. A Generálról is el lehet mondani azt, amit a Fermről, hogy ott is nagyon sok zenész megfordult a szakmából.

Amikor külföldön koncerteztetek, akkor is saját számokat játsztatok?

Egyórányi angol nyelvű műsorunk volt, ami a *Ki mit tud?* előtti koncertjeink bázisát jelentette, és ehhez jött még legalább ennyi saját szám. A későbbi külföldi turnékon is e köré az angol nyelvű bázis közé szúrtuk be a saját számainkat. Aztán, amikor lemezünk lett, már csak az azon lévő számainkat játszottuk.

1974-ben kerültél az LGT-be. Ez egy érdekes szituáció lehetett, mert ők akkor jöttek haza Amerikából. Milyen hangulat fogadott

a zenekarban, hiszen ők Amerikában egy esetleges nemzetközi hírnév kapujában álltak.

Igen, ők '74 őszén jöttek meg. Valóban úgy nézett ki, hogy ez a nemzetközi hírnév sikerülhet nekik, hiszen két lemezt is csináltak külföldön, az egyiket Londonban, a másikat Los Angelesben. Azzal a szándékkal jöttek haza, hogy ahogy csak lehet, mennek vissza Amerikába. Még azon a héten, ahogy megjötték, elhívtak a zenekarba. Körülbelül másfél percig gondolkodtam, de ahogy az ábra is mutatja, nem tudtam ellenállni a kísértésnek, és igent mondtam. Szerintem egy kezemen meg tudnám számolni, hogy az akkori szakmában hány gitáros tudott volna ellenállni az LGT hívásának. Akkor egy nagyon ideges, szétszórt, feszültségekkel teli társaságba érkeztem egy olyan Generál együttesből, ahol ez a fajta hangulat ismeretlen volt. Én csak azt tudtam, hogy Barta Tomi nem akart hazajönni, és ha tovább él az LGT szerződése, és sikerül visszamenni Amerikában, akkor ott két gitáros lesz. Ez ellen Barta Tominak sem volt semmilyen kifogása, sőt azt mondta, hogy annál jobb lesz a csapat. Több hónapig tartott, amíg be tudtam illeszkedni ebbe a szituációba. Egy év telt el az első közös lemezig – a *Mindig magasabbra* című albumig –, és azt mondhatom, hogy akkor lettem igazi tag az LGT-ben, amikor ezt a lemezt megcsináltuk.

A többiek mennyire várták el tőled, hogy azokban a számokban, amiket még Bartával csináltak, úgy gitározz, mint ő?

Szerintem csak én hittem azt, hogy nekem azt kell gitároznom, amit Barta Tomi játszott. Annyira nagynak gondoltam

a feladatot, hogy nem vettem észre, hogy sem a fiúk, sem a közönség nem azt akarja, hogy úgy gitározzak, mint Barta Tomi. Később esett le a tantusz, hogy én azért kerültem oda, mert olyan voltam, amilyen. Úgy énekeltem, ahogy énekeltem, és úgy gitároztam, ahogy gitároztam. Amikor ez alól a nyomás alól kiszabadultam – amiről csak én gondoltam, hogy rajtam van –, akkor tudtam szervesen részese lenni annak a munkának, ami elég sokáig együtt tartotta a társaságot. Aztán két év múlva Laux Józseffel is szegényebb lett az együttes, ez egy nagyon kritikus pontja volt a zenekar történetének. Nagyon lényeges lépcsőfok volt a zenekar életében, amikor Solti János bekerült az együttesbe, mert ő új lendületet hozott a bandába. Ő egy fiatalember volt, egy olyan szemlélettel, egy olyan stílusú dobolással, amire szüksége is volt annak a társaságnak. Ez a felfrissülés, amit ő hozott, meggyőzte a csapatot és Picit is, hogy van értelme a dolgozat folytatni. Ettől fogva töretlen volt az együttes munkája, és megtettünk mindent azért, hogy azt a színvonalat, amit kitűztünk magunk elé, meg is valósítsuk.

Szerzőként mikor tudtál integrálódni az együttesbe?

Kezdetről fogva elfogadtak zeneszerzőként is. Már az első közös lemezünkön is voltak szerzeményeim.

Ezután jött az angliai lehetőség.

Véleményem szerint az egy sikeres dolog volt, de az akkori rendszer felépítése nem tette lehetővé, hogy igazán ki tudjuk ott futni magunkat. A dolog vége az lett, hogy egy közepesen sikeres nagylemezeldás, egy sikeres turné és egy

nagyon sikeres kislemez után a dolog a hamvába holt. Hosszú ideig kellett volna még Londonban maradnunk, és folytatni a megkezdett sikeres munkát ahhoz, hogy élni tudjunk azzal a sansszal, amit az első EMI-os lemez jelentett. Ez ugyan nem történt meg, mert ebbe is beleszólt az akkori rendszer, de ennek ellenére jó emlékeim vannak erről az időszakról. Az, hogy ennek nem lett folytatása, nagyon sajnálatos, de szép volt az a másfél év, ami a lemezkészítéssel, a turnéval és az ezt előkészítő munkával járt.

Ezután egy hosszabb szünet következett az LGT működésében. Ez ennek a sikertelen angliai próbálkozásnak volt köszönhető?

Az angliai út és az *Ellenfél nélkül* című lemez után azt mondtuk, hogy most lazítsunk egy kicsit. Legyen egy év szünet, aztán meglátjuk, hogy mi lesz. Én elmentem stúdiózni, másoknak csináltam lemezeket. Hangmérnökösködtem, zenei-rendezősködtem és a saját dolgaimat csináltam. Solti Jancsi akkor kezdett el sok-sok lemezen játszani egy évben, Somló Tomi meg elment külföldre.

Ebben az időszakban jelent meg az első önálló lemezed.

Igen, ez egy folyamat volt, akkor nem lehetett látni, hogy hat vagy hét év lesz, amíg megint megszólal az LGT. Aztán az első nagy megjelenés a Nyugati pályaudvari koncert volt. Akkor olyan színezetet öltött a dolog, hogy az egy kvázi búcsúkoncert, de ebből akkora dolog lett – nemcsak a koncert, hanem az arról készült kiadványok miatt is –, hogy megkerestek minket a lemezkiadók, a szponzorok, és nem lehetett azt mondani, hogy most tényleg vége van. Azt kel-

lett mondani, hogy ennek nincs vége, itt vagyunk. A mai napig is nagyon együtt van a társaság, ami mások szemében is egy nagyon pozitív dolog. Napi szinten találkozunk, beszélünk, tartjuk a jó baráti viszonyt. Ismerjük egymás problémáit, örömeit. Mostanában talán erősebbnek is érzem ezt az összetartást, kötődést, mint amilyen hosszú évekkel ezelőtt volt, pedig akkor sem volt hiányérzetem a barátságunkkal kapcsolatban. Az elmúlt évtizedek alatt sem csupán a szakmai érdekek tartották össze ezt a csapatot. Az együtt megélt sikerek összefűzték a társaságot egy olyan baráti kötéllé, ami most már nem is lesz szétszakítva, hacsak az idő nem teszi ezt meg, amiről tudjuk, hogy könyörtelenül szalad tovább. Az elmúlt évek is azt bizonyították, hogy ez a négy ember tud együtt dolgozni, és persze külön-külön is. Ha a 2013-as évet nézzük, azt a bizonyos sorozatot az Arénában és az azt megelőző bejátszó előadásokat idehaza és a környező országokban, azok azt mutatják, hogy a közönség szereti és igényli a zenénket. Ezeket a februári fellépéseket követte a nyári koncert Alsóörsön, amin összesen harminchétezer ember volt a koncerten bent és a környéken. Ha az ember megnézi a koncertről készült képeket, láthatja, hogy nemcsak az „idősek” jöttek el meghallgatni minket, hanem elhozták a gyerekeiket is. Ez nagy büszkeséggel tölt el engem, mert azt mutatja, hogy az a fajta zene és mondanivaló, amit hosszú évtizedek alatt kitaláltunk, és ami mentes volt mindenfajta negatív show-business-ráhatástól, még mindig érdeklődésre tarthat számot, és még mindig megtisztelnak minket az emberek azzal, hogy ilyen sokan eljönnek a koncertjeinkre. Mi nem Nyugatról másoltuk a zenénket, hanem saját magunkról, a saját régióinkról és a saját életünkről énekeltünk. A Loksi mellett

természetesen mindegyikünk csinálja a maga dolgát, hiszen egy ilyen nagy LGT-produkció csak két-három évente tud összejönni. Ha agyonjátszanánk magunkat, nem lenne olyan érdekes egy-egy koncertünk, mint így.

Engem személy szerint is sok helyre hívnak játszani. Van egy trióm, amiben a gitár mellett percussion és egy fuvola van. Annak ellenére, hogy nincs honlapom, és a médiában sem szerepelek rendszeresen, aki akar, az megtalál. Előfordul, hogy Somló Tamással együtt lépünk fel, ezek is sikeres koncertek szoktak lenni. Úgy érzem, hogy az évek alatt csak a hajunk lett világosabb, de ugyanazzal az energiával, lelkesedéssel és lendülettel játszunk, mint régen.

A fellépéseiden miket szoktál játszani?

Van három-négy komplett koncertműsorom. Ebből az egyik egy instrumentális anyag, ami úgy állt össze, hogy a tanítványaimnak szerveztem egy nyári tábor, ahol sokat játszottunk együtt. A velük való viszony mindkét részből nagyon pozitív volt. Ez aztán abban mutatkozott meg, hogy az én és az ő számaikból összeraktunk egy másfél órás műsort. Annak idején az LGT-ben is rám volt jellemző, hogy írtam instrumentális darabokat is. Ebben a mostani produkcióban kiéltem az ilyen jellegű elképzeléseimet.

Mostanában is szoktál dalokat írni?

Nekem nagyon könnyen megy a dalírás, ha lenne rá igény, a bőség zavarával küzdenék. Például, ha az LGT kapna egy felkérést, ez biztosan nem lenne probléma, ahogy soha nem is volt az. Az LGT egy sokszínű zenekar volt. Az volt az

egyik erősségünk, hogy amibe belefogtunk, abban mindig megpróbáltuk száz százalékosan az adott stílusnak megfelelően helyükre rakni a dolgokat. Szerintem ebből a szempontból most sem trafálnánk mellé, csak az a nagy bibi, hogy nem csörög állandóan a „piros telefon” a kiadók részéről. A cédékiadás ma egészen más alapokon van, mint régen. Másrészt mivel ma már másképp látjuk a világot és magát a zenét is, nem biztos, hogy annak a rajongótábornak, aki a cédére pénzt áldozna, pont az a stílus vagy az a zenei kíséret lenne a kedvence, amit most csinálnánk. Ez a közönség részéről természetes is, de ez kétélű dolog, mert nekünk is jogunk van a korunknak, az alkatunknak és a lelkiállapotunknak megfelelő zenét írni. A nagy koncertjeinken csináltunk egy közvélemény-kutatást, hogy mit szeretnének hallani tőlünk. Ebből kiderült, hogy a közönség az LGT-től azokat a számokat szeretné hallani, amiket fiatalkorukban hallgattak tőlünk. Ezért merész vállalkozás lenne egy új anyagot kiadni. Természetesen azokban a zenészekben, akik még mindig a pályán vannak, és dalszerzők vagy szövegírók voltak, a vágy mindegyikőjünkben ott van, hogy ugyanúgy dolgozhassanak, mint régen. A fióknak mindenki komponál azzal a vággyal, hogy egyszer valakinek szüksége lesz arra, amit ír. Olyan is van, hogy valaki csak a komponálás örömeért ír dalokat. Nekem is van ötven-hatvan félig kidolgozott szerzeményem, amit megfelelő megrendelés esetén fejezek csak be. De vannak olyan ötleteim is, amik mellett nem tudok elmenni, mert annyira tetszenek. Ezeket akkor is megcsinálom, ha tudom, hogy nem lesz belőlük semmi. Annyi ilyen ötletem van, hogy egy szólóalbumot röhögve meg tudnék csinálni. A dalok mellett komponáltam komolyabb dolgokat is. Például írtam egy négytétéles

művet egy könyv illusztrációjaként. Ez az *És nem verik félre a harangot* című kötet volt, ami egy tolnai rabbicsalád életét mutatja be. Írtam filmzenét is egy Leonardo életéről szóló filmhez. Régebben, az LGT-időszakban is voltak ilyen zenei kirándulásaim.

Az LGT még intenzíven működött 1984-ben, amikor megjelent az első szólóalbumod. Ezt a lemezt azért készíttetted, mert voltak olyan számaid, amit az LGT-vel nem tudtál megvalósítani?

Nem, egyszerűen az akkori lemezgyár felajánlotta, hogy csináljak egy szólólemezt. Csak a kínálkozó lehetőséget használtam ki. Ezután készítettem még két saját albumot. Ennek a három lemezemnek a főbb számai a mai napig a repertoáromon vannak. Érdekes módon a közönség ezeket a dalaimat is ugyanúgy ismeri, mint amelyeket az LGT-vel játszottam.

Nagyon sokáig játszottál egy Gibson SG gitáron. Mostanában milyen hangszereket használsz?

A véletlen hozta úgy, hogy pont az a gitárom volt. '68-ban, amikor a pályámat kezdtem, csak egy hangszerbolt volt Budapesten, a Rákóczi úton, és csak rá pár évre nyílt egy másik is. Aztán a Triál rájött, hogy ebben hatalmas pénz van, és elkezdtek hangszereket behozni. A mai szemmel nem is lehet elképzelni, hogy annak idején amikor körbenéztél, láttál kettő darab gitárt, és csókolom. Ez volt a választék. A Gibson mellé aztán vettem egy hazai készítésű SG fazonú gitárt, amit Debrecenben csinált egy hangszerész. Ez a hangszerem azóta is megvan. Eredetileg bútorsárga

volt a színe, de pár éve az egyik barátom óaranyra fújta egy Mercedest, nekem megtetszett ez a szín, és megkértem, hogy fújja le a gitáromat is. Azóta óarany színű ez a hangszerem. Ezt a gitárt most is sokat használom. Elég sok hangszerem van, mindegyiket nagyon szeretem és karbantartom. Minden fajtájú gitárból, amit használlok, kettő áll rendelkezésemre, hogy ha esetleg koncerten elszakad egy húr, vagy valamelyikkel valami probléma adódik, ne kerüljek kellemetlen helyzetbe. Az elektromosok mellett vannak akusztikus gitárjaim is, fém- és nylonhúrosok egyaránt.

SOLTI JÁNOS

Magyarország egyik első számú dobosa

1953-ban született Budapesten. Díjai, elismerései: eMeRTon-díj (1991, 1992), Hungaroton Életműdíj (2000), Artisjus-díj (2005), Jávori Vilmos-emlékgyűrű (2008), Fonogram-díj (2010), Story Ötcsillag-díj (2014). 2005-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült.

Úgy gondolom, hogy a nagyközönség téged elsősorban a Locomotiv GT dobosaként ismer annak ellenére, hogy rengeteg nagy bandában játszottál – úgy rock-, mint jazz-zenekarokban. Milyen út vezetett ahhoz, hogy az LGT-ben játssz, és Magyarország egyik vezető muzsikusa legyél?

Nálunk a családban senki sem volt muzsikus, de nagyon zeneszerető népek voltak a szüleim. Szerették volna, hogy a zenében egy kicsit otthonosabban mozogjak, ezért zenei óvodába íratlak, és aztán zenei általános iskolába jártam, ahol hegedülni tanultam. Az iskolának volt egy énekkara, amiben én is énekeltem, akármilyen hihetetlen is tűnik ez most. Arra nem emlékszem pontosan, hogy miért kezdtem dobolni, de akkoriban mindenki csinált egy zenekart, és azzal a társasággal, akikkel az utcasarkon haverkodtunk, mi is alakítottunk egy együttest. Rögtön úgy indultunk, hogy egy zenekarnak felszerelés kell, és ezért elkezdtünk pénzben focizni. Szerencsére jól fociztunk, és amit nyertünk, abból vettünk egy erősítőt. Akkor jött a sorshúzás, hogy ki

milyen hangszerezen fog játszani. Mindenki gitáros akart lenni, mert az áll elől, az a sztár. Innen már homályos, hogy miért lettem dobos.

Egy dobszerelést beszerezni nem volt egyszerű dolog.

Ez így van, pláne egy jó hangszerhez nehéz volt hozzájutni. A szép emlékű Triálnál lehetett kapni mindenféle közepes minőségű dobokat. Akinek szerencséje volt, és akadt olyan ismerőse – például vendéglátós muzsikusként –, aki Nyugaton dolgozott, az onnan hozatott hangszert. Akkor mindenki Ludwigon akart dobolni. Én egy barátom barátját kértem meg, hogy hozzon nekem egy dobszerelést. Volt egy pillanat, amikor a dobolás valóban nagyon elkezdett izgatni. A csehszlovák Supraphon kiadásában lehetett kapni jazzlemezeket, és én megvettem Miles Davis *Miles Smiles* című albumát, amin Tony Williams dobolt. Meghallgattam, és azt mondtam, hogy na ez az, ami érdekelt engem. Tony Williams Gretsch-en dobolt, ezért logikusan nekem ilyen is dob kellett.

Ezután a rockzenétől az érdeklődésed elsősorban a jazz felé irányult?

Akkor éppen nem volt olyan nagy különbség, mert eleve az avantgárd zene jóval népszerűbb volt, mint manapság. Akkor jött föl a Blood Sweat and Tears meg más ilyen jellegű bandák. Elkezdődött egy közös mozgolódás, a jazz és a rock egymás felé közeledése. Akkor ez a fusion zene egy népszerű dolog volt, nem olyan periférikus, mint manapság. Ebben az időben csináltunk egy zenekart, aminek az volt a neve, hogy Teátrum. Akkor az együttesben még töb-

ben középiskolásak voltunk. A Teátrumból aztán többen is ismert zenészek lettek, például Grünwald Tamás, aki Svájcban egy vezető szaxofonos lett. Kántor Peti Norvégiában lett jó nevű szaxofonos, a zongorista Németországban csinált nagy karriert. Többen is elszeleltek az együttesből. Dandó Péter volt a basszusgitáros, tulajdonképpen mi ketten alapítottuk a zenekart. Ő később nagyon sok híres hazai jazzbandában játszott, például a Saturnusban. Ezzel a zenekarral azért voltak gondjaim, mert ez az érettségi évében működött. Amikor nagyon rossz jegyeim voltak, kiléptem az együttesből, amikor jobbak, visszakéredzkedtem. Két év alatt háromszor léptem be a zenekarba.

Ebben az időben autodidakta módon tanultál dobolni, vagy jártál tanárhoz is?

Miután én korábban, amikor zenével foglalkoztam, mindig iskolában, tanároktól tanultam, meg sem fordult a fejemben, hogy autodidakta módon doboljak, eltekintve persze attól az első egy évtől, amikor fazekakon meg a fűtőtesten csörömpöltem. Ezután az első adandó alkalommal rögtön tanárhoz mentem. A nevelőpapám a Párizsi Cukrászdába járt, ahol hétvégenként mindig illusztris társaság gyűlt össze. Többek között oda járt Orlay „Chappy” Jenő is, aki a Chappy zenekarnak volt nagy hírű dobosa és zenekarvezetője. Nevelőpapám elvitt magával az egyik hétvégén ebbe a cukrászdába, és megkérte Chappy bácsit, hogy próbáljon ki engem. Ő tapsoltatott az asztalnál, meg ilyesmi, és utána beajánlott Portik Ivánhoz az OSZK Stúdióba. Így Ivánnál kezdtem tanulni, ő pedig továbbadott Kovács Gyulának, akitől a Jazztanszakon tanultam.

Úgy tudom, hogy Kovács Gyula saját kézzel, színes tollakkal írta a kottákat, amikből tanított.

Gyönyörű kottákat csinált, amiket ott helyben alkotott. A kottafüzet tetejére mindig azt írta fel, hogy „Szigorúan titkos, védett”. A volt növendékekkel – Németh Gabival, Pálmai Zolival, Herpai Sanyival – összehasonlítottuk a kottáinkat. Eltekintve a technikai gyakorlatoktól, amik adóttak, soha nem írta le ugyanazt. Fantasztikus ember volt.

A Jazztanszak alatt csak jazzt játszottál?

Nem, akkor kezdtem el játszani egy popzenekarban, a Non-Stop együttesben. Az egy jó nevű zenekar volt, csak az volt a gond, hogy az iskolában nem nézték jó szemmel, hogy velük rendszeresen játszom, mert elég sokat hiányoztam. Természetesen a dobórákra bejártam, de amikor hajnalban értem haza, aznap nem mentem be a suliba. Ezért aztán ki is dobtak az iskolából. Gonda János igazgató úr behivatott, és azt mondta: „Nézzé, János, ez egy iskola. Teljesen mindegy, hogy maga milyen tehetséges, ide be kell járni.”

Kikkel jártál egy évfolyamba?

Az egy elég komoly évfolyam volt – Németh Gabi, Lerch Pisti, Dés Laci, Gőz Laci, Rátonyi Robi, Bontovics Kati.

A Non-Stop után hogyan alakult pályád? Gondolom, ez a zenekar egyfajta megélhetést is jelentett.

Szerencsére nekem a megélhetésre ifjú koromban nem kellett odafigyelnem, mert a szüleim eltartottak. A Non-Stop-ból elhívtak a Generálba, ahol egy olyan csapat volt, hogy erre nem lehetett nemet mondani. Akkor ott játszott Tátrai Tibi, Charlie, Novai Gabi, Várkonyi Matyi, Póta Andris.

Akkor a Generál már egy sztárzenekar volt, több slágerrel. Ott két dobos volt, ha jól tudom.

Igen, két dobos volt, ami nagyon jól nézett ki a színpadon. Amerikában volt egy Doobie Brothers nevű zenekar, ami-ben szintén két dobos volt, akik nagyon jópofán rakták össze a kíséreteket. Ennek mintájára lett a Generálban is két dobos. El is kezdtünk Póta Andrissal dolgozni, de rájöttünk, hogy nagyon nagy fába vágtuk a fejszénket, mert nagyon nagy meló volt a két dobos összehozni. Például két dobossal egy jó dobszólót kitalálni és begyakorolni három hónapos munka volt. Természetesen együtt játszottunk, nem felváltva. A kísérekben sem ugyanazt doboltuk, hanem egymást kiegészítve játszottunk. A zenekar minden nap három-négy órát próbált, utána mi ketten Andrással még három-négy órát gyakoroltunk, meg a dobszólót raktuk össze.

Úgy tudom, hogy amikor Laux József kiment Amerikába, te számítottál rá, hogy el fognak hívni az LGT-be.

Igen, gondoltam rá. Voltunk egy páran olyan dobosok, akik ott tartottunk tudásban és ismertségben, hogy ha ők dobost keresnek, mi jöhetünk számításba. Épp akkor mentünk volna a feleségemmel Egyiptomba. Mondtam neki, hogy menjen csak nyugodtan egyedül, mert egyrészt nekem tévéfelvételem

van a Generállal, másrészt a Locomotiv is pont akkor vesz fel egy tévéműsort, és éreztem, hogy történni fog valami. Gondoltam, hogy ez egy olyan pillanat, amit nem kellene elszalasztani. A LGT kölcsönkérte a dobomat a tévéfelvételhez, mert a dobszereléssel pótolták Laux Józsit, aki akkor már Amerikában volt. Másnap elmentem a Loksi felvételére egyrészt megnézni őket, másrészt hogy a dobomat hazavigyem, és azzal a lendülettel Somló rögtön elhívott a Loksiba. A folyosón megkérdezte, hogy nem jövök-e át az LGT-be, nálunk, a Generálban úgyis két dobos van, náluk meg egy sincs. Kicsit gondolkodtam, és azt mondtam, hogy OK. A szünetben a többiek is kijöttek a stúdióból – Pici és James –, és akkor Somló mondta Picinek, hogy itt van az új dobosunk. Pici nézett egy nagyot, mert Tamás részéről ez egy partizánakció volt.

Ez egy kicsit kényes pillanata volt a Loksinak, mert túl voltak egy amerikai turnén, ahol egy nemzetközi karrier kapujában álltak, ami mégsem jött össze. Hogyan tudtál beilleszkedni az együttesbe?

Az egy meleg helyzet volt, késélen táncolt, hogy feloszlanak. Demjén Rózsi lemezének akkor voltak a felvételei, bementem a stúdióba, és feljatszottam a *Mikor elindul a vonat* című számot. Pici bólogatott, és rögtön megbeszéltük, hogy másfél hónap múlva megyünk Lengyelországba egy turnéra, és hogy James úgyis közel lakik hozzám, majd vele gyakorolunk. Meghallgattam lemezről a számokat, James átjött, de a Locomotiv-számokat nem gyakoroltuk. Inkább örömködünk, jammellgettünk. Aztán kimentünk Lengyelországba, és akkor ért a meglepetés, hogy a számokat nem úgy játsz-

szak, ahogy a lemezeken van. Az első koncerten összevissza csapkodtam, mint hal a szatyorban.

Tehát az LGT-vel nem is próbáltatok előtte.

Nem. Én meghallgattam a számokat, és biztos voltam benne, hogy nem lesz semmi gond. A számok eleje még nagyjából stimmelt, de a végük egyáltalán nem, mert koncerten mindent másképpen játszottak. A szólók is hosszabbak voltak, és plusz részeket is játszottak.

Veled aztán kissé megváltozott a Loksi hangzása, mert bejött egy kis jazzrockos vonal az együttes zenéjébe.

Egy zenekar mindig úgy rakódik össze, hogy minden ember hozza a zenei habitusát. Én ezt a jazz-vonalat hoztam, mert én ezt szerettem. Mutogattam nekik zenéket – nyilván az emberek hatnak egymásra.

Az igaz, hogy amikor bekerültél az LGT-be, az volt az egyetlen rossz érzésed, hogy majd sokszor el kell játszaniod A Kicsi, a Nagy, az Artúr és az Indián című számot?

Nem szerettem azt a számot, ehhez képest nagyon sokszor eljátszottam. Megjegyzem, hogy mostanában az egyik koncerten én proponáltam, hogy játsszuk el, de most meg ők nem akarták. A koncert előtt meghallgattam az összes Loksi-lemezt, és rájöttem, hogy ez egy marha jó kis szám.

Hogyan emlékszel vissza az Ellenfél nélkül című lemezre, ami után az LGT abbahagyta a rendszeres, mindennapi működését?

Ezt a lemezt nagyon nagy elánnal és nagyon nagy rákészléssel csináltuk, és elég sokáig vacakoltunk vele a stúdióban. Amikor kész lett, úgy éreztük, hogy egy kifejezetten jó lemezt csináltunk. A visszhangja mégsem lett igazán jó, és a rádió sem játszotta sokat. Az akkori egyetlen lemezgyárban is, ahol kiadták, fanyalogtak az emberek. Sokan mondtak kritikát úgy, hogy meg sem hallgatták az albumot. Amikor meglátták a címét – *Ellenfél nélkül* –, azt gondolták, hogy de gízdák ezek, azt hiszik, hogy nincs ellenfelük, és ők a legjobbak. Persze, ha az ember meghallgatja azt a címadó számot, rájön, hogy az még véletlenül sem erről szól. Ebből a lemezből nem is fogyott olyan sok, csak ötven-hatvanezer, ami persze manapság egészen hihetetlen számnak tűnik, mert ennyi lemezt ma már nem nagyon lehet eladni.

Úgy tudom, hogy a lemezen huszonnégyszáza doboltál.

Igen, akkor jöttek ezek az elektromos ketyerék, amiket a dobosok nagy része elutasított. Ha jön egy új dolog, akkor úgyszólván mit tenni, az a legjobb, ha az ember megtanulja kezelni. Én biztosan másképp fogok programozni egy dobgépet, mint például egy zongorista. Még egy olyan elektromos dob is használtam, amit az a cég készített, amelyik a Barbie babát gyártotta. Sajnos nem rózsaszín volt, pedig az lett volna az igazi.

A lemez mérsékelt sikere mennyire rendített meg benneteket? Akkor láttátok már, hogy ezután egy hosszú szünet lesz az LGT pályafutásában?

Nagyon megrendített minket. Ezután a lemez után úgy éreztük, hogy még van bennünk valami, és akartunk csinál-

ni még egy albumot. Erre Wilpert Imre a lemezgyárból azt mondta, adjunk neki egy demókazettát, hogy meghallgassa a számokat. Ezen mi annyira meglepődtünk, hogy abban a pillanatban azt mondtuk, hogy akkor semmiféle lemezt nem csinálunk. Itt nagyjából abba is hagytuk a dolgot. Azt gondoltuk, hogy ilyen szembeszélben nincs értelme dolgozni.

Te rögtön számtalan zenekarban kezdtél játszani.

Én már korábban is játszottam másokkal. Arra mindig nagyon figyeltem, hogy karban tartsam a zenei tudásomat és gondolkodásomat, és ne csak egyfélért csináljak. Vannak átjárások a műfajok között. Ha az ember megtalálja azt a pontot, ahol az egyikből át lehet csempészni dolgokat a másikba, abból mindig jópofa dolgok sülnek ki.

Kikkel játszottál az LGT-vel párhuzamosan?

Csináltunk egy Things nevű zenekart – Lattmann Béla, László Attila, Horváth Kornél, Csanyi Zoli, Tony Lakatos. Volt a Supergroup, amiben jazzisták és rockzenészek játszottak együtt, ez egy végtelen nagy szórakozás volt. Ebben Dés Laci, Másik Jancsi, Szende Gabi, Tóth Tamás „Totó”, Tátrai Tibi, Lerch Pisti és Karácsony James játszott.

A Loksi után melyik zenekar vette át az életedben az LGT szerepét?

Két-három év múlva a Hobo Blues Bandbe hívott Póka Egon. Mi nagyon régi ismeretségben vagyunk, mert együtt jártunk a zenei általánosba, az énekkarban is együtt voltunk 4. altok, és most az ő általa alapított iskolában tanítok. Egon

felhívott, mondta, hogy átalakítaná a Hobo Blues Bandet, és mondott egy névsort: Tóth János Rudolfot, aki nekem gyerekkori kedvencem volt, Tátrai Tibit és természetesen Földes Lacit. Ez nekem nagyon szimpatikus volt, úgyhogy elvállaltam. Ráadásul ez egy másfajta zene volt, mint amit előtte játszottam, és ezért érdekes kihívás is volt. Amikor egy együttesben játszottam, mindig azon törtem a fejem, amikor hoztak egy számot, hogy ne azt doboljam, ami elsőre adja magát. Valami kis csavar legyen benne. A számot nem kell megerőszkolni, a zene hozza magát, de valami kis truváj legyen benne.

Említetted, hogy először Tony Williams volt nagy hatással rád. A későbbiekben kiket szerettél?

Természetesen akiket mások is, Billy Cobhamet, Mike Clarkot, Steve Gaddet, Peter Erskine-t, Dave Wecklt. Van az a nagy páros: Dave Weckl és Vinnie Colaiuta. Nekem először Dave Weckl egy kicsit „matematikusnak” tűnt, és Colaiutát részesítettem előnyben, de most fordult a helyzet, a mostani kedvenc dobosom Dave Weckl.

Igaz, hogy a hetvenes évek vége felé majdnem sikerült bekerülnöd az ABBA kísérőzenekarába?

Igen, a zenekarban játszott egy magyar származású gitáros, ő ajánlott oda engem. Ki kellett volna utaznom, hogy meghallgassanak, de a lemezgyár elintézte, hogy ne kapjak útlevelet. Amikor ezt megtudtam, mondtam, hogy semmilyen szerződésben nem állok a lemezgyárral, de ennek ellenére nem kaptam útlevelet.

Gondolom, azért ragaszkodtak ahhoz, hogy itthon maradj, mert rengeteg lemezen játszottál. Össze tudnád számolni, hány lemezen doboltál?

Ez első száz lemezig gyűjtöttem azokat az albumokat, amiken játszottam, de utána már nem érdekelt, úgyhogy pontosan nem tudom, de valamivel több mint ötszáz lemezen doboltam.

Az utóbbi években Póka Egon iskolájában tanítasz. Miért érezted úgy, hogy a koncertezés mellett tanítanod is kell?

Eljön az a pillanat, amikor az embernek már van annyi türelme, és érez magában annyi rálátást a zenére, meg erőt magában, hogy tanítson, és akkor viszont kötelező is, hogy a tudását átadja. A szakmában van egy csomó olyan dolog, ami nem közvetlenül a zenével függ össze, magával a zenészléttel viszont igen. Ezeket jobb, hogyha az embernek elmondják, mintha magától, hosszú évek alatt tanulja meg. Például, hogy egy zenésznek mit szabad, és mit nem. Először is mindenféleképpen meg kell tanítani egy ifjú muzsikusnak azt, hogy olyan, hogy betegek vagyunk, és ezért elmarad egy koncert, olyan nincs. Amíg az ember járóképes, addig elmegy és játszik.

TÖRÖK ÁDÁM

énekes, fuvolista, zeneszerző, szövegíró

1948-ban született Budapesten. 1999-ben Pro Urbe Budapest díjban, 2009-ben Blues Patika Életműdíjban részesült.

Hogyan találkoztál fiatalkorodban a zenével? Rögtön fuvolázni kezdtél?

Én is, mint annyi fiatal, a gimnáziumban kezdtem a zenével foglalkozni. Akkor, a hatvanas években kezdődött a beatkorszak. A Petőfi Gimnáziumba jártam, és az ottani haverok hatására kezdtem el zenélni, először „ordibálni”. A gimiben két gyerek próbálkozott a gitározással, én meg énekeltem velük, mert ismertem a nótákat. Valahogy így indult a pályám. ’68 januárjában kezdtem profibban muzsikálni, mert bekerültem a Dogs nevű zenekarba, ami akkor Pesten már egy elég ismert együttes volt. Én elsősorban futballistának és sportújságírónak készültem. Ez aztán nem jött össze, hiába ment jól a foci, mert túl sérülékeny voltam a sportoláshoz. A Vasas ifiben is játszottam, ami a hatvanas években nagyon nagy dolognak számított. A bal bokám nem bírta a terhelést, ezért elkezdtem a zene felé fordulni. Hirtelen óriási sikerünk lett az első Minivel, ami ’68 őszén alakult. Ez az együttes ’69-re nagyon népszerű lett Budapesten és egy-két nagyvárosban, elsősorban azért, mert jól néztünk ki, jó fazonok voltunk – Závodi Jancsi, Czipó Tibi és én. Rengeteg csaj járt a bulijainkra, akik rengeteg fiút hoztak

magukkal, így teljesen véletlenül itt ragadtam a pályán. Ebben az időben kezdtem el a zenével komolyabban foglalkozni. Jártam a Jazzkonziba, ahonnan aztán kimaradtam, mert én elsősorban énekes voltam. '69-ben elkezdtem fuvolázni teljesen autodidakta módon.

Az első Minivel mi volt a repertoárotok? Már saját számokat is játszottatok?

Mi is, mint '68-ban a legtöbb zenekar, elsősorban másolással kezdtük. Az akkor divatos zenék közül rögtön a legkeményebb undergroundot játszottuk – Jimi Hendrix, Cream, Taste, Jethro Tull. Először blockflötén furulyáztam a Jethro Tull-számokat. Az volt a szerencsénk, hogy akkoriban nagyon divatos fazonok voltunk, és pár hónap alatt rendkívül nagy közönségünk lett. A '69-es első nagy bulinkon, az Ifiparkban, ahol Radics Béláékkal játszottunk, nyolcezer ember volt. Aztán a saját bulinkra is öt-hatezren jöttek el. Még ebben az évben megnyitottuk a Bem rakparton a klubunkat. Közben nyáron a Balatonon, Badacsonyban játszottunk. Az a hely később legendás lett, mert ez egy nagy hippikorszak volt. Miután hatalmas közönségünk volt már az első évben, beindult a szakmai része is a dolognak.

Úgy tudom, hogy akkoriban Radics Bélával is játszottál.

Így van, 1968-ban én voltam a Sakk-Matt első énekesé. Én a Dogsban lettem úgynevezett profi zenész – tehát olyan, aki csak a zenéből él. Aztán a Dogs feloszlott, és májusban Béla elhívott a zenekarába énekelni. Ő két vasat tartott a tűzbe, mert Harmath Albival is tárgyalt, és engem is kipróbált. Ezt

csak később tudtam meg. Bélával egy hétig próbáltunk, de már ott az elején összekülönböztünk egy-két dologban. Én már akkor mondtam neki, hogy játszunk saját dolgokat. Nekem már rengeteg ötletem volt, elsősorban szövegek, de nyúl farknyi témák is, amikből aztán híres dalok lettek, mint a *Gőzhajó*. Béla nem akart saját számokat játszani. A Sakkmattnak hatalmas sikere volt, tehát elsőre neki volt igaza. A pályájának az volt az egyik tragédiája, hogy nem kezdett el időben saját dalokat írni. Ő sokkal jobb zenész volt, mint az akkoriban befutott sztárok. Ha ő a hatvanas évek végén már saját repertoárral jelentkezik, sokkal nagyobb karriert tudott volna befutni, és talán nem ilyen tragikus vége lett volna az életének.

Ti a hetvenes évek elején már saját számokat játszottatok?

Igen, Závodi Janóval írtunk pár számot. 1970 végén, amikor Papp Gyulával csináltam a Minit, már egy teljesen kész repertoárunk volt. Több számunk is népszerű lett, amik aztán megjelentek kislemezen. Játszottunk Bartók-feldolgozásokat is. Egy hatalmas, kétórás műsorunk volt saját számokból és feldolgozásokból. Ennek '71-72-ben országosan is óriási sikere lett.

Említetted Bartók Bélát. Az ő zenéje fontos számodra?

Imádom a zenéjét. Nekem voltak szerzői jogi vitáim a Bartók családdal, mert '95-ben ki akartam adni egy lemezt azokból a feldolgozásokból, amiket Papp Gyulával csináltunk. Ehhez nem járult hozzá a család, ezért erről lemondtam. Amikor a hetvenes években koncerteken játszottuk a Bar-

tók-feldolgozásokat, ez óriási közönséget vonzott. Szerintem így nagyon sok fiatalhoz eljutna a legnagyobb magyar géniusz zenéje. Ma már a legtöbb fiatal nem is ismeri őt.

Visszatérve a Mini történetére, egy idő után kialakult az a felállás, amiben Kunu László basszusgitározott, Balogh „Szivacs” Jenő dobolt, és Németh Károly játszott a billentyűs hangszereken.

Németh Karcsival nagyon régen, '74 januárja óta dolgozunk együtt. '76 nyarán került be Szivacs a bandába, és aztán jött Kunu Laci is. Ez egy rendkívül jó együttes volt, csodálatos ritmusszekcióval. Hatalmas sikereink voltak az Ifiparkban és az egész országban. Játszottunk külföldön – Csehszlovákiában és Lengyelországban. A Szovjetunióban is hatalmas turnéink voltak. Ez egy nagyon jó fusionzenekar lett. A progresszív rockból átcsúsztunk jazzrock-, blues-zenekarba. Óriási volt a ritmusszekció, a szívemhez nagyon közel állt ez a zenekar. Ameddig tudtam, fenntartottam a bandát, 1976-tól '83-ig játszottunk ezzel a felállással. Aztán Szivacs diszidált, és Lakatos „Pecek” Laci jött a helyére. '83-tól nem tudtam fenntartani az együttest. Akkor az élőzene és az egész rockszakma a diszkó és az újhullám miatt olyan kátyuba került, amit a műfaj már nem tudott elviselni. Ezt a folyamatot külföldön is látni lehetett. A kilencvenes években a blues boommal jöttünk vissza, amikor megalakítottuk a R.A.B.B.-ocskát, a Rhythm And Blues Branchot. Megint Závodi Jancsi lett a gitáros, Köves „Pinyó” Miklós lett a dobos, Zsoldos Tamás basszusgitározott, és jött Muck Feri, aki akkoriban vezető szaxofonos volt. Ez a zenekar nagyon szép sikerrel működött hosszú ideig. Rengeteget játszottunk Svájcban és Ausztriában. '92-ben negyven koncertünk volt Nyu-

gat-Európában. '98 januárjában aztán visszajött Németh Karcsi, és akkor újra felvirradt a nap, újra megcsináltuk a Minit.

Visszatérve a Kunu László, Szivacs, Németh Károly felállású Minire, az akkor éppen a műfajban páratlan zenekar volt, mert rajtad kívül csak romák játszottak az együttesben.

Akkoriban az igazán jó muzsikuskok, akik jól tudtak fusion zenét játszani, romák voltak. Ők a jazz felől jöttek, én pedig a rock felől. Én sosem gondolkodtam abban, hogy ki roma és ki nem. Az egy borzalmas dolog, hogy idáig jutott a világ, hogy ez egyáltalán számíthat valamit. Bennem fel sem merült ez a dolog soha. Ami most van, az az utolsó húsz év hordaléka, söpredéke. Én egy öreg hippi maradtam, világéletemben egy demokrata voltam. Annak idején természetes dolog volt, hogy az ember csak azt nézte, hogy ki a barátja, és ki az a jó muzsikusk, akivel meg tudja valósítani az elképzeléseit. Nekem már akkor nagyon jó haverom volt Németh Karcsi, amikor még nem is játszottunk együtt. Vele akkoriban a Royalban szoktunk találkozni. Odajártak Lakatos „Bögöly” Béláék és Radics Béláék is. Mi olyanok voltunk, mint a testvérek, soha nem merült fel bennünk, hogy ki milyen származású. Sajnos ez a mai világ előhozta ezt a dolgot, és ez nagyon nagy gáz.

Említetted, hogy amikor '69-ben Badacsonyban voltatok, átjárt benneteket a hippi életérzés. Utólag hogy érzed, ez a hippimozgalom tényleg annyira csodálatos dolog volt?

A hippizmus egy nagyon nagy dolog volt. Mi csak az oldal-szelét éreztük, de próbáltunk egy kis szabadságot csinálni

magunknak egy kis burokbán, abban a nagyon zárt rendszerben, amiben éltünk. Ezt érezték a fiatalok, ezért is volt olyan hatalmas sikere az együttesünknek. Nekem mindig fontos volt a hippi filozófia – ne háborúzz, szeretkezz. Ezt aztán nem sikerült megvalósítanunk, de egy gyönyörű álom volt. Ezzel nem csak mi voltunk így, mert az egész világon sehol sem sikerült megvalósítani. Ahogy a jó eszmékkel lenni szokott, amikor az emberek megpróbálják ezeket a gyakorlatban áttenni, általában nem sikerül. Én megmaradtam a szívem mélyén egy öreg hippinek. Még egy óriási szerencsém volt, amit csak később vettem észre. Az első nagy közönségem, ami '68 és '73 között volt, a Ratkó-gyerekek voltak. Akkor rengeteg fiatal volt, ők akkor voltak tizen-négy-tizenhat évesek.

A hetvenes években a május elsejei Tabán-koncert elképzelhetetlen volt Mini nélkül.

A Tabán-koncertet mi találtuk ki Margó nénivel, az I. kerületi Művelődési Ház igazgatónőjével. Az első két évben a Kex együttes volt, a Sakk-Matt és a Mini. '72-ben hívtam meg az LGT-t. Abban az évben együtt csináltunk velük egy országos ORI-turnét. Velük lett aztán igazán híres a tabáni koncert. Ez egy csodás, legendás hely volt. Amikor '83-ban feloszlattam a zenekaromat, utána a Tátrai-Török Tandemmel is játszottunk a Tabánban. 1986-ban volt az utolsó igazán nagy koncert a Tabánban, azóta nem játszott ott az LGT. A rendszerváltáskor felélesztettük a Tabánt, május 1-jén és augusztus 20-án is játszottunk ott, én vagyok a zenei szervező. Nagyon nagy erőfeszítésekkel tartjuk fent ezt a hagyományt.

Említetted a Tátrai–Török Tandemet, ami egy nagyon érdekes felállítás volt. Tátrai Tiborral ketten játszottatok egy dob gép kíséretére.

Az akkor egy nagyon modern dolog volt. Ahogy megjelentek ezek a gépek, én rendkívül nagy érdeklődéssel fordultam feléjük. Miután kísérletező zenésznek tartottam magam, mindenféleképpen akartam olyan zenét csinálni, amiben ezeket az elektromos eszközöket használok, mert annyira érdekesnek tűnt az az őrült lüktetés, amit ki lehetett belőlük hozni. Óriási erőfeszítések árán – akkor nem nagyon volt melóm – vettem két kis „szappanosdoboz” gépet. Tibi is állatira megfogta, amikor először mutattam neki. Ő már ’73-ban is volt velem a Miniben. Amikor ’84-85-ben Tibi otthagya a Hobót, én már szőlóban játszottam ezekkel a kis gépekkel. Tibi elhívtam, hogy hallgassa meg, és ő elájult, hogy milyen őrült ritmus van. Akkor csináltunk egy marha jó zenei anyagot. Másfél-két évig melóztunk így, bejártuk egész Németországot. Itthon nem voltunk igazán sikeresek, és Tibi ez nagyon zavarta. Ő a Hobóból jött, akikkel zsufi teltházás bulikat játszottak. Mi kis klubokban játszottunk, ami neki elég savanyú volt, de ennek ellenére nagyon lelkesen csinálta. Ezután alapította meg a Tátrai Bandet.

Ebből az időszakból egy legendás mondás is származik Tátrai Tibortól, hogy „kapcsoljuk be a dobos kollégát”.

Igen, akkor sok nagy sztori volt. A nyolcvanas évek közepén az országos amatőr fesztivál döntőjére elhívtak minket játszani mint vendégművészeket. Amire lement a döntő, mi úgy berúgtunk, hogy Tibi feküdt egy asztalon, én meg csak

valahol üldögéltem, és nem tudunk játszani. Zsufi telthát volt a tamási művházban, ötszáz fiatal zenész várt minket. Kíváncsiak voltak, hogy ezzel az új felállással mit fogunk játszani. Én bekapcsoltam egy gyors ritmust a dobgépen, ez ment harminc percig, mi meg feküdtünk valahol. Tibivel egy hangot sem játszottunk, de szerencsére a gázsit azért kifizették. Ez egy nagy buktesz volt. Többször kérdezték tőlem, hogy miért szeretem ezt a kis Roland nevű „japán csávót”. Mondtam, hogy azért, mert nagyon pontos, nem kér gázsit, és nem piázik. Azt a két kis gépet, mivel játszottunk, nyolc-tíz évvel később kezdték az angol és amerikai house- és technozenét játszó zenekarok használni. Ezzel megelőztük a korunkat, mert ezek a soundok csak akkor lettek igazán népszerűek a világban. A későbbi dobgépek próbálták az igazi dob hangját utánozni. Nekem ezekben a kezdetlegesebb cuccokban pont az tetszett, hogy egy teljesen más, új hangszínen szóltak. Ezzel a Tátrai-Török Tandemmel zeneileg túl előre jártunk. Amikor Németh Karcsi-val '74–75-ben avantgárd jazzrockot játszottunk, azzal is megelőztük a magyar szakmát.

A zenekaraidban a zene mellett a szövegeket is te írtad. Ezek üzenete számodra mennyire volt fontos?

Nekem a zene mindig fontosabb volt, de különösen a korai korszakomban költői szövegeket próbáltam írni – *Keresztes lovag, Halványkék gondolat*. Mindig valami egzotikumot, a kemény világból az álmokba való elvágódást próbáltam megfogalmazni. A szövegek e körül forogtak, de ennek nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget. Már elmúlt több mint harminc év, és látom, hogy a fiatalok a mai napig

imádják ezeket a dalokat. Amikor fiatalemberként írtam a számokat, nem is gondoltam, hogy olyan üzenetük van, amik generációkat átívelve is mondanak valamit. Örülök, hogy tudtam öt-hat ilyen dalt írni. Édesapám öccse nagyon híres jugoszláviai magyar költő és író volt. Valószínűleg valami belém is szorult ebből a költői vénából. De ahogy mondtam, engem a zene mindig jobban érdekelt. Mint rock-, bluesénekes, fuvolista próbáltam a jazzt és a progresszív elemeket ötvözni a zenémben.

A saját generációd mennyire követi a zenédet?

Ebben vannak nagyon jó és nagyon rossz tapasztalataim is. Vannak, akik a bulikon odajönnek, hogy de jó, hogy még mindig játszuk ezeket a régi számokat. De vannak nagyon nagy csalódások is, olyan értelmiségi, ügyvéd és más komoly potentát barátaim, akik 3+2-t hallgatnak. Ők leszoktak teljesen a kultúráról.

Lehet, hogy ti, zenészek tovább álmodtok valamit, amit ők már nem?

Nagyon valószínű. Én legalábbis próbálom tartani a szintet, és a saját kis álmaimba menekülök. Hogy hányan követnek, azt nem tudom. Szerencsére a mostani koncertjeinken nagyon sok fiatal van. Sikerült egy új közönséget kialakítani. Ismerik a régi és az új számokat is. Ezek szerint mond nekik valamit a régi és a mai zenénk is.

Ha megteremthetné a saját „álomvilágodat”, az milyen lenne?

Imádom Polinézá, és sikerült is többször eljutnom oda. Öreg magyar hippik, akik valaha Mini-drukkerek voltak, meghívtak zenélni Hawaiira. Ők szegedi gyerekek, akik a hetvenes évek elején disszidáltak, és azóta is összetartanak. Életem talán legcsodálatosabb időszaka volt, amit ott töltöttem. Jó lenne azt a polinézi világot idehozni Budapestre. Mostanában vettem elő egy régi számunkat, a *Rakétaembert*. Mindig érdeklődtem a tudományos-fantasztikus dolgok iránt. Asimovtól kezdve Lemig mindent olvastam fiatalkoromban, és írtam is ilyen novellákat. Ezek a dolgok a szövegeimben is visszaköszöttek. Bár a legnagyobb álmom mégiscsak a zene. Ez olyan, mint a kábítószer – az ember beleszagol, és nem tudja letenni. Többször is gondoltam arra, hogy abba kéne hagyni, amikor nem voltak sikereim, és anyagi gondokkal küszködtem, de végül mindig a zene győzött. Annak örülök, hogy még ma is nagyon szeretnek az emberek úgy Magyarországon, mint a világ más helyein. A zenével eljutottam Hawaiira, Németországba, Svájcba, Ausztriába, az Egyesült Államokba és Kanadába. Láttam a világot és a magyar tájat is. Kis klubokban, kocsmákban ugyanúgy szeretek játszani, mint a nagy koncerttermekben. Végül is gyerekkorom óta ezt csinálom, és most is azzal foglalkozom, amit imádok.

TÁTRAI TIBOR

gitárművész, zeneszerző

1952-ben született Budapesten. 1996-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztjével, 2010-ben Liszt Ferenc-díjjal, 2011-ben Fonogram-díjjal, 2014-ben Budapestért díjjal tüntették ki. 2011-ben Józsefváros díszpolgára kitüntetésben részesült.

Arra kérlek, hogy mesélj a gyerekkorodról és arról, hogyan jött a gitározás az életedbe.

Én egy „hót” proligyerekként kezdtem a karrieremet. Szüleim nem voltak igazán jó fejek kicsi koromban. Magunkra hagytak minket az öcsémmel, én a nagymamámnál nőttem fel Angyalföldön, a Forgács utcában, a Vasas-pályánál. A nagypapám viszonylag korán meghalt, így ketten maradtunk nagymamámmal, aki egy másik generáció volt, és ezért nem volt meg közöttünk az az összekötő kapocs, amitől egy szülő többet tud adni egy gyereknek, mint egy nagyszülő. Egy nagyszülő nem sokat látott a világból, legalábbis nem azt, amit én szerettem volna látni. Jártam az iskolába, verekedtünk éjjel-nappal. Negyvennyolc fős osztály volt, ezért el kellett döntenem, hogy ki a nagyokos és ki a kevésbé nagyokos. Egyszer csak, ötödikes-hatodikos koromban meghallottam a rádióban a régi gitárzenekarok, a Shadows, a Ventures meg a Spotnicks nótáit. Engem úgy elvarázsolt a gitár hangja, hogy abban a pillanatban kész voltam. Állandóan

irkáltam be a Rádióba, hogy ezt meg ezt a nótát még egyszer játsszák le. Odáig fajult a dolog, hogy már gitárt is csináltam magamnak fejes vonalzóból, amit felhúroztam damillal. A nagyfater horgászott, tőle nyúltam damilt. Fel is bundoztam a vonalzót, csak épp fordítva – a nyak végén voltak a bundok között nagyobb távolságok, az elején pedig a kisebbek, mert valahogy így emlékeztem rá. Annak idején az összes proligyereknek az volt a nyaralás, hogy elmentünk valami drehás [köszörűs, esztergályos, marós – a szerk.] műhelybe hordani a melósoknak a parizert, meg takarítani a meló végén – hogy addig se legyünk otthon. A hetedikről nyolcadikra menő nyáron ebből háromszáz forintos kőkemény havi jövedelmem származott, amihez nagymuter még hozzátett öt kilót, és akkor megvettem életem első gitárját. Ez a gitár a Szegedi Ládagyár csúcsterméke volt, egy ótvaros gyöngye kis hangszerecske, és természetesen nem elektromos. Mai napig is kint van a falon örök mementóként. Ez a gitár követett engem mindenhová, ahol laktam. Meg voltam örülve, éjjel-nappal gitároztam. Nyolcadikos koromban az osztályban már három együttes volt, ebből kettő viszonylag jól is játszott. Az egyik mindenféle Rolling Stonesokat ordibált, és rángatóztak, a mi bandánk pedig Shadowsokat meg egy pár Beatlest játszott. A zenekarok között már akkor megvolt ez a stílusok szerinti különvonulás, ami akkor különösen élesen működött. Tulajdonképpen a gitáron és a zenélésen kívül más nem nagyon érdekelt. Néztem a *Táncdalfesztivált*, a különböző *Ki mit tud?* műsorokat, és amit láttam, azt próbáltam levenni, és gyakoroltam a fülem után. Emlékszem, hogy magamtól jöttem rá, hogyan kell improvizálni. Játsoztam a gitáron, és egyszer csak rájöttem, hogy a pentaton hangok hogy vannak a gitáron sorban. *Heuréka*–

Megtaláltam című műsor – juj, tudok improvizálni. Annak idején sehol sem tanítottak ilyen dolgokat. A Csepei tanított gitározni, de ő meg ilyeneket nem mutatott. Állandóan be volt kötve a csuklója, kamu ínhüvelygyulladás volt, hogy az órákon ne kelljen gitároznia. Egyszer mondtam ezt egy nálam tíz évvel idősebb srácnak, ő meg csodálkozott, hogy azóta is, amióta ő járt hozzá, be van gyulladva a keze.

Akkor történt egy csoda. Tizenhat éves voltam, már versenyszerűen bunyóztam, amikor a haverom, Tercs Feri mondta, hogy el kell menni a Danuviába, és ott meg kell nézni Radics Bélát, a Sakk-Matt együttes gitárosát. Én elmentem tizenhat évesen, és másnap már nem is mentem iskolába. Nekem eldőlt az életem, tudtam, hogy nem érdekel más.

Jimi Hendrixet, a Creamet előtte is ismerted, vagy először Bélától hallottad a zenéjüket?

Bélától hallottam először. '68 magasságáról beszélünk, amikor még a tömegkommunikáció az volt, hogy bekapcsoltad a rádiót, és ha elcsípted a Luxemburgot, és ha nem nagyon úszkált a hang, hallottál valamit a nótákból. Akkoriban minden banda a Luxemburgról vette le a számokat, és sok akkordhibával játszottak, mert amikor elvitte a feeder a hangot, azt az akkordot játszották oda, amit ők gondoltak.

Szóval a Danuviában megláttam Bélát, ahogy gitározik. Tercs Feri akkor már egy kicsit bennfentes volt, és ezért fel tudtam menni a színpad oldalán, onnan hallgattam. Igyekeztem összebarátkozni Bélával, a bodyguardja voltam, és cipeltem a gitárját. Rövid időn belül már fel is léptem a Sakk-Matt együttesel. Szeptember környékén volt, amikor először hallottam Bélát a Danuviában, és aztán a szil-

veszteri bulin is a Sakk-Matték játszottak. Éjfélre szegény Bélám már nagyon be volt bombázva, felfeküdt a zongorára, közben meg kellett volna játszani, mert a közönség balhézott. Én összesen három számot tudtam elejétől a végéig. Azt nem tudom elmondani, mennyire meg voltam ijedve, amikor előhúztak, hogy „na, Tibike, gyere csak ide, te tudsz szólógitározni”. Azt a három nótát eljátszottuk, még valami kis variáció is volt. Egy fél kanyart, ami olyan fél óráska volt, elbirkóztam ott, a színpadon Béla gitárjával. Erre amíg élek, emlékezni fogok.

Te hogyan emlékszel vissza Radics Bélára mint gitárosra?

Én nem akarok megbántani egy gitárost sem, mert a gitár a legjobb hangszer, és ha valaki erre áldozza az életét, az nekem nagyon bejön, de akkor a „nullajóska” senkik gitároztak. Akkor azt hittem, hogy mindenki tud gitározni, de aztán kiderült, hogy erről szó sincs. Tizenhat évesen, miután Bélát úgy tízszer hallottam játszani, elmentem meghallgatni egy másik gitárost, aki akkor nagy királynak volt kikiáltva. Az a gitáros úgy játszott, hogy mai füllel el sem hinnéd, hogy valaki ilyet meg mer próbálni. Egy olyan torzítóval, ami a gitárhangból csak zizegést csinált, bárhol is játszott rajta, ilyen kamu gyors pengetésekkel szaladgált a gitáron oda-vissza. Olyan süket volt a közönség, hogy azt hitték, hogy ez a gitározás. Én mindenkinek azt mondtam, hogy tessék eljönni, és megnézni Radics Bélát, hogy hogyan játssza el a Bill Haley-nótákat, amiben időnként elég komoly gitározás van, és utána hogy játssza a Creamet, és hogyan játssza Jimi Hendrixet. Abban az időben a kultúrházakban a buli még általában négy kanyar volt. Béla az elsőben eljátszott tizenöt

Shadowst, de úgy, hogy a szíved kiszakadt, a másodikban eljátszották a Beatleseket és az aktuális popszámokat, a harmadikban már kezdődött a nekifeszülés, jöttek a rock & rollok, és a negyedik kanyarban jött Jimi Hendrix, a Cream és a legvadabb rock & roll számok. Béla mindent nagyon jól játszott. Az az igazság, hogy amikor a Sakk-Matt együttes átalakult Tűzkerékké, egy év múlva Béla kezdett nagyon szétesni. Nem tudta feldolgozni azt a sikert, amiben ő részesült. Én ott álltam az Ifiparkban, amikor tízezer ember minden csütörtökön azt kiabálta, hogy „Bélát a Pártba”. Tüntetés volt Béláért, annyira szerették. Másrészt nem bírta elviselni, hogy az akkori vörös diktatúrában három zenekar csinálhatott lemezt, és az összes többi nem. Béla a hihetetlen sikerek ellenére sem csinálhatott. Ma el sem lehet képzelni, hogy valaki minden héten tízezer embert behoz egy helyre. Ő egy ufó volt. Több éven keresztül tízezer ember volt a koncertjein a budai Ifiparkban. Ugyan az Ifipark igazgatója, Rajnák Laci bácsi, aki egy nagy vörös ügynök volt, mindig ellopta a jegyeket, és nem tízezret, csak négy-ötezret vallott be, így lenyúlta a lét. Ilyen van ma is, de ezt ők találták föl annak idején. Amikor Béla Budapesten bármelyik ifiparkba elment játszani, az csuma tele volt. Képzeld el, mennyi lemezt adhattott volna el, és milyen jól állhatott volna anyagilag. Béla ugyanabban a kis lukban halt meg, ahol született.

Nagyon érdekes, hogy az akkori politikai vezetés mit találhatott benne, amiért így mellőzték, hisz ő a nép egyszerű fia volt, akár még jó kádernek is tarthatták volna.

Igen, csak ő nem úgy volt jó káder, ahogy ők szerették volna. Én azt nyomom ma, hogy nem megyek be a különböző tele-

víziókba playbackre muzsikálni, hanem azt szoktam mondani, hogy Szűcs Totyával bemegyünk, és élőben játszunk valamit. Csak most pár éve vágtam le, hogy mi történt Bélával annak idején. Bélát életében először behívták a televízióba, hogy „na, Béla, játssz el egy Shadows-nótát”. Nem Jimi Hendrixet, nem Creamet, nem rock & rollt, hanem egy Shadows-nótát. Az emberek részéről annyira nagy volt a nyomás, hogy be kell kerülnie a tévébe, hogy muszáj volt behívni. Azt mondták, hogy angol szöveget nem énekelhet, nem játszhat Hendrix- vagy Cream-számot, csak egy Shadows-nótát, amit előre felvesznek. Erre Béla azt mondta, hogy „micsoda, vegyük föl előre? Nem, én élőben akarok játszani.” Erre azt válaszolták, hogy élőben sajnos nem lehet muzsikálni. Nem csodálom, hogy tudta magáról, hogy ő kicsoda, miután hóna alatt a gitárjával körbesétált és megnézte azt a sok senkiházit, ahogy vakargatták a hangszerüket. Bélának meg semmilyen lehetősége sem volt rá, hogy komolyabb elismerést szerezzen magának.

Abban az időben te versenyszerűen, nagyon eredményesen bokszoltál is.

Nézd, angyalföldön két sport volt: a futball és a verekedés, vagy egyszerre mind a kettő, attól függően, hogy hogy jött ki a lépés. Elképesztően tehetségtelen vagyok futballban, de a bunyó az jól ment. Elég agresszív voltam, meg a bokszbán a ritmusérzék egy kötelező dolog. Nagyon sok sportban, de a bokszbán különösen. Azzal meg nekem nem volt bajom. Én általában egy másodszándékú bunyót játszottam, tehát kontrából ütöttem, ahhoz pedig nagyon kell nézni, hogy mi a menetrend. Hogy hogyan kell beleverni kereszt-

be, hogy az ember ne kerüljön különösebb bajba. A legnagyobb eredményem az ifjúsági félnehézsúlyú magyar bajnoki cím volt. Ezáltal bekerültem a válogatott keretbe, de akkor már ott volt a gitár. Akkor azt mondtam, hogy hölgyeim és uraim, köszönöm szépen, engem ez a verekedés tovább nem érdekel, mert gitározni akarok. Nem szoktam újságcikkeket eltenni, de egy a mai napig is megvan, ami egy jó poén volt. Még a nagyalakú Magyar Ifjúsága című újságban – ami akkora volt, mint a Népszabadság, és kék feliratos volt – jelent meg egy cikk, aminek az volt a címe, hogy a gitár kiütötte a bokszesztyűt. Panaszkodtak az ökölvívóedzők, hogy abbahagytam a bunyót, és elmentem muzsikálni.

Beszélgettünk Radics Béláról, most arról kérdeznélek, hogy mit gondolsz Béla példaképéről, Jimi Hendrixről.

Jimi Hendrix úgy gitározott, hogy nincs nála jobb. Vehetjük egy emberi etalonnak, egy csúcsnak, ahogy ő gitározott. De az, ahogy Hendrix játszott, csak az egyik része a dolognak, a másik az, hogy milyen számokat írt. Minden nótája világhírű, és örök evergreen. Tizenhat éves koromban halottam először Hendrixet, és volt öt-hat nagyon komoly pillanat az életemben, amikor újra fölfedeztem az öreget, és akkor megint senki mást nem hallgattam hónapokon keresztül. A mai napig is úgy vagyok vele, hogy az én muzsikám töltése, alapja Jimi Hendrix frazírozása, ahogy ő fogalmazza a hangokat. Ő a legnagyobb mester, de azt hiszem, nem csak nekem.

Most is van bandád, amivel Jimi Hendrix-számokat játszol.

Igen, a Magyar Atom. Ennek a zenekarnak a jogelődje a Radics Béla Emlékzenekar volt, amit Béla halálakor alakítottunk, és túlnyomórészt Hendrix-számokat játszottunk. Aztán teltek-múltak az évek, átalakult a banda, de mai napig ugyanolyan lendülettel és szeretettel játsszuk ezeket a Hendrixeket. Úgy gondolom, hogy amíg élek, nekem mindig lesz bandám, amivel Hendrix-számokat fogok játszani.

Miután abbahagytad a versenyszerű sportolást, hogyan alakult a zenészkarriered?

Engem Radics Béla valami hihetetlen gyorsan bevett a bandájába. Roadolgattam-roadolgattam, és egyik pillanatról a másikra azt vettem észre, hogy én is ott állok Béla mellett a színpadon. Ő volt az első Magyarországon, aki ilyen csinált, hogy engem nem akkordgitárosként vett be a zenekarba – mert a Sakk-Mattban volt egy akkordgitáros, Csuha Lajos, aki nagyon jól énekelt is –, hanem másik szólógitárosként. Nyilván nem gitároztam annyit, mint Béla, mert ő vitte a frontot, de nagyon sok nótában rázhattam. Mai fejjel belegondolva ez egy nagyon tiszteletre méltó dolog, hogy Béla bevett maga mellé egy kis lurkót, egy kis fiatal jampecot, akiről úgy gondolta, hogy jól gitározik, és engedte, hadd nyomja. Ez '69-ben egészen különleges dolog volt.

Miután Radics Béla zenekarából eljöttél, már nagyon fiatalon komoly zenekarokban játszottál.

Igen. Szerintem viszonylag jól kommunikáltam abban az időben.

Szerintem elsősorban nagyon jól gitároztaál.

Az csak az egyik dolog, mert nekem van egy csomó olyan barátom – például akitől gitározni tanultam, Mogyorósi Laci –, aki nem kommunikált igazán jól, nem volt elég szerencsés sem, és ezáltal nem is került be híresebb bandába. 1970 körül a bandák oszlottak egymás után, és amikor kiugrott egy arc valamelyik bandából, akkor az végigszaladt az egész szakmán, mert az valahová bekerült, de valaki jött a helyére stb. Akkor éppen feloszlott a Hungária együttes, amit én egyébként nagyon csipáztam. A *Csavard fel a szőnyeget* egy nagyon kemény szám volt. Eljött onnan Csomós Peti és Sipos Peti, a basszgitáros. Sipos Peti volt ott a fő agy, és ő összejött Pápai Faragó Lászlóval, így megalakult az új Juventus együttes, amibe kellett egy ifjú titán. Akkor engem bevettek, én rángatóztam ott a gitár nevű hangszeren. Nagyon hamar be is jött ez a banda. Akkor jöttek haza Jackie-ék a Syriusszal Ausztráliából. Nagyon jól működtek, nagyon jól ment nekik, de Ausztráliában mondták nekik, hogy ha újra ki akarnak menni, akkor kell egy gitáros is a bandába. A hetvenes évek elején egy együttes gitár nélkül nem volt igazi zenekar. Jackie itthon szaladgált összevissza, nézelődött, és a legnagyobb meglepetésemre engem talált ki magának. Én akkor nem voltam olyan képzett gitáros, mint amilyen volt néhány akkor Magyarországon, de nagyon vad voltam abban az időben. A Hendrix-féle löket az elkapott – erősítőrugdosás, gerjesztés, húrtépés és őrzöngés. Jackie úgy gondolta, hogy egy olyan – idézőjelben mondván – konzolidált kultúrgaleriben, mint a Sirius volt akkor, egy ilyen vadember, mint én, jó színfolt lesz. Ez egy új fejezet volt az életemben. Addig én rock and roll-, bluesgitároska voltam,

semmiféle plusz dolog nem keveredett a stílusomba. Jackie kihúzta belőlem a kisördögöt. Az első próba brutális volt, mert a zenekar többi tagja nem igazán engem akart a bandába. Pataki Laci Mogyorósi Lacit akarta. Az első próba Újpesten, a Dallos Ida Művelődési Házban volt. Odamentem Patakihoz – szervusz, szervusz –, és aztán ő azt mondta, hogy akkor a következő darabról lenne szó. Egy olyan nehéz unosonót mutatott, ami – finoman fogalmazva – nem állt nekem kézre. Nem tudtam rögtön megtanulni, ezért hazafele mondtam Jackie-nek, hogy én ezt most gyorsan abba is hagynám, keresek valami más munkát. Emlékszem, hogy olyan durván letolt Jackie, hogy szinte megijedtem. Annyira számon kérte, hogy nem azért hívott ide, hogy itt nyekeregjek, hanem hogy gitározzak. Aztán hoztam is a formámat rendesen, nagyon jól működött a dolog, de valamiért nem mentünk ki Ausztráliába, és körülbelül tizenhat másodperc alatt feloszlott a Syrius, ment mindenki a világ minden tájára.

Pont ekkor volt a Miniben egy átalakulás, Papp Gyula elment onnan. Addig a Miniben csak billentyűs volt, gitáros nem. Akkor Török Ádámmal kitaláltuk, hogy csináljunk modern gitárzenét. Sokat kísérleteztünk, nagyon érdekes „repülő” nótákat csináltunk, amikkel másoltuk ezeket az amerikai kábitószeres zenéket. Nagyon nagy örület volt, nagy sikerünk volt. Annyian jöttek a koncertünkre, hogy az emberek lefeszeggették a rácsokat a Bem rakparton. Ádámmal volt egy olyan bandánk is, hogy Tátrai–Török Tandem, amiben ketten játszottunk, meg egy dob gép. Ádám hatalmas feltaláló volt. Volt neki két szappanosdoboz méretű kis szekvenszere. Az egyik volt a dob gép, ami tudott talán három ritmust, a másik meg a basszusokat játszotta, de

összesen két harmóniát tudott befogadni. A szerzeményeinket ehhez alakítottuk, ezért kétakkordos nótákat játszottunk.

A „nagy” Syrius után lett még a Syriusnak egy kevésbé legendás felállása, amivel lemezt is csináltak.

Mi ezt úgy hívtuk, hogy az „ergya” Syrius, de a Széttört álmok egy jól sikerült lemez volt. Ez a Széttört álmok persze nem az a szvit volt, amit Jackie-ék csináltak, csak a címe volt ugyanaz.

A Mini után hogyan alakult a pályafutásod?

Akkor egy nagyon jó lehetőség jött, mert a Generál együttes szétesett. Révész Sanyi kiugrott a bandából, és a csajok is elreppentek. Ez a banda akkor már nagyon jó nevű együttes volt, nemcsak Magyarországon, de az egész „szoci” blokkban is. Sokat játszottak az NDK-ban, Lengyelországban, Bulgáriában, a Szovjetunióban stb. Lengyelországban különösen nagy sztár volt ez a csapat. Én akkor pont Charlie-val nyomtam az Olympia együttesben, mert ők akkoriban jöttek haza külföldről, és én beugrottam a bandába. Így játszogattunk egy pár hónapig, amikor jött ez a lehetőség a Generál együttesrel, ami nagyon sok munkát és viszonylag jó megélhetést jelentett. Így alakult meg a „Charlie-s” Generál együttes. Novai Gabi nagyon jó nótákat írt abban az időben.

Téged mennyire érdekel a zeneszerzés?

Pár dolgot írtam már, amit szeretek, és amit esetleg a közönség is elfogad, de én nem úgy születtem, hogy ez lenne a dolgom. Ha otthon ülök, nem nótát írok, hanem gyakorolok, skálázok és mindenféle rafinált ujjtörő mutatványokat találok ki. Nekem az a menet, hogy szeretek gitározni. Aztán az élet rákényszerített, hogy zenét írjak, mert az egy jó dolog, amikor csönget a postás, és jön a jogdíj.

A Skorpió egy nagyon sikeres zenekar volt, és ráadásul ott trióban játszottál.

Skorpióban nagyon tekerős dolgokat játszottunk. Frenreisz Karesz mondta, hogy csináljunk egy zenekart. Mondtam, hogy OK, de csak akkor, ha trió lesz, mert nem akartam olyan rágógumizenét játszani, amit Kareszék akkor játszottak. Nem igazán voltam rágyógyulva az ilyen zenére, sőt a mai napig sem vagyok. Örültem, hogy Karesz ebbe belement. A banda feloszlása után jó pár évvel később volt egy Skorpió-koncert a BS-ben, és elkezdtek megnézegetni ezeket a régi nótákat. Kiderült, hogy nagyon meg kell kapaszkodni, mert ezt a zenét, amit akkor játszottunk, ma speed metálnak hívják, annyira gyors dolgok voltak. Akkor Karesznek jó ötlete volt, hogy nagyon gyors számokat játszunk. Ezt szerette is a közönség.

A Skorpióban egy nagyon szép Gibson gitáron játszottál.

Igen, ez az egyik hangszerem, ami a régebbi időkből most is megvan. Ez egy L5 S Gibson. Én ezelőtt egy maszek gitáron játszottam, de Karesz azt mondta: „Tibuszám, ilyen simlis hangszeren nem fogsz itt játszani a zenekarban, tes-

sék, itt vannak a prospektusok, válassz egyet, aztán majd levonjuk a gázsídból.” Azért választottam ezt a gitárt, mert már a prospektusban lévő képről láttam, hogy egy komoly hangszer. Kétszer-háromszor olyan drága volt, mint egy Les Paul modell. Karesznek volt egy barátja New Yorkban, aki megvette és elküldte a gitárt. Ahhoz képest, hogy ráböktem a képre, két-három hét múlva ott volt a Gibson. Ez volt életemben az első, hogy új hangszernek nyitottam ki a tokját.

Szerintem a Skorpióban egy kicsit más világot gitároztál, mint ami rád igazán jellemző.

Abban dologban a blues nem mindenhol fért el. Ha lehet, becsempészek minden rázásomba egy kis bluest, mert abban érzem magam igazán kényelmesen.

Mikor érezted azt, hogy megtaláltad az igazi hangod a gitáron?

Amire én azt mondom, hogy öntudatra ébredt a dolog az agyamba, az a Hobo Blues Bandben volt. Előtte borzalmasan süket, tehetségtelen figurákkal dogoztunk évtizedeken keresztül, akik a lemezgyárban és a filmgyárban voltak technikusok meg hangmérnökök. Póka Egon meghívott, hogy menjek gitározni az *Oly sokáig voltunk lenn* című lemezre, akkor még nem voltam az együttes tagja. Ott volt életemben először, amikor Kóbor Mecky – akinek a stúdiójában felvettük a lemezt – kiment, és hagyott minket a stúdióban vacakolni, hogy Póka Egonnal, akinek elég nagy műszaki érzéke van, mi állítottuk be gitár hangszínét. Végre nem az volt, hogy mondom a hangmérnöknek, hogy egy

kis magas meg egy kis mély kellene a gitárhanghoz, mintha egy vaknak magyaráznám a színeket. Ott kezdtünk megvilágosodni Egonnal, hogy nem szabad hagyni, hogy a technikusok dumáljanak, és olyanokat mondjanak, hogy a gitár hangja műszeresen jó. Végre eljutottunk oda, hogy Póka tekergethette a gombokat a stúdióban, ettől mindjárt megszólaltak a hangszerek, amitől ki is nyílt rögtön a csipánk. Az első anyag, amit megcsináltunk, az *Bill Rossz vér* című lemeze, és utána rögtön megszületett a *Vadászat*, ami szerintem annak az időnek az egyik korszakalkotó lemeze volt. Nemcsak miattunk, hanem főleg Hobo miatt, aki egy olyan sztorit tett le az asztalra, ami abban az időben elég komoly revolúciónak számított. Szövegében rettenetesen modern és kőkemény volt, mi meg Egonnal, azt hiszem, fölnőttünk a feladathoz. Akkoriban Egonnal szinte össze voltunk nőve. Az én gondolatom az ő gondolata volt, és ugyanez fordítva. Biztos minden zenésszel előfordul az életében egyszer-kétszer, hogy olyan baráti kapcsolat alakul ki egy másik muzsikussal, amiben tökéletesen elfogadom a te gondolatodat, és ez téged annyira inspirál, hogy teljesen nyílt szívvel mondasz rá valamit, amire én még tudok reagálni, és egyszerűen felrobban a dolog, és nagyon szép dolgok születnek.

Póka Egonnal a Hobo Blues Bandben játszottatok először együtt?

Igen, a Hobóban játszottunk először együtt, de korábban is ismertem őt. Annak idején Egonnak egy elég vad kéglíje volt, ott lakott Révész Sanyi és Mogyorósi Laci is. Kommunális életet éltek, ami elég vidám tempó volt. Egonnak volt egy szőrös basszgitárja. Ő csinálta azt a basszgitárt, és az

volt benne a poén, hogy birkabőrrel volt bevonva. Elképesztő hangszer volt.

A Vadászat című lemez hogyan született? Földes László hozta a szövegeket, és ti arra írtátok a nótákat?

Laci hozott egy *Háború és béke* vastagságú papírköteget, lehelyezte az asztalra: „Uraim, tessenek parancsolni, itt van az anyag, erre kell lemezt írni.” Mi jó nagy trógerék voltunk meg vagyunk is Pókával, amikor Laci kiment, összenéztünk, na, hogy osszuk el a lapokat? Mondom, páros, páratlan, páros, páratlan... Így született a *Vadászat* lemez. A BS-ben volt egy nagy lemezbemutató koncert, Szikora János rendezte, Bachman Gábor tervezte a díszletet.

Akkoriban ti nagyon sokat játszottatok a Hobo Blues Banddel.

Nagyon népszerű zenekar volt, a korábbi bluesaik miatt is, meg Laci nagyon beletalált abba, hogy a régi nagy rhythm and blues és rock and roll nótákat elkezdte magyarra fordítani. Nem tudok róla, hogy addig Rolling Stones-, Jimi Hendrix- meg más ilyen számokat valaki magyarul énekelt volna. A közönségnek a zenei nyomáson túl bejött az is, hogy hallhatta, ezek az emberek miről énekelnek odakint. Laci nagyon igényes, jó fordításokat csinált. Én is elcsodálkoztam pár nótán, hogy miről szól.

Mennyi ideig tartott ez a nagy összhang, együttgondolkodás Pókával?

Jó sok lemezt felvettünk együtt. Aztán volt, hogy kipenderültem a bandából, aztán visszapenderültem. Akkor csináltuk meg a *Tábortűz mellett* című dupla lemezt.

Amikor elmentél a Hobóból, annak zenei vagy inkább személyes okai voltak?

Zenei oka sohasem volt. Simán hülyegyerekek voltunk, akiknek bejött, és ezért mindenki osztotta az ésszt, mindenki nagyon okos volt, a másik meg még okosabb, ezen aztán lehetett veszekedni, és meg lehetett sértődni. Ma már ilyen nincs. Például a Magyar Atomban egyetlenegy hangos szó sem volt soha. Megértünk már, elmúlt a tizen-huszonéves örület. A kompromisszumkészség mindenféleképpen nő a korral, ez egészen biztos.

Mikor merült föl benned először, hogy saját zenekart csinálj?

Nekem ez sohasem jutott eszembe. Volt az a banda, hogy Tátrai-Török Tandem, és akkor összejöttek egy basszgitárossal, Kovács Tomival, aki azóta sajnos meghalt. Mondta, hogy szeretne ebben a Tandemben basszgitározni. Ő amúgy építési vállalkozó volt, és egy csomó jó feltételt kínált felszerelésben és minden másban. Gondoltam, mi sem egyszerűbb, a kis szappanosdoboz szekvenszert kirakjuk, és jön Tomi helyette basszgitározni. Így már bluest is tudtunk játszani, amit azzal kis géppel nem lehetett. Akkoriban így, hárman muzsikálgattunk. Engem már nem érdekelt a siker, mert már megvolt többször. Nem voltam rá éhes, de Tomi életében először került olyan helyzetbe, hogy két, számára nagy arccal, mint Ádám és én, egy színpadon játszhatott.

Ezt nagyon élvezte, és kitalálta, hogy csináljunk Tátrai Bandet. Ki merem mondani, hogy először egy elég nagy hülyeséget csináltam, mert azt találtam ki, hogy teljesen zöld, éretlen fiatalokkal csinálók bandát – hogy majd az a fiatal erő milyen jó lesz, és hogy fogja vinni a dolgokat. Találtam egy nagyon szimpatikus srácot, Vertig József énekest, aki egy szörnyű autóbaleset folytán egy évre rá meghalt, és mellette még csajok voltak a zenekarban. Teljesen popra vettem a dolgot, de ez nekem nem feküdt igazán, nem nagyon élveztem. Egy év után közös elhatározással azt mondtuk, hogy puszi, köszí, fejezzük be, mert ennek nincs semmi értelme. Akkor elhatároztam, hogy csak akkor fogok újra összerakni egy zenekart magamnak, ha komoly férfiakkal játszhatom benne. Gondoltam Demjén Rózsira és Charle-ra is, de Charlie állandóan külföldön volt. Egy barátomnál volt egy házibuli, ahol Charlie is előkerült. Ő akkoriban nyolc-tíz hónapokat dolgozott hajón, ami elég kemény meló volt. Megkérdeztem tőle, hogy van-e kedve valamit együtt csinálni. Mi, ugye, már játszottunk együtt a Generálban is, és annak idején nem vesztünk össze, jóban voltunk, szeretjük egymást. Ő azt válaszolta, hogy miért ne. Elmentünk Dorozsmai Peti stúdiójába, ő betett valamilyen gépbe egy ritmuskát, Pálvölgyi Géza fogott rá néhány harmóniát, és én elkezdtem egy cuppogó, nagyon száraz, vékony gitárhangon játszani. Az első egy-két Tátrai Band-lemezen ez egy nagyon jellegzetes gitárhang volt. Egy ócska kis Casio gitáron játszottam, aminek cérnavékony hanga volt, és amit újjal pengettem. Charlie erre, amit ott, Dorozsmainál improvizáltunk, rádörmögött valamit, és ez lett az első nóta, a *Take it easy, baby*. Ebben nem is volt szöveg, csak dörmögés és lihegés. Tulajdonképpen ment egy groove, amit mi körbe-

muzsikáltunk. Ez már az első visszahallgatásra olyan volt, hogy mindenki fölkapta rá a fejét, hogy hoppá, itt valami bekerült a levegőbe, valami szaga lett a dolognak. Utána elkezdünk írni a nótákat, nekünk nagyon tetszett a dolog. Kovács Tomi nagyon jó szövegeket írt, és bírta anyagilag támogatni a vidéki turnékat, ahol sorban megbuktunk. Akkor már kész volt az *Illúziók nélkül* című nagylemez, amin egy csomó borzalmasan erős nóta van. Jártuk a vidéket, és a kutya sem volt kíváncsi ránk. Nem voltunk a rádióban, nem voltunk ismertek. Emlékszem, hogy Kazincbarcikán tizennégy fizető néző volt, és megérkezett a nyolctagú Tatrai Band teherautóval, kamionnal stb. Egyszer csak, a második lemezünknel az történt, hogy Pálvölgyi Géza odajött, és azt mondta, hogy van még itt egy nótája, egy táncdalfesztivális szám. Akkor egyébként már fölvevők a lemezt. Kérdezte, hogy mit csináljunk vele. Hát, mondom, feltesszük a lemeze, mert ha rátesszük, az jobb, mintha nem tennénk rá. Na, ez a nóta volt a *New York, New York*. Erre rácsókoztak a rádiók. Valami politika is belekerült a dologba, mert akkor volt az, hogy a magyar zenészek megtámadták a rádiókat, hogy nem játszanak magyar szerzeményeket, csak külföldi számokat. Akkor az összes rádió összefogott, hogy majd ők játszanak magyar számokat is. Ez valahogy egy szerencsés történelmi pillanat volt. Ezzel a *New York, New York*-kal demonstrálták a rádiók, hogy ha jó egy magyar nóta, akkor azt játsszák. Azon a nyáron a vízcsapból is ez a szám folyt, és egy pillanat alatt országos sztárok lettünk. Sportcsarnok után Kongresszusi Központ, a vidéki nagyvárosokban csak sportcsarnokokban játszottunk. Elképesztő, hogy milyen népszerű lett a banda.

Ezután ismét jött egy duó az életedben, Szűcs Antal Gáborral megalakítottátok a Latin duót.

Tulajdonképpen Totyesszal ez nem is a mi ötletünk volt. 1999-ben egy tévéadásban akartak velem csinálni egy interjút, és az volt a kérés, hogy gitározzak valamit. Nem szeretek egyedül gitározni, ezért szóltam Totyának, mert tudtam, hogy van egy duója, amivel játszanak latin dolgokat. Gondoltam, megtanulok egy pár számot, és azt ott eljátsszuk. Öt-hat nótát összeraktunk, ez lement a Duna TV-n, és utána elkezdett csörögni a telefon, kérdezték, hogy ezt hol lehet megvenni. Így indult el a dolog. Megcsináltunk egy pár bulit, és egyik pillanatról a másikra nagyon sok helyen játszottunk. Jött az ötlet, hogy amit játsszunk, vegyük föl lemezre koncertverzióban, és adjuk ki. Aztán mégis bementünk egy stúdióba, de az anyag összesen öt nap alatt lett feljátszva, megkeverve. Ez irgalmatlanul kevés idő egy ilyen típusú munkánál. November környékén kiadtuk a cédét, és januárban már aranylemez lett. Tőlünk teljesen függetlenül egy olyan karriert futott be ez a dolog, hogy az hihetetlen. A bluesbandáimmal, ha játszom egy helyen, ott az ivararány kötelezően 90-95% férfi, 5-10% nő. Nem jönnek el a csajok a bulikra, nem szeretik a bluest meg a jazzt. Csak egy-két őrült van, aki ebben benne van. Ez a latin zene meg azonnal megmozgatja a csajokat, mindjárt riszálja a csípőjét mindegyik. Ezáltal, hogy a hölgyek szeretik, a fiúk is jönnek velük a bulikra.

Úgy gondolom, hogy Te egy kísérletező típusú muzsikuss vagy.

Akiket szeretünk, őket azért szeretjük, mert ezek az emberek vagy csapatok csináltak meg valamit először. Amikor

egy stílus kezd feljönni, vannak a feltalálók, akik kitalálják, és aztán jönnek a replikák, aki húzzák le róla a bőrt, de azokra a zenészek már nem kíváncsiak. A legszebb dolog mindig az, amikor az ember úgy kezd el csinálni valamit, hogy csak egy elképzelése van a dologról, de természetesen biztosan nem tudhatja, hogy végül is milyen lesz, amikor megvalósul. Hazugságnak érzem azt, amikor hallok ilyen süket dumákat, hogy mi olyan muzsikát játszunk, mint az amerikaiak. Ők meg se próbálnának egy magyar nótát eljátszani. Ezt rögtön rövidre is zárhatjuk azzal, hogy cipőt a cipőboltból. Ahol élsz, annak az országnak a hangulatát, annak a baráti társaságnak, ismerős galerinek a miliójét árasztod. Én ezt mindig föl vállaltam, és nagyon-nagyon korán elhatároztam, hogy senkire sem akarok hasonlítani, és csak a saját magam figcsijeit [motívumait – a szerk.] játszom. Mindenkinek az áll jól, ha megpróbálja saját magát beletenni a zenébe.

Nagyon sokat használtad azt a speciális, szájgitárnak hívott cuccot, amit elég kevés gitárosnál lehet hallani. Te hogyan találtál rá erre a hangszínre?

Amikor a Generál együttes alakult, akkor hallottam először Jeff Becket ilyennel játszani. Láttunk egy fényképet, amin egy katonai szimatszatyorban volt az oldalán a doboz, és abból jött ki egy cső, amit a szájába vett. Azt se tudtuk, hogy ezt szívja-e vagy fújja. Épp akkor vett felszerelést a Generál együttes, kint voltak a srácok valahol Nyugat-Európában, ott akkor hozták be Amerikából ezt a talkboxot, és ők vettek nekem egyet. Én azóta is szerelmes vagyok belé, és azóta is használom. Nem úgy mondanám, hogy kitágítja a gitáro-

zás lehetőségeit, inkább egy teljesen más dimenzióba lépsz azáltal, hogy a hang karakterét folyamatosan tudod változtatni. Ez majdhogynem hogy olyan, mintha szaxofonoznál, annyira irányítható az artikulálás miatt a gitárhang.

A zenei kísérletezőkedvet az is mutatja, hogy készítettél egy lemezt egy klasszikus kamarazenekarral. Hogyan fogalmazódott meg benned ez az ötlet, hogy egy ilyen jellegű muzsika felé nyiss?

Ez egy egyszeri és megismételhetetlen dolog volt az életemben, mert ennél a lemeznél irgalmatlan anyagi és emberi erőket kellett megmozgatni. Ez a céde egy húsztagú kamarazenekarral készült, amit körbevett három percussionös, egy bőgős, és végtelen mennyiségű gitársáv került rá. Annak idején Hank Marvin miatt kezdtem el gitározni, mert úgy játszani, ahogy ő azt a Shadowsban tette, a mai napig is etalon. Először meg kell tanulni ezt, utána lehet elkezdni mindenfélét az elektromos gitáron. Ez az, ami az első nagy hatást tette rám. Aztán később különböző meseterek által kezdett a fülem csiszolódni, és elkezdtem klasszikus zenét is hallgatni. Mindig volt egy vágyódásom, hogy vonós zenekarban üljek és játsszak. Ezért elhatároztam, hogy készítek egy klasszikus ihletettségű lemezt. Nagy adománya volt az életnek, hogy ezt meg tudtam csinálni.

Hogyan jött létre a Tátrai Trend nevű zenekarod?

Utálom magát ezt a *trend* szót, de ezt meg kellett húznom, hogy a Tátrai Band után legyen egy Tátrai Trend. Volt egy elképzelésem, hogy milyen zenekart szeretnék, ami fényesen sikerült is az első próbák után. Bár először egy rossz

irányt választottam a csapatnak, és a mai napig köszönöm a többieknek, hogy átalakítottuk a műsort. Először belevettem egy csomó latinos dolgot. Ha már nagybőgő, percussion és két gitár van a zenekarban, gondoltam, elkezdünk egy kicsit bossázni, szambázni. Kiderült, hogy ez nem áll jól nekünk, nem szeretjük valamiért. Átmentünk rhythm and bluesba, írtam egy pár új nótát, és ez a rhythm and blues beült tökéletesen. Amikor játszunk, mindenkinek füléig ér a szája, boldog, happy bulikat csinálunk.

Összeszámoltad már, hogy eddig hány lemezen játszottál?

Több, mint ötven olyan lemezen játszottam, ami nem session meló volt, hanem egy zenekar, amiben én voltam a gitáros.

Van olyan álmod, amit szeretnél még megvalósítani?

Nem szeretnék elégedettnek tűnni, de azzal, hogy jelenleg van a Latin duóm Szűcs Antal Gáborral, amivel rendszeresen játszunk pubokban, kultúrházakban, és ezt mindenhol nagyon szeretik az emberek, ezenkívül van egy jó kis blues bandám, a Magyar Atom, és van a Trend, ami egy majdhogynem jazz-szagú dolog, tulajdonképpen mindent el tudok gitározni, amit szeretnék.

FÖLDES LÁSZLÓ HOBO

Kossuth-díjas énekes, szövegíró, előadóművész

1945-ben született Budapesten. Díjai, elismerései: eMeR-Ton-díj (1991), Déri János-díj (1996), Don Quijote-díj (2003), MAHASZ Életműdíj (2010), Artisjus-díj (2010), Kossuth-díj (2011), Piliscsaba díszpolgára (2011). 1995-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, 2004-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kitüntetésben részesült.

Téged a nagyközönség először a Hobo Blues Band vezetőjeként ismert meg. A zenekar nevében a Hobo a te beceneved. Hogyan lett Földes Lászlóból Hobo?

A nevemet Jack London *Kétezer vagány* című novellájából kaptam. Ez Amerikában játszódik a kilencszázas évek legelején, amikor kétezer csavargó – hobo – egy fillér nélkül keresztülutazta Amerikát. A történetben a polgármesterek mindenhol hallják, hogy jönnek a hobók, és inkább kivisznek kaját meg pokrócokat a falu szélére, csak hogy a csavargók ne menjenek be a faluba, ne rendetlenkedjenek, és a lányokat is hagyják békén. Ez nekem annyira tetszett, hogy a kosárlabdacsapatban, ahol játszottam, mindenkinek meséltem a hobók hadseregéről, és így rámragasztották ezt a becenevet. Ennek a névnek nincs köze a zenéhez, bár van egy nagyon híres *Hobo blues* című szám, ezt John Lee Hooker írta, és Bob Dylannek is van egy *Only a hobo* című nótája. Amikor kis srác voltam – 1945-ben születtem –, rock

and roll zenét nem lehetett itthon hallgatni, viszont rengeteg kalandregényt olvastunk, majd később vereseket is – Villont stb.

Nekem az irodalmi élmény előbb jött az életembe, mint a zenei. Aztán 1964 novemberében, amikor Mezőtúron voltam katona, fent ültem a lőszerraktár őrtornyában tizenöt méter magasan, egy óriási fényszóró és egy géppuska mögött, és ahelyett, hogy a mezőtúri búzatáblát pásztáztam volna – nehogy az imperialisták megtámadjanak minket –, egy hosszú antennás tranzisztoros rádiót tettem a fülemre. Az usánka sapkám fülét ráhajtottam a rádióra, a madzagját megkötöttem az állam alatt, így a hangszórót odaszorítottam a fülemhez. A forgószéken – amin a reflektor és a géppuska mögött ültem – elkezdtem körbeforogni, hogy megtaláljam azt a pontot, ahol a luxemburgi rádiót a kihúzott antennával legjobban lehetett fogni. Itt hallottam először a *Kis vörös kakas* című bluest a Rolling Stones együttes előadásában. Ez ott mint valamilyen látomás megváltoztatta az életemet. Tizenkilenc éves voltam, és ez volt az első találkozásom a zenével. Addig itt, Magyarországon nem volt olyan zene, ami vonzott volna. Az Elvis Presley-féle dolog nekem kimaradt, mert akkor még nagyon kicsi voltam. '59-60-ra Elvis zenéje már nagyon nyálás lett, a Beatlest meg mindenki nagyon szerette, pont ezért én nem.

Miután ez '64-ben történt, Te nagyon hamar felfedezted magadnak a Rolling Stonest. Akkor ők még viszonylag a karrierjük elején voltak.

Amikor ott, az őrségben éjszakánként és nappal is a szocializmus álmára vigyázol, és hallod, hogy az szépen horkol,

és esetleg még szellent is, akkor sok minden eszedbe jut – vágyak, álmok, nők stb. Ez a rádió ott megsegített, és elkezdtem kutatni, hogy mi ez a zene. Nem tudtam, hogy mi az, hogy blues, sőt még azt sem tudtam, hogy mi az a Rolling Stones, mert mindenki csak a Beatlest ismerte. Majd megtudtam, hogy a blues a feketék zenéje, nem a Rolling Stones saját dalai, és akkor lefordítottam a szövegeket.

Láttam egy filmet, amiben nagyon fiatal vagy, és a táncról beszélsz. A tánc is egy kapcsolódási pont volt a zenéhez?

Igen, ez a film az *Extázis héttől tízig* volt. A zenét mindig misztikus dolognak tartottam, és már az is, hogy csak hallgattam, teljesen kitöltötte az életemet, ami amúgy nagyon üres volt. Menekülnöm kellett mindenhol – az iskolából, a családomtól. A társadalomba se tudtam beilleszkedni, céljaim sem voltak. Inkább csak mindenhol meglógtam, még saját magam elől is menekültem. Nem tudtam, hogy mit fogok csinálni. Nagyon sokáig nem is gondoltam arra, hogy zenével kellene foglalkoznom – pedig elég súlyos ripacs vagyok. Egyrészt azért, mert addig sem tanultam zenét – azóta sem –, másrészt azt hittem, hogy ez valami elérhetetlenül szép dolog. Azonban annyira megvadított a rhythm and blues, hogy rázni kezdtem magam, ezt úgy hívták, hogy shake. Addig csak úgynevezett társastáncok voltak – csacsacs, mambó, tangó, keringő meg ilyenek. Ezeket baromi rosszul táncoltam, összekevertem a lábaimat, meg ráléptem a csajokéra. Ebből hihetetlen bonyodalmak voltak mindig. Ebben a shake-ben mindenki maga alakította a saját koreográfiáját, és ez fölszabadított. Jó dolog volt, hogy elmentem táncolni, és kiőrjöngtem magam a zenére.

Később véletlenül elkezdtem szövegeket írni, és így még közelebb kerültem a zenéhez.

Kiknek írtál először szövegeket?

Először a barátaimnak írtam négy-öt szöveget. A Kexnek én írtam az egyik első daluk, a *Csillagok, ne ragyogjatok* szövegét. Ezt a Kex énekese, Baksa Soós János rajza alapján írtam, aki fantasztikus tehetségű ember volt. Ám miután megírtuk ezt az első dalt, rájött, hogy ezt ő is tudja, és utána már saját maga is hihetetlen jó szövegeket írt. Velük léptem föl életemben először '68-ban, Rolling Stones-számokat énekeltem. Majd az Olympiához kerültem, ahol Charlie volt az énekes. Nekik is írtam egy pár szöveget, de aztán ők elmentek vendéglátózni. Ezután úgy nézett ki, hogy dolgozom Orszáczky Jackie-vel. A Syriusnak volt egy angol nyelvű lemeze, ami Ausztráliában jelent meg, ezt kezdtem el magyarra fordítani. Az első szöveg, amit nekik fordítottam, valami olyasmi volt, hogy „Görbe ember, görbe út” – amitől idegbajt kaptak a Hanglemezgyárban. Ezután Jackie és Ráduly Misi elmentek, így ebből is kiestem.

Írtam novellákat, amik megjelentek, és játszottam egy-két betiltott filmben is. Tulajdonképpen szökevény voltam a felső tízezerből. '66-ban irgalmatlanul néztem ki vállig erő hajjal, amiből elég nagy zúrók voltak. Ezek a dolgok bizonyos értelemben „hírhedtté” tettek. 1976-ban elmentem Zágrábba két Rolling Stones-koncertre, ott láttam őket először élőben játszani. Akkor már harmincegy éves voltam, és elhatároztam, hogy csinálok magamnak hobbiból egy zenekart. Mások harmincévesen rég abbahagyták a zenélést, én akkor kezdtem el. Pálmai Zoli – aki akkor a P. Mobil

dobosa volt – elhívott a P. Mobilhoz, hogy írjak nekik szövegeket. Ott aztán nemcsak szövegíró, hanem beugró énekes is lettem. Ez ment egy darabig – kb. 10-15 alkalommal –, és utána megalakítottuk a Hobo Blues Bandet.

A Hobo Blues Band hogyan vált profi együttes és a nyolcvanas, kilencvenes évek kultuszenekarává?

A legelső felállás után érkezett zenészek mind profik voltak. Először Póka Egon jött a zenekarba, aztán Szénich János, Döme Dezső, később Pálmai Zoltán, Tátrai Tibi. Egy ideig csak vendégként énekelt velünk Deák Bill Gyula, akit később bevettünk a zenekarba. Többször átalakult az együttes, általában ötéves periódusok voltak. A legelső zenekarban, 1978-ban Gecse János basszusgitározott, Szakács László dobolt, Kőrös József gitározott, és Gyarmati Károly volt a zongorista. Abban a zenekarban, amelyik ismert lett, és az első lemezt létrehozta, Pálmai Zoli dobolt, Póka Egon basszusgitározott, Kőrös József és Szénich Jancsi gitározott.

Mielőtt a Hobo Blues Band megalakult volna, nekem már voltak örömmel estjeim. Ott különböző muzsikussal játszottam együtt: Köves Pinyóval, Gallai Péterrel, akik akkor a Piramisban játszottak, Bródy Jánossal, Brunner Győzővel. Általában Póka Egon volt a basszusgitáros, akit hívtam, hogy csináljunk együtt zenekart, de ő akkor elment külföldre vendéglátózni. Amíg kint volt, megalakítottuk a Hobo Blues Bandet, de amikor 1978 végén visszatért, beszállt ő is az együttesbe. Később ő hozta a muzsikusokat a zenekarba, akik persze sokkal nagyobb felkészültségű zenészek voltak, mint én. Rögtön az első koncerten nagyon nagy lendületet kapott a dolog, mert ilyen fajta blues-zenét ilyen előadás-

móddal és ilyen szöveggel nem játszott senki. Akik igen – például Radics Béla –, azoknak a repertoárjuknak csak egy része volt blues, magyarul pedig senki sem játszott ilyen zenét. A Doors, a Rolling Stones és a fekete bluesok szövegvilágát magyar nyelvre fordítva senki sem ismerte Magyarországon. A zenekar színpadi előadásmódja, a látvány – amiben nagyon sok szerepe volt a mozgásnak – szintén hozzáadott valamit a hatáshoz. Az első koncerten akkora sikerünk volt, hogy én félórával a koncert után tüdőöltyőgést kaptam az öltözőben, úgy dübörgött bennem minden. El nem tudtam képzelni, hogy ez így fog hatni az emberekre. Nem is gondoltam arra, hogy ebből ez lesz, én a töredékével is beértem volna. Ez számomra egy annyira nem várt siker volt, hogy nagyon nagy szorgalomra sarkalt, ami nagy segítséget adott az igazi zenei tapasztalat és tehetség pótlására.

Már 1978 nyarán annyira jól ment a zenekarnak, hogy azóta is az után a siker után futok. Azt akarom, hogy az együttes előadása mögött legyen egy olyan munka – a már megszerzett tapasztalatra támaszkodva –, hogy a hitelesség megmaradjon. Azóta is sokat tanulok, és továbbra is egy ajándéknak tartom ezt a népszerűséget.

Akkoriban szemben álltatok a magyarországi zenei trendekkel. Kellott ehhez egyfajta bátorság is?

Bennem egyáltalán nem volt bátorság, egyszerűen nem volt más választásom. Úgy gondolom, hogy nem én választottam a bluest, hanem a blues engem. Eszembe sem jutott, hogy mást csinálhatnék, ahogy az sem, hogy ez egy nagy tett, vagy hogy ehhez bátorság kellene, vagy hogy ez egy

lázadás. Azért kezdtem ezt a zenét játszani, mert ezt szerettem. Hogy ebből később mi lett, meg hogy balhék voltak, meg hogy ez valami lázadás lett, az egy más dolog. Még ma is azért játszom ezt a zenét, mert ezt szeretem a legjobban.

Hogyan jöhetett össze akkor a Kopaszkutya című film, hiszen abban az időben egy óriási dolog volt, hogy egy magyar film egy rockzenekarról szól.

Már a hatvanas években ismertem Szomjas Györgyöt, és játszottam Balázs Béla stúdiós és Színművészeti főiskolás filmekben. Szomjas György két korábbi filmjében is részt vettem, és amikor zenekart alapítottam, sokat segített nekem, tanácsokat adott. Amikor '68-ban a Kex megalakult, nekik is sokat segített. Azt, hogy a rockzenét össze lehet kapcsolni a költészettel – különös tekintettel József Attilára –, Szomjas György ajánlotta a Kexnek. Bizonyos értelemben ezt én a Kextől vettem át. Persze a költészet nekem is fontos volt már korábban is. Szomjas Györggyel a hetvenes években végig kapcsolatban voltam, nagyon sokat köszönhetek neki. Az az ötlete támadt, hogy készít egy szociografikus filmet egy kitalált zenekarról, amit a Hobo Blues Band személyesített meg.

Úgy tudom, hogy Amerikában végigjártad a legendás 66-os utat. Milyen élmény volt ez számodra, mennyire találtad meg ott azt a világot, amit esetleg elképzeltél?

'88-ban voltam ott először Amerikában, negyvenhárom éves koromban. Akkor a zene miatt mentem oda, ahol hetvenkét napig voltam, és nyolcvannyolc zenekar koncertjét láttam.

Több olyan fesztiválon voltam, ahol a „veteránok” játszottak – Grateful Dead, Neil Young, Bob Dylan, Jethro Tull. Én a saját nemzedékem zenéjét szeretem mind a mai napig. Természetesen meghallgattam egy csomó öreg fekete blueszenészt is New Orleansban és Chicagóban. Beutaztam egész Amerikát egy Greyhound buszbérlettel. A 66-os úton '94-ben voltam, akkor egy chicagói költő barátom, Mózsi Ferenc autóját kaptam kölcsön, és azzal utaztam be Amerikát. Azóta többször is jártam Amerikában, ami nekünk sokáig az elérhetetlenség és az álmok földje volt. Azt gondoltuk, hogy ott fantasztikus zene és kultúra van.

Ha többször mész oda, észreveszed, hogy a blues-zene vagy Ginsbergék költészete csupán vékony kis része az amerikai kultúrának a hollywoodi filmek, az ócska bestsellerek, a rettenetes tévéműsorok és a takony-szar zene közepette. De a szabadságban az is benne van, hogy mindent szabad. Ez először elkésérített, majd büszkévé tett, mert nekik nincs József Attilájuk, Arany Jánosuk, Balassi Bálintjuk. Már egy százéves épületre azt mondják, hogy műemlék. Nagyon nagy a szájuk, lekezelően bánnak az emberrel. Nekem volt egy-két elég kemény összecsapásom, amikor mondtam nekik, hogy nyomtatok volna ti le negyven évet a szovjet csapatok vagy a nácik meg a törökök, a tatárok alatt, akkor másképp látnátok a világot. Rájöttem, hogy abban a kulturális kohóban feloldódik minden, születnek fantasztikus művek, fantasztikus zenék, könyvek és filmek, de az amerikai kultúra az egyetemes kultúrának csak egy pontosan annyira fontos része, mint akármelyik más nemzet kultúrája.

Nekem a magyar kultúra a legfontosabb. Ezek a dolgok magamhoz térítettek egy kicsit, bár én sohasem akartam disszidálni. Láttam, hogy ott senkinek sincs olyan mítosza,

mint nálunk Petőfi Sándornak vagy József Attilának. Számmra az egyik legnagyobb pofon az volt, amikor '88-ban San Franciscóból elmentem a Greyhound busszal Seattle városába, hogy Jimi Hendrix sírjához letegyek egy virágot. Egy napig utaztam, és a buszon megírtam a Ghymes együttesel 2002-ben megjelent *Bakaballada* című lemezem szöveganyagát. Leszálltam a buszról, szakadt az eső, és elkezdtem beszélgetni az emberekkel. Kérdeztem, hogy hol van eltemetve Jimi Hendrix. Azt válaszolták, hogy azt nem tudják, de azt viszont meg tudják mondani, hogy hol van Bruce Lee sírja. Szintén hihetetlen volt, amikor Bob Dylant countryenesnek nevezte egy mérnökember az albuquerque-i repülőtéren. Ez az amerikai út nekem egy nagyon hasznos út volt, mert még jobban magamhoz térített, és megmutatta, hogy nekem itt a helyem.

Úgy tudom, hogy Allen Ginsberggel személyesen is találkozta.

Igen, többször is. Nagyon nagy élmény volt vele találkozni. Ő volt a világon az egyik legismertebb homoszexuális ember. Ma is azt szoktam mondani a koncertjeimen, amikor az ő verseit játsszuk, hogy megkérem a fajgyűlölő nézőinket, hogy húzzanak el a pokolba vagy a női vécébe, mert most egy buddhista, buzeráns zsidó verseit játsszuk. Ezen persze mindenki nevet, és tudja, hogy miről van szó – még sosem értették félre. 1980-ban, 1986-ban Budapesten, majd 1988-ban és utána többször New Yorkban találkoztam vele. Nem tudtam őt „eléggé” tisztelni, mert ő nem engedte. Ő jobban tisztelt engem annál, hogy én őt „eléggé” tisztelhessem. Ez döbbenetes volt. Alig tudtam tőle kérdezni valamit, mert annyi mindent kérdezett tőlem. Arról, hogy mi

van ebben az országban, a különböző generációkról, a zenéről, a költészetről és a politikai-társadalmi folyamatokról. Az első beszélgetéseink után tántorogtam a fáradtságtól, mivel az agyam kipukkadt a rossz angoltudásom miatt. Ginsberg hihetetlenül szerény ember volt. Később kezembe kerültek nyilatkozatai, megnyilvánulásai azokról a dolgokról, amiket mi az ő verseiből csináltunk. Hihetetlenül jóleső érzés volt, hogy milyen tisztelettel beszélt rólunk.

Ő mennyire volt próféta a saját hazájában?

Magyarországon jobban ismerték, mint Amerikában. Ott olyan szintű szellemi nyomor van, hogy az elképesztő. Nincsenek meg azok a kulturális gyökerek, amik nálunk megvannak, és amik nekünk természetesek anélkül is, hogy foglalkoznánk velük. Magyarországon voltak olyan kötetei, amiket százezres nagyságrendben adtak el, míg Amerikában két-hármezer példányban nyomogatták ki a verseit, kis füzetecskékben. Döbbenetes volt számára, hogy amikor látta, hogy a Fekete Bárányok Fesztiválon játszottunk, és hússzezer ember énekelte a *Halál apa blues* című versét. Amerikában, a rockkultúrában sem volt jelen az ő költészete. Kizárólag Bob Dylannel volt kapcsolatban, Morrisonnal nem.

Érdekes, hogy a hatvanas, hetvenes években Magyarországon megjelenhetett egy amerikai költő verse.

Az ő versei nagyon erős társadalombírálattal rendelkeztek. Ginsberget Amerikában számtalanszor letartóztatták versei, politikai nézetei és békeakciói miatt. Itthon úgy gondol-

ták, hogy ez az egész beatnik irodalom – Kerouac, Ginsberg, Neal Cassady, William S. Burroughs, Gregory Corso, Ed Sanders – támadja Amerikát, és ami támadja Amerikát, az itt csak jó lehet.

Emlékszem, hogy a Magyar Televízió Stúdió '80 című kulturális műsorában veled is készült interjú – talán Vitray Tamás készítette. Ebben megkérdezte tőled, mit szólnsz ahhoz, hogy a Pajtás újságban is megjelent egy kép a Hobo Blues Bandről, a „Kedves Ismerős” rovatban. Erre Te azt válaszoltad, hogy ennek nagyon örülsz, és reméled, hogy ha lesz kutyátok, akkor a Kutya újságba is benne lesztek. A médiával abban az időben milyen volt a kapcsolatotok?

A viszonyom a médiával legendás. Kivágtam már egy-két nyikhajt az öltözőből, nehezen viselem a felkészületlen, gyenge újságírókat.

Említetted, hogy az a '76-os Rolling Stones-koncert egy meghatározó élmény volt számodra, és könyvet is írtál a zenekarról Rolling Stones könyv címmel. Sikerült velük személyesen is találkoznod?

Olyan könyvet írtam, ami az „én” Rolling Stonesomról szól. Tehát ez nem egy, a Rolling Stones zenekar történetét precízen bemutató könyv volt, hanem az én hozzájuk fűződő viszonyomról írtam benne, és arról, hogy a zenéjük hogyan hatott rám. A kötet 1982-ben jelent meg, és 1995-ben játszott először Budapesten a Rolling Stones. Akkor találkoztam velük, Keith Richardsnak odaadtam ezt a könyvet, aki bele-nézett, de természetesen nem tudta elolvasni, mert magyarul íródott. Kérdezte, hogy ez milyen nyelven van. Mondtam, hogy magyarul. Ez nagyon tetszett neki. Elővettem

egy cédét, amin Rolling Stones-számokat énekelek, és azt is odaadtam neki. Kérdezte, hogy a lemezen a számok milyen nyelven vannak, mire én mondtam, hogy azok is magyarul. Akkor iszonyúan elkezdte csapkodni a vállamat, mert nagyon tetszett neki az a dolog, hogy valaki egy másik nyelvre lefordította az ő dalszövegeiket.

Ugyanez történt Tom Waitsszel és a Vlagyimir Viszockij szerzői jogait megöröklő Marina Vlady színésznővel is, mindkettőjüknek nagyon tetszett, hogy magyarul énekelem a dalaikat. Általában tetszik a szerzőknek, hogy a műveik bekerülnek egy másik kultúrába. Igaz, hogy a műfordítói szerzői jogról le kell mondanom, így ők nem kapnak kevesebb jogdíjat annál, mintha a saját nyelvükön énekelném a dalaikat.

Számomra nagyon érdekes, hogy a saját dalaidban a magyar emberek életéhez, élethelyzeteihez kapcsolódó szövegekkel tudtad megjeleníteni azt az érzelemvilágot, amik az amerikai zenékben, szövegekben megtalálhatóak. Ez részedről mennyire volt tudatos?

Ezek egyfajta „kapuk”. Az embernek ki kell járnia az iskolákat, a „rockszövegek” iskoláját – Rolling Stones, Doors, Jethro Tull, Jimi Hendrix, Cream, Bob Dylan, Lou Reed, Tom Waits... Amikor megtudtam, hogy az egész fehér rockzene a fekete bluesból ered, elkezdtem ezekkel a szövegekkel foglalkozni – Willie Dixon, John Lee Hooker, Muddy Waters, Howlin Wolf, Robert Johnson stb.

Az amerikai zenéből engem az elbeszélő jellegű zene fogott meg, a talking blues. Ez nálunk a népművészetben, a népballadákban van meg – hosszú, lamentáló versszakok, egy-két hangos lépések, gyönyörű történetek. A fekete bluesban is találtam rengeteg szép dolgot. Ezek mutattak

egy utat, hogy milyen szövegeket lehet írni. Emellett ott voltak a Rolling Stones lázadó szövegei, Bob Dylan szürreális képei, Jim Morrison örületes, halállal kapcsolatos, misztikus víziói. A Jethro Tull kelta, angol könnyedsége, az a mesevilág, ami a szövegekben megjelenik, Tom Waits egyszerű, emberi történetei. Az én szövegeimet nem lehet lefordítani más nyelvre, mert nem érthetőek – például a *Vádászat* szövegei, vagy amit Deák Bill Gyulának írtam, a *Kőbánya Blues*. A *Moszkva tér Blues*-ban az a sor, hogy „A Moszkva térig jár az 56-os busz, sok az ellenőr, és rég nincs kalauz”, más nyelven semmit sem jelent. Ebből a szövegből nagyon nagy botrány volt, de miután az 56-os busz tényleg a Hűvösvölgyből járt a Moszkva térig, ez bizonyos értelemben megmentett a súlyosabb retorzióktól.

A szöveg oldaláról jöttem, nem tanultam zenét. Nem vagyok a szónak abban az értelmében énekes, ahogy például Szörényi Levente, Deák Bill Gyula, Orszáczky Jackie, és nemcsak énektechnikai szempontból, hanem azért sem, mert annak, amit csinálok, egészen más az attitűdje. Az olyan előadóktól is különbözöm, mint például Bob Dylan, aki maga írja a számai zenéjét, szövegét, és a dalait ő maga adja elő, mert a szöveget ugyan én írom, és elő is adom, de a zenét nem tudom hozzá megírni. Ian Anderson a Jethro Tullból, vagy Jimi Hendrix a zene mellett gyönyörű szövegeket is írtak. Jimi Hendrix annyira szerette Bob Dylant, hogy követte őt az utcán, hogy megszólíthassa. Mindkettő hatalmas zseni volt.

Engem elsősorban mindig a szövegek érdekeltek, és sohasem gondoltam arra, hogy egyszer világsztár legyek, mint a Neoton Família. Nem akartam Japánba menni, és sokáig sehová sem engedtek a dalszövegeim miatt. A szocializmus-

ban nem rakták ki a Hobo Blues Bandet a kirakatba, és ezt most sem teszik. Engem ez a világ érdekelt, ez az ország, ezek az emberek. Elsősorban azt próbáltam megfogalmazni, amit éreztem, és csak másodsorban azt, amit gondoltam, mert a zene az érzélem. Akármilyen jó vagy rossz is legyen a szöveg, a zene elsősorban nem verbális műfaj. Ezt az is mutatja, hogy egyes nagyon rossz szövegű számokat is milliók szeretnek, mert a dallam, a harmóniák és a tempó meg tud emelni egy nagyon pocskék szöveget is. Egy jó szöveggel persze könnyebb boldogulni. Volt az „Oly sokáig voltunk lenn, hogy nem is tudjuk milyen fenn” refrémem. Az eredeti így hangzik: „Oly sokáig voltunk lenn, hogy az már fentnek tűnik.” Ez az eredeti amerikai, fekete duma, amit Jim Morrison is átvett. Van, hogy mástól kapsz egy lökést, egy jó inspirációt, amit továbbgondolsz. Ugyanez megtörténhet persze a zenében is, hogy kap az ember egy jó lökést, ami elrepíti valahová. Sok segítséget lehet kapni abból, ha az ember nyitott, és forgatja a mesterek műveit.

A szövegeid mennyire személyes indíttatásúak? Bizonyos értelemben kiteregetted az életed a szövegeiden keresztül?

Nem. Vannak ugyan dalaim, amik személyesnek tűnhetnek, de ezeket inkább valakinek a nevében játszom, nem rólam szólnak. Az élőzenét ma is fontosabbnak tartom a lemeznél. Mindig abban bíztam, hogy az emberek észreveszik, hogy például a *Ki vagyok én* című szám nem rólam szól. Érdekes, hogy a magyarországi rockzenében – ami a hetvenes évek végén született, a nyolcvanas években folytatódott, és biztos most is tovább tart – rengeteg olyan dal-szöveg született, amit egyes szám második személyben

írtak meg, hogy te így, meg te úgy csináld, érezd stb. Ez egyfajta tanácsadás, szentenciák osztogatása a színpadról. Ezt én nagyon nem szeretem. Vagy alanyi dalokat írtam egyes szám első személyben, vagy harmadik személyben valakiről mondtam el valamit. De illet, hogy megszólítsam a közönséget – hogy te ezt csináld vagy azt csináld, ez az igazság, az meg a hazugság, hogy én vagyok a magyar, te meg nem vagy az –, sohasem írtam. Vagy ha mégis, akkor humorból, mert a humor nagyon fontos. Visszatérve arra, hogy az ember mennyire tárulkozik ki a szövegekben – én soha nem írtam számokat, mindig a számok írtak engem. Amikor elkezdtem valamit írni, sosem tudtam, hogy mihez vagy miért írom. Olyan csak egyszer fordult elő, hogy nekem meg kellett írni egy nagylemezt. Ez a *Kopaszkutya* volt, amit nem is szeretek. Szerintem nem kell „lemenni kutyába”.

Mindig abban bíztam, hogy amit csinálok, az különb nálam, és hogy ez engem megemel. A saját generációmban a barátaim közül sokan szétitták magukat, disszidáltak, tönkrementek, öngyilkosok lettek, és többen is betegek. Kérdeztem egy orvos barátomat, hogy én miért nem lettem rákos, pedig annyi fájdalomon, annyi vereségen mentem keresztül, annyiszor kezdtem újra az életemet, annyi helyről kellett lelépnem. Azt felelte, hogy azért, mert a színpadon ki tudtam adni magamból a nekem fájó dolgokat is. Az ember néha azt, ami éri őt, megfogalmazza, de a legtöbb dolog nem kerül bele a szövegekbe, és hogy miket ír meg az ember, nem lehet előre tudni.

„Ki állította meg az órát, nehéz idők jönnek, másik Magyarország, félek tőled.” Amikor ezt írtam, féltem bizonyos dolgoktól, de ki a fene gondolta volna X évvel ezelőtt, hogy ezt ma is el lehet énekelni. Az egyik oldal is azt

mondja, hogy a másik Magyarországtól fél, és a másik is. Mindegyiknek a másik a „másik”. Ha pedig az ember nem tudja jól megfogalmazni azt, amit szeretne, kutakodjék alázattal a mesterei között. Mondok erre egy példát: József Attila *Nagyon fáj* című versében van: „...A csecsemő is szenved, ha szül a nő. Páros kint enyhíthet alázat. De énnekem pénzt hoz fájdalmas énekem s hozzám szegődik a gyalázat.” Ez a vers, amikor 1979-80-ban elolvastam, leterített. Ennél jobban nem tudtam volna megfogalmazni azt, amiben akkor voltam, nem beszélve a vers többi – a férfi és nő kapcsolátára vonatkozó – részéről. Nem próbáltam meg egy hasonló hangulatú szöveget írni, hanem fölvettem a verset a műsorunkba, majd lemezre.

Később megint bajban voltam, akkor megcsináltam a *Légy ostoba* című József Attila-estet, de tulajdonképpen a saját problémáimról, érzelmeimről, bajomról, félelmeimről és kevés örömről beszéltem József Attila soraival. Így volt ez Francois Villonnal is. Az *akasztottak balladája* műsorban a csavargás, a művészet és a hatalom, a vallás, a hit, a család és más ilyen dolgok kerültek terítékre. Jobban ki tudtam fejezni magam ezekkel a versekkel, mintha magam írtam volna. A világirodalom legnagyobbjaihoz fordultam, és ők segítettek.

Említetted Villont. Erről az jutott eszembe, hogy annak idején sok verset a ti előadásotokon keresztül ismertünk meg. Amikor a Hobo Blues Banddel először szerepeltetek a televízióban, és eljátszottátok azt a nagyon híres, „Indulnod kell” kezdetű tradicionális bluest, azt Faludy György egyik Villon-fordításának részletével vezettetted fel. Az én generációból sokan ennek hatására kezdtek el keresni a Faludy-féle Villon-kötetet. Amikor egy lemezhez összeválogatod

a szövegeket, mennyire törekszel arra, hogy azoknak együtt is legyen egy koncepciójuk, és az egész lemez szóljon valamiről?

Vannak úgynevezett konceptalbumok, mint a *Vadászat*, az *I Love You Budapest* és a *Táborút* mellett, amelyeknek van vezérgondolata. De vannak olyan albumok is, amiket az egyes számok adnak össze. Még sohasem írtam úgy szöveget, hogy azt valamihez kellett írnom. Az nem szégyen, ha egy olyan albumnak, mint a *Férfibánat* vagy az *Oly sokáig voltunk lenn* nincs egy annyira szigorú szövegi építkezése, mint a *Vadászat*nak volt.

A Vadászat című lemeznek volt egyfajta színházi megjelenítése a lemezbemutató koncerten. Úgy gondolom, hogy az életedben fontos szerepe volt a színháznak.

Sosem akartam színész lenni, hanem úgy gondoltam, hogy a rockzenében – szemben a különböző rockoperákkal – a rockkoncertet kellene a társművészetekkel kapcsolatba hozni. Ez elsősorban díszletet, jelmezt és esetleg színészeket, színházi dramaturgiát jelent a színház világából, vagy jelen lehet a képzőművészet a színpadi látványban, de a humor is megjelenhet a cirkusz világából a bohóc személyében. Természetesen egy koncerten lehetnek katartikus pillanatok a költészet oldaláról is, vagy esetleg sikerül egy olyan dalszöveget írni, ami találkozik a zenével, és akkor a kettő együtt lehet nagyon mély.

Játszottam filmekben és színházban is anélkül, hogy színész lettem volna. Több színdarabban is szerepeltem, de ezek különösebben nem érdekeltek. A színházi munkából elsősorban a tanulási része érdekelt, hogy ezt az iskolát is

valamennyire kijáram. Inkább az önálló előadóestek felé mentem, ahol nem kell használni díszletet, jelmezt, kelléket, és az ember egymaga van a versekkel, amikkel azokat a dolgokat tudja elmondani, amiket érez, és amik neki fontosak. Ezek az estek – talán a Ginsberg-műsor kivételével – mind rólam is szóltak, az én problémáimról. Azokhoz a gondolatokhoz, amik engem foglalkoztattak, kerestem verseket és zenéket, vagy a versekhez írtam zenéket. Mindig voltak rendezők – Szikora János, Ascher Tamás, Jordán Tamás, Vidnyánszky Attila, Kis Csaba –, akik az előadói stílusomat tisztították, például hogy a *Tiszta szívvel* című József Attila-versel el tudjam tisztességesen mondani, külsőségek nélkül. Ha nem vagy színész, és nem tanultad meg a mesterséget, akkor az előadásodnak más attitűdje lesz – csak akkor tudod előadni azt, amit akarsz, ha igazán a tiéd a dolog. Vagyis nem szabad olyasmit elmondanod, ami távol áll tőled, és nem arról szól, amit érzel vagy ami benned tombol. Ha nem vagy színész, ilyenkor kiderül, hogy nem vagy őszinte. Itt a hitelesség az egyetlen kérdés, vagyis az – és ezt a színházban meg lehetett tanulni –, hogy az ember leszedjen magáról minden sallangot – a pózokat, a gesztust, a rock and roll szleng beszédstílusát – azért, hogy ezeket a dolgokat tisztességesen elő tudja adni, akár énekkel, akár prózával.

Mindez visszahat arra, hogy amikor fölmegyek a Hobo Blues Banddel a színpadra, és eljátszom egy számot, tudjam kezelni a szövegét, és megtaláljam a helyemet a zenében. Megtanultam, hogy csak annyit csináljak, amennyit tényleg kell. Az ember megtanulja érezni az alázatot József Attila versei, a Rolling Stones-számok és a fekete bluesok iránt. Így esetleg a saját dalaimmal is tudok alázatos lenni, bár ezeket általában hamar megunom, mert én írtam őket.

A saját dalaival lehet ironikus az ember, vagy parodizálhatja azokat. Egy József Attila-verset vagy egy Jim Morrison-számot nem szabad parodizálni. A Rolling Stones-számokat lehet, mert azoknak van humora, de sok más zenének nincs. A színházban meg lehet tanulni azt is, hogy amit csinálsz, az fontosabb nálad.

A Hobo Blues Banddel a nagy koncertek mellett mindig játszottatok klubokban is. Számodra mi a különbség abban, hogy egy nagy színpadon vagy egy klubban lépsz fel?

Úgy gondolom, hogy én négyszáz emberre vagyok hitelesítve. Ezek alatt az évtizedek alatt az ember már leszedhetette magáról a fölösleges dolgokat, és megtanulhatta, hogy kicsoda is valójában. Nem lettem olyan jó, mint amilyen szerettem volna lenni, sőt sokkal rosszabb vagyok, de legalább tudom, hogy milyen vagyok. Például tudom azt, hogy milyen magasságok nem állnak jól nekem, mi az a mozgás, amit ma már nem csinálhatok meg stb. Az ember megismeri a saját korlátait. Eljutottam oda, hogy úgy érzem, négyszáz ember előtt valamitől akkor is működik a dolog, ha semmi különös sem csinálok. Ha ennél nagyobb közönség előtt játszom, akkor más kommunikációt kell alkalmaznom. Ennek az iskoláját elsősorban a Budai Ifjúsági Park színpadán jártam ki, ahol a színpad előtt volt egy katlan, ahová körülbelül kétezer ember fért be. Ez a kétezer ember annyira közel volt hozzám, hogy szemkontaktusban lehettem velük. Amit mindig is éreztem, és ott igazolódott vissza: ha bele tudsz nézni az emberek szemébe, az biztosan segít, működik. A Budai Ifjúsági Parkhoz hasonló katlant nem is láttam azóta se sehol. Játszottam sokkal több

embernek meg sokkal kevesebbnek is, de ahhoz fogható helyet nem találtam.

Az én előadásaim sohasem egyformák – sem a számok sorrendje, sem a számok szövege, sem a számok zenéje, sem az összekötő szövegek. Nagyon sok mindent megcsinállok, ami spontán jön, amit ott találok ki. Ez sok zenésztársamat nagyon zavarta. Ha a közönségből húsból tizenkilencszer jót szólnak be, arra is reagálok, ha rosszat, arra is, mert nem lehetsz olyan, hogy csak a jót hallod meg. Ha nyitott lélekkel állsz, akkor sajnos az alattomos, agresszív, sunyi bekiabálásokat is meghallod, nem csak a jót. Ha nagyobb színpadon játszom, megpróbálok minél többet mozogni és minél közelebb menni a közönséghez, esetleg közéjük. Nem félek ettől, közöttük is szoktam énekelni, vagy bevonom őket az előadásba. Amennyire lehet, igyekszem lerombolni a távolságot, ami köztem és a közönség közt van.

Láttalak benneteket egész kis klubban is játszani. Ez milyen élmény számodra?

A legnagyobb iskola kocsmában játszani, megszerettem ezt a dolgot. Nagyon éles dolog, amikor itt játszol, mert sokat improvizálhatsz a dalokkal. Nincs mindig ugyanaz a műsor, sokszor belebeszélnek, meg kell tanulni ezt kezelni. Ehhez egy nagyon fegyelmezett zenekar kell, mert nagyon sok múlik rajtuk. Ilyen helyzetekben nemcsak a frontember és a zenekar viszonya derül ki, hanem a zenekar tagjainak egymáshoz való viszonya is. Most a hangszeres játékra gondolok, nem az emberi kapcsolatokra. Itt nagyon meg lehet tanulni, hogy mitől működik a dolog. Van olyan zenész, aki erre nem alkalmas, mert csak azért megy oda játszani, hogy

magát megmutassa, egy másik csak a pénzért, és nem játszik, hanem dolgozik. Egy ilyen kis helyen az emberek egy méterre ülnek tőled, és látják, ha kamu a dolog. Rajtam sokszor látták, hogy rosszkedvem van. Odajöttek, és kérdezték, hogy mi a baj. Mondtam nekik, hogy nem lehetek mindig jókedvű. Jöttem valahonnan és megyek valahová, és az életem látszik rajtam. De a zene szeretete, a társaim szeretete és a közönség szeretete megemel. Sokszor nagyon fáradt az ember, vagy elkeseredett, de a közönség szereti azt, amit játszik, kiabálnak, mondanak jókat, és biztatnak, és akkor túllép az ember a rosszkedvén. Sokszor elszégyelltem magam, hogyan lehet rosszkedvem, vagy hogyan lehetek fáradt – vagy ami még rosszabb, szomorú –, amikor az emberek azért jönnek oda és azért boldogok, mert szeretik a zenémet vagy engem. Ez az embernek erőt ad, és le tudja győzni önmagát. Ez a legszebb az egészben.

Benned mennyire egységes a kép a pályafutásodról? Mennyire különülnek el a különböző időszakok, gondolkodok itt, mondjuk, a zenekarod különböző felállásaira?

Boldog vagyok, nem untam meg, nagyon szeretem azt, amit csinálok. Úgy érzem magam, mint a legelején. De van bennem nagyon sok keserűség is az alkotói munkával kapcsolatban. Óriási energiákat fektettem a szövegírásba, ami nagyon sokszor nem találkozott a hozzá írt zenével. Sokszor olyan zenéket írtak, amelyek méltatlanok a szövegekhez. Többek között ezért is van, hogy nem szeretem a lemezeimet, mert belül hallom, hogy egy-egy szöveghez milyen zenének kellene ott szólni – amit persze én nem tudtam megírni –, de ezért nem haragudhatok másokra. Az a baj,

hogy nem tanultam zenét, ezért nem tudtam megírni a zenéket a saját szövegeimhez. A pályámat nem úgy fogom fel, mint egy euforikus, fantasztikus utazást, hanem úgy, hogy általában három jó év után jött egy-két rossz. De ez azt is jelenti, hogy a jó dominált. Mindegyik korszaknak voltak fantasztikus eredményei, de bennem nincsen elégedettség, mert általában mindig azt hallom, ami nem tetszik, vagy azt érzem, hogy mi maradt ki belőle. Nem vagyok szerencsés alkatú ember. Más nyilván az életének csak a sikeres részét viszi magában tovább. Bennem megmaradtak a sérülések, az aljasságok, amiket elkövettek ellenem vagy a társaim ellen – akár a zenekaron belül, akár kívül – a hatalom, a szakma, vagy a média részéről. Nem tudom ezeket a dolgokat elfelejteni. Úgy érzem, hogy igazi alkotói válságot nem éltem meg soha, nem kellett pénzért számokat írnom vagy lemezeket csinálnom. A szövegekbe mindig beleadtam mindent, amit éreztem és amit tudtam. Sokszor nagyszerű dolgok jöttek ki ezekből a szövegekből, még a lemezeken is, bár ezek számomra másodlagosak a koncertélményekhez képest, amik viszont fantasztikusak voltak. Olyan muzsikussal játszottam együtt – Póka Egontól és Tátrai Tibortól kezdve Deák Bill Gyulán át Fuchs Lászlóig –, akikkel élőzenét játszani fantasztikus volt. Ezért választom külön az életem úgynevezett alkotói részét – amikor számokat kell írni, és azokat stúdióban fölvenni – a koncertezéstől. A koncertezés fantasztikus volt, és engem ez érdekelt jobban. Ezért alapjában véve jónak érzem ezt azt egészet, még ha felhőtlenül boldog nem is vagyok. Az sajnos nem mindenkinek adatik meg. A nyitottság azzal jár, hogy sajnos megéled a fájdalmat, és a rosszat is látod. De ezt elmossa a figyelem, az érdeklődés és a szeretet, ami az emberekből árad.

HORVÁTH CHARLIE

énekes, zenekarvezető

1947-ben született Ónodon. Díjai, elismerései: eMeRTon-díj (1991, 1993, 1994, 1997), Arany Mikrofon-díj (1992), Arany Zsiráf-díj, Az év lemeze, Az év legsikeresebb albuma, Az év énekes (1994), Liszt Ferenc-díj (1997), Budapestért díj (2003), Kőbánya díszpolgára (2003), Artisjus Életműdíj (2006), Börze Award Életműdíj (2007). 1998-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje kitüntetésben részesült.

Hány évesen kezdte a zenével foglalkozni?

Kilencéves lehettem, amikor a Balettintézetbe kerültem. Ez az iskola az általános iskolai és a gimnáziumi éveket is felölelte. Elég érdekes társaság jött össze a Balettintézetben, mert oda jártak a Bartók konzisok és az artistaképzősök is, akik ugyancsak tanultak zenét. A balettintézetesek is tanultak zongorázni és szolfézst is. Egy évig Markó Ivánnál laktam, aki évfolyamtársam volt. Ő a Balettintézettől nem messze, a Dessewffy utcában lakott. Aztán kollégista lettem. A koleszben bartókosok és akadémisták is laktak, ezért ott maximálisan átítatott a zene. Amikor kisgyerek voltam, még nem gitárzenekarok, inkább szalonzenekarok és dixielandes hangzású bandák voltak. Akkoriban találkoztam a Nebuló zenekarral. Ők nálam öt-hat évvel idősebbek voltak, és az idő tájt nagyon népszerű volt az együttes. Nagyon jó nevű zenészek játszottak benne, például a trombitás Kristóf

Gabi. Őt Dugónak hívták, az én zenészgenerációm jól ismeri őt. Már régóta Münchenben él, ahol stúdiózenész. Abban az időben ő volt a mentorom, mert rajongtam az érdekes zenéért, és ez idő tájt a dixielandes, Louis Armstrong-os hangzás nagyon népszerű volt. Armstrong akkor játszott is Budapesten a Népstadionban, ahol százezer ember volt a koncertjén. Engem akkor az ilyen stílusú zenék és énekesek érdekeltek, és ezért trombitálni tanultam. Amikor Dugó elment, a Vasutas Zeneiskolába jártam, ahol Zámbó Erikától tanultam trombitálni. Ezután autodidakta módon megtanultam gitározni, és megcsináltam az első zenekaromat, a Deccát, ami később Olympia lett. Akkor gitároztam, énekeltem és trombitán játszottam az együttesben. Aztán az Olympiával játszottunk Blood Sweat and Tears- és Chicago-számokat is, mert a zenekarban volt két pozan, és én trombitáltam. Az első kongát én hoztam Magyarországra, amin szintén játszottam ebben az együttesben. Amikor elkezdünk zenélni, a rockzenekarokban olyan még nem volt, hogy valaki csak énekelt. Valamilyen hangszeren kellett még játszani az ének mellett. Én először mint hangszeres kezdtem az együttesben játszani, de kiderült, hogy van affinitásom az énekléshez. Amikor elkezdünk próbálni a Decával, és összegyűjtöttünk rengeteg számot, hogy megtanuljuk ezeket, kiderült, hogy jó hangom van. Nagyon jó volt a zenei utánpótlásom is. Meg tudtam kapaszkodni bármilyen stílusban, ez hosszú ideig a hangszeres játékomban is hallható volt. A Generál volt az első zenekarom, amiben előretolt frontemberként szerepeltem. A hetvenes évek elejétől kezdtek megjelenni a világban és Magyarországon is azok a frontemberek, akik kifejezetten énekesek voltak. Kóbor János is akkor kezdett frontemberként éne-

kelni, mert tíz évig ő is akkordgitaros volt az Omegában. Korábban szinte semmittevő zenészeknek tűntek a zenekarokban azok, akik „csak” énekeltek. Ebben a korszakban játszottam Mogyorósi Lacikával is, ez nekem egy nagyon meghatározó időszak volt. Szinte mi voltunk az első zenekar, aki az amerikai zenéből a gopeles, soulós ízű dolgokat muzsikálta. Az angolszász zenekarok közül például Creamet is jól tudtunk játszani. Ezekbe a dolgokba már Orszáczky Jackie is, és én is úgy nyúltunk bele, hogy a saját ízünkre formáltuk a számokat és a hangszerelésüket is. Jackie-vel egyébként egy rövid ideig a Synkom együttesben együtt játszottunk, ahol ő még ritmusgitaros volt, nem pedig basszusgitaros. Mi Jackie-vel teljesen egy korosztály voltunk.

A Generál előtt is játszottál már külföldön?

Hogyne, a Generál előtt volt egy hosszú periódusom, amikor külföldön rohangáltam – Jugoszláviában, Afrikában, a Közel-Keleten. Amikor hazajöttem egy kicsit megnyugodni, akkor jött a generálos korszakom. Az első hosszabb időszak, amit külföldön töltöttem, az az Olympia szétválása után volt. Akkor kimentem Afrikába két és fél évre. Az Olympia azért oszlott fel, mert két kollégám – a zenekar magja – disszidált. Kimentek vendéglátózni, és kint ragadtak. Afrikába egy teljesen új társasággal mentem ki, de ezt a zenekart is Olympiának hívták. Velük sok Carpenters- és Sergio Mendes-számot játszottunk. Egy énekesnőt is kísértünk, akivel több közel-keleti országban is jártunk. Akkor még nem voltak menedzserek, így nekem kellett intéznem a zenekarral kapcsolatban mindent. Az idő tájt egy zene-

karvezetőnek az volt a dolga, hogy a zenekarnak munkát szerezzen. Ha nem volt munka, a zenekar felbomlott.

A Generállal egy abszolút országosan ismert zenész lettél.

Ez egy érdekes dolog, mert visszagondolva a Decca és az Olympia is egy népszerű együttes volt, de az egy más jellegű periódusa volt az életemnek. Ezekkel a zenekarokkal nagyon nagy sikereink voltak, de igazi, átütő sikert nem tudtunk elérni. Nem jutottunk be a rádióba, televízióba. A filmesek nagyon szerettek minket, jó pár filmben szerepeltünk. Egy nagy játékfilmben is lehetőséget kaptam eljátszani egy szerepet. Ezáltal már akkor is viszonylag ismert voltam. Azzal a zenekarral, akikkel Afrikában voltam, amikor hazajöttünk, csináltunk egy igazi soulós műsort – Stevie Wonder- és Curtis Mayfield-számokat is játszottunk. Ilyeneket akkor itthon szinte egy zenekar sem játszott. Ebből az együttesből mentem aztán a Generálba. Sokat vívódtam, hogy átmenjek-e, mert nagyon szerettem azt a zenekart. A Generál egy fiatalos, lendületes, szép gyerekekből álló csapat volt három lánnyal. Akkor Tátrai Tibuszt is odahívták, és csináltunk egy teljesen új és érdekes anyagot. 1972-ben funkyt játszani Magyarországon nagyon új dolog volt. Megelőztük a korunkat. Akkor tud az ember népszerű és sikeres lenni, ha hallhatják a rádióban és a televízióban. Akkoriban volt egy pár műsor a tévében, az *Egy millió fontos hangjegy* meg más késő esti műsorok, ahol a zenekarok bemutatkozhattak. Egy csatorna volt a tévében, azt nézte az egész ország. A Generállal végre nem az volt, hogy nagy nehezen csinálók egy bulit a zenekaromnak, hanem igazi sikerünk volt. Főleg külföldön játszottunk sokat abban az öt-hat évben, amikor ez a zenekar együtt volt.

A Generál egy sikeres zenekar volt. Ezután miért mentél újra külföldre játszani?

Alapvetően az volt a baj, hogy a zenekar túl jó volt az akkori viszonyokhoz. Ment is a szekér, meg nem is. Külföldön nagyon sok fellépésünk volt – Lengyelországban, az NDK-ban, sőt még az NSZK-ban is. A War nevű amerikai csapattal lett volna egy világ körüli turnénk, de ez sajnos mégsem jött össze. Akkor ez egy borzasztóan összeszokott, összeérett társaság volt. Az évek alatt kint megtermelt összes pénzünket a felszerelésünkbe raktuk bele. Olyan cuccunk volt, mint az angol Genesisnek. Én közben egy kétszobás lakásban laktam, és vártuk a csodát. Nagyon nagy mércét raktunk magunk elé, rengeteget próbáltunk, rengeteg ötletet dogoztunk ki. Az akkori rendszerben ahhoz, hogy külföldre mehessünk, úgynevezett „ablak” kellett az útlevelekbe, amit egy-két hétre adtak meg, és amikor az lejárt, haza kellett jönnünk. Nagyon kiszolgáltatott helyzetben voltunk mindenféle tekintetben.

Volt olyan elképzelések, hogy esetleg kint maradtok?

Nekem lett is volna erre lehetőségem, de a sors úgy hozta, hogy a Generál után megszületett a kisfiam. Amikor kicsi volt, egy pár alkalommal még kijött velem a család egy-két hétre vagy egy hónapra. Aztán úgy éreztem, hogy fontos az a biztos háttér, ami megvolt, amikor külföldön a saját zenekarommal játszottam. Már előrevetítve lehetett tudni, hogy egy fél év, háromnegyed év múlva hol fogok játszani. Akkor az utazás hihetetlen bürokráciával járt. Volt az ORI, az Interkoncert, és azon belül a Pódium iroda. Például

a Krokus együttes – amelyik akkor világsztár zenekar volt – ki akart engem vinni, de ebben az esetben a Pódium irodától kellett volna engedélyt kérnem. Ezek olyan komplikált dolgok voltak, hogy a család békéjét emiatt nem akartam megbontani. Az igazi showbusinessben ez úgy van, hogy ha bekerülsz egy világsztár zenekarba, kint kell maradnod, aztán lehet, hogy működni fog a dolog, de lehet, hogy nem. Én a biztosat választottam.

A Generál után milyen zenekarral mentél külföldre játszani?

Azt az együtteset megint Olympiának hívták, és nagyon jó zenészek játszottak benne: Fogarasi János, Sipos Bandi, Gábor Öcsi, Marschalkó Zoli, Turai Tamás. 1980-ban mentünk ki, és '82-ben jöttünk haza. Amikor hazajöttünk, játszottam a Rock Színházban is, ők szerették volna, ha hosszabb időre csatlakozom hozzájuk. De utána csatlakoztam a Pannonia Express nevű zenekarhoz, akikkel ismét külföldön muzsikáltam.

Jó sok év eltelt a Generál után, amikor Tátrai Tiborral újra itthon kezdte játszani.

Ez egy véletlen találkozás volt. '89 táján haza-hazajövegtünk. Akkor a Pannonia Express nevű zenekarral – akikkel nagyon hosszú időt töltöttem külföldön, és egy nagyon jó kis csapat volt – úgy döntöttünk, hogy itthon maradunk. Az együttes többi tagja is már családot szeretett volna, és kezdtek a dolgok is lassan leülni. Ez volt az az időszak, amikor az egész showbusiness kezdett beajulni. Jöttek a zenekarok ezekkel a szintetizátorokkal meg más elektromos

cuccokkal, amikkel előre megcsinálták a zenét. A helyek, ahol játszottak, nem tudták, hogy miért szólnak olyan jól, azt hitték, hogy a zenekar annyira jó. Egy-két évig tartott, amire kiderültek ezek a dolgok. Amikor megéreztem, hogy már semmi sem ugyanaz, mondtam a többieknek, hogy ebből az egész buliból, ha lehet, szálljunk ki. Aztán azok a helyek is megszűntek, ahová rendszeresen visszajártunk játszani. Ahová pedig mégis visszahívtak minket, és korábban öt napot dolgoztunk egy héten, ott is lecsökkent a munka két napra. Csak a hétvégén volt zene. Külföldön egy különleges zenekarnak számítottunk, mert ki tudtuk szolgálni a közönséget, bárhol is játszottunk, akár egy étteremben, diszkóban vagy pubban. De olyan helyeken is megálltuk a helyünket, ahol kétezer ember hallgatott minket.

Tehát '89-ben Fogarasi Jancsinál találkoztam Tibusszal, teljesen véletlenül. Neki akkor már két éve volt egy Tátrai Band nevű zenekara, és csináltak is egy lemezt *Szerencsekerék* címmel. Tibi mondta, hogy menjek fel hozzá, én fel is mentem, és sokat dumáltunk. Meghallgattam a lemezüket, ami nagyon nem tetszett. Tibi mondta, hogy szeretné, ha én lennék az énekes a bandájában. Mondtam neki, hogy elvállalom, de én két évig még kijárok játszani, és ha nem is folyamatosan, de évente fél évet külföldön leszek. Ez '93-ig így is volt, pedig mindenki úgy tudta, hogy a Tátrai Bandben énekelek. Akkor már megjelent az *Illúziók nélkül* című lemez, aztán *A küszöbön túl*, és én még mindig kijáratam. Közben, amikor itthon voltam, Tibivel turnéztunk és csináltuk a dolgokat. Elkészült egy csodálatos videoklip a *New York, New York*-ra, ami meghozta a sikert a zenekarnak. Elég érdekes történet, hogy amikor '92-ben elkezdünk

turnézni, tíz embernek játszottunk a koncerteken. Kitartott a zenekar, és meg is jött a siker. Most már mindegyikünk a saját dolgát csinálja.

VÁRKONYI MÁTYÁS

énekes, zongorista, gitáros, zeneszerző

1950-ben született Budapesten. Díjai, elismerései: Erkel Ferenc-díj (1986), Huszka Jenő-díj (1998), Fényes Szabolcs-díj (2010), Artisjus Éltetődíj (2012). 1983-ban Miklós Tiborral írt *Farkasok* című rockoperája első helyezést ért el a Helsinki International Music Festivalon a legjobb zene és a legjobb koreográfia kategóriában. 2006-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült.

Úgy tudom, hogy először klasszikus zenei tanulmányokat folytattál.

Egész általános iskolás koromban a Magyar Rádió Gyermekkorúsrában énekeltam. Ott egy nagyon erős képzést kaptunk, szolfézstól kezdve mindent tanultunk. Utána a klasszikus konzervatóriumba jártam zeneszerzés szakra, majd később a Jazztanszakra zongorázni. Miután akkor a Jazztanszak még nem volt főiskola, bevettek katonának. Tulajdonképpen nekem ez is egy zenei tanulmány volt, mert Székesfehérvárra kerültem egy fúvószenekarhoz, ahol megtanultam az összes rézfúvós hangszer használatát, hangszerelését. Eredetileg klasszikus zeneszerzőnek készültem, és végül zeneszerző is lettem, csak egy másik műfajban.

A Jazztanszakra kikkel jártál együtt?

Mellettem ült Török Ádám, és együtt jártam Pleszkán Friggyessel, aki akkor már egy nagy reménysége volt a magyar jazzéletnek. Sokan külföldön élnek azok közül, akik az évfolyamtársaim voltak. A Jazztanszakon ugyan zongorázni tanultam, de az nem érdekelt igazán, mert akkor gitárőrült voltam, és azon gyakoroltam. A legtöbb műfajba akkor jött be a gitár mint vezérhangszer, a jazzben is nagyon népszerű volt. A gitár és a zongora mellett megtanultam szájharmonikázni, fuvolázni és trombitálni is. Mindenevő voltam. Végül is a leghasznosabb hangszer a zongora lett.

A Jazztanszakkal párhuzamosan játszottál már rockzenekarban?

Igen, játszottam, sőt olyannyira, hogy akkor forradalmi tetteknek számított, hogy a zenei gimnáziumban alapítottunk egy beategyüttest, a Zé-Gé-t. Ebben a zenekarban játszottak a Fekete testvérek is, de rajtuk kívül legalább harminc zenész fordult meg az együttesben. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola épületében van egy nagyterem, ahol minden hétfvégén táncos klubesteket rendeztünk. Ezek koncertszerűek voltak, mert a közönség állt, és hallgatta a zenekarokat. Ebből a teremből nagyon sok zenész került ki, aki később híres lett, például az omegás Mihály Tomit ott ismertem meg. A Zé-Gé együttesel '68-ban elindultunk a *Ki mi tud?*-on, ahol csak a Hungária együttes vert meg minket. Aztán később a Jazztanszak mellet már működött a Generál, a katonaság után velük játszottam.

A Generálban hogyan jöttek össze a tagok?

A Generál tulajdonképpen a Zé-Gé-ből alakult egy metamorfózis által. Valamikor '71 körül vendéglátóztunk a Balatonon, abban az együttesben rajtam kívül Révész Sanyi és Novai Gábor játszott. Onnan vittek el engem két évre sorkatonának, így ők ottmaradtak ketten, és kerestek maguk mellé zenészeket. Összejöttek a Ferm együttesrel, amiben Karácsony János volt a gitáros. A két zenekar fuzionált egymással, és amikor leszereltem, visszajöttem az együttesbe, és én lettem a zenekarvezető. Amikor ez a „vokális” Generál megszűnt, Novai Gáborral kerestünk társakat magunk mellé. Akkor Charlie és Tátrai Tibi pont együtt csavarogtak. A Kertészeti Egyetemnek volt egy klubja, ahová szinte minden héten lejártunk hallgatni egymást. Ott mondtuk Charlie-nak és Tátrainak – először csak viccből – hogy csináljunk egy zenekart. Azt válaszolták, hogy miért ne. Így alakult meg a második Generál. Abban az időben a szakmában nem voltak még olyan sokan, mindenki ismert mindenkit. Különböző zenészek kavargásából jöttek össze a zenekarok, például Tomsits Rudolf zenekarában is játszottam úgy két hónapig, amit úgy hívtak, hogy T Labor. A Generál tulajdonképpen mindig Novai Gabi és körülöttem szerveződött.

Azt gondolom, hogy a Ki mit tud? egy nagyon fontos állomása volt annak, hogy ti népszerűek lettetek.

Nagyon érdekes, hogy ma az a sok tehetségkutató műsor a televízióban mind a *Ki mit tud?* nosztalgijából nőtt ki. A *Ki mit tud?*-nak akkor olyan népszerűsítő ereje volt, hogy a döntő után másnap a villamoson mindenki megfordult utánunk. Akkor csak egy televíziócsatorna volt, nem is lehetett mást nézni. Ez az ismertség persze hamar el is múlt,

de furcsa volt tizenegynéhány éves korban ezt megélni, hatalmas élmény volt. Az az igazán nagy dolog, hogy a Generál szinte minden zenészből olyan kaliberű ember lett, aki mind a mai napig a pályán tudott maradni, és ez nem kis idő. A zenei műfajok tíz-tizenöt évnél tovább nem nagyon húzzák, ezért is nagyon nagy adomány, hogy sikerült ilyen hosszú ideig a pályán maradnunk.

Azt hiszem, az is egy nagyon jó ötlet volt, hogy kiváló női vokált vettetek magatok mellé. Korábban mindegyikük – ahogy Bódy Magdi is – a Rádió Gyermekkórusában énekelt.

Ez abból adódott, hogy a vokális zene szeretete a Gyermekkórusban úgy belénk ivódott, hogy ez nekünk teljesen természetes dolognak számított. Amikor a vokális zene ötlete felmerült, nyilvánvalóan ott keresgéltem, ahol ismertem az énekeseket. A vokálból mindegyik lány már korábban is próbálkozott énekléssel a popzenében, csak az együttműködésünk formáját kellett kitalálni. Ez akkor egy nagyon új dolognak számított. A „fekete” zenékben már voltak női vokálok, ennek nagy divatja volt az Egyesült Államokban, de Magyarországon és Angliában más típusú vokálok voltak, inkább a férfihangra épülő west coast stílus ment. A vegyes, női-férfi vokál ritkaságszámba ment. Tulajdonképpen az ABBÁ-t is megelőztük egy picit. Ez azért is érdekes, mert abban az időben voltunk Hollandiában, ahol elég komolyan promotáltak minket, de mivel az útlevel megszerzése annak idején egy nehéz dolog volt, a második kiutazásunkat megghiúsították a belügyi szervek. Erre egy évre rá volt az ABBÁ-nak a *Waterloo* című sikere az Eurovíziós fesztiválon. Nagyon ott voltunk a spiccen, hogy esélyünk legyen

egy nyugati karrierre, de ez sajnos nem így alakult. A vokális lányok egészen a Charlie-s változatig velünk voltak, utána mi egy kicsit férfiasabb zenét akartunk játszani. Ezután a lányok Zalatnay Saroltával fuzionáltak.

A Generálra az is jellemző volt, hogy nagyon hamar lettek saját számaitok. Az a funkos hangzás, amit játszottatok, nem igazán volt ismert Magyarországon.

Igen, ez a funkys zene a Generál második korszaka volt. Novai Gabi és én mindig korábban elkezdtünk írni dalokat, és a számokhoz szerveztünk zenekart. Például a *Lehajtott fejfel* és a *Törökméz* című számokat, amik az első Generál nagy slágerei voltak, már a Zé-Gé-vel is játszottuk a Balatonon, természetesen vendéglátós keretek között – voltak is belőle botrányok. A második Generál-lemeznek – amin még Révész Sanyi énekelt – már nem volt olyan nagy sikere, ott már voltak széthúzások az együttesben. Akkor Novai Gabival elkezdtük írni az új lemezanyagot, hogy a következő zenekarnak legyenek számai. Akkor született a *Zenégép* és a *Könnyű álmot hozzon az éj*. Az volt a jó, hogy Gabival mi mindig előre dolgoztunk.

A Generál végig sikeres zenekar volt, mi okozta az együttes felbomlását?

Ennek több oka volt. Egyrészt akkor nagyon beindult a hard rock korszak, jött a Piramis, az Edda. Ezek az együttesek egy pillanat alatt fantasztikusan népszerűek lettek. A mi félintellektuális, kicsit komplikáltabb zenénk már nem volt olyan kelendő – se a szövegi, se a zenei tartalma. Éreztük,

hogy a levegő egy kicsit megfagyott körülöttünk. Akkoriban elsősorban a szakma és az értelmiségi „bölcsészvilág” ismert el bennünket, elsősorban az egyetemi klubokban szerettek minket. Az Ifiparkban és más helyeken, ahol a döngetés ment, nem voltunk igazán népszerűek. A másik probléma – ami a legtöbb zenekarnál a váláshoz vezet – az anyagiakból adódott. Hihetetlen pénzeket kellett fordítanunk a hangtechnikára, mert akkor még az volt a szokás, hogy a zenekarok saját tulajdonú technikával dolgoztak. Ez fölemésztette az összes jövedelmünket, közben mindenki családot alapított, jöttek a gyerekek. Az együttesből ketten, Charlie és Póta András vendéglátózni akartak külföldön. Mi, többiek úgy gondoltuk, hogy itthon folytatjuk, de Novai Gabinak bejött a Hungária, nekem meg bejött a Rock Színház. Mindenki kezdte levedleni a régi bőrét.

A Rock Színházban Miklós Tiborral – aki sajnos 2013-ban elhunyt – megírtad Magyarország első rockoperáját, a Sztár csinálókát.

Amikor '80-ban kitaláltuk ezt a Rock Színház-dolgot, nagyon erősen az Operettszínház ellen gondolkodtunk, mert ott nem engedték be a friss tehetségeket és az újszerű zenéket. Azt gondoltuk, hogy csak úgy lehet fejlődni és ebben a műfajban valami újszerűt csinálni, hogyha saját magunk alakítunk egy társulatot. Ez egy jó ötletnek bizonyult, mert akkor ebben a műfajban éppen volt egy vákuum, és hihetetlen gyorsan berobbantunk a köztudatba 1980-ban az *Evitával*. 1981-ben ragaszkodtam ahhoz, hogy a második darab, amit bemutatunk, egy saját mű legyen. Ez egy szerencsés döntés volt, mert ez megalapozta a műfaj hazai jelenlétét. Sok országban nem létezett – például mindkét Németország-

ban és a környező országokban egyáltalán nem –, hogy a saját nyelvükön, a saját gondolataikkal, saját mondanivalójukkal csináljanak zenés színpadi műveket. A másik dolog, hogy a *Sztárcsinálók* tartalma – 1981-et írunk, és még kemény szocializmus volt – a diktatúráról és a diktátor bukásáról, a politikai manipulációkról szólt. Akkor természetesen még titkolták, hogy a hatalom manipulálja tömegeket. Ezért azoknak, akik olvastak a sorok között, az is egy nagy dolog volt, hogy ezekről ilyen módon becsomagolva is lehet beszélni, énekelni, játszani a színházban. Ezt a vonalat aztán tovább is vittük Béres Attila költővel, akivel a *Bábjátékos* című művet írtuk. Ennek még inkább politikai mondanivalója volt. Miklós Tibor darabjai – Stefan Heym: *Dávid király krónikája* stb. – komoly mondanivalójú darabok voltak, zenével. Igazából ennek a műfajnak nem a show-business részét ragadtuk meg, hanem a színházi vetületét. Azóta is ezt az utat szeretném követni, hogy zenével ugyan, de komoly tartalommal és komoly színházi eszközökkel szeretnék darabokat írni.

Az, hogy ti egy új színt, egy új műfajt hoztatok be, mennyire tette nehezzé a Rock Színház létrejöttét?

Utólag visszagondolva szinte végig ellenséges környezetben dolgoztunk. A közönség kétségtelenül szeretett minket, de a színházi szakma, a rockszakma és a hagyományos zenés színházi szakma a szemünkbe ugyan mosolygott, de közben a hátunkba döfte a kést. Ezt azért is tudom bátran kijelenteni, mert utólag kiderülnek olyan dolgok, amiket akkor talán a naivitásom miatt észre se vettem. A nyolcvanas évek vége felé pályázatot írtak ki a színházunkra, át akarták ját-

szani valaki másnak. El akarták venni tőlünk ezt a „rock-színház” ötletet. Végigkísérte a színházunk életét az, hogy mindig fáj rá mások foga. Természetesen ez a végén aztán sikerült is, mert egyrészt a színház tizenöt éve elég volt ahhoz, hogy egy kicsit elfáradjunk, és a belső konfliktusok is megerősödtek. Elsősorban az volt a probléma, hogy elzárták a csapokat, az anyagi támogatást, ami egy színház életben maradásához nélkülözhetetlen. Kizárólag a jegybevételeből nem lehet fenntartani egy színházat. Ha nincs pénz, akkor pedig mindenki egymás torkának ugrik.

Ma már a hagyományos prózai színházak, mint a Madách Színház is játszanak zenés darabokat. Ez a megváltozott helyzet segíti vagy inkább nehezíti a munkádat?

Kétségtelenül megnehezíti a helyzetemet, de ugyanakkor azt kell mondanom, hogy jobb lenne, ha azok a prózai színházban létrejött zenés produkciók, ahol nem tehetséges emberek kezdenek el énekelni, létre sem jönnének. Ennek, hogy manapság több zenés produkció születik, van egy nagyon jó hozadéka is, mégpedig az, hogy nagyon sok fiatal tehetség került most elő, akik fantasztikusan tudják a szakmát. Nemcsak az éneklést és a táncolást, hanem a színészetet is. Ennek a hármas egységnek az ötvöződéséből fantasztikus eredmények születnek. Visszatérve a kérdésre, az, hogy van kihívás és meg kell vele küzdeni, az jó. A konkurencia megnehezíti az ember dolgát, de ugyanakkor inspirálja is.

2014-ben a Müpával koprodukcióban színpadra vitted a Mata Hari „kémoperát”, amelynek szövegét Béres Attila írta. Miért lett számodra érdekes Mata Hari élete?

Mata Hari egy nagyon híres kémnő volt a múlt század elején, akit 1917-ben, 41 éves korában kémkedés vádjával kivégeztek. Ő egy nagyon népszerű táncosnő volt, nagyon jól tudott bánni a sajtóval. A maga korában – mai értelemben véve – egy nagyon korszerű sztár volt, olyasmi, mint például most Madonna. Ezt a népszerűségét használták ki a „hátsó” politikai körök, és egy kémnőt farigcsáltak belőle. De ő egy suta kémnő lett, mert igazából egy igazi művész volt, aki nem a földön járt, és ’17-ben, amikor a nagy orosz forradalom kitört, neki volt egy fiatal orosz szerelme. ’17-ben titkosították az aktákat száz évre, tehát 2017-ben lehet majd ezeket elolvasni. Ezért most még nem tudjuk, hogy bűnös volt-e, vagy sem. A darabban van is egy dal, aminek az a címe, hogy *Bűnös vagy áldozat*. Ez a darab megelőlegezi azt a pozitív megítélést, amit mi gondolunk róla, mert szerintünk ő egy áldozat volt. A darabban Mata Harit Kecskés Tímea alakította, mellette többek között Kovács Krisztina, Egyházi Géze, Szemenyei János, Miller Zoltán és Szolnoki Tibor játszott az előadáson. Ebben a produkcióban együtt dolgoztak a „rég” Rock Színház-as művészek az új generáció képviselőivel, így életben tudtuk tartania Rock Színház gondolatát.

RÉVÉSZ SÁNDOR

énekes, zeneszerző

1953-ban született Budapesten. Díjai, elismerései: Az év énekes (1976), eMeRTon-díj (1992). 1994-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, 2012-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kitüntetésben részesült.

Szeretném, ha a gyerekkorodról mesélnél. Hogyan kerültél kapcsolatba a zenével?

Az édesanyám nagyon muzikális volt. A szüleim korai válása miatt szétfürtözött a család, ezért optimális szülő-gyerek kapcsolatról nem igazán beszélhetek. Kilencéves koromtól a nagyszüleim neveltek. Abban a pár évben, amikor édesanyámmal együtt éltem, sokat énekelt nekem, ami nagyon kedves volt a szívemnek. Ma már tudom, hogy az éneke egyfajta oldása volt annak a lelki állapotnak, annak a mélységnek, amit a magunkra maradottságunk kínjában az anyám megélt. Emellett voltak mesélések és diavetítések. Ezekért a dolgokért nagyon hálás vagyok édesanyámnak. Ha társaságban voltunk, gyakran énekelt, így általa a muzikalitás és a kedélyes éneklés az életemben mindig jelen volt. A másik említésre méltó dolog a gyermekkoromból a zongora, ami volt a szüleim és a nagyszüleim lakásában is. Az egyik zongorám azóta is megvan. Édesanyámnak az volt az álma, hogy zongorista legyek. A Verseny utcában laktunk, nem messze, a Thököly út 7-ben volt egy zeneiskola,

ahol Juhász Klárához jártam zongorázni. Nem nagyon szerettem, különösen a szolfézst nem.

Gyerekkorom szép emlékei a hajdúszoboszlói nyarak. Ott édesanyámmal és a nagyszüleimmel nyaraltam évről évre. A strandon reggeltől estig szólt a zene, pancsolás közben hallgattam az akkori slágereket. Három-négy hétig nyaraltam lent általában, és ittam magamba a nyári élményeket és a zenét. Amikor hazajöttünk, mindig megkérdeztem nagymamámat, hogy nyáridéző emlékként melyik slágert énekeljem el, és azt milyen nyelven. Tudtam utánózni a különböző nyelvek hangzását, így „angolul, francául, olaszul” is el tudtam énekelni akár a magyar slágereket is. Aztán egyszer csak egy akusztikus gitár került a kezembe, ami a mai napig a legjobb barátom. Úgy érzem, hogy azon fejezem ki magam a legfrappánsabban és a legtisztábban. A dinamikájában rejlő lehetőségek – a lebegéstől az erőteljes teli akkordokig – már tizennégy évesen nagyon megfogtak. Másodikos gimnazista voltam, amikor megalakult az első zenekarom Póka Egonnal. Inspiráltuk egymást, játszottunk Creamet, Led Zeppelint. Kísérő gitáros voltam az együttesben, de nagy igyekezettel megtanultam nagyon feszesen játszani.

Melyik volt az első profi zenekarod?

Az a Generál volt, ami 1970-ben alakult. Ebben az első felállásban rajtam kívül a későbbi alapemberek, Novai Gábor és Várkonyi Matyi már benne voltak. Később több zenész is kicserélődött a bandában, de 1972-re kialakult a zenekar végső arculata. Gábor és Matyi már akkor is mesteremberek voltak, pontosan tudták, hogy mit szeretnének megszó-

laltatni, amihez mi, többiek nagyszerű asszisztencia voltunk. Ránk lehetett bízni a zenei feladatokat. Azután ezzel a zenekarral megnyertük a *Ki mit tud?*-ot, és a *Táncdalfesztiválon* is részt vettünk.

Úgy emlékszem, a Ki mit tud?-on Pernye András azt mondta, hogy olyan tisztán énekeltek, hogy az szinte már fáj.

Ez annak volt köszönhető, hogy nagyon nagy trenírozottságból jött a három énekes hölgy, aki velünk volt: Herczku Mária, Várszegi Éva és Selényi Hédi. Ők a Magyar Rádió Gyermekkórusában énekeltek azt megelőzően. Nyilván az egy teljesen más műfaj volt, amit a kórusban énekeltek, de Tokiótól Új-Zélandig és Moszkvától a Carnegie Hallig mindenhol koncerteztek. Az amerikai tévében az Ed Sullivan Showban együtt léptek fel a Beatlesszel. Aztán voltak változások, Bódy Magdi és Szigeti Edit került be a zenekarba, de ők is énekeltek a Gyermekkórusban. Emlékezetes és szép éveket éltünk meg együtt.

Zenei okok miatt jöttél el később a Generálból?

Nem én váltam ki először. Amikor Karácsony James átment a Locomotivba, attól kezdve félkarúnak éreztem magam a zenekarban. Az ő jelenléte a színpadon nekem nagyon fontos volt. Amikor jobbra néztem, és összekacsintottunk, akkor tudtam, hogy elindul a buli. Mindkettőnkben volt egy felszabadult életöröm, egy lendület, amivel mi minden bulit meg tudtunk nyerni. Soha többet az a tűz, az a stabilitás nem volt meg a bandában, ami az eredeti felállásban megvolt. A Generált egyszer csak különösebb érzelmi meg-

rázkódtatás nélkül, 1975 szeptemberében elhagytam, és jött öt év Piramisozás. Huszonhárom éves voltam, amikor csatlakoztam a zenekarhoz. Visszaútalva a Cream és a Led Zeppelin szeretetére, a Piramisban volt egy olyan önki-fejezési lehetőség, amit csak egy rockzenekarban lehetett megélni. Tudtam, hogy ott én leszek a zenekar fronténese.

Úgy gondolom, hogy a hetvenes évek legnépszerűbb zenekara volt a Piramis.

Azt hiszem, hogy az volt a zenekar legnagyobb erénye – más választásunk nem lévén –, hogy rengeteget játszottunk vidéken. Pesten volt velünk szemben egy arisztokrátikus távolságtartás. Természetesen jó néhány pesti klubban is felléptünk, de nem ez volt a jellemző. A nagyvárosok, Debrecen, Pécs, Miskolc és Szombathely körül voltak jó barátaink, így ezeknek a városoknak a környékét mi nagyon tematikusan végigjátszottunk. Ma már alig hihető, hogy sokszor kis falvakban, alig háromszáz fős kis művelődési házakban játszottunk. Akkoriban valahogy állami támogatással tudták finanszírozni a kultúrházak ezeket a koncerteket, így el tudtunk jutni ezekre a kisebb helyekre is. Ezt az időszakot egy nagyon termékeny és nagyon hatékony közönségtoborzó attitűdnek érzem a Piramis életében. Ekkor tettünk szert országos népszerűsége. Emlékszem, hogy 1979-ben kétszázhetven bulit játszottunk.

Amellett, hogy igazi rockzenekar voltatok, a Metronóm 77 fesztiválon is nagy sikerrel szerepeltetek az Égni kell című számmal.

Elég „provokatív” volt a szám szövege ezzel a gondolattal, hogy égni kell annak, aki gyújtani akar. Som Lajost, az együttes vezetőjét behívták a BM-be, és kicsit faggatóztak, hogy mit jelent a dalban ez a bizonyos sor. Amikor bulikon ezt harmincezer ember énekelte velünk, abban örületes kollektív erő volt. A pártban egy picit csípte a szemüket, hogy ennek esetleg van egy revolucionista attitűdje is. Szinte minden pillanatára emlékszem ennek a Metronóm fesztiválnak, amin egy érdekes színfolt volt a Piramis együttes. A szólóelőadók, mint Cserhádi Zsuzsa, Máté Péter egy teljesen más zenei ars poeticát képviseltek. Mi szívvel-lélekkel egy eredeti, bőrbe öltözött rockzsánert jelenítettünk meg. Ezt értékelték is az emberek, mert közönségdíjat nyertünk.

Nagyon érdekes módon kerültek be a köztudatba a Piramis együtessel, egy lengyel turné után.

Akkoriban volt egy ifjúsági műsor, aminek Végh Miklós volt a szerkesztője, aki nagyon jó barátunk volt. Ő egy nagyon vehemens, de nagyon jó ízlésű arc. 1977 szeptemberében kijött velünk egy kis stábbal Lengyelországba. Ez a turné azért is nagyon emlékezetes, mert egy világsztár angol bandának, a Mudnak voltunk az előzenekara. Csak tizenezres stadionokban játszottunk teltházás bulikat, minden egyes nap. Szerencsére jól beszéltünk angolul, ezért nagyon összehaverkodtunk az angol technikusokkal, ezáltal abban a kegyben volt részünk, hogy nagyon profin hangosították a zenekarunkat. Első nap még csak tanulták a műsorunkat, de miután ezek az angol srácok nagyon profik voltak, a második bulin már úgy szóltunk, hogy az örület. Nagyon ütött a zenénk, és Végh Mikinek mindezt sikerült

megörökítenie. A katowicei koncertet vették fel, ahol tizenötezer ember előtt játszottunk. Ez egy olyan óriási hangulatú buli volt, olyan fantasztikus világítással, hogy monumentális képeket örökített meg róla az a kis stáb. Miután ezt levetítették itt, Magyarországon, az egy olyan fordulópont volt a zenekar életében, hogy egyből vidéken is úgy néztek ránk, mint egy külföldön is játszó zenekarra. Ennek mindenféleképpen haszonélvezői voltunk, mert egyre jobban odafigyeltek ránk.

Lengyelországban saját nótákat játszottatok?

Természetesen, de több dalt is angol szöveggel énekeltem.

Amikor befutott zenekar lettetek, többször is turnéztatok a környező országokban.

Egy hosszú túrát nyomtunk a Szovjetunióban, és játszottunk az NDK-ban is. A legemlékezetesebb turnénk a Steppenwolf nevű amerikai bandával volt, akikkel Németországban, Svájcban, Ausztriában és Hollandiában játszottunk.

A szovjet turné milyen volt?

Nagyon hosszú, nagyon hideg, és engem nagyon megviselt. Ha a *Tibeti halottaskönyvet* mint szellemi muníciót nem viszem magammal, azt hiszem, végem lett volna. Egész úton csak a könyvet bújtam. Volt, hogy egy nap több koncertet játszottunk ugyanazon a helyen, ezért volt benne valami nagyon gépies, mechanikus dolog, amit nagyon nem szerettem. A körülmények is nagyon kemények voltak. Az orosz

tél kellős közepén voltunk ott, január 4-től február közepéig tartott a turné. A buszba becsöpögött a jeges víz. Emlékszem Odesszában egy hatalmas tengerparti piacra, ahol bőröndökből árulták a délvidékekről jövő emberek a mandarint, amit maguk termeltek. Én egy egész bőrönddel megvettem, kitömtem az összes zsebemet mandarinnal. Amíg mentem vissza a szállodába, szétfagyott kézzel megpucoltam, és ettem az utcán. Olyan vitaminéhségem volt, hogy az elmondhatatlan. A koncertek nagyon sikeresek voltak, de sokszor fájt a szívünk, mert iszonyatosan keményen bántak a lelkes, zeneszerető emberekkel a rendezők. Ahogy fölálltak a helyükről, abban a pillanatban hatalma nyakast kaptak gumibottal, és kivezették őket. A csajok dobták fel a névjegyüket, a telefonszámukat vagy az autójuk rendszámát, de a rendezők őket nem bántották. Ez nem feltétlenül egy szexuális indíttatású dolog volt, csak a koncert után szerettek volna velünk találkozni vagy a lemezüket dedikáltatni. A Szovjetunióban ötvenhat koncertet játszottunk hatvanegy nap alatt. Az útlevelünket azonnal elvették Csopnál, ahogy a vonattal átléptük a határt. Ezeket csak a turné végén, Moszkvában adta vissza a szervező, miután két fémzsilip között átjutottam, ahol szembe találtam magam egy határőrrel. A turnéről lelépni nem lehetett, ha nálam lett volna az útlevelem, talán megfordult volna a fejemben.

A Piramis után egy érdekes időszak kezdődött az életemben, amikor azt a csillogást, azt a sikert, amit a Piramis jelentett, magad mögött hagytad, és egy teljesen más életformát kezdted élni.

Ahogy 1981-ben kiváltam a Piramisból, kínálkozott egy lehetőség, hogy egy világjáró hajóra menjek zenélni. Ez egy

nagyszerű kihívás volt, és szívből örülök, hogy sikerült ott helytállnom. Egy nyolctagú, iszonyúan képzett zenekarba csöppentem, ahol kristálytisztá vokált is kellett énekelni, ha arra volt szükség. Nagyon profi emberek közegében töltöttem el azt az egy évet, amit részben egy hajón, részben egy szigeten dolgoztam végig. Nagyon hálás vagyok ennek az időszaknak, egyáltalán nem hiányzott a csillogás. A Píramis alatt is tudtam, hogy ez nem marad így örökre, és időben felkészültem arra, hogy érzelmileg és lelkileg ne viseljen meg, ha egyszer majd nem tapsolnak, és nem találok magamat szemben lelkes zenebarátok ezreivel. A hajón nagyszerű volt, hogy a közönség soraiban ült, mondjuk, egy kölni óragyáros, egy brémai szőnyegkereskedő, egy holland üzletember, a feleségeik, a gyerekeik, akik semmit sem tudtak rólam. Ott vagy jól énekelsz a színpadon, és figyelemfelkeltő vagy abban a szerepkörben, amit vállaltál, vagy nem. Hála Istennek, nekem ez sikerült. Utána egy sokkal szerényebb életformát választottam, mert Budapesttől kétszáz kilométerre leköltöztem egy tanyára. Ott tényleg senki sem tapsolt, csak az erdő csendjének, a hatalmas sétáknak és a tiszta kék égnek a varázsát éltem meg. Hála Istennek, hogy volt a zenekaros időszak az életemben, mert arra nagy szükségem volt. Tizenhat éves koromtól szinte önállóan és egyedül éltem, és tartottam el magam. Annyira sűrű volt az a tizenvalahány év, hogy utána nagyon jó volt egy másik ritmusban megélni a természethez közeli békesség éveit. Majdnem tizenöt évig éltem a tanyán, ami ugyan most már nincs meg, de a szívem a mai napig gyakran jár ott. Az emlékeim és az álmaim gyakran ott tekeregnek az általam ültetett akácfák körül, az erdő csendjében és békességében.

Időközben szólólemezeket készítettem. Mostanában első-sorban akusztikus hangképben kezdtem el gondolkodni, nagyon sok új dalt írtam.

KÖVES „PINYÓ” MIKLÓS

dobos, a Piramis együttes alapító tagja

1949-ben született Budapesten.

Ars poeticája: „Ha az élet is úgy akarja, a halálomig csinálom ezt az isteni, gyönyörű dolgot.”

Hogyan lettél zenész, és miért pont a dobot választottad hangszeredül?

Ez egy elég gyerekes dolog volt. Még kisfiú voltam – hatodikos vagy hetedikes –, amikor a *Ki mi tud?* ment a tévében. Akkor láttam először zenekarokat, például a Benkó Dixieland Bandet, ahol akkor Laux Józsi dobolt. Szerencsére a házukban lakott egy csaj, aki Laux Józsi barátnője volt, és ő beajánlott engem hozzá tanulni. Előtte nem tanultam zenét, még az énekórák is nagy zavart okoztak nekem. A dobolásba beleszerettem, amit aztán erőszakosan, fogvicsorgatva tanultam.

Melyik zenekarokat szeretted akkoriban?

Akkor indult a Beatles-hullám, aztán jött a Pretty Things és a Kings. Én mindig a keményebb dolgokat szerettem. Ezután jött a Hendrix-féle korszak. Akkor kész, vége lett a világnak, onnantól csak a nehezebb, progresszív dolgokat szerettem. Később elkezdett érdekelni a jazz is, Miles Davis. A rockzene mellett őrült jazzrajongó voltam. Aztán ennek

a két dolognak a szeretetén keresztül megismertem a fúziós zenét.

Melyik zenekarokban kezdtél először játszani?

Először egy Futurama nevű egyetemi zenekarban kezdtem játszani, ami akkor egy ismert együttes volt. Oda Laux Tibi – Laux Józsi öccse – vitt el. Velük csak angol számokat játszottunk. Utána jött a Non-Stop együttes, akikkel már rengeteg saját számot is, sőt egy idő után már csak ilyeneket játszottunk. Abban az időben kötelező volt egy angol nyelvű blokkal kezdeni a koncerteket, ezért játszottunk Beatlest, Hendrixet, Kings-dalokat. Ebben a zenekarban óriási barátság volt, nagyon nagy szeretet és a gondtalan élet. Ekkor harmadikos-negyedikes gimnazista voltam, és semmi más gondom nem volt, mint bukdácsolni a suliban, és egész nap próbálni és zenét hallgatni.

Kik játszottak akkor a Non-Stopban?

Ott játszott Zádor István, aki nagyon jó zongorista és komponista volt, és most Amerikában nagyon jó nevű szívspecialista. Én hívtam oda Benkő Robit, aki aztán elvégezte a Jazztanszakot bőgő szakon. Vágó Paja gitározott, akiből később fogorvos lett. Aztán jöttek a profibb zenészek, mint Viktor Matyi, aki akkor a Rádióban dolgozott, és a Zeneakadémián végzett zeneszerzés szakon. Tartottunk egy meghallgatást, mert nem nagyon ismertünk jó torkú énekeseket. Akkor rátaláltunk Turai Tomira, aki fantasztikusan énekelte Ray Charles és más fekete énekesek számait. Ezzel a felállással több *Táncdalfesztiválon* indultunk, és az utolsón,

'71-ben második helyezést értünk el a *Lélegző furcsa hajnalon* című Viktor Matyi-dallal. Ezután egy kicsit rockosabb zenét szerettem volna játszani, olyan zenészekkel, akik csak a zenével akarnak foglalkozni. Somló Tomi akkor már jó barátom volt, és ő Závodi Jancsival együtt játszott a Kex-ben. Akkor mindkettőjüket átcsábítottam a Non-Stopba, és nagyon szép másfél évet töltöttünk el így együtt. Nagylemezünk nem lett, mert azt akkor nagyon nehéz volt összehozni, de kislemezeink azért megjelentek. Mi eléggé „rétegzenekar” voltunk, amit én úgy hívtam, hogy NB II-esek vagyunk a nagy Illés–Metro–Omega mögött. A szakmában elég elismertek voltunk, tudták, hogy létezőnk. Orszáczky Jackie is vitt minket előzenekarnak a Sirius elé. Jackie egyszer-kétszer dobolni is elhívott jamsessionökre, sőt utána elmehettem velük sörözni, ami nekem akkor egy nagyon nagy dolog volt. Aztán Somló Tomit elvitte a Loksi, de Tomi nagyon rendes volt, mert előtte engedélyt kért tőlünk, hogy mehessen. Természetesen azt mondtam neki, hogy menjen csak, mert ez neki előrelépés, az NB II-ből az NB I-be. Akkor éreztem, hogy ez a banda nem nagyon vihető tovább, ez már a harmadik felállás volt. Én is nagyon szerettem volna egy olyan rockzenekart, amivel egy jó pár évig egy nagyobb volumenű dolgot csinálunk. Akkor összejöttem Som Lajcsival, aki akkoriban kijárt vendéglátózni Németországba és Svájcba. Kérdezte tőlem, hogy mi lenne, ha kimennénk együtt játszani, összeszednénk magunkat egy kicsit anyágilag, és aztán csinálnánk itthon egy bandát. Mondtam, hogy nekem is ez a tervem. Závodi Janó mondta, hogy ő itthon marad, de számít rá, hogy amikor hazajövünk, csatlakozik hozzánk. Így hárman már megvoltunk a Piramisban. Én ismertem Gallai Petit, aki a Várban játszott egy

Nautilus nevű zenekarban. Ő egy nagyon tehetséges zongorista volt, akkor Gonda Jánosnál tanult a Jazztanszakon. A tanszak utolsó félévét Gonda János nem engedte, hogy elvégezze a Piramis miatt. Annak idején a Jazztanszakon még tilos volt a tanítványoknak haknizni. A Piramisban akkor még egy másik billentyűs is volt velünk, Léway Tibi, aki a Németországban élő híres újvidéki zeneszerző, Léway Szilveszter öccse. Tehát először két billentyűs volt az együttesben, és Gallai énekelt. Som Lajos nagyon proponálta, hogy Révész Sanyit a Generálból hívjuk el énekelni. Ők már gyerekkoruk óta jóban voltak. Egy évre rá ez is sikerült, mert a Generál is leszállóágban volt. Som Lajcsival a vendéglátóban megkeresett pénzből tudtunk hozni egy ének-cuccot, és ki tudtuk húzni ezt az évet, amikor nem volt igazán sikere a Piramisnak. Mi Sommal tudatosan készülünk arra, hogy ne kelljen mindenféle értelmetlen dolgot elvállalnunk az anyagiak miatt, és ki tudjuk várni, hogy sikeres legyen a banda. Ez az év egy hosszú próbaidőszak volt, egész nap gyakoroltunk. Ezért az első lemezünk lett a legjobb, szerintem ez az album akkor egy igazi újdonság volt a magyar rockzenei életben.

Azok a számok, amik aztán nagyon híresek lettek, már azzal a „kétbillentyűs” felállással is megvoltak?

Igen, ezek a számok már megvoltak akkor, amikor Révész Sanyi jött. Gallai Peti ezután is énekelt, elsősorban melankolikusabb számokat. Belefért a Piramis imidzsébe a vad számok mellett ez a lírai vonal is. Ez fogta meg leginkább a gyerekeket, hogy a nagy csörömpölés után mindig volt valami kis líra.

Hogyan lett a Píramis egyszer csak híres zenekar?

Még semmilyen felvételünk sem volt, se lemez, se semmi, amikor kimentünk a zenekarral Lengyelországba. Akkor Som Lajos szervezett egy partizánakciót: kijött velünk „feketén” a tévétől Végh Miki, aki egy jó nevű szerkesztő-operatőr volt, és egy kameraman. Mi a Mud együttes előzenekara lettünk. Ezt a turnét ők fölvelték filmre, és valahogy becsempészték egy tévéműsorba. Ott a koncerteken olyan siker és olyan látvány volt, amelyet itthon akkor még nem nagyon láttak. Tízezres sportcsarnokokban játszottunk, és Sanyit nagyon szerették az emberek, mert a Generállal sokat játszottak Lengyelországban. Olyan sikerünk volt, mintha ezer éve ismertek volna minket. Amikor ezt leadta a tévé, attól kezdve mindenki azt hitte, hogy mi egy nagy, külföldre járó banda vagyunk, és felkerültünk mindenféle slágerlisták élére anélkül, hogy akár egy felvételünk is lett volna a rádióban. Abban az időben voltak ilyen vietnami felajánlások, amik állami rendezvények voltak a BNV területén. Ezek nagyon nagy koncertek voltak, harminc-negyvenezres közönséggel. Mi ingyen játszottunk, és állítólag a bevételt felajánlották a vietnamiak megsegítésére. Miután benne voltunk a tévében, mi is felléptünk egy ilyen koncerten, ahol negyvenezren voltak, és akkora sikerünk volt, hogy majdnem felgyújtották a házat. A színpadon Lajossal csodálkozva néztünk egymásra – ezek ránk őrzöngenek... Innen számítjuk azt, hogy a Píramissal megismertek minket. Ezt egy darabig tudtuk mindenféle felvétel – lemez és rádió – nélkül csinálni. Aztán a lemezgyár sem bírta tovább azt a nyomást, hogy ennek a bandának nincs lemeze, és ezért nagy nehezen kénytelenek voltak beadni a derekukat,

és kiadni nekünk egy lemezt. Ennek a bandának a története elég rövid volt, öt-hat évig létezett. Az volt a legnehezebb, hogy az első után viszont minden évben kellett egy lemezt csinálnunk. Ez már tulajdonképpen „lemezgyártás” lett. Közben rengeteget kellett koncerteznünk, hogy fent tudjuk tartani magunkat. Amikor két hónapra leálltunk, gyorsan csináltunk egy lemezt. A harmadik lemeztől kezdve úgy éreztem, hogy ezek összecsapott dolgok lettek.

Hogyan lett vége ennek a nagyon sikeres bandának?

Révész Sanyinak mindig voltak olyan periódusai, hogy neki valami nem tetszett, és ilyenkor beszájkolt. Voltak olyan turnéink az NDK-ban és a Szovjetunióban, hogy a második-harmadik napon szinte nem akart föllépni. Olyan idegállapotban volt, hogy szinte alkalmatlan volt a színpadra lépéshez. Az egyik NDK-beli turné utolsó előadásán angolul bemondta, hogy ennek a zenekarnak ezzel a felállással ez az utolsó koncertje. Én a dobok mögött ezt nem is nagyon hallottam, csak láttam, hogy Lajos vörös fejfeléje a gitárral. Ahogy jöttünk le a színpadról, Gallai mondta nekem, hogy Sanyi bemondta, kilépett a bandából, és ez volt a zenekar utolsó fellépése. Amikor hazajöttünk, a reptéren szó szerint mi mentünk jobbra, ő meg balra – se puszi, se pá. Ezután a lemezgyár próbálkozott, hogy összehozzon minket más énekesekkel, elsőként Nagy Feróval. Arra gondoltak, hogy így két legyet ütnek egy csapásra, mert ezt a két fekete bárányt – a Ricsét és a Piramist – egybeboronálják. Feróval talán egyet vagy kettőt próbáltunk, de neki sem tetszett a dolog, és nekünk sem az ő zenei koncepciója. Szépen, gyorsan, békésen el is váltunk. Arra gondoltunk,

hogy megpróbálunk egy kicsit újhullámos rocklemezt csinálni, amin Gallai Petit próbáljuk előre tolni. Szerintem ez a lemez nagyon jól sikerült, és utána még mentünk Finnországba és egy szovjet turnéra is. Ezután pattant ki az a bizonyos „aranybalhé”. Ettől kezdve vége is volt a bandának.

Amikor külföldön turnéztatok, magyarul énekeltétek a számaitokat?

Igen, mindig magyarul énekeltük a számokat, bár Spanyolországban és Németországban megjelent egy angol nyelvű lemezünk.

A Szovjetunióban milyen körülmények között kellett turnéznotok?

Ezek nagyon hosszú, hathetes meg két hónapos turnék voltak. „Zárt” városokban meg más szörnyű helyeken játszottunk. Mi jól el voltunk látva, és jó szállodákban laktunk, de amikor körülnéztünk, olyan csóróságot láttunk, hogy az hihetetlen. A „zárt” városokban mindig katonák vártak minket, és mindig jött velünk egy KGB-s vagy egy magyar biztonsági ember. Ott nem nagyon lehetett mindenkiel kommunikálni. Mindig lesték, hogy kivel beszélünk, de a seftben ugyanúgy benne voltak, mint mi. Nyílt titok volt, hogy a Szovjetunióban mindenki adott-vett – hangszert, farmerokat. Ezek a kísérők mindig mindenben benne voltak, sőt ők segítettek fölhajtani a vásárlókat, mert ismerték az ottani viszonyokat. Ők olyan állásban voltak, hogy ezt megtehették, és ők is ki akarták használni a lehetőséget. Akkor is korrupt volt az egész világ.

Ti mit vettetek az eladott dolgok árán?

Maga a rubel is jó volt. Ott három-négyszeres felárral adtuk el a hangszereket és a farmerokat. Volt, hogy a kabátomat le akarták venni rólam, csak olyan hideg volt, hogy nem tudtam odaadni. De volt olyan is, hogy vettem egy pufajkát a kabátom helyett, itthon sokáig ebben jártam, nagyon jópofa volt. Lehetett színes tévét is venni, ami akkor nagy dolog volt. Előfordult, hogy a zenekar négy-öt színes tévével jött haza. Nagy divat volt még a kertekben használható motoros búvárszivattyú. Sőt volt, aki kis esztergapadot hozott, mert azt is jól el lehetett adni. Muszáj volt hozni dolgokat, mert abból éltünk, hogy az ottani gázsiból háromszoros pénzt tudtunk csinálni.

A Szovjetunióban kultúrházakban játszottatok?

Kultúrházakban, sportcsarnokokban, és rengeteget játszottunk cirkuszokban. Ott minden városban volt egy hatalmas cirkusz. Előfordult, hogy ahogy mentünk az öltözőből a színpadra, a folyosón mellettünk oroszlánok voltak egy ketrecben. Volt olyan cirkuszi előadásunk, hogy a színpadról szétnéztem, és körülöttünk csak katonák voltak, és egy nő sem. Oda volt rendelve háromezer katona. Eredeti loló [orosz v. kommunista – a szerk.] egyenruhában voltak, és örült kandesz [bűz – a szerk.] volt, hagyma, hal meg a katonák szaga. A koncertjeinken örült tombolás volt, pedig olyan rosszul játszottunk, hogy le a kalappal. Ott is előfordult, hogy Sanyika sztrájkolt, és valahogy ki kellett húzni az időt. Kitaláltam, hogy a dobszólót azoknak a loló katonának a csizmáján fogom nyomni, akik az első sorban ültek, és a manézs szélére felrakták a lábukat. Ennek ők nagyon örültek, és egészen elájultak, hogy én mekkora művész

vagyok. Ezzel elment tíz-tizenöt perc, és a végén nagy sikerünk is volt.

A Piramis vége hirtelen nagyon nagy úrt hagyhatott az életedben.

Egyrészt volt egy úr, másrészt akkor volt az „aranyügy”, amivel engem is meghurcoltak. Én voltam a nyolcadrendű vádlott, holott még a magyar tévében is volt egy fölhívás, hogy külföldről be lehet hozni aranyat. Engem nagyon megviselt ez az egész dolog, ezután nem is volt kedvem rockzenekarban játszani, és ahhoz az egész életformához sem, ami ezzel járt. Kicsit vissza akartam vonulni. Akkor kezdtem színházi dolgokat elvállalni. Volt egy barátom, Döme Zsolt, aki sok filmhez és színházi darabhoz írt zenét, ebben az időben sokat ültem a színházi árokban. Közben nappal piacon voltam árus, pulóvereket adtam el, és akkor születtek a gyerekeim is. A színházi árokban találkoztam Muck Ferivel, akivel nagyon nagy barátságba kerültünk. A színházban nagyon nagyokat lehet várakozni meg röhögcsélni meg dumálni, mert amíg próbálnak a színészek, az árokban mindenki sutyorog. Feri mondta, hogy csináljunk valamit együtt, mert akkor ő is össze akart hozni egy zenekart. Én akkor Török Ádival már hosszú évek óta együtt fociztam, és ő szintén nagyon padlón volt. Először csak alkalmi jelleggel csináltunk egy zenekart Ádival és Ferivel. Závodi Janót hívtuk gitározni, aki minden bandában velem pörög. Zsoldos Tomi lett a basszusgitáros, és aztán ebből lett a R.A.B.B.-ocska. Ennek a zenekarnak nagy sikere volt, három-négyszáz ember járt a koncertjeinkre rendszeresen, ami abban az időben nagy dolog volt. Fesztiválokra is hívtak minket. Ez jó pár évig ment. Zsoldos Tomi helyére később

Kerékgyártó István „Füles” jött basszusozni, aki szintén nagyszerű muzsikus volt, és vele is egy pár évet lenyomtunk. Szegény aztán harminckét éves korában meghalt. Utána jött Paróczai „Tacsó” Attila, aki aztán az új Miniben is játszott. 2006-ban a Piramis-koncertre is őt hívtuk basszusgitározni. Nem szeretek egyszerre túl sok bandában játszani, de szeretek a Piramissal is muzsikálni, mert nem tudok mindig tizenkét-tizennégy évet várni, hogy egy nagyobb sportcsarnokbeli koncert összejöjjön. 2008-ban Závodi Jancsival, Gallai Petivel és Nemcsók „Csoki” Jancsival összehoztunk egy Piramix nevű bandát, amivel a régi Piramis-nótákat játszottunk. 2009-ben, a hatvanadik születésnapom alkalmából rendeztünk egy koncertet a Petőfi Csarnokban, amin a pályafutásom legfontosabb zenekarival játszottam – Non-Stop, R.A.B.B., Besenyő Blues Band, Mini és persze a Piramis. Teltházas volt a buli, és a hangulat is felejthetetlen volt. Még ebben az évben újra összehoztuk a Piramist. Ebben a zenekarban Závodi Janó és Gallai Peti mellett Nemcsók „Csoki” János énekel, és Vörös Gábor basszusgitározik. 2015-ben egy turnéval ünnepeljük a banda megalakulásának negyvenedik évfordulóját.

BALÁZS FECÓ

zongorista, énekes, zeneszerző

1951-ben született Budapesten. Díjai, elismerései: Az év bilentyűse (1979-től '84-ig minden évben), eMeRTon-díj (1987), az Interpop Fesztivál zeneszerzői díja (1988), Huszka Jenő Életműdíj (1997), Liszt Ferenc-díj (1998), Fonogram-díj (2008), Artisjus Életműdíj (2010), Börze Award Életműdíj (2011). 2001-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje, 2011-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, 2014-ben Budavár díszpolgára kitüntetésben részesült.

Hogyan indult a zenei pályafutásod?

Zenei gimnáziumba jártam zongora szakra. A konzervatórium elején egy évig közös tanárunk volt Presser Picivel, Vásárhelyi Magda. Később mint Picit, engem is elvitt a könnyűzene. Az idő tájt a fiatalok vagy fociztak az utcán, vagy zenekart csináltak. Az egyik részük Beatlest játszott, a másik Rolling Stonest, én a Beatlest szerettem, mert engem már akkor is a harmóniák érdekeltek. Először '67-től '71-ig a Neonban játszottam, ami akkor egy slágeres, vokális zenét játszó együttes volt. Oda úgy kerültem be, hogy a Vágóhíd utcában volt az Úttörő Ház, és ott volt a kerületi *Ki mit tud?*-selejtező, amin egy amatőr zenekarral én is elindultam. Itt találkoztam a Közgáz egyetemen rendszeresen játszó és akkor már ismert Neoton együttesel. Az orgonistájukat elvitték katonának, ezért Pásztor Laci odajött hozzám, és

megkérdezte, hogy lenne-e kedvem velük játszani. Természetesen azonnal igent mondtam. A hatvanas évek vége felé egy zenekar megnyilvánulási lehetősége abból állt, hogy szombat-vasárnap bálokon játszott. Akkor még nem volt koncertezés, hanem, mondjuk, volt egy gólyabál, ahol este kilenctől reggel négyig játszott a zenekar. Az együttesek általában valamilyen uniformist viseltek, az akkori slágereket játszották, és arra táncoltak az emberek. Aztán megjelentek az első magyar lemezek az Illés, a Merto, az Omega jóvoltából. Mi a Neotonnal második generációs társaság voltunk, mint a Hungária, a Corvina stb. 1970-ben jelent meg az első nagylemezünk *Bolond város* címmel. Som Lajos volt a basszusgitáros, aki egy teljesen más zenei közegből, Radics Béla Tűzkerék nevű zenekarából jött oda, Debreczeni „Ciki” volt a dobos, aki aztán az Omegába került, Pásztor Laci volt a szólógitáros, és Galács Lajos volt a ritmusgitáros. Akkor még nem voltak az Évák, ők csak később jöttek a zenekarba. Az első nagylemezünk után már nemcsak bálokon játszottunk, hanem koncertjeink is voltak vidéken. Később megfordult az arány, kevesebbet játszottunk bálokon, és többet koncerteztünk.

Szüleid nem bánták, hogy a komolyzenéről a rockra váltottál?

De igen. Ez minden zenész szüleinek fáj, akiknek a gyerekek először klasszikus zenét tanult. De amikor az első cikkek megjelentek, az első rádiófelvételek megszólaltak, és amikor az első szomszéd átjött gratulálni, akkor már megnyihültek a szüleim is. Látták a visszajelzéseket, hogy jó helyre kerültem, és hogy megtaláltam a számításomat. Az egy nagyon fontos dolog, ha ki tudod fejezni saját magad.

A családotban volt előtте zenész?

Nem tudok róla. Elég korán elvesztettem az édesanyámat, azt az ágát a családnak nem nagyon ismerem. Az apámék famíliájában nem volt muzsikus.

A Neoton után hogyan alakult meg a Taurus Ex-T?

A nagy zenei átalakulás 1970-ben volt, amit a woodstocki fesztivál hozott. Ezután jöttek a különböző hard rock együttesek, a progresszív zenék, amik merőben átalakították a műfajt az egész világon, a szlengtől kezdve a hangszerelésig minden szempontból. Ez a változás elérkezett Magyarországra is. 1971-ben a Neotonnal egy afrikai turnén voltunk Nigériában és Ghánában. Ott volt egy gépipari kiállítás, és a Magyar Állam minket küldött ki mint kulturális programot. Visszafelé Amszterdamban láttuk a Black Sabbath együttes *Paranoid* című lemezének élő lemezbemutatóját. Ez olyan hatással volt rám és Som Lajosra, hogy már hazafelé a repülőgépen kiszálltunk a Neotonból, és megalakítottuk a Taurus Ex-T-ét. Számomra egy szerencsés véletlen, hogy fiatal gyerekként megismerkedhettem, sőt együtt is játszhattam a már akkor legendának számító gitárossal, Radics Bélával. Nyugodtan merem mondani, hogy nagyon szerettük egymást. Ő szerette az én zenei világomat, és meg szerettem az övét. A Taurus zenei világa ugyanarra épült, mint a Korálé. Nekem volt egy lírai zenei világom, Bélának volt egy kemény, progresszív rockzenei világa, és ennek a kettőnek az ötvözete adta azt a sajátos soundot, amit a Taurus képviselt. Ugyanezt szerettem volna a Korállal is megvalósítani Fisher Lacival, aki ugyancsak egy kemény rockzenét játszó gitár-

ros. A Korál abban különbözött a többi rockzenekartól, hogy minket a fesztiválnótáink miatt – például a *Homok a szélben* – elfogadott az idősebb generáció is. Minket szeretett a mama is, a papa is, és a rocker gyerek is.

Úgy tudom, hogy amikor a Taurusszal bemutatkoztatok az Ifiparkban, a közönség azt kiabálta: „Taurust a Pártba, Bélát a kormányba!”

A bemutatkozó koncertünk 1972-ben május elsején a Budai Ifjúsági Parkban volt, ahol több mint tízezer ember előtt játszottunk. Akkor a Budai Ifjúsági Park egy legendás hely volt, ott egyik pillanatról a másikra a mennybe vagy a pokolba lehetett jutni. Az Ifipark az igazi megmérettetés helyszíne volt. Maga a környezete is gyönyörű volt, ma a világörökség része. A zenekarban Radics Béla gitározott, Som Lajos basszusgitározott, a Metro együttesből Brunner Győző dobolt, és jómagam voltam a Hammond orgona mögött. Akkor azt hittük, hogy a kőfalak tényleg leomlanak. Tulajdonképpen az én szerzői pályafutásom a szövegíró Horváth Attilával egyetemben akkor indult el. Azok a legendás dalok – *Anyám, vigasztalj; Amit nem mondhattam el; Kőfalak leomlanak; Ne állj meg soha* – akkor születtek. Sajnos az akkori politikai vezetés nem tudta hova tenni ezt a nagy sikert, ami a zenekart övezte, ebből kifolyólag lehetetlenné tette az együttes működését. Hiába voltak tömegek minden egyes koncertünkön, ha egy zenekarnak nincs lemeze, nincs külföldi szereplése, nincs lehetősége a médiában megjelenni, akkor meghalt.

1972-ben itt játszott a világhírű Free együttes, akinek az aktuális slágere az *All Right Now* volt. Ennek a bandának

mi voltunk az előzenekara a Kisstadionban. Az a buli azon kevés koncertek egyike volt, amikor az előzenekarnak nagyobb sikere volt, mint a főbandának. Nem akartak minket leengedni a színpadról. Ezzel az angol bandával jött egy népes angol szaksajtó-delegáció, akik kísérték a zenekart országról országra, városról városra. Amikor az *Anyám, vigasztalj* című számot Béla a fogával gitározta, egy húr véletlenül elvágta a száját, és ömlött belőle a vér. A másnapi angol lapok úgy aposztrofálták ezt a koncertet, hogy nem elég, hogy milyen fantasztikus zenészekből áll ez a vasfüggöny mögötti zenekar, de milyen komoly show-elemeket is használnak. Ők azt hitték, hogy Béla egy vérpatront rágott el gitározás közben. Béla rajongótáborra a külvárosi gyerekekből állt – Újpest, Angyalföld, Csepel. Amikor a kisstadionos koncert után ezek a csoportok, ötven-száz tagú baráti társaságok felspanolva mentek hazafelé, azt üvöltötték, hogy „Bélát a Párthba, Béla a király, Béla az Isten”. Például az *Anyám, vigasztalj* című számot a közönség átírta „Hazám, hazám ébredj”-re, tehát megtöltötte egy olyan politikai tartalommal, amit mi nem akartunk, és amire mi nem is gondoltuk. A közönség ezt akkor valahogy így érezte. Valakitől várták, hogy kimondja azokat az érzéseket, gondolatokat, amik bennük voltak. A mi zenénkben és a szövegeinkben találták meg ezeket a dolgokat, amiket mi akaratlanul is kimondtunk, nem direkt politizálva. Ezeknek a dolgoknak a híre aztán eljutott olyan helyekre, ahol ennek egyáltalán nem örültek. Addig ennyi ember és ilyen hangulat, mint ami a koncertjeinken volt, csak egy kettős rangadón volt a Népstadionban, de rockkoncerten nem. A vezetőknek szokatlan volt az a fogadtatás, amit a közönségtől kaptunk. Annak idején irányították ezt a műfajt különböző helyekről,

de ez egy teljesen más generáció volt, és nem tudták kezelni ezt a dolgot. Mindenben politikai provokációt láttak, és ezért lehetetlenné tették a Taurus működését, ami pedig egy nagyon nagy lehetőség előtt állt volna, ha zöld utat engednek neki.

Miért oszlott fel viszonylag hamar a Taurus?

Az együttest kikezdte a sikertelensége. Nem a közönség részéről éreztük magunkat sikertelennek, hanem azért, mert nem volt nagylemezünk, nem volt lehetőségünk a tévében szerepelni, és a rádióban sem játszották a dalainkat. Akkor még volt sanzonbizottság, ha megírtunk egy dalt, akkor pár ötven és hatvan közötti ember meghallgatta, és eldöntötte, hogy mehet-e vagy nem. Minden újtól irtóztak. A zenekarban végül is egy kompromisszumra került sor, amit sokan nem fogadtak el. Som Lajos helyére Zorán került basszusgitarosnak arra a rövid időre, amíg még élt a zenekar. Ez a közönséget és a szakmát is megosztotta, de erről Zorán tehetett a legkevésbé. Viszont így legalább hírmondónak maradt a zenekartól két kislemez, és lett egy lehetőségünk egy jugoszláv turnéra. Az ott keresett pénzből Nyugatról behozva egy új hangcuccot akartunk venni. Zorán nyelvtudásának köszönhetően lett egy jugoszláv menedzserünk, akiről később kiderült, hogy szélhámos. A dolog úgy indult, hogy ő megvett minket és a Syriust Orszáczky Jackie-vel egy turnéra. Ez annyit jelentett, hogy Szabadkától Belgrádig egy csomó városban játszottunk, és mindenhol a helyi sztárzenekar lépett fel utánunk. Tíz előadásból állt a turné, ami akkor, '73-ban nagyon sok pénz jelentett, még mai léptékkal nézve is. A végén, amikor vártuk az elszámolást, már

gyanús volt, hogy harmadik napja várjuk a menedzsert. Aztán kiderült, hogy jogos volt az aggodalmunk, mert a csávó szélhámos volt, és lelépett a pénzünkkel. Ez volt az a pont, amikor vége lett a Taurusnak. A Magyar Követség segítségével tudtunk onnan hazajönni. Aztán Zoránnal és Brunner Győzővel alakítottunk egy alkalmi zenekart. Akkor kerültem külföldre a zenészvilág egy másik oldalát megismerni – vendéglátózni, ami azt jelentette, hogy az akkori világslágereket játszottuk Németország és Ausztria éjszakai „bányáiban”. Ezeket nyugodtan hívhatom bányáknak, mert este kilenctől reggel négyig játszottunk szinte megállás nélkül. Ebből is baromi sokat tanultam. Amikor ’74-ben hazajöttünk, mindenki ment a maga útjára, más-más tervekkel, álmokkal. Zorán elindult a szólópályán, Presserék felkarolták őt. Én elhatároztam, hogy fiatal srácokkal zenekart alapítok. Egy rövid ideig Koncz Zsuzsával dolgoztam, de ez a kísérezenekar is már Korál néven játszott. Ezután elhatároztam, hogy önálló bandát csinálók, nem kísérek senkit. A bemutatkozó koncertre a Taurushoz hasonlóan a Budai Ifjúsági Parkban került sor ’78. május elsején. Ezzel a fiatal zenészekből álló csapattal az volt a célunk, hogy azt a zenei hagyományt folytassuk, amit a Taurusszal képviseltünk, és hogy ezt elfogadtassuk a lemezgyár már enyhébb ellenállású vezetésével. 1980-ban sikerült is megjelentetnünk a Korál együttes első nagylemezét, amiből két-kétszázötvenezeret adtunk el. Ez a lemez tulajdonképpen a Taurus hagyatéka volt, mert az albumon lévő dalok nagy részét ’72-ben írtam Horváth Attilával a Taurus együttesnek.

A szerzeményeidnek nagyon érdekes az akkordvilága, nem kizárólag a rockzenében megszokott harmóniai fordulatokat használod.

Igen, egy kicsit belecsempésztem a klasszikus zenei fordulatokat is. Szerintem csak egy igazi zene létezik – a jó zene. Bármilyen stílust lehet játszani, csak az a fontos, hogy jól legyen játszva. A dalaim nem maradhattak volna fenn a közönség nélkül. Biztos volt bennük valami töltet, ami nagyon sok embert érintett meg.

A zenekarok mellett mindig voltak szólólemezeid is.

Igen, egy billentyűsnek a kezében benne van egy teljes zenekar, mert tíz újjal le tudja fedni az összes szólamot a basszustól a szólódallamig. A két jattban benne van az egész banda. Ezáltal sokkal több irányú melót tudunk megcsinálni, mint a többi hangszeres – a filmzenéktől kezdve szinte bármit. Arról nem beszélve, hogy a technikai lehetőségek a szintetizátorral annyira kitágultak, hogy egy csomó dolgot egymagunk is meg tudunk oldani. A nyolcvanas évek közepén megjelent két klasszikus zenei feldolgozást tartalmazó lemezem. Az első volt a *Best of Bach*, amin népszerű Bach-darabokat dolgoztam fel, valamint *Szerelmi álmok* címmel is megjelent egy albumom, amin Vivaldi *Négy évszakát* és más darabokat ültettem át szintetizátorra. Az akkori kor hangszereinek hangzásvilágába öltöztetve szólaltak meg ezek a művek. Nem titkolt szándékunk volt, hogy ezeket a komolyzenei gyöngyszemeket eljuttassuk az akkori rockerekhez. Hála Istennek csináltam nagyon sok szólólemezt is. Mindig kerestem az új, tehetséges előadókat. Így találtam rá a jazz világában ismert Farkas Zsófi nevű, nagyon tehetséges kislányra. Ő az *Időtörés* lemezemen énekelt, ami 2002-ben jelent meg.

Kik voltak azok a zongoristák, billentyűsök, akiket fiatalon szívesen hallgattál?

Én mindenevő voltam, de az egyik nagy szerelmem az Emerson Lake & Palmerből Keith Emerson. Ő nagyon nagy hatással volt rám. De nagyon szerettem John Lordot is a Deep Purple-ből. Sok jazzistát is hallgattam, Eroll Garnert, Herbie Hancockot, Chick Coreát, George Duke-ot, a magyar jazz-zongoristák közül Szakcsi Lakatos Bélát, Csík Gusztit és Latzin Norbertet. Egy szint fölött már nincs jobb és rosszabb. Minden jó zenésznek van egy saját, egyéni világa, amiben az egyéniségét kibontva nagyot tud alkotni.

DEMJÉN FERENC

**Kossuth-díjas énekes, dalszövegíró,
zeneszerző, basszusgitáros**

1946-ban született Diósgyőrben. Díjai, elismerései: eMeR-Ton-díj (1987, 1991, 1997, 2005), Pop-Mecs – Az év szövegírója (1987), a máltai és a pozsonyi Lyra Fesztivál közönségdíja (1987), Huszka Jenő-díj (1994, 2002), Arany Zsiráf Életműdíj (1997), Arany Nyíl Életműdíj (2006), Fonogram Életműdíj (2007), Artisjus-díj (2008), Kossuth-díj (2012). 1996-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, 2010-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, 2012-ben Budapest díszpolgára, Erzsébetváros díszpolgára, 2014-ben Csepel díszpolgára kitüntetésben részesült.

Ön gyerekként milyen zenei háttérrel rendelkezett?

Hivatásos zenész nem volt a családban. Édesapám és édesanyám is nagyon muzikális volt. Édesanyámnak nagyon jó hangja volt, ő énekelgetett. Édesapám kórusban énekelt, de természetesen nem profiként. A hatvanas években a bátyámmal ketten kezdtük el a zenélést, egy-két együttesben játszottunk együtt. A bátyám aztán úgy gondolta, hogy a zenélés nem megfelelő arra, hogy egzisztenciának tekintsük, ezért ő abbahagyta. Szóval az egész család nagyon muzikális volt, a bátyám is nagyon jól énekelt, és nagyon jó zenei érzéke volt. Ő először hegedülni tanult. Ennyi volt a mi zenei háttérünk.

Azokban az első zenekarokban a bátyja játszott valamilyen hangszeren, vagy ketten énekeltek?

Nem, ő nem játszott hangszeren, ketten énekeltünk, és én játszottam basszusgitáron.

Ön számára mik voltak az első zenei élmények, amelyek hatására elkezdett énekelni és basszusgitározni?

Nem tudom, ez másnál hogy van, de én már gyerekkoromban a zenére voltam beoltva. A Kertész utcai Zenei Általános Iskolába jártam, ahol volt egy nagyon jó tanárom, akitől zongorázni tanultam. Volt egy bérelt zongoránk, azon kezdtem el tanulni, természetesen először klasszikus zenét. Hosszú ideig azt gondoltam, hogy klasszikus zenét fogok játszani, de aztán rájöttem, hogy ez képtelenség, mert ahhoz túl későn kezdtem el zongorázni, és túl rövid ujjakkal. A hatvanas évek elején a zongorázást abbahagytam, mikor bejött ez az újfajta zene, a gitárzene a világban. Én erre gerjedtem. Azt hiszem, azért lettem basszusgitáros, mert az hiányzott az akkori zenekarból. Tizenhét-tizennyolc éves lehettem, amikor megtanultam basszusgitározni. A basszusgitár egy nagyon jó kis hangszer, és egy alapvető dolog minden zenekarban. Természetesen először magamtól tanultam rajta játszani. Később, mielőtt profi lettem, bőgőzni tanultam, mert az kellett az OSZK-vizsgákhoz. Pege Alitól vettem egy jó pár órát. Ezért bőgőzni és basszusozni is tudok.

Ezek szerint letette az OSZK-vizsgát is, ami azt jelentette, hogy profi muzsikus lett.

Igen, levizsgáztam énekből és bőgőből is, és szerencsére mindkettő nagyon jól sikerült. Az OSZK egy másik világ volt, ott a hivatásos vendéglátó-ipari zenészeknek kellett vizsgáznuk, hogy kapjanak A vagy B kategóriát, ami meghatározta a nevetséges gázsijukat – az enyémet is. El sem merem mondani, hogy milyen nevetséges gázsik voltak, amiket éjszakánként kerestünk.

Önre milyen zenéket hatottak elsősorban a hatvanas években?

Amik csak léteztek, a hatvanas évektől kezdve a pop- és beatzenével kapcsolatos együttesek mind hatottak rám, mert azokat játszottuk. Abban az időben utánoztuk a híres zenekarokat. Úgy tanultunk meg zenélni, hogy százezerszer meghallgattuk a számokat, és aztán megpróbáltuk eljátszani ezeket. Addigra a zenei alapfogalmakkal már tisztában voltunk, ezért tudtuk egy szám hangnemét, a harmóniákat, és ezért mi is le tudtuk játszani azt, amit a külföldi zenekarok. Megpróbáltuk élethűen előadni a számokat – ez vagy sikerült, vagy nem. Így keresztülmentünk a hatvanas évek egész zenetörténetén. Megtanultuk azt, amit ők játszottak, egészen addig, amíg aztán saját magunk is elkezdtünk komponálni, új dalokat írni.

Melyik volt az első zenekar, amiben játszott?

Még a gimnázium elején volt a Számum együttes. Akkor majdnem minden kerületben volt egy zenekar, akik kisebb klubtermekben játszottak. Mi az akkori Lenin körúton, a Nőszövetség egyik termében játszottunk. Ott kaptunk lehetőséget próbálni is, és szombat esténként játszani is. Akkoriban

a tánciskolákban volt még lehetőség játszani. Az ottani vezetők tudták, hogy nagyon sok embert tudnak a fiatal együttesek behozni, ezért szombatonként megengedték, hogy amatőr zenekarok játszanak. Azért mondom, hogy amatőr, mert gázsiról nem nagyon lehetett beszélni, talán ötven forintot, ha kaptunk egy estére. De nem is a gázsí volt a lényeg, hanem az, hogy valami újat csinálunk. Akkor nagyon sok „ős zenekar” játszott, bár a mostanihoz képest kevesebb együttes volt. Ma hihetetlen mennyiségű zenekar van. Biztos lesz majd, amelyik ezek közül megmarad, fejlődik tovább, és csinál valamit, ami megjegyezhető. A nagyobb részüket nem lehet felismerni sem, megjegyezni sem, és értelmezni sem – de még meghallgatni sem.

Annak az első zenekarnak miért lett a neve Számum?

Akkor nem lehetett semmiféle külföldi vagy félreérthető nevet adni az együtteseknek, mert az akkori kultúrrendőrség ezt nem engedte meg. Féltek minden olyan dologtól, ami valamilyen nyugati benyomást kelthetett volna az emberekben.

Ebben az együttesben a bátyja is énekelt?

Igen, a bátyám nagyon jól énekelt, és nagyon jó technikai ember volt. Akkor hiába tudott valaki zenélni, a hangszerek és az összes többi felszerelés – ami a zenekarosdihoz tartozott – beszerzése volt a legnehezebb. Voltak persze olyan zenekarok, ahol az egyik gyerekeknek jómódú szülei voltak, akik a hangszereket és az erősítőket be tudták szerezni. Ezek akkor borzasztó összegekbe kerültek, sőt nem is lehetett ilyeneket kapni. A bátyám értett ezekhez, és

apámmal csináltak hangládákat, persze lemásolva a külföldi cuccokat, és az itt beszerezhető rosszabb hangszórókat rakták bele. Hangszereket is gyártottak, például gitárt. Édesapám sokat segített ebben, ő is műszaki ember volt. Mindenki segített, amit tudott, így hoztuk össze ezeket a rettenetesen kezdetleges felszereléseket, amikkel lehetett játszani a kis klubokban. Meg kell mondanom, hogy szép közönségünk volt, bár akkor mindenkinek nagy közönsége volt, mert kevés volt a zenekar. Játszottunk egy nyarat Siófokon, a Matróz Csárdában, aztán Tihanyban egy egész szezont. Bátyám akkor huszonegynéhány éves volt – ő nálam nyolc évvel idősebb –, és úgy gondolta, hogy neki a zenészség végleges megoldásnak nem jó. Kiszállt a zenekarból, és más irányba indult, más helyeken kezdett dolgozni.

Ezek a zenekarok meg tudtak élni a zenéből?

Nem. Már akkor is mindenki foglalkozott valami mással is. Nem vették úgy, hogy ez egy megélhetési lehetőség. Még pár évvel ezelőtt is előfordult, hogy valaki megkérdezte tőlem, hogy mit dolgozol, miből élsz. Ez az amatőr időszak aztán megszűnt, valamikor '68-69-től hivatásos zenész lettem. Játszottam hivatásos zenekarokban például a Moulin Rouge-ban és a Szabadság Szálló bárjában. Közben játszottam nagyobb együttesekben is, például Radics Béla zenekarában, a Sakk-Mattban és a Tűzkerékben. Volt olyan, hogy amikor vége volt a koncertnek Csepelen vagy Újpesten, vilamosra szálltam, és mentem a Moulin Rouge-ba, ahol tíztől nyomtam reggel négyig.

Ez nagyon kemény lehetett.

Nem volt kemény, mert fiatalok voltunk. Egy húsz év körüli embernek semmi sem kemény.

Úgy tudom, hogy Bergendy István a Szabadság Szállóba ment, hogy elhívja Önt a zenekarába.

Igen, akkor már elég ismert voltam, mert már régóta játszottam a városban, és már benne voltam a zenei körben. Bergendy Pista hallott rólam, és eljött a Szabadság Szállóba, amikor ott játszottam egy kvartettben. Megkért, hogy próbáljunk meg csinálni egy kislemezt. A számokat összehozta már a Bergendy együttes akkori pianistájával, Latzin Norberttel. Ezen a kislemezen két dal volt – a *Mindig ugyanúgy* és a *Fázom, hogyha nem süt a nap*. Ezt a lemezt ősszel felvettük, de akkor én még játszottam a Szabadságban. Éppen terveztük az ottani zenekarral, hogy kimegyünk külföldre vendéglátóba. Akkor az volt az egyetlen lehetőség, amivel jól lehetett keresni. Külföldön nagyobbak voltak a gázsik, abból lehetett vásárolni. Nagyon sok zenész abból vette a lakását, az autóját. Amikor a zenészek hazajöttek, diplomataboltokban is vásárolhattak. Én mindenképpen ki akartam menni, de a Bergendy zenekar nagyon bejött. 1970-ben volt az első szilveszteri fellépésünk a tévé és a rádió közös műsorában. Akkor volt az a bizonyos véletlen eset, hogy Hofinak rövidebb lett a műsora, ezért éjfélkor, a *Himnusz* előtt kellett játszanunk egy nótát, és eljátszottuk a *Mindig ugyanúgy* címűt. Másnapra ez már sikeres nóta lett, másnap már mindenki ismert minket. Hirtelen befutott a Bergendy, és attól kezdve egy nagyon szép hétéves periódus következett. Ez volt a Bergendy együttesel a legsikeresebb időszakunk.

Szövegeket a Bergendy együttesben kezdett írni?

Írtam már előtte is szövegeket, de ez volt az első olyan szituáció, amikor ennek értelme is volt, mert ezek a szövegek lemeze-re kerültek. Akkor megnyílt előttünk a lemezkészítés lehetősége. Bergendynek már régebben megvolt az együttese, voltak kapcsolatai, és ezért könnyebb volt befuttatni az zenekart. Ezután egyfolytában gyártottuk a lemezeket. Régebben a zenekarok nem mindig írták maguk a szövegeket, például S. Nagy és más szövegírók sok szöveget írtak különböző együtteseknek. Mi megpróbáltuk így, hogy én írjam a dalok szövegét, és ezek bejöttek. Ezért én lettem a banda szövegírója.

A Bergendy együttesnek az NDK-ban is megjelent lemeze, amin Ön németül énekel. Nem volt nagy kihívás ezeket a dalokat németül elénekelni?

Nem volt nagy kihívás, mert nekem elég jó hallásom van olyan értelemben is, hogy a nyelveknél jól rá tudok érezni a kiejtésre. Nem vagyok biztos abban, hogy mindent értettem abból, amit elénekeltem, de leírták nekem a szövegeket – nem fonetikusán, hanem rendesen, ahogy kell –, és én megtanultam, hogy a német szavakat hogyan kell kiejteni. Az NDK-ban a stúdióban volt valaki – azt hiszem, egy lány –, aki elmondta, hogy hogyan kell kiejteni a szöveget, amit aztán én felénekeltem. Szerintem most is meghallgatható ez a lemez. A német nem kifejezetten a rockra és a beatre szabott nyelv, ezért egy kicsit furcsa volt, de nem volt probléma a dolognak ezzel a részével. Jól éreztem magam Németországban. Fiatalok voltunk, és én egy elég bohém ember vagyok, ezért mindenhol jól éreztem magam abban az időben.

Hét év után miért döntött úgy, hogy eljön a Bergendy együttesből?

Én nagyon szeretem és tisztellem Bergendy Pistát a mai napig. Mindig nagyon jó volt a kapcsolatunk az én öntörvényű természetem ellenére is. Amikor Latzin Norbert is kivált a csapatból, próbáltuk őt helyettesíteni, de őt nem lehetett, mert ő egy zseni volt – zeneszerzőként és muzsikusként is. Utána egy kicsikét szétilálódott a zenekar, és nem tudtuk, hogy mihez kezdjünk. Összevissza kapkodtunk. Pistinek voltak ötletei – játszottunk a jazztől a klasszikusig mindenféle zenét, amit nem kellett volna. Csináltunk egy *Jazz* című lemezt is, legalábbis egy olyan lemezt, amit mi jazznek tartottunk, de természetesen nem az volt. Egyszer elkeveredtünk Ljubljánába, egy jazzfesztiválra. Ott a fesztiválon volt a döntő összeütközés. Egy amerikai, fúvósokból álló jazz-zenekar után játszottunk – el lehet képzelni a különbséget. A közönség sem nagyon érdeklődött az iránt a program iránt, amit akkor játszottunk. Pisti le volt hangelődva, és elkezdett velem és a gitárossal veszekedni, hogy azért lett gyenge a buli, mert előtte mi Tuborg sört ittunk. Akkor Ljubljánában lehetett már Tuborg sört kapni, nálunk még nem. Persze, hogy ittunk sört, de nem miattunk lett rossz a műsor, az már eleve rossz volt. Mondtam Pistának, hogy én úgy jöttem hozzá játszani, mint egy popzenész, és nem úgy, mint egy jazz- vagy klasszikus zenész. Mondtam, hogy elnézést kérek, de ahogy le tudjuk rendezni a szerződések, én a lehető legrövidebb időn belül kilépek a bandából. Nem azért léptem ki, mert nem szerettem Pistát, de már változott a világ, hét évig dolgoztunk együtt – ami nagyon sok egy zenekarnál. Amikor ez megtörtént, már tény-

leg elegendő volt mindenkiből. Miután hazajöttünk, már az sem volt, hogy le kellett volna játszanunk a maradék bulikat, hanem elváltunk.

Mielőtt még kilépett volna, már megjelent egy önálló albuma is.

Igen, egy évvel azelőtt jelent meg, hogy kiléptem volna. Erre mondja azt Bergendy Pista, hogy Erdős Péter – a Hang-lemezgyár vezetője – tette tönkre a Bergendyt. De ez nem így volt. Erdősék arra mentek, hogy minél sikeresebb lemezeket adjanak ki. Nekem pedig fiatal srácként óriási dolog volt, hogy lett egy saját lemezem – amit én tervezhettem és írhattam meg. Természetesen megkértem a barátaimat, akik nagyon neves zenészek voltak, hogy írjanak egy-egy dalt. Én megírtam a szövegeket, fel is vettük a lemezt, ami szerintem nagyon jól sikerült. Még mindig nagyon sok nótát játszottunk erről az első lemezeiről. Bergendy azt mondta, hogy emiatt mentem el az együttesből, de én akkor is elmentem volna, ha nincs ez a lemez. Amikor már ezek a jazzes örökségek bekerültek a képbe, nem tudtuk, hogy mivel keltsük fel a közönség érdeklődését a zenekar iránt. Nekünk volt egy állandó közönségünk, de azok sem értették, hogy mit akarunk csinálni. Egyszer furulyáztunk valami klasszikus stílusú dolgot, utána elkezdünk valamiféle jazzt játszani, ami senkit sem érdekelt – még minket sem. Láttam, hogy ez nem fog sokáig menni. És azon a jazzfesztiválon volt az az alkalom, amikor ez kirobbant, és így váltunk el.

Erre az első saját albumra, aminek Fújom a dalt volt a címe, úgy tudom, hogy zenét is írt.

Igen, írtam egy pár számot. Tizenvalahány nóta volt a lemezen, és olyan kiváló zeneszerzők írtak rá dalokat, mint Presser Gabi, Papp Gyuszi. Tátrai Tibi és Tóth János Rudolf gitározott a lemezen. Sőt, ezen még Bergendy Pista is játszott.

Amikor eljött a Bergendy együttesből, azonnal megvolt az elképzelése, hogy kikkel és milyen zenét szeretne játszani?

Amikor a Bergendytől kiváltam, először körbenéztem a világban, hogy milyen zenék mennek. Természetesen valami modernebb zenét akartam játszani. Akkor már bejött az elektronika – például a Moog szintetizátor. Abban az időben az elektronikus billentyűs hangszerek meghatározták egy banda hangzását és a stílusát is. Akkor én is erre hajtottam rá, és '77-ben jöttem össze Lerch Pistivel és Menyhárt Jánossal, akivel a mai napig is együtt dolgozom.

A V'Moto-Rocknak Nyugat-Németországban is megjelent egy lemeze.

Igen, ezt Frankfurtban vettük fel. Volt egy lehetőségünk, hogy együtt dolgozzunk egy Peter Hauke nevű úriemberrel, aki az Omegát is menedzselte. Úgy emlékszem, hogy Kóboron keresztül kerültünk kapcsolatba Haukével. Kimentünk Németországba, és felvettünk egy lemezt, amin az itteni számaink angol verziói voltak. Nagyon jól sikerült a lemez, a mai napig is hallgatható. Sajnos nem lett promóciós utózenge. Voltunk ugyan Németországban az ottani televízióban, de ott nem koncerteztünk. Kelet-Németországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban agyonjátszottuk a lemezt. A V'Moto-Rockkal sokat játszottunk a keleti blokk országaiban, természetesen a Szovjetunióban is. Sőt előtte

a Bergendy zenekarral is voltunk egyszer Szibériában – az is érdekes volt. Aztán a V'Moto-Rockkal is turnéztunk másfél hónapig Szibériában, és a Szovjetunió legtávolabbi helyein. Ott hihetetlen viszonyok voltak, ez egy nagyon érdekes „időutazás” is volt.

Mi volt a szovjet turné legemlékezetesebb momentuma?

A hideg. Az nagyon megmaradt bennem. Az körülbelül egy évszázadnyi visszautazás volt az időben, amit ott éreztünk feelingben és mindenben. Az ott egy nagyon kemény szovjet korszak volt. Amikor először voltunk ott a Bergendyvel, még itt is kemény KISZ-kommunista élet volt. Nekünk az egy nagyon hosszú és tanulságos, igazi szibériai út volt a Bergendy együttesel abban az időben, amikor még a Bajkál–Amur – az úgynevezett BAM – építkezés folyt. Meglátogattuk a munkásokat, akik ott „hősiesen” dolgoztak. Ők már nagyon nem szerettek ott dolgozni, haza akartak jönni, de nem nagyon engedték őket. Iszonyatos nagy kamuk voltak ott abban az időben. A mi dolgunk az volt, hogy utazzunk, és egyszer-kétszer játszunk. Nem sokat játszottunk, mert nem is voltak olyanok a lehetőségek, hogy sokat játszunk. Ez egy nagyon érdekes utazás volt. A második turnén a V'Moto-Rockkal már többet játszottunk, de ott is inkább sokat utaztunk. Amikor meghalt Brezsnyev, kint voltunk valahol Üzbegisztánban. Természetesen háromnapos gyász volt, nem játszhattunk. Néztük a tévében a temetést. Amikor egy évre rá megint külföldön voltunk, meghalt Csernyenko. Aztán kimentünk Kubába kulturális delegációként, akkor meg Andropov halt meg. Egymás közt azt mondtuk, hogy minket soha többet nem engednek ki

játszani sehova, mert akkor a Szovjetunióban mindig meghal valaki.

Úgy tudom, hogy a V'Moto-Rockkal Kanadába is sikerült eljutniuk.

Igen, Kanadában élő magyar származású ismerőseinknek – akik már ott születtek – nagyon megtetszett az együttes. Ők belevágtak egy olyan vállalkozásba, hogy megpróbálnak nekünk koncerteket szervezni. Voltak ebben segítőtársaik is, pénzes emberek. Kanadában játszottunk két-három helyen, például Edmontonban. Ott egy szálloda bárjában játszottunk, ahová elhívtak mindenkit, aki csak létezett, és nagy sikerünk volt. Aztán játszottunk egy egyetemen is. Kanada egy nagyon nagy ország, ezért nagyon sok pénz kellett volna ahhoz – reklámra stb. –, hogy ott befussunk. Amikor kint voltunk, már láttuk, hogy ez ugyan egy nagyon jó kis út, de ebből nem lesz semmi. Mi nem voltunk olyanok, mint nagyon sok hazai előadó, hogy miután hazahértünk, előadást tartottunk volna itthon az amerikai sikereinkről. Mi a rendszerváltás előtt voltunk Kanadában, és annak ellenére, hogy nem jött össze, hogy ott befussunk, nagyon jó emlékeink vannak arról az útról. Megismertünk egy pár bandát, akik nagyon jók voltak. Nekik más volt a stílusuk, mint nekünk – vad heavy metal-szerűséget játszottak. Ezután nem sokkal elérdektelenedett a V'Moto-Rock – a Hanglemezgyár már nem adott ki exkluzív lemezt se nekünk, se másnak, és mindegyikőnk egy kicsit másfelé ment. Lerch Pistinek is mások voltak az elképzelései, nem nagyon ment a banda. Egyszer jött egy ajánlat, hogy csináljak egy lemezt. Én erre azt mondtam, hogy nem magamnak szeretnék lemezt, hanem a V'Moto-Rocknak. A srácokkal

meg is beszéltük, hogy akkor csináljunk egy V'Moto-Rock-lemezt. Lerch akkor kezdett külön utakat járni, és ezért azt mondta, hogy ezt meg kell beszélnie az ügyvédjével. Ő akkor már saját karriert akart építeni. Erre én azt mondtam, hogy tudod mit, ne beszélj senkivel, megcsinálom magamnak ezt a lemezt. Akkor évente már csak kétszer-háromszor léptünk föl a V'Moto-Rockkal, már semmi sem nem tartotta össze a bandát. Ezután rájöttem, hogy én már csak egyszer fogok feloszlani, nekem nem kell már olyan banda, ami már szinte egy „családi” összefogás. Elhatároztam, hogy egy új utat kezdek el, és megcsináltuk *A szabadság vándora* című lemezt, ami már az én nevemen jött ki.

Aztán filmzenék elkészítésben is közreműködött, például a Szerelem első vérig című filmnél. Hogyan jött ez a lehetőség?

Dés Laci írta a film zenéjét, de nem volt rá szöveg, felhívtak, hogy írják-e hozzá. Először azt mondták, hogy énekelni nem is kellene, csak írni. Még aznap megírtam a szöveget, elvittem, és meg is meghallgatták. Azt mondták, hogy ez nagyon jó, de ezt meg azt szeretnék még, ha változtatnék rajta. Én három nap múlva elmentem ugyanazzal a szöveggel, és akkor azt mondták, hogy na, ez az, amire gondoltak. Ezután fel is énekeltem ezt a dalt, és aztán ez hihetetlen nagy sláger lett. Abban az időben még voltak az Ifjúsági Magazinban meg máshol is mindenféle slágerlisták. Akkor az összes listát huszonegy hétig ez a dal vezette.

Mostanában hallottam Önt játszani az együttesével. Manapság nem szokás nagy létszámú zenekarral koncertezni, ennek ellenére Önnek egy többtagú, nagyon bepróbált zenekara van.

Ez egy nyolctagú banda – én vagyok a kilencedik –, ami már régóta nagyon jól összeállt. Ezt az Arénabeli koncertjeink is igazolták. Ma a zenélés nagyon átment egy gépies dologba. Van, hogy megkeresnek zenekarok, hogy valamilyen nótánkat szeretnék eljátszani. Egyszer az egyik ilyen zenekar küldött egy felvételt a mi számunkról, hogy megmutassák, hogy ők hogyan játsszák. A felvételen rengeteg hamis, kanda dolog volt. Menyus mondta nekik, hogy itt és itt fogjanak egy ilyen és ilyen akkordot. Erre ők azt választák, hogy inkább rajzolja le, hogy azt az akkordot hogyan kell lefogni a gitáron... Amíg úgy működik a dolog, hogy a zenekarok az internetről veszik le a kíséreteket, és úgy akarnak játszani, addig itt zenéről nem nagyon lehet beszélni. Ez nem az én világom. Mi a saját zenénket játszunk, amíg van rá közönség. Úgy veszem észre, hogy az emberek szeretik a zenénket, minden egyes koncertünkön zsúfolt teltház van.

LERCH ISTVÁN

zeneszerző, zongorista, énekes

1953-ban született Budapesten. Díjai, elismerései: eMeRTon-díj (1987), Az év billentyűse-díj (1991), Huszka Jenő-díj (1994), Rocksztár 30-díj (2003), Erkel Ferenc-díj (2009), Artisjus Életműdíj (2014). 2005-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült.

Hány évesen kezdte zenét tanulni?

Ötéves koromban kaptam egy tangóharmonikát, akkor kezdődött a zenei „karrierem”. Biztos a fekete-fehér billentyűk vonzottak, a formájuk is nagyon tetszett nekem. Később kaptam egy öreg zongorát, ami elég vacak volt, és minden éjszaka arra riadtam föl, hogy elpattant benne egy húr. Ennek a hangszernek rettenetes hangja volt, hangolni sem hagyta magát igazán, viszont a fél szobámat elfoglalta. Először a nővérem kezdett zongoráztatni, de ő egy kicsit lusta volt. Aztán kiderült, hogy ugyan én is egy kicsit lusta vagyok, de engem jobban érdekel a muzsika, mint őt. Akkor a szüleim beíratk a Bakács téri általános iskolába, a zenei osztályba. Ez közel volt hozzánk, mert mi a Ráday utcában laktunk. Jött a szolfézs, a karének stb. Ezeket – mint általában a kötelező dolgokat – sokszor utáltam, de volt egy kitűnő tanárunk, Margó néni, aki nagyon szigorú, de rendkívül lelkes énektanárnő volt. Ez volt a „Z” osztály, a nyakendőnkre sárga violinkulcs volt hímezve. Irénke néninek hív-

ták az első zongoratanárnőmet, aki szintén szigorú, de csodálatos egyéniség volt. Korengedménnyel kezdtem hozzá járni, mert az iskolában tízéves kor előtt nem lehetett hangszeren tanulni, csak általános zenei képzést kaptunk. Nála tanultam azokat a kötelező darabokat, amiket el kellett sajátítaniuk azoknak, akik zongoraművészek akartak lenni. Márpedig én annak készültem...

A klasszikus zene után hogyan jött az életedbe a rockzene?

A „B betűsök” – Bach, Bartók, Beethoven, Brahms – után jött egy másik „B betűs”, a Beatles. Ez 1963-ban volt, tízéves koromban. A Beatles volt az a zenekar, amelyik sokunkat eltérített az előre megtervezett pályától. Bár ők most már a szó legnemesebb értelmében klasszikusnak számítanak, így utólag visszatekintve az egy nagyon szép és termékeny korszak volt, és csodálatos dalok születtek. Szerintem a Beatles volt az egyetlen zenekar, amelyik mindent megengedhetett magának egy lemezen belül. A zenéjük hihetetlenül eklektikus volt, mégis rögtön felismerted őket, az albumaikon olyan zenei, hangszerelési megoldások, ritmusváltások voltak, amik ma is kuriózumszámba mennek. Még mindig van mit tanulni tőlük.

Ami engem valószínűleg mindig is foglalkoztatott, az a dalírás volt. Amit az ember kottából játszik, azt már megírta valaki. Ahhoz már nem tudsz mit hozzátenni, legfeljebb ha nem úgy játszod, ahogy kell, akkor ráütnék a kezedre. Annak ellenére, hogy szorgalmas gyerek voltam, nem láttam értelmét annak, hogy napi négy-öt órát üljek a zongoránál, és aztán biztos jön valaki, aki jobban lejátssza azt a darabot, amit éppen gyakorlok. Engem a zenében a zene-

szerzés érdekelt. A Beatlesben pontosan azt találtam meg, hogy van egy műfaj, amiben olyan dalokat lehet írni, amit emberek milliói szeretnek és énekelnek. Aztán jött Elton John. Konkrétan emlékszem, amikor meghallottam a *Your Song* című dalt, számomra megállt az idő. Az életben vannak olyan pillanatok, amikor kimerevedik a kép – nekem ez a dal volt ilyen. Akkor már tudtam, hogy én ilyeneket akarok írni. Megalapítottam az első zenekaromat, a Hétfőt. Ez egy iskolazenekar volt, 1970-ben a Textilipari Szakközépiskolában találkoztam Sáfár Öcsivel. Én kötő-hurkoló, Öcsi szövős volt. Ő gitározott – ahogy egyébként én is –, a beatkorszak elején ugyanis muszáj volt megtanulni gitározni, a csajoknál nem volt esélyem a zongorával.

Egy kicsit macerás lett volna odacipelni a tábortűzhöz.

Igen, ez így igaz. Különböző táborokban összeverődtünk, és elhatároztuk, hogy alakítunk egy zenekart. Aztán jött a dobos Herpai Sanyi és a gitáros Kazai „Dudi” Jancsi, és így négyen lettünk a Hétfő együttes. Vokális dalokat kezdtünk el játszani, főleg Mamas and the Papast és Elton Johnt. 1973-ban Dudit elvitték katonának, és akkor azt mondtuk, hogy megvárjuk őt. Mi vérszerződést kötöttünk egymással, azt gondoltuk, hogy ezt a zenekart egy életre csináltuk. Szóval vártuk Dudit, de nem akarták leszerelni, már csak azért sem, mert az apja – Kazai Barna – volt a vezérőrnagy. Elhatároztuk, hogy hárman folytatjuk, nem veszünk be másik gitárost. Akkor alakult meg a V’73, és jött az Emerson, Lake & Palmer zenéje az életünkbe. Ott bizony kapóra jött az én klasszikus zenei tudásom. Először őket másoltuk, később jöttek a saját feldolgozások – Weiner Leó: *Rókatánc*,

Bartók-darabok meg a saját örökléségeink. Mostanában újra elővettem a régi kottáimat, megint elkezdett izgatni ez a „komolyzene”. Talán azért, mert ahogy az ember öregszik, mindig az jut az eszébe, hogy mi az, ami az életéből kimaradt, mit kéne még megcsinálni. Van olyan darab, ami azért izgat, mert régen játszottam, és van, ami pont azért, mert még sosem. És ujjgyakorlatnak is nagyon jók, mert ha az ember csak a saját szerzeményeit játssza, elég hamar ellustul!

A V'73 miért lett V'73? Van ennek a névnek valami jelentése?

A Volán Elektronika szponzorált minket. Ez nagyon jól jött, mert mi csóró gyerekek voltunk. A szüleink támogattak minket, amennyire tudtak, vettek nekünk hangszereket, de ha nincs a Volán, nem tudtunk volna egyről a kettőre jutni.

Miben nyilvánult meg ez a szponzorálás?

Adtak próbahelyet, komoly erősítőket, hangfalakat. A Volánnak volt egy klubja a Karolina úton, ahol péntekenként játszhattunk. Az egy óriási dolog volt, hogy mindig meg tudtuk mutatni, amit gyakoroltunk. Egy zenésznek egy dolog, hogy a próbateremben mit tud, de azt azért nem árt megmutatni előbb-utóbb a közönségnek is.

A Volán Klubban azt az emersonos zenét játszottátok, vagy más számokat is?

Játszottunk tánczenét is. Volt egy Beatles- és egy Elton John-blokkunk, de természetesen belecsempésztük Emersont is. A slágerekkel bedobtuk a csalit, és azt vettük észre, hogy

közben a progresszívebb zenék is működnek, mert más volt, mint amit addig megszoktak. A V'73 elindult a maga útján, amiből akár egy sikerszéria is lehetett volna, ami aztán '77-ben megállt. A V'Moto-Rock megalakulása volt az, ami megállította. Az alapvető probléma az volt, hogy a lemezgyár nem akart foglalkozni a nehezebb fajsúlyú zenével. Hogy dr. Erdős Pétert idézzem: „Jó-jó, de nem erre baszik a magyar.”

Hogyan alakult meg a V'Moto-Rock?

1977-ben volt egy úgynevezett Metronóm '77 fesztivál, amit a televízió rendezett. Ezen mi is indultunk a V'73-mal. Volt egy számunk, ami eleve nagyon kacifántos volt, a szövege pedig világvége hangulatú, mire a rendező azt mondta: jó, hogy van egy ilyen különleges valami, de aki végighallgatja, az a végén tuti felvágja az ereit, ezért nem biztos, hogy erre a fesztiválra való. Javasolta, hogy keressük meg Demjént, írjon rá egy jó szöveget. Én meg is kerestem, és így született a *Csak egy pillanat*. Akkor ültünk le beszélgetni, és kiderült, hogy ő már kifelé farol a Bergendyből, és keres embereket. Én pedig azzal az „Erdős-féle” mondattal pontosan tudtam, hogy már nem tudunk tovább lépni, nem lesz lemezünk. Akkor döntöttünk, hogy csinálunk valamit közösen. A szándékunk hasonló volt, a megközelítés volt egy kicsit más, de mind a ketten valami újat akartunk csinálni. Én ragaszkodtam Herpai Sanyihoz, ő megkereste Menyhárt Jánost.

Úgy tudom, hogy a Várj, míg felkel majd a nap című számotoknak legendás debütálása volt.

Ez az Erkel Színházban volt, egy Kovács Kati-koncerten. Mi a V'Moto-Rockkal Kovács Kati vendégei voltunk, ott játszottuk el először ezt a számot. Egy ismeretlen dalt bemutatni mindig nagyon rizikós, különösen egy olyan közönségnek, aki nem is igazán ránk volt kíváncsi. Eljátszottuk ezt a dalt, és ott volt Erdős Péter is. Ennek azért volt jelentősége, mert Erdős az első V'Moto-Rock-lemez után azt mondta, hogy ez így nem jó, találjunk ki valami mást. Ő a Bergendyt szeretne volna tovább hallani ebben a zenekarban is. Mi viszont tudtuk, hogy nagyon más zenét szeretnénk játszani. Szóval az első lemezzel nem volt elégedett a lemezgyár – egyébként mi sem voltunk azok magunkkal. Rózsi és én két világból jöttünk, úgy szoktam mondani, hogy az iskolatáskába próbáltam belepakolni a kiállítás képeit... persze kevés sikerrel. És akkor jött a *Várj, míg felkel majd a nap*, ami teljesen felborította a hagyományos popzenéről alkotott elképzeléseinket. Először is nem tettem bele dobot, mert határozottan tudtam, hogy ebben a számban nem szabad dobolni, másrészt gyakorlatilag nincs refrénje a dalnak, csak egy „bemondás”, hogy „várj, míg felkel majd a nap”. Ha úgy vesszük, az igazi refrén az a gregorián levezetés a végén, ami egy dudorászós, kántálós ismétlődés, amit egy templomban is simán el lehetett volna énekelni. Ez annyira döbbenetesen más volt a megszokott slágerekhez képest, hogy az emberekben valamit nagyon megfogott. Amikor megírtam a dalt, és Rózsi a szöveget, mindketten éreztük, hogy itt született valami, nem véletlen, hogy ott, azon a koncerten ezt játszottuk el. Miután kétszer visszatapsolták, akkor mondta Erdős, hogy zöld út van a következő lemezhez!

Úgy tudom, hogy az akkori NSZK-ban volt egy lemezszerződésetek, amivel tulajdonképpen egy nemzetközi karrier küszöbén álltatok.

Igen, felvettünk egy lemezt Frankfurtban, ahol az a Peter Hauke volt a producerünk, aki az Omegát is befuttatta Németországban. Ő is a *Várj, míg felkel majd a nap* okán szeretett belénk. Miután felvettük a lemezt angolul, hazajöttünk, és jó sokáig csönd volt, még tiszteletpéldányt sem kaptunk, azt sem tudtuk, hogy egyáltalán megjelent-e. Később kimentünk Münchenbe, és egy lemezboltban ott volt az album Moto-Rock néven, amit persze meg is vettem. Ugyanannyiba került, mint egy Toto, csak valószínűleg egy kicsit kevesebb fogyott belőle... Később megjelent itthon is *Best of V'Moto-Rock* címmel. Aztán kimentünk Kanadába. 1985-ben kanadai magyarok szerveztek nekünk egy turnét. A legtöbben, akik kimentek játszani Amerikába, magyar helyeken játszottak, amivel nincs is semmi baj, csak amikor hazajöttek, egészen másképp meséltek a turnéjukról. Az első bulink egy pubban volt, ki volt írva a nevünk a tetejére, de arra nem számítottunk, hogy egy ilyen helyen fogunk játszani. Mondták, hogy ott legutóbb a Uriah Heep nyomta, az emberek szétverték a helységet, ezért bezárt, és most velünk nyitják újra. Egy másikban a Simple Minds játszott előttünk. Ez a „kocsmában zenélés” csak nekünk tűnt ciki-nek, mert itthon stadionokat töltöttünk meg. Ott mi egy kuriózum voltunk mint magyar zenekar. A cél az volt, hogy Torontóból vagy Montrealból jöjjön egy menedzser egy lemezszerződéssel a hónap alatt. De se Torontóból, se Montrealból nem jött senki... De legalább egy szép hónapot töltöttünk Kanadában. Természetesen a KGST-országokban is rengeteget játszottunk, ezek csodálatos évek voltak.

Miért lett vége ennek a bandának?

Ez olyan, mint egy házasság, ami egy darabig nagyon jó, aztán nem olyan jó, és a végén nagyon rossz. Mi nagyon sokáig, tizenegy-tizenkét évig voltunk együtt. Hat lemezt csináltunk, minden második évben kiadtunk egy albumot. Volt olyan év, amit átaludtunk, átpiáltunk, ez egy nagyon vidám kis társaság volt, egy darabig... Aztán jöttek a problémák, Rózsi és köztem is volt sok konfliktus. A dalszerzésben nagyon közös volt a hozzáállásunk, a lelkünk, de a gyakorlati dolgokat már egészen másképp kezeltük. Vagy nem kezeltük.

Demjén Rózsi a zeneszerzésbe is bekapcsolódott, vagy inkább szövegeket írt?

Nálunk inkább szövegeket írt. De az első időkben, a V'Moto-Rock bemutatkozó koncertjén főleg Rózsi szólólemezt játszottunk, a *Fújom a dalt* címűt, mert akkor még nem nagyon voltak számaink, csak a *Motor boogie* meg egy-két másik nóta. Rózsinak nagyon populáris vénája van, ő minden szempontból egy ösztönös pali. Egy pár harmóniából megoldotta a számait, mindig egy jó refrént talált ki hozzá, és főleg a szöveggel tette helyre a történetet. Én bonyolultabb dolgokat írtam. Később ez is adott egy lökést afelé, hogy zeneileg is megújuljak, és saját magamat kezdjem már „megcsinálni”. A V'Moto-Rockban kezdtünk slágereket gyártani... Éreztem, hogy ez nekem nagyon megy, de azt is éreztem, hogy van még egy csomó minden, amit még szeretnék megcsinálni. Az utolsó lemezünk legnagyobb sikere a *Tűzvarázsló* volt, amit én is énekeltem. A kiadó ötlete volt, hogy csináljak egy szólólemezt. „Népszerű vagy, imádnak

a csajok” – ez kinek ne imponálna? Arra gondoltam, hogy eddig feleztük a nőket, most mind az enyém lesz... Ez persze csak vicc, de tényleg aláírtam egy szerződést a lemezgyárral. Ezt közöltem Rózsival, nem sumákban csináltam. Persze nem esett neki jól, így utólag ezt meg is értem. Hiába mondtam neki, hogy ez csak egy kirándulás, neki is volt a *Szerelem első vérig*. Sőt, még én javasoltam, hogy legyen a turnénk címe *V'Moto-Rock első vérig*, használjuk ki ezt a nagy sikert. Lehet, hogy Rózsi csak kakaskodni akart. De az élet az ilyen. Ha az ember nem száll fel arra a vonatra, amire föl kellene szállnia, akkor lehet, hogy soha többé nem jön az a vonat még egyszer. A V'Moto-Rockra is föl kellett szállni, és aztán átszállni a Lerch-vonatra, ami útközben találkozott a Charlie-vonattal... Abban a pillanatban kinyílt egy másik vágány. Ezeket a jeleket észre kell venni. Ha ezeket az ember nem veszi komolyan, nem használja ki, akkor biztos, hogy sírni fog, amikor megöregszik, hogy miért nem csinálta meg. Ebből a szempontból egyáltalán nincs lelki-furdalásom, hogy szétment a zenekar, inkább azt gondolom, hogy jól tettem nemcsak magamnak, hanem Demjénnek is, Menyusnak is. Így például kiderült, hogy ő is jó dalszerző. És valószínűleg soha nem lett volna szimfonikus zenekaros koncertem, ha még mindig ott lennék Rózsi mellett. És rengeteg kitűnő zenésszel sem játszottam volna, akikkel így volt alkalmam együtt muzsikálni!

Charlie-val már régebben ismertétek egymást, vagy ez a közös projekt hozott össze benneteket?

Én „gyerekként” rajongója voltam az Olympia zenekarnak. Akkor Charlie tiszta Robert Plant volt – a haj meg minden –,

tiszta Nyugat volt az a zenekar. Azokban az időkben Sakk-Mattra is jártam, mert ugyan én voltam a „jó fiú”, aki a Beat-
lest meg a szép számokat szereti, de baromira vonzott a „sötét oldal” is. Például a legjobb barátom a legrosszabb tanuló volt az osztályban. Állatira irigyeltem, hogy cigizett meg csajozott, mert én ezeket nem mertem. Valahogy így voltam a zenével is. Nagyon izgatott a dohányfüstös, piás oldal, a rock & roll! Syriusra is jártam, aki akkor zenészek készült, annak ez szinte kötelező volt. Charlie-val csak köszönőviszonyban voltam. Ők már „nagyfiúk” voltak, amikor én még csak „hátagombolós”. Amit én tudok, az az, hogy mikor hazajött külföldről, sokat összejárt a szövegíró Horváth Attilával, aki mindig oltogatta, hogy csináljon egy lemezt. Erre Csőr mindig csak legyintett, hogy ő semmit nem akar itthon csinálni. Rózsa Pista – aki nagy V'Moto-Rock-rajongó volt, később a menedzserünk lett – a szétválásunk után Rózsínál maradt, aztán valamin összevesztek. „Bosszúból” megkereste Charlie-t, hogy kiadna neki egy lemezt, és azt javasolta, keressen meg engem. Szerintem nem nagyon értette ezt az ötletet, hogy mi együtt dolgozzunk, mert amit tőlem ismert – *Angyallány*, *Tűzvarázsló* –, az egy egészen más történet. A Tátrai Band jó volt, de ahogy figyeltem a lemezeiket, az volt az érzésem, hogy Charlie nincs kihasználva. Pálvölgyi Géza – aki egy zseniális, finom zenészerző – inkább csak hangszerként használta a hangját, ott inkább a gitáron volt a hangsúly. Akkor azt mondtam, hogy Csőrt meg kell énekeltetni, ott van egy torok, ami nem nagyon van másnak, hát akkor mutassuk meg! Joe Cockert vettem alapul, és a bluesos dolgokat. Elkezdtem ilyeneket hallgatni. Tudtam, hogy ez nagy felelősség, mert egy rossz lemezzel akár a karrierjét is tönkre tudom tenni. Elkezdtem

írni a dalokat, aztán László Attila is bekerült a képbe – ő írt két dalt, én írtam nyolcat. A többi már történelem...

Amikor valakinek számot írsz, van a fejedben egy elképzelés, hogy körülbelül milyen zsánerű nótát fogsz neki írni, vagy egyszerűen csak komponálsz dalokat, és az adott előadó fazonjához legmegfelelőbb számot adod az énekessel?

Eddig bárkinek is írtam számot – legyen az Koncz Zsuzsa, Kovács Kati, Malek Andi, Rózsi –, kellő megfontoltsággal ültem le a zongorához. A legfontosabb, hogy tudjam, kinek írok, mi van a torkában, milyen a hangszíne, mi az, amit tud, illetve nem tud. Meg kell, hogy hallgassam. Aztán el kell, hogy döntsem, mi az, amit jónak tartok, mi az, amiben gyengébb, vagy mi az, amit erősítenem kell, amiben ő jobb lehet. Ez egy komplex dolog, nem csak zeneszerzés. A hangszerelés, zenei rendezés is fontos, nem beszélve a szövegekről. Az a szerencsém, hogy énekes is vagyok, a fejemben az ő hangján, az ő frazíraival már hallom a dalt, így összeáll bennem a kép, és tudom, hogy jó lesz!

Azt figyelembe veszed, hogy az addigi pályáján milyen stílusú dalokat énekelt?

Naná! Ha azt látom, hogy abban sikeres volt, akkor hülye lennék azzal totálisan szembefordulni. Az más kérdés, hogy amikor már együtt dolgozunk, kísérletezhetünk. Esetleg megpróbálunk elmenni egy kicsit más irányba. Azt szoktam mondani, hogy amikor az ember bemegy egy étterembe, elé raknak egy hatalmas étlapot, és nem tud választani, akkor biztosan rántott húst fog rendelni, mert az a tuti.

Mindig meg kell írni a „rántott hús” dalt, abba beleharapnak az emberek, azt mindenki szereti. Charlie-nál ez volt a *Jég dupla whiskyvel*. Azt szoktam mondani: a dal olyan, mint egy meztelen gyerek. Ha meghangszereled, akkor felöltözteted, ha szöveget írsz rá, akkor a kap nevet.

Hogyan kezdesz egy lemezanyagon dolgozni? Van egy elképzelésed, hogy hány tempós nóta kell, hány lassú stb., vagy először csak elkezded írni a nótákat, amik szépen megtalálják a helyüket az albumon?

Mindegy, hol írod a dalokat – egy elhagyott szigeten a pálmák alatt vagy a Dohány utca 18-ban –, az a fontos, hogy valamilyen hangulatban legyél. Konkrétan emlékszem, hogy Charlie-nak az első közös lemezünkre szánt nyolc számot hét nap alatt írtam meg. Lementem Kulcsra, ahol volt egy rozoga házunk. Egyedül voltam, mert ilyenkor egyedül kell lenni. Ősz volt, a gesztenye hullott a fákról, már kezdett hűvös lenni. Befűtöttem a vaskályhába, füstölt, mint az istennyila. Levittem egy szintit, egy pici kis erősítőt meg egy dobgépet. Elkezdtem kísérletezni, bekapcsoltam a dobgépet, arra játszogattam. Tudtam, hogy tempós számok kellenek. Charlie-nak volt sok lírai nótája, azzal nem lehet elindulni. A *Jég*hez először a shuffle ritmus volt meg, arra kezdtem „jammelni”. Azt szokták mondani, hogy az író legnagyobb ellensége az üres papír. Ez a zeneszerzőnél is nagyjából így van. Amikor ez a nóta meglett, és másnap visszahallgattam – nagyon fontos friss füllel meghallgatni, hogy nemcsak abban a mámorban tűnt-e jónak –, azt mondtam, hogy ez rendben van. Refrén is van, tempó is van, belül hallom, hogy fogja énekelni, ez tök jó. Éreztem, hogy

erre már csak egy jó szöveg kell. Ez a nóta beindított, kedvem lett dolgozni, mert addig csak a szorongás volt, hogy Úristen, elvállaltam valamit, és nem tudom, mi lesz belőle. Volt olyan nap, hogy három számot is írtam. Egyik éjszaka nem tudtam aludni, hajnali háromkor fölébredtem, és megszületett a *Mégis jön a Rolling Stones*.

Ha megírsz egy dalt, mennyire ragaszkodsz a saját elképzeléseidhez? A hangszerelésre, dalszerkezetre gondolsz.

Én mindenhez ragaszkodom. Legalábbis azt megtanultam, hogy az ember csak saját magában bízhat. Persze profi zenészekkel azért jó dolgozni, mert tudod, hogy jó kezekben van a dolog, és hozzátesznek egy csomó klassz dolgot, de soha senkinek sem mondtam, hogy figyelj, csinálj, amit akarsz. Azt hiszem, hogy ha valamiben erős vagyok, az a komponálás. Vannak nálam sokkal jobb zongoristák, de azt gondolom, hogy azok a dalok, amiket írtam, nem véletlenül lettek slágerek. Nem azért nem engedtem beleszólni az elképzeléseimbe senkit, mert olyan nagy tudós lennék, bár az is igaz, hogy sohasem találkoztam olyan emberrel, aki nagyon bele akart volna szólni a dolgaimba. Talán mert a sikerek engem igazoltak.

Ez az olyan bandákra is igaz volt, mint a V'Moto-Rock, ami egyben egy baráti társaság és jó értelemben vett garázszenekar volt?

Az is olyan volt, hogy tudtam nagyjából, mit akarok – az elején még nem voltak számítógépek, jobban egymásra voltunk utalva –, és mindenki hozta az ötletét. Ott „ping-pong” meccs volt, adtuk tovább a „labdát” – az ötleteket. Az, amit

a szólólemezeim óta csinállok, már csak húsz százalékig teammunka. Itt már inkább a koncerten derül ki, hogy ki mit tesz hozzá a produkcióhoz.

Nagyon sok „alkalmazott” zenét is írtál, például filmzenét, reklámzenét. Úgy gondolom, ott kisebb az alkotói szabadság, mint amikor magadnak komponálsz.

Ott okosnak kell lenni. Egyébként mindenhol okosnak kell lenni... ja, és szépnek! Azt gondolom, hogy óriási felelősség a zeneszerzés és a szövegírás is. Nem lehet viccelni, mert egy embert teszel ki annak, hogy az általad megírt valamivel megjelenik a közönség előtt. Ha nem figyelsz oda, könnyen lehúzhatja magát a vécén. De lapozzunk vissza a történelembe, és menjünk ki Amerikába vagy Angliába. Ha, mondjuk, nem születik meg a *Little help from my friends* című Beatles-dal, ami világhírűvé tett egy reszelős hangú embert, akkor lehet, hogy ma nem ismernénk Joe Cockert. A Rolling Stonest lehajigálnák a színpadról, ha nem játszaná el a *Satisfaction*-t. Ha nincs a *Love me tender*, akkor Elvisbe is kevesebb csaj lett volna szerelmes. Ha nincs a *Jég dupla whiskyvel*, akkor nem biztos, hogy ma mindenki tudná, ki az a Horváth Charlie. Persze ha most itt ülne, biztos azt mondaná: „Jól van, Pistikém, de ha a Korda Gyurinak írod, akkor mi a ló...sz van?” Erre azt válaszolnám, hogy igaza van. Nem elég azt a „gyereket” felöltöztetni, és nevet adni neki, az is fontos, hogy ki az, aki felneveli!

Ez egy ötujjas szakma: ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megsütötte, és ez az icike-picike – a közönség – mind megette. Hát ilyen egyszerű ez az egész...

HERPAI SÁNDOR

dobos, zenekarvezető

1954-ben született és 2014-ben hunyt el Budapesten.

Mikor kezdte el zenével foglalkozni, és miért pont a dobot választotta hangszeredül? Volt esetleg zenész a családjában?

A papám foglalkozott zenével, trombitált és tangóharmonikázott. Ez engem nem befolyásolt igazán, mert először gitároztam, mint mindenki. Siófokon nőttem fel, ahol volt egy barátom, aki basszusgitározott. Ő akkor már zenekarban is játszott. Egyszer mondtam neki, hogy néztem őket, ahogy játszottak, és azt hiszem, én igazából a dob mögött szeretnék üldögni. Ezután az egyik nap bicikliztem Siófokon, és a barátom zenekarának dobosa szinte lerántott a bicikliről. Azt mondta nekem, hogy másnap kettőkor egy pár dobverővel és egy kottafüzettel legyek nála. Azóta dobolok.

Milyen volt a Balcsi mellett lakni? A nyarat mindenki ismeri, de milyenek voltak a telek?

Nagyon csendes, de igazából az ősz a döbbenetes. Azok a hatalmas platánok, amik Siófokon vannak, lehullatják a leveleiket, és amikor meggyújtják, mindenütt ég az avar. Az égő avar orrfacsaró illata engem nagyon megfogott, és talán még egy kis szomorúsággal is eltöltött. Az ember persze fiatalkorában nem nagyon szomorkodik, de ez egy

nagyon érdekes érzés volt. Ugyanakkor a tél ott valami eszméletlen – reggeltől estig korcsolyáztunk. Nagy telek voltak abban az időben. A jég csodálatos alakzatokat volt képes létrehozni a nagy hideg miatt. Ahogy tört a jég, jéghegyek alakultak ki. A Balaton télen egy csoda.

Milyen zenéket hallgattál ezekben az években?

Elszánt rajongója voltam az Illés zenekarnak egészen tizen-nég éves koromig, amikor is ez a bizonyos basszusgitáros barátom elvitt egy Liversing-koncertre. Én abban a pillanatban tudtam, hogy ez az én utam. Akkor az egy nagyon progresszív és nagyon „levadult” zenekar volt Demjén Ferenczel az élen, aki akkor egy nagyon progresszív korszakát élte. Aznap este hátat fordítottam a popzenének. Az Illés zenekar abban a pillanatban el volt felejtve, és teljesen megőrültem ettől a Liversing-dologtól. Aztán jöttek a többiek, a Sakk-Matt és más ilyen ügyek. Teljesen belebolondultam Jimi Hendrix és a Cream világába, az volt az, ami engem éltetett.

Az a bizonyos dobos srác, aki lerángatott a bicikliről, hogyan tanított téged?

Kovács Gyula által írt iskolából kezdett engem tanítani. Aztán felkerültem Pestre, ahol először Swartz János klasszikus doboshoz mentem el tanulni. Nála egy pergődobon játszottam különböző dobra írt darabokat. Ez nagyon untatott, és egyáltalán nem érdekelt. Eltelt egy év, és gondoltam egy merészet, elhatároztam, hogy Kovács Gyulától akarok tanulni. Akkoriban nagyon nehéznek tűnt, hogy vidéki gye-

rekként tőle tanuljak, mert ő egy legenda volt. Erőt vettem magamon, és felhívtam telefonon. Ő nagyon aranyos és kedves volt. Sikerült is a dolog, elmentem hozzá, és ezután két évig tanultam tőle magántanulóként. Utána felvételt nyertem a Jazzkonziba, és ott még négy évig tanultam tőle. A probléma csak az volt, hogy én igazából sohasem akartam jazzt játszani, nem voltam elkötelezve a jazz iránt. Én akkor már nagyon határozottan próbálkoztam más irányokba a V'73-mal. Ezt megelőzően egy Hétfő nevű zenekart csináltunk, ahol már Lerch Pisti volt a zongorista, Sáfár Öcsi a basszusgitáros, Kazai János a gitáros. Ezzel az együttesel főleg popos, vokális dolgokat játszottunk. Ebből a zenekarból alakult ki később a V'73, amivel már más irányba mentünk. Akkor nekünk az Emerson Lake & Palmer volt a nagy etalon. Először az ő dolgaikat próbáltuk másolni, aztán csináltunk saját számokat is. Az egy nagyon jó kis zenekar volt, hihetetlen lángolóssal és elszántsággal dolgoztunk. Jellemző példa, hogy amikor a basszusgitáros srácot – Öcsit – elvitték katonának, bennünk Istvánnal fel sem merült, hogy mi ezt abbahagyjuk, vagy helyette egy másik tagot bevegyünk. Azt gondoltuk, hogy ez a zenekar így három ember. Mi ketten próbáltunk tovább, áthangszereltük a nótákat, és duóra megcsináltuk a műsort. A V'73-mal olyan módon dolgoztunk, amit én azóta is a legjobbnak tartok. Az utóbbi időben úgy megy a dolog, hogy a zenészek otthon üldögélnek egy számítógéppel, és nagyjából készre megcsinálják a nótákat. Ezzel szemben mi minden este hattól próbáltunk. A próbák első háromnegyed órája improvizálásból állt. Egymásnak játszottunk örömből. Én akkor azt gondoltam, hogy ez így természetes, de ezt aztán soha többé, semmilyen zenekarban sem sikerült még egy-

szer így csinálni. Ez fantasztikus volt, mert amikor az energiáinkat – ami egy húszéves fiatalemberben túlcserül – már valamennyire meg tudtuk fékezni ezzel a háromnegyed óra tömény muzsikálással, csak utána kezdtünk foglalkozni az éppen aktuális nótának az építésével. Taktusról taktusra építettük fel, tanultuk meg ezeket a dalokat. Hallatlan örömet szerzett nekünk maga a próbafolyamat. Én azóta is úgy vagyok, hogy igazából próbálni szeretek. Az lelkesít engem, amikor ülünk egy szobában hárman vagy négyen, és alkotunk.

A V'Moto-Rockkal Németországban is csináltatok egy lemezt.

Úgy hozta az élet, hogy sikerült Frankfurtba kimennünk, és az Omega akkori menedzsere csinált velünk egy nagylemezt. Mindez Kóbor Jánosnak volt köszönhető, ő hozta össze nekünk. Azok a dobhangok, amik ott születtek, nagyon nagy újdonságnak számítottak. Akkoriban Phil Collins még a Genesisben játszott, és az ő lemezeiken lehetett hasonló dobhangszíneket hallani. Egy nagyon jó angol hangmérnökkel dolgoztunk, aki éjszaka egy nyers fordítás alapján angolra ültette át Rózsi szövegeit, nappal pedig nekünk kevert, és szülte ezeket a hangzásokat. Lehet mondani, hogy reményteljes volt a dolog, minden összeállt. A menedzserünk, Peter Hauke az akkori Trio együttesnek is a menedzsere volt. Ennek az együttesnek a *Da Da Da* című száma világsiker lett, és akkor Peter Hauke úr mindent félredobott – minket is. Kiment Amerikába, és ott intézte a Trio ügyeit. Ez abszolút érthető, de mi ebben a helyzetben nem tudtunk mást csinálni, csak azt, hogy szépen hazautaztunk, és itthon folytattuk tovább a slágergyártást –

egyre kevesebb lelkesedéssel. Akkor elkezdődött egy kín-lódás, amiben volt három, a későbbieket nagyon meghatá-rozó turné. 1984-ben volt egy másfél hónapos orosz tur-nénk télen. A szovjet Távol-Keleten kezdtünk, Habarovszk-ban. Két hétig utaztunk, amire visszaértünk Szibériába. Mínusz negyven fok meg minden... Akkor azt mondtam, hogy ha egyszer visszakerülünk Moszkvába, van remény, hogy túléljük. Azok a dolgok, azok a körülmények mai fej-jel elképzelhetetlenek. Csak repülön utaztunk, mert voltak dolgok, amiket nekünk nem volt szabad látni. Egy orosz ember normális körülmények között sohasem juthatott el egyik városból a másikba, mi meg az egész országot bejár-tuk. Úgy mentek a bulik, hogy becuccoltunk egy városba, a sportszarnokba. Napi két előadás volt, tizennégy-tizen-hatezer ember előadásonként, öt napon át. Ezek ülős kon-certek voltak, nagyon szeriöz tapssal, és mindenki elegáns ruhába volt öltözve. Az egyik bulin elkezdtünk játszani, és a koncert úgy egyharmadánál tartottunk, amikor két kis-lány ez első sorokból felállt, és kiment. Rózsi csillogtatni akarta a nyelvtudását, és odaszólt nekik, hogy „dászvi-dányjá”. Erre mind a tizenötezer ember felállt, és hazament. Ilyen fegyelem volt ott kint. Néztünk egymásra, nem értet-tük, hogy mit rontottunk el. Akkor mondta Lerch, hogy Rózsi elköszönt. Ezt értette félre a közönség, és ezért mentek haza.

Ott saját számokat játszottatok?

A V'Moto-Rockkal mi csak saját nótákat nyomtunk. Az orosz után volt egy egy hónapos kubai turnénk. Lehet, hogy azért kaptuk az akkori Interkoncerttől ezt a kubai utat, hogy

ellensúlyozza a másfél hónapos Szovjetuniót. Rögtön ezután mentünk Amerikába egy hónapra. Kanadában játszottunk, ahol azzal próbálkoztunk, hogy hátha kelleni fog valakinek a zenénk. El is jött egy úr Torontóból az egyik bulinkra. Ott nem ismertek minket, ezért a bulin nagyon kevesen voltak, ami nekünk nagyon rossz érzés volt. A menedzserünk azt mondta: „Gyerekek, nem számít, hogy hányan vannak a koncerten, de az az ember, aki ott ül, az mindennél fontosabb.” Sajnos ez az ember a buli után felült a repülőre, és egy szó nélkül visszament Torontóba. Ez a második próbálkozásunk sem sikerült a nemzetközi karrierre. Ennek ellenére ez az amerikai út is nagyon nagy élmény volt. Aztán hazajöttünk, de igazából akkor a V'Moto-Rockban az a fajta lendület és szeretet – egymás iránt is –, ami korábban jellemező volt a zenekarra, már nem volt meg. Ez rányomta a bélyegét mindenre. Nem tudtunk rendszeren próbálni, kezdődtek ezek a dobgépes históriák. István otthon már készre megcsinálta a dolgokat. Elmúlt az, ami addig vitte a zenekart, egyre több volt a veszekedés. El is akartam jönni a bandából már korábban, csak István unszolására maradtam. Már nem volt kedvem az egészhez. Ez a haldoklása a zenekarnak nagyon rossz volt. Azt hiszem, hogy igazából korábban kellett volna befejezni. Talán jobb szívvel is emlékeznénk egymásra.

Volt egy olyan pillanat, hogy kimondtátok, hogy vége a zenekarnak, vagy inkább csak úgy elmúlt?

Volt egy ilyen pillanat. Folyamatos veszekedések voltak már akkor, Lerch önálló lemezre készült, és a Rózsi és Lerch közötti alkotói kapcsolat megszűnt. Ők addig nagyon együtt

voltak, nagyon szép dalokat írtak, szép zenét csináltunk. Egyszer Rózsi a rádióban azt a bejelentést tette, hogy a zenekart felosztatja, és a továbbiakban önállóan folytatja a pályáját. Azóta nincs V'Moto-Rock.

Úgy gondolom, hogy a V'73 és a V'Moto-Rock feloszlása után egy nagy korszak zárult le az életedben.

Igen, de igazából én ezt nem így éltem meg. Nem volt bennem az az érzés, hogy lezárult egy nagy korszak. Tulajdonképpen ezután kezdődött el egy nagy korszak. A V'Moto-Rockból annyira elegem volt, hogy mindenféle szinten elvesztettem a lelkesedésemet, a hitemet a banda iránt. A zenekar megszűnt együtt vibrálni, ezt be kellett fejezni. Nagyon jó volt, hogy ezt Rózsi megtette, mert esetleg még húztuk volna egy darabig, és csak kínlódtunk volna. Akkor egy régi zenész barátommal, Jorgossal találkoztam egy házibulin, aki egy jelensége ennek a szakmának. Ő régóta bombázott engem mindenféle népzenei, etno dolgokkal. A V'Moto-Rock mellett nem tudtam volna ezzel foglalkozni. Ezen a találkozáson abszolút összepasszolt minden. Akkor rögtön éreztem, hogy valami olyan került a kezembe, ami engem megráz a kisujjamtól a hajam tetejéig. Irtózatos lelkesedéssel fogtam a Barbaróba, bár nagyon nagy feladatot vettem magamra, mert ennek a zenekarnak én lettem a vezetője. Egy zenekar vezetése nagyon nagy felelősséggel jár, és én igazából nem vagyok egy menedzser típus. Sohasem tudtam a zenekart üzletileg úgy intézni, ahogy kellett volna. Igazából arra vállalkoztam, hogy elementáris erejű művészeket alkotásra kényszerítsek a szó nemes értelmében. Megteremtsem azt a közeget és légkört, ahol ezek a művé-

szek képesek hosszabb időt eltölteni. Ezek a fajta muzsikuskok, akik megőrizték magukban a szabadságot és jó értelemben a világtól való függetlenséget, nagyon gyorsan képesek arra, hogy berakják a gitárt a tokba, hívjanak egy taxit, és viszontlátásra. Nehéz volt, mert olyan egyéniségek voltak a zenekarban, akikből egy is elég egy bandában. Végül is sikerült egy olyan produkciót létrehozni, ami nekem az álmaim zenéje volt. Még az első lemez talán nem is annyira. Amikor az csináltuk, még úgy éreztem, hogy azt a folkrock dolgot – mert akkor ezt még így nevezték –, amit a társaim addig alkottak, össze kellene foglalni, és egy lemez erejéig a Barbaro ízével és zenei világával meg kellene örökíteni. Nagyon nagy szerencsénkre akkor a Hanglemezgyár ezt felvállalta, megcsinálhattuk és megjelentethettük ezt az albumot. Ezen a lemezen népzenei feldolgozások voltak a mi felfogásunkban. Megpróbáltuk a népzenet a lehető legnagyobb tisztelettel kezelni, de a mi szájízünk szerint játszani. Jorgosz egy abszolút népzenei ember, görögsége ellenére szerintem a magyar népzene óriási tárházával rendelkezik, egy igazi nótafa. A gitáros fenomén Cziránku Sándor egy hihetetlen tudású ember, aki borzalmas mélyen beleásta magát ebbe a folk dologba és a bartóki világba. Zsoldos Tomi és én voltunk a két rocker. Ebből született egyfajta zene, nagyon sok próbával, nagyon sok munkával és nagyon sok szeretettel. Most már egy távlatból visszaneézve azt gondolom, hogy a Barbaro a V'73 folytatása volt. Visszatértem ugyanahhoz a műhelymunkához és az alkotásnak ahhoz a folyamatához, amit mi a V'73-mal csináltunk. Azt gondolom, hogy ezzel a zenekarral sikerült eljutni oda, amiért szerettem muzsikálni, és amiért érdemes a hangszerhez leülni.

A zenekar neve Bartók Allegro Barbaro című darabjára utal?

Igen.

Ezzel a zenekarral milyen közegben tudtatok koncertezni? A V'Moto-Rockkal nyilván hozzá voltál szokva ahhoz, hogy stadionokban játszol.

Érdekes volt, mert fel kellett vállalni azt, hogy nincsenek nagy színpadok, nincsenek nagy cuccok, hanem rockkocsmák vannak, a hangszeremet nekem kell szállítanom, felszerelnem, leszerelnem, és utána hazavezetni, mert én vezettem a buszt is. Egyszer a Fekete Lyukban játszottunk, és miközben cájgoltunk, odajött hozzám az egyik régi dobos ismerősöm, és azt kérdezte: „Sanyi, mit keresel te itt, te egy sztár vagy.” Ebből a szempontból egyáltalán nem érdekelt engem ez a dolog, mert annyira szerettem a Barbarót. Mindezt megtettem volna érte. A kettős lemezünket 1994-ben én adtam ki. Próbálkoztam kiadókkal, akik elmondták, hogy mit tudnak adni. Semmi olyat nem tudtak, amit én nem tudtam volna megtenni. Mindabból, amit egy kiadótól elvárnék – reklám, külföldi terjesztés stb. –, semmit sem ajánlottak. '94-ben már nem kellett valakinek a szárnyai alatt működni. Kibéreltem egy stúdiót, a zenekarral feljátszottuk a zenét, és én kiadtam a cédét. Így sokkal jobb anyagi körülményeket tudtam biztosítani a zenekarnak és a szerzőknek is, mintha egy kiadó lefölözte volna ennek a dolognak a hasznát. Több mint négyezer hanghordozót adtunk ebből el, ami azt mutatja, hogy vannak erős lelkületű emberek ebben az országban, mert nemcsak hogy meghallgatták, hanem meg is vásárolták ezt a lemezt. Ez egy jó

időszak volt a Barbaro és az én életemben is. Nagyon erőteljes évek voltak ezek, mert akkor születtek a gyerekeim, és a zenekar is borzasztó erővel működött. Jó bulikat játszottunk, sikerült oda eljutni, hogy fesztivált nem is nagyon rendeztek a Barbaro nélkül. A Szigeten a nagyszínpadon játszottunk a főbanda előtt. Nagyon szerettem, imádtam a Barbarót.

Ezzel a zenekarral megpróbáltatok külföldön is játszani? Azt gondolom, hogy az a zene, amit játszottatok, külföldön nagyon különleges lehetett.

Az én hibám, hogy ez nem sikerült. Nem vagyok egy menedzser, egy üzletember. Nem tudtam olyan valakihez eljuttatni a zenénket, aki ahhoz értett volna, hogy eljuttassa a zenénket oda, ahová kellett volna. Persze voltak próbálkozások, voltunk néhány helyen. Olaszországban többször is voltunk – nagyon jó koncerteket játszottunk, és nagy sikerünk volt. Játszottunk több nemzetközi fesztiválon is. Angliában megjelent egy kislemezünk *A jövő lehetséges sztárjai* címmel. A *Sámánének* volt rajta. Sajnos nem jött el az a „miszter”, aki azt mondta volna, hogy ez a zenekar kell neki. Valahogy a világ elment a Barbaro mellett.

MIKLÓS TIBOR

író, műfordító, dalszövegíró, rendező, színházvezető

1947-ben született és 2013-ban hunyt Budapesten. Díjai, elismerései: 1975-ben és 1978-ban dalversenyek első díjai, KISZ-díj (1982), helsinki tévéfesztivál fődíja (1982), Állami ifjúsági-díj (1984), eMeRTon-díj (a legjobb szövegíró, 1987), Huszka Jenő-díj (1995), Nádasy Kálmán-díj (2010). 2004-ben A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével tüntették ki.

Magyarországon a korszerű zenés színház fogalma elválaszthatatlan a te nevedtől. Hogyan indult a pályád?

Negyven évet kell visszalapoznunk az időben ahhoz, hogy el tudjam mondani, mi lehet az oka annak, ha valamelyest összeforrt a nevemmel ez a fajta korszerű zenés színház, amit most már igazából úgy hívunk, hogy musical, hiszen az idő bebizonyította, hogy a rockoperák és a musicaloperák ugyanúgy a musical műfajához tartoznak. Mi a végigzenélt, opera terjedelmű, „faltól falig zene” darabokat hívjuk musicaloperának. Talán ez a legteljesebb kifejezés rá. A musical történetének egy pontján azok a szerzők, akik megpróbáltak igényesebben gondolkodni, követték Bernsteinnek azt a gondolatát, amely szerint a musical a története során tudatosan törekszik az operai teljesség felé. Mindenkinek, aki színpadi zenét ír, ez a beteljesedés, ez a csúcspont. Nagyon boldog vagyok, hogy szolgálhattam és szolgálhatom mai napig is ezt a műfajt Magyarországon, és hogy fel tu-

dunk mutatni az igényesség jegyében olyan zenei megfogalmazású és olyan mondandójú darabokat, mint például a Teréz anya életéről szóló darab, amit a saját életművünkben is különlegességnek érzek, mert talán most először élhettem át azt a csodát, hogy a közönség kicsit más emberként távozik a nézőtérről, mint amikor beült oda. Egy picit talán sikerül jobbítanunk, nemesítenünk az embereket. Ez nem bebeszélés, nem valami délibáb a részünkről, mert rengeteg ilyen jellegű visszajelzést kaptunk. Sőt, vannak olyanok, akik szerepelnek a darabban, és azt mondják, hogy amikor a saját jelenetük után kimennek a színpadról, és visszamennek a darab végén a fináléra, azt érzik, hogy egy más közönség ül benn.

A rockzenének ez a fajta színpadi változata Magyarországra egy kis késéssel jött el, hiszen a Jézus Krisztus Szupersztár című film is jóval később került a mozikba, mint Nyugaton. Neked és a te generációnak köszönhető, hogy itthon mégiscsak elindult ez a műfaj. Hogyan mertetek ebbe az irányba mozdulni, ami nyilván nem ígért könnyű utat számotokra?

Én rock-pop, underground szövegíróként kerültem be a szakmába. Először volt egy Sakk-Matt nevű zenekarunk Radics Bélussal, aztán ennek egyik ágából lett a Korong együttes, ami már kifejezetten saját számokat játszott.

A Sakk-Mattban csak fordítottál, vagy Radics Béla számaira is írtál szöveget?

Is-is. Egy pár Cream- és Hendrix-számot – például a *Bíbor Ködöt* – Béla magyarul énekelt. A zenekar mellett dolgozott

egy zeneszerző is, Dancsák Gyuszi. Vele írtunk már korábban is dalokat, és ezekből is néhány megszólalt a Sakk-Matt repertoárjában. A Korongban már három zeneszerzővel dolgoztam. Gyuszi mellé belépett Miklóska Lajos és Csuhá Lajos is. Majd következett a Generál Novai Gáborral és Várkonyi Matyival. Innen vezetett az út odáig, hogy találkoztam azzal a barátommal, akivel személyes kapcsolatom már régebben is volt, de szerzői csak ezután alakult ki – Orszáczky Jackie-vel. Egy-két Syrius-dalra is én írtam szöveget, és már ekkor terveztünk nagyobb lélegzetű színpadi munkákat is. Éreztem, hogy valamerre tovább kellene lépnem. A „koncept” lemezt sem éreztem elegendőnek, amikor egy egész nagylemez egy gondolat köré van írva, és a dalok tematikailag szinte össze vannak kötve. Valami hiányzott az életemből, és ezt a valamit a *Jézus Krisztus Szupersztár* hozta el. Ebben nagyon gyorsak voltunk, mert a véletlen úgy hozta, hogy egy Amerikából hazatérő énekesnő megajándékozott engem a lemezzel és azzal a feladattal, hogy írjak Mária Magdolna dalára szöveget. Ez egy hónappal a Broadway-bemutató után volt. Megírtam az egész darab magyar szövegét, és elvittem Vámos és Békés tanárurakhoz, akik azt mondták, nem hiszik, hogy ez magyar torokból valaha is megszólalhat, annak ellenére, hogy nagyon tetszettek nekik a magyar szövegeim. Én ellenbizonyításként a Korong együttesre építve összehoztam egy társulatot, és 1972 februárjában – két és fél hónappal a Broadway-bemutató és fél évvel a lemez megjelenése után – magyarul bemutattuk a darabot Műszaki Egyetem E épületében. Orszáczky Jackie konferált fel bennünket. Az akkor hatalmas sztár Omega együttes koncertje után mi voltunk a műsorzáró program. Ezt megismételtük a Bergendy klubban, majd

egy csomó más egyetemi klubban is. Azt kell, hogy mondjam, olyan sikerünk volt, hogy a mai napig is tarthatna a taps, ha mi nem jöttünk volna le a színpadról. A közönség nem hitt a fülének, nem hitt a szemének, hogy ilyesvalamit hallhat és láthat. Ez tulajdonképpen eldöntötte az életemet. Innentől kezdve tudatosan törekedtem arra, hogy valamiféle olyan zenés színházi formációt hozzak létre, amelyik ennek a műfajnak erre a részére specializálódik, és erre alkalmas előadókat is talál – mivel azok az énekesek, akiket akkor összehoztam, a rockzene felől jöttek. Éreztem, hogy nemcsak jól éneklő színészeket kell találnom, hanem színészi adottságokkal rendelkező énekeseket is be kell vonnom ebbe. Később aztán megjelent az énekelni is tudó táncosok köre is. Természetesen jöttek a muzsikuskok is, és ebből lett nyolc évvel később a Rock Színház. Akkor már a *Jézus Krisztus Szupersztár* kapcsán megismertek engem a színházi emberek. Ez hozta azt, hogy akkor már folyamatosan kaptam színházi feladatokat. A színházakban – az ügyeléstől kezdve az asszisztensi-dramaturgi munkán át – mindent csináltam. Így lettem színpadi szerző, és ez azóta is tart. Ilyesformán mindent a *Jézus Krisztus Szupersztárnak* köszönhetek.

Körülbelül hány szöveget írtál eddig?

Ezeröttszáznál több regisztrált dalom van.

A te társulatodból rengeteg fiatal tehetség került ki az évek folyamán.

Ez az, amire nagyon büszke vagyok, hogy az évek során – 1980 óta – nagyon sok tehetséget sikerült felfedezni, kicsit

nevelni, tanítani, és elindítani a pályán. A kezdeti időkből megemlíthetem Sasvári Sándort, Szolnoki Tibort, Kováts Krisztát, Nagy Anikót, most pedig jönnek a tizenévesek. A társaimmal együtt tanítunk is folyamatosan. Ezt legalább olyan fontos missziónak érzem, mint azt, hogy magát a műfajt műveljem, amit már nem kell elfogadtatni Magyarországon, inkább felmutatni, hogy nem csak a szórakoztatásból áll. Ez ma már nemcsak mint könnyű műfaj jelenik meg, hanem az igényesség jegyében szól valamiről. Fontos, hogy közvetítsen valamit, jobbjítsa, nemesítse a hallgatóságot.

A Rock Színházat hogyan sikerült létrehozni?

Én a fél életemet szél ellenében töltöttem – sőt, nyugodtan mondhatom, hogy az egészet. A mai napig úgy érzem, hogy valamiféleképpen kívülállóként kezelnek nagyon sokan olyan körökben, ahová én sohasem juthattam el – és most már nem is akarok eljutni. Ezek az emberek igazából nem örülnek annak, hogy én mindezt meg tudtam csinálni, és szívesen vennék, ha „meg nem történt” lehetne ez az egész – de hála a Jóistennek már nem tud az lenni. Rögtön a *Jézus Krisztus Szupersztár* oratorikus bemutatása után letiltottak bennünket vallásos propaganda terjesztése miatt. Ezután évekig nem nagyon rúghattunk labdába. Én folyamatosan dolgoztam – színházaknál is, de mint együttes a *Jézus Krisztus Szupersztárral* nem jelenhettünk meg sehol. Viszont a Generálban való közös munkánk hozta azt, hogy Várkonyi Mátyással közösen kezdtünk el gondolkodni azon, milyen jó lenne egy társulatot létrehozni. De akkor már abban gondolkodtunk, hogy ez elsősorban új, magyar művekkel

jelentkezne. Így adódott, hogy 1980-ban létrejöhett a Rock Színház, aminek én voltam a művészeti, Matyi a zenei vezetője. A bemutatkozásunk ugyan megint egy Webber-darab volt – az akkor éppen aktuális világsiker, az *Evita* –, de az azt követő évben megszületett az első magyar rock-opera, a *Sztárcsinálók*. Ez a mű máig az egyik legnagyobb játszottsági sorozattal büszkélkedhet ebben a műfajban, és szerencsére mindig újra és újra előveszik. Innen kezdődött el az a történet, ami 1996-ig tartott. Egy gazdasági vezetésbeli problémásorozat – amiért hála Istennek nem voltam felelős, bár akkor már sajnos nem is szólhattam bele a gazdasági ügyekbe – oda vezetett, hogy mint önálló egységet fölszámoltak bennünket. Azt a színházat, amelyik az 1948-'49-es államosítás óta az első alulról jövő kezdeményezésből megszülető színház volt Magyarországon. Tehát nem állami döntés vagy párthatározat hozta létre, hanem a mi döntésünk és kreativitásunk. A Rock Színházat megszüntették, és beleolvasztották az Operettszínházba. Kétévi vegetáció után innen végképp kitűrtak bennünket – már azokat, akik még ott megmaradtunk. Ekkor kerültem a Ferencvárosi Nyári Játékok Kht. élére. Itt egy újabb színházalapítás következett be egy pinceszínházban, a Török Pál utcában. Ez a Piccolo Színház, ami tulajdonképpen egy újjászervezett és már a nevében is egy kicsit megújult rock- és musical-színház. Ez a színház minden támogatás nélkül működik, az emberek áldozatvállalásán és egyszerűségein alapul. Nagyon-nagyon nehéz helyzetben vagyunk. Csak a hit az, ami még élteni a színházat, és az, hogy mi nem adjuk fel addig, amíg össze tudunk jönni a semmiért – már az anyagi értelemben vett semmiért – és a mindenért, hogy valamit létrehozzunk. Én leszek az utolsó, aki elhagyja a hajót. Sajnos

a régi társaim közül sokan már belefáradtak ebbe, és valamilyen kényelmesebb, megbízhatóbb egzisztenciát teremtettek maguknak. Én valahogy ezt nem tudtam feladni és elhagyni.

Ha jól emlékszem, egy időben a Nyugati pályaudvar mellett, egy sátorban játszottatok.

Igen, az volt Rock Színház utolsó időszaka, amikor abban a lebontásra ítélt sátorban játszottunk. Meg voltak számolva a napjaink, mert gigászi összeget kellett kifizetni a sátor bérléséért, a rezsiért. Tudva tudtuk, hogy ez nem tart sokáig. Szerettünk volna még az utolsó erőnkből újabb és újabb produkciókat létrehozni. Talán a pénzügyi válsághoz is az vezetett, hogy az akkor ezért felelős vezetők nem gondolták végig, hogy inkább valamiféle olyan sündisznóállásba kellett volna visszavonulnunk, ahol támadhatatlannak lehettünk volna. Nem tudták, hogy mennyien spekulálnak arra, hogy ez az ügy kimúljon, és hogy végre ezt az akkor már rendkívül népszerű műfajt mások lakhassák be, és tudjanak belőle egzisztálni. Ez aztán megtörtént, és tart a mai napig is. Senkitől semmiféle anyagi, erkölcsi és művészi sikert sem irigyelek el, és nem sajnálok, de nagyon fáj a szívem azért, hogy mellettük ennyire ellehetetlenült helyzetben kell küszködnünk és léteznünk.

Ezek szerint egy épület lett volna a legfontosabb, ahol a Rock Színház nyugodtan tudott volna működni.

Mindig az épület és egy idő után természetesen a pénzügyi támogatottság volt a legfontosabb. Magyarországon a mai

napig sem lehet a közönségre testálni a működéshez szükséges költségeket. Nincs olyan, hogy „üzleti színház”. Aki megpróbálkozik ezzel, az előbb-utóbb belebukik a vállalkozásba, hiszen egész egyszerűen a mai életviszonyok mellett nem lehet tíz-tizenötezer forintos színházjegyekben gondolkodni, hogy majd a közönség eltart bennünket, behozza a produkció létrehozásának költségeit és még az előadásról előadásra felmerülő rezsijét is. Engem a családommal együtt anyagilag szinte ellehetetlenített az utolsó két-két és fél év, amikor mindig nekem kellett a más helyről származó jogdíjaimból kipótolni azt, amit nem tudott a produkciót vendégül látó hely kifizetni a társulatnak. Például, ha a Teréz anya-produkcióért csak hét-nyolcszázezer forintot tudtak valahol kifizetni, és én tudtam, hogy ez kilencszázba kerülne, mert az embereket ki kell fizetni – és én soha senkinek sem maradtam adósa –, akkor is biztos voltam abban, hogy ezt el kell vállalni, hiszen hívnak bennünket, várnak bennünket, és a teljesítőképességük határáig összeszedték azt a pénzt, amit oda tudnak nekünk adni. De azt is tudtam, hogy ezt ki kell valahogy pótolni. Évi húsz-huszonöt vagy akár harminc-harmincöt előadásnál, amikor ezek a kis pótlások összegeződtek, egyszer csak azt vettük észre, hogy a család számára nincs karácsony, és az év végén már lehetetlen helyzetbe kerültünk. Ezt nem lehet huzamosabb ideig csinálni. Ha valahol játszunk – legyen az egy művelődési központ vagy színház –, az nyilvánvaló, hogy a hely is meg akarja találni a számítását. A közönségre pedig nem lehet mindent rálőcsölni – gyertek, mert valami csodát fogunk csinálni, de fizessetek kétszer annyit, mint a Nagykörúton vagy a Nagymező utcában, csak azért, mert azok államilag jócskán támogatott színházak.

Ezek szerint te az életedet tetted arra, hogy a Rock Színház életben maradjon.

Igen, ehhez kell egyfajta megszállottság.

Gondolom, nagyon nagy csalódás volt, amikor ez mégsem sikerült.

Nagy csalódás volt, de én olyan vagyok, mint egy keljfeljancsi. Kapom a pofonokat, kegyetlenül szenvedek tőlük – és nem is értem, hogy miért kapom ezeket –, de miután eltelik egy-két nap, túllépek ezen, és újra dolgozom. Azon a nyáron, amikor szinte azt éreztem, hogy minden kifogy alólam, azt mondtam, hogy vannak személyes adósságaim a műfajjal és önmagammal szemben is. Ezért elővettem egy Kurt Weill-musicaloperát – amit már Amerikában írt a mester, és az a címe, hogy *Dráma az utcán* –, és azt mondtam, hogy ezt most lefordítom a magam örömére, a műfaj kedvéért, hogy legyen ehhez a műhöz egy mives, tökéletesen kierlelt magyar szöveg. Megcsináltam. Ezután lefordítottam úgy egy Freddie Mercury életéről szóló darabot – benne huszonegy Queen-számmal és még más dalokkal –, hogy még semmiféle engedély sem volt meg a darab magyar nyelvű előadásához. Utána úgy hozta a sors, hogy csont nélkül az összes dalra megkaptam az autorizációt gratulációval, holott állítólag addig egyetlenegy idegen nyelvre sem engedték lefordítani ezeket a dalokat. Igazából ezt is a jövő számára írtam meg. Csak biztatásként mondom mindazoknak, akik ilyen-mivel szeretnének foglalkozni, hogy nem biztos, hogy csak úgy lehet elkezdni valamin dolgozni, hogy kapunk valakitől egy megbízási szerződést és egy kis előleget. Bizony nekünk, szerzőknek is kell tennünk azért, hogy a jövő ne

vesszen el. Mert ha most megelégszünk azzal, hogy nemzetközileg harmad-negyedrendű sikereket elért darabokat játszó művészekké válunk – mert az igazán nagy művek már elfogytak, azokat már mind bemutattuk –, és a biztos siker reményében csak ezeket a gyengébb, külföldi darabokat játsszuk, és nem szolgáljuk a jövőt azzal, hogy új, magyar műveket írunk, amikkel a színészeknek is lehetőséget adunk a kreativitásuk, teremtkészségük kibontakoztatására, akkor később nagy bajban leszünk. Néhány év múlva egyszer csak észrevevesszük, hogy ez az egész műfaj kiüresedett, és a közönség is el fog fordulni tőle.

Írtál egy darabot, aminek az a címe, hogy Ilyenek voltunk, és a hatvanas–hetvenes évek generációjának meghatározó zenészeiről szól.

Nagyon sokáig hordoztam magamban azt, hogy egyszer meg kellene írni ezt a történetet. Emléket állítani olyan barátaimnak, akik akkor már nem éltek – Radics Bélus, Barta Tomi. Azóta sajnos Orszáczky Jackie is elment közülünk. Valahogy azt éreztem, hogy ez fontos lenne. Tolódott-tolódott a dolog, aztán Londonban voltunk néhányan a társulatból egyfajta tanulmányúton, és amikor jöttünk hazafelé, a repülőtérre vivő buszban beszélgettünk az ott látott darabokról. Valahogy az volt az érzésük a gyerekeknek, hogy olyan igazi értéket nem látunk Londonban, és az volt a véleményük, hogy ne azzal bajlódjunk, hogy ezek közül valamelyiket megpróbáljuk megszerezni és bemutatni. Egyszer csak azt mondták: „Tibi, most meg kellene csinálnod azt a darabot a társaidról.” Ez májusban volt, és szeptemberben már próbáltuk a darabot. Keresgéltem a címét, hogy

mi tudná a legjobban kifejezni a darab lényegét, és aztán rájöttem, hogy ezt a dalt nem kell megírnom, mert Ákos már megírta az *Ilyenek voltunk* című dalt. Felhívtam, és megkérdeztem tőle, hogy adná-e ezt a dalt a darabhoz, és ő azt mondta, hogy természetesen. Úgy gondolom, fontos volt megírni ezt a darabot. A kritikus Fáy Miklós mondta nekem, hogy ezt a darabot meg kellett írni, és nekem kellett megírnom. Örülök, hogy ez a darab van, mert talán egy kicsi nyomot hagyott azokban is, akik ezt az időszakot nem éltek át, és nem tudják, milyen volt az, amikor vadak voltunk, és jók, és fiatalok, és akartunk valamit, és abból született is valami.

Érdekesen alakult a pályád, nagyon sok óriási siker van mögötted, de mindig nagy nehézségekkel kellett megküzdened ezekért a sikerekért.

Valami mást mért rám a sors. Hajlamos vagyok fatalistaként fölfogni, hogy ennek így kellett lennie. Én nem lettem gazdag ember, engem nem halmoztak el díjak sokaságával, és valahogy mindig, mindenhol elfeledkeztek rólam. Igazából ahhoz képest, hogy mennyi mindent írtam és csináltam, valószínűleg az ismertségem a töredéke sincs annak, mint másoké, akik a töredékét csinálták annak, amit én. Túl vagyok százötven színházi bemutatón, kilencvenvalahány albumom, amin túlnyomórészt az én szövegeim szerepelnek. Rengeteg rendezésem van, és könyveim is jelentek meg. Megírtam a musical világtörténetét, amiről elmondhatom, hogy nemcsak Magyarországon, de Európában is egyedülálló mű. Nem volt bennem soha hajlandóság az önreklámzásra és az öntömjénezésre. Nem nagyon szaladtam inter-

júk és különböző bulvárlapokban és műsorokban való megjelenések lehetőségeiért. Nem is nagyon fűlne a fogam ilyesmihez. Úgy gondolom, hogy ez egy hosszú távú dolog, és minden, amit az ember lerak, megcsinál, ha egy kicsit is érték tud lenni, az fontosabb mindenféle anyagi és egyéb elismertségnél. Nagyon sokat kapok vissza ugyanakkor szeretetben a szakma és a közönség értő részétől. Ez nekem igazából elég.

TARTALOM

Előszó	7
Bergendy István	9
Bródy János	25
Laux József	41
Benkő László	59
Molnár György	64
Kóbor János	81
Frenreisz Károly	89
Somló Tamás	107
Adamis Anna	133
Karácsony János	147
Solti János	159
Török Ádám	170
Tátrai Tibor	180
Földes László Hobo	202
Horváth Charlie	224
Várkonyi Mátyás	232
Révész Sándor	241
Köves „Pinyó” Miklós	250
Balázs Fecó	260
Demjén Ferenc	269
Lerch István	283
Herpai Sándor	297
Miklós Tibor	307

FROKK

Fővárosi Roma Oktatási és Kulturális Központ

1088 Budapest, Szentkirályi utca 7.

www.frokk.hu

Felelős kiadó Kathy Horváth Lajos

Felelős szerkesztő Halper László

Szöveggondozás, tördelés, borító: Bornemissza Ádám

Borítófotó: Fortepan.hu

Nyomtatás: László András és Társa Nyomdaipari Bt.

Budapest XX., Szarvas utca 8.